Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0001-0

am 530 [illegible]:

Gb 111.

521 [illegible]

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0002-5

Ex donatione Nobiliss.mi Dni: Caroli Gustavi
Merian, Potentiss.mi Regis Boruss. Consiliarii in-
timi ac Domaniorum, possidet

[illegible]

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0004-6

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0005-2

KŒN. PR. FR.
UNIVERS.
ZU HALLE

IN EFFIGIEM IANI IACOBI BOISSARDI VESVNTINI, PETRVS LEPIDVS METENſis, Regiorum negotiorum ſummus Procurator apud Mediomatrices, Virdunenſes, & Tullianos.

*H*Oſpes, qui vagus in ſeientiarum
Hortis expatiaris, vt Mineruæ
Doctas ingenium excolas per artes;
Quem tu conſpicis heic breui tabella
Expreſſum Bryii arte penicilli,
Ille eſt Sequanici ad Dubis fluenta
Boiſſardo genitus parente vates,
Phœbo & Caſtaliis Deis amatus.

Ille eſt qui facili ſtylo & colore
Vrbes OEnotriæ, & ſitus locorum,
Portus, valla, pharos, lacus, cauernas,
Montes & fluuios ſcaturientes,
Diuerſoſque habitus manu erudita
Deſcripſit, ſtatuaſque, imagineſque,
Et priſci monumenta cuncta ſæcli,
Impenſiſque laboribuſque magnis,
Publicam vtilitatem vt adiuuaret,
Solers edidit artifex, typiſque
AEuiterni operis Theodorici
Libro hoc propoſuit tibi intuenda.
Tu de te meritis bene has repende
Grates, vt ſtudium vtriuſque vultu
Sereno excipias probeſque. Virtus
Illorum expetit vnicum hoc, nec vltra.

IN VETERIS AC NOVÆ VRBIS ROMANÆ TOPOGRAphiam, deſcriptam à Iano Iacobo Boiſſardo Veſuntino.

Domitius Fainus Veronenſis.

ÆTernam quiſquis cecinit te, Roma, futuram,
Ille habuit Clario pectora plena Deo.
Non tamen hanc dixit poſuit quam Romulus vrbem,
Quæ nimis anguſtis finibus arcta fuit,
Et quam tempus edax ſubuertit: Namque caduca
Illa prius fuerat condita materia.
Hanc intellexit, totum quæ ſparſa per orbem
Boiſſardi æternis viueret aucta libris.

IN EANDEM TOPOGRAPHIAM,

Joannes Mylius Marpurgenſis.

MAgnificas meruit ſtatuas, operoſaque templa
Phœbeius AEſculapius,
Hippolytum quod equis excuſſum, animamque halantem
Largo cruoris flumine
Reſtituit priſcæ docto medicamine vitæ,
Animamque membris reddidit;
Tu labefactatæ dum toto corpore Romæ
Annis cadauer obſitum
Ad vitam reuocas æui non dentibus vnquam
AEruginoſi obnoxiam;
Quas dignas laudes pro tali munere Roma
Prodet futuris ſæculis?
Scilicet illa tuum nomen ſuper ætheris axem,
Non immemor tui, feret.
Quaque patet tellus vaſto circunſona ponto
Seri canent te Poſteri.
At tu non tituli decus aſpiras, nec honoris
Ambis caduci gloriam.
Attamen inuitum te fama æterna ſequetur
Omnes per orbis angulos.
Illuſtres noctu pronis in turribus ignes
Lucere deſinent prius,
Quam tua ſe virtus occultet nomine caſſa
Silentij & nube obruat.
O felix iterum, ô felix Mauortia Roma,
Cui talis AEſculapius
Contigit! efficit hic limoſo è gurgite tractam
Vitæ potiri munere.
Dum circum aſtriferi voluetur machina mundi,
Pingentque cœlum ſidera,
Romule, concedes, ſi præripit hic tibi palmam
Boiſſardus atque gloriam.
Mœnia tu dederas ſaltu ſuperanda volucri
Remo, laboreque minimo.
Romani imperij fines hic Solis ab ortu
Cubile ad Heſperi vehit.

POMPONIVS RICIVS NOLANVS, IN EANDEM.

OCciderat, longoque ſitu fœdata iacebat
Roma, atque obſcuris condita erat tenebris.
Hanc ita tu reddis priſco, Boiſſarde, decori,
Maior vt antiquo reſtituatur honos.
At tibi nec deſunt merito tua præmia: namque vt
Reſtauras Romæ nomina; Roma tibi.

SYMBO-

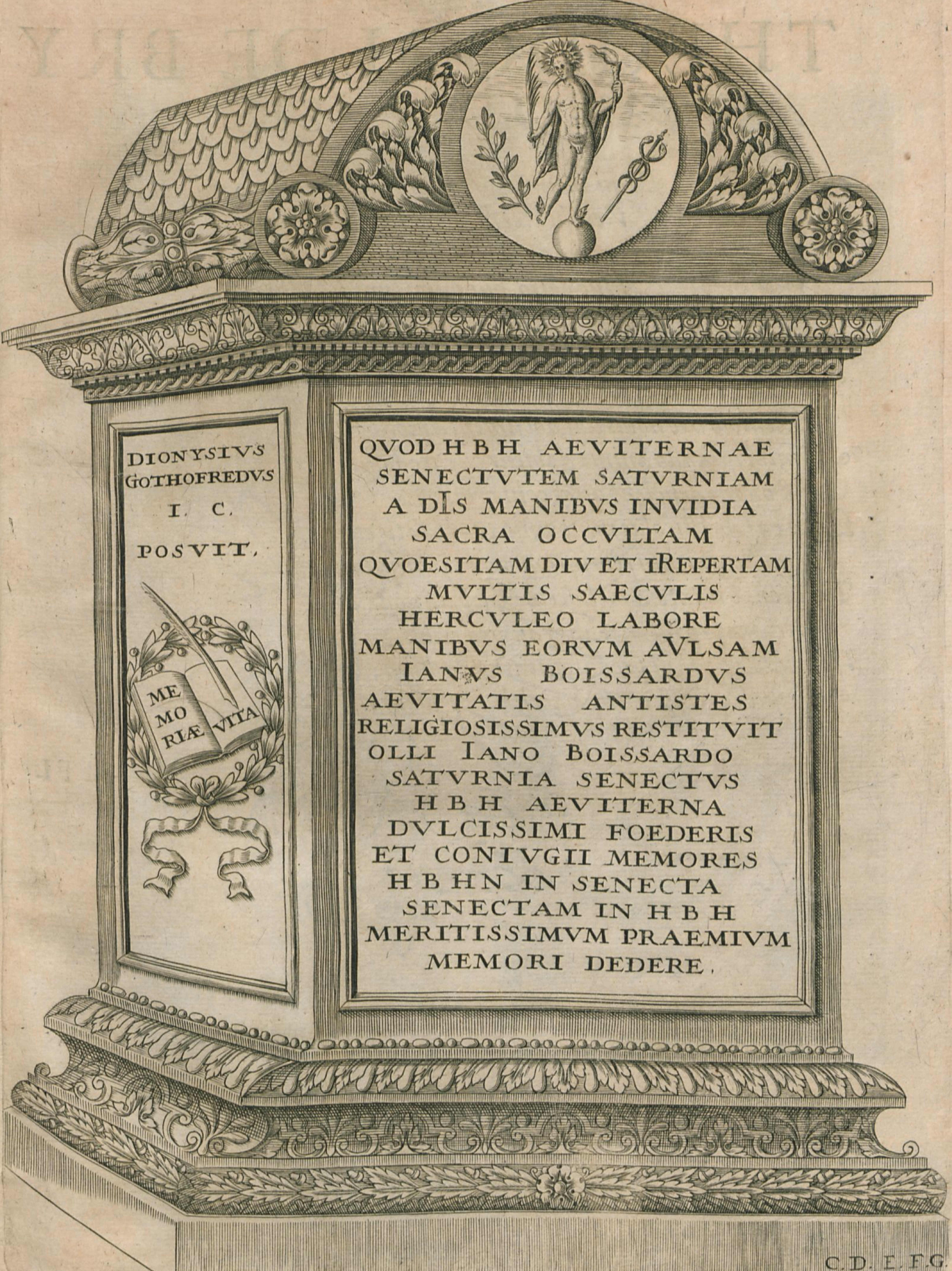
QVOD H B H AEVITERNAE
SENECTVTEM SATVRNIAM
A DIS MANIBVS INVIDIA
SACRA OCCVLTAM
QVOESITAM DIV ET IREPERTAM
MVLTIS SAECVLIS
HERCVLEO LABORE
MANIBVS EORVM AVLSAM
IANVS BOISSARDVS
AEVITATIS ANTISTES
RELIGIOSISSIMVS RESTITVIT
OLLI IANO BOISSARDO
SATVRNIA SENECTVS
H B H AEVITERNA
DVLCISSIMI FOEDERIS
ET CONIVGII MEMORES
H B H N IN SENECTA
SENECTAM IN H B H
MERITISSIMVM PRAEMIVM
MEMORI DEDERE.
DIONYSIVS
GOTHOFREDVS
I. C.
POSVIT.
ME
MO
RIÆ
VITA

C.D. E. F.G.

SYMBOLVM
THEODORI DE BRY
LEODIENSIS.

HEi quantum à primo miſeri mutamur Adamo,
Ver illi æternum riſit, & alma quies.
At nunc cura homines facit irrequieta beatos,
Huc ratio, huc omnis vis ſubit ingenij.
Scilicet vt corpuſque animamque & cætera ſerues,
Res tibi cum curis perpetuata venit.
Parua ſed ingentes formica laboris imago,
Exemplo hæc nobis dat documenta ſuo.
At mihi quando animæ dabitur curare ſalutem,
Non me deficient quas colit orbis opes.
Quin ea Chriſticolas nunc vnica cura fatiget,
Qua Scythicum reprimant excutiantque iugum.
Tu Deus ô mentem meliorem & ſobria noſtris
Pectora pro meritis ah grauiora dabis.
Vt crudele queant procul euitare flagellum,
Teque redemptorem concelebrare Deum.

IN EFFI-

In Effigiem Theodori de Bry, Leodienſis, Præſtantiſſimi.

Ianus Iacobus Boiſſardus.

PIctam hic effigiem, benigne Lector,
Spectandam tibi quam papyrus offert,
Ait ſe Theodori imaginem eſſe.
Hujus ex Eburonibus parentes
Virtute & probitate percelebres
Deduxere genus, Leodioque.

Ille

Ille eſt Dædaleo labore cuius
Juſſu Palladis, annuente Phœbo
Tot toreumata publice videntur.
Ille eſt Cannibales, novumque mundum
Subjectum Zephyris Notisque, pridem
Doctis cernere qui dedit tabellis.
Mauſolea Bryax, Leonchareſque,
Scopas, Timotheuſque, quatuor illi
Mirandi artifices manu magiſtra
Cœlarunt. Epheſina templa pinxit
Archiphron, Cteſiphontis architecti
Opus ſumptibus & labore clarum.
Auctor eſt Rhodij Chares Coloſſi.
Eburnum oſſa Jovem, eminenſque Olympus
Jactant à Phidia undique abſolutum.
Tot & tanta opera invidens vetuſtas
Nobis abſtulit, & ſitu ſepulta
Lethes perpetuis tegit tenebris.
Noſtra ſæcula comparare priſcis
Si audet poſteritas, habebit illis
Quos conferre queat, pareſque credat
Arte & ingenio. Inter hos ſupremo
Si non emineas loco, tamen tu
Nulli horum, Theodore, eris ſecundus.

AD ILLVSTRISSIMVM POTENTISSIMUMQUE PRINCIPEM IOANNEM COMITEM PALATINUM RHENI, DUCEM Bavariæ, Comitem in Veldens & Sponheim, &c.

JANUS JACOBUS BOISSARDUS VESUNTINUS.

TANTUM in ſe habet efficaciæ præclara virtus & eruditio, ut in quocunque reperiatur, ſemper & ubique omnes homines habeat ſuæ dignitatis admiratores. Eos enim ſuſcipimus maximisque efferimus laudibus, in quibus exiſtimamus excellentes quaſdam, & ſingulares perſpicere animi dotes. Nihil amabilius es virtute, nihil quod magis alliciat homines ad diligendum. Quippe qui propter virtutem, probitatem, & doctrinam eos quos nunquam vidimus quodam modo diligimus, & eorum nomen laudibus & voluntate ad cœlum uſque extollimus. Quod ſi ea virtute præditi ſunt ii, qui ſtemmatum nobilitate, genere, natalibusque claris præſtantiores reliquis habentur, radios tanti ſplendoris longe lateque duplicatos protendent, & magnificentioribus titulis dignitatem ornatiorem reddent. Hoc extra controverſiam eſt, (Princeps Illuſtriſſime) tuam Ceſitudinem in tota Germania celebrem & venerandam haberi. Nam præter id quod ab antiquiſſima Palatinorum. & Bavariæ familia ortum ducas, ex qua tot Reges, tot Imperatores Europæ nati ſunt, id quoque acceſsit, quod à teneris annis ſtudio bonarum literarum inſtitutus ſis, ac urgente jam in ſenium ætate, non deſinis Juriſprudentiæ ac hiſtoriarum cognitioni indeſinenter incumbere; & quicquid temporis vacuum reſtat à Reipublicæ gubernatione, id omne ſcientiæ rerum pulchrarum impendere, ſtudioſorum conatus promovere, & ipſis quodammodo Muſis tanquam Apollo, præſidere. Hæc cauſa eſt, cur apud omnes non ſolum tuæ nationis populos clarus audis, ſed inter exteros etiam nominis gloria celeberrima perſpicitur: quæ virtutis tuæ non contemnendum eſſe debet præmium, tuæque Celſitudini maximè congruum. Propter honeſtam gloriam præſtantes viri, tam ſuperioribus ſæculis, quam noſtro tempore tantos labores diurnos nocturnosque domi militiæque ſuſceperunt: quod nunquam feciſſent, ſi ijſdem finibus gloriam ſuam, quibus vitam, terminatum iri exiſtimaſſent. Animus enim generoſus neſcio quo modo ſeſe extollit, ut ad poſteritatem proſpiciat, qua ſi cum exceſſerit è vita, tum denique victurus ſit. Et ut ait Tullius Philip 5. Si nihil animus præſentiret in poſterum, & ſi quibus regionibus vitæ ſpatium circumſcriptum eſt, eiſdem omnes cogitationes terminaret ſuas, nec tantis ſe laboribus frangeret, nec tot curis vigiliisque angeretur, ut famam protendat ſuam: qua quidem detracta, nihil eſt quod in hoc tam exiguo vitæ curriculo & tam brevi, tantis nos in laboribus exerceamus. Fama enim honeſta vitæ brevitatem poſteritatis memoria conſolatur; quæ efficit ut abſentes adſimus, mortui vivamus, & in ore omnium verſemur. Probe itaque tibi conſultum eſſe cupis, dum ad tui generis celſitudinem nihil magis pertinere judicas, quam ſtudia bonarum ſcientiarum, quibus te admirabilem toti Germaniæ imò Galliæ & Italiæ conſtituis, efficisque ut ſub tuo dominatu floreant literæ, artesque liberaliores, Academiis & ſcholis in tua ditione magnifice erectis; ex quibus quotidie emergunt viri inſignes doctrina & rerum cognitione, qui ad gubernacula reipublicæ videantur idonei, & ad promotionem commodorum patriæ: propter quam non ſolum Princeps magnus, ſed etiam civis bonus nullum laborem, nullam ſollicitudinem refugere debet. Nam omnia quæ à nobis geruntur, non ad noſtram utilitatem, ſed ad patriæ ſalutem referri debent. Nemo eſt tam ingratus, tam impius, tamque nullius humanitatis, qui ſi patriæ merita reſumere velit, non eam magis quam ſe ipſum diligat: Etſi contentio quædam, & comparatio fiat, quibus plurimum tribuendum ſit officij, Principes boni ſunt & ſapientes, patria & parentes; quorum beneficiis maximè obligati ſumus. Cum igitur tantis virtutibus, tantis animi dotibus commenderis, non miraberis, Illuſtriſsime Princeps, ſi inter tot excellentes doctrina & eruditione viros, è quibus coleris, ego peregrinus me ingeram, locumque aſſumam, in cuius ſtatione conſtitutus tuum nomen communi voluntate, devotione & propenſo ſtudio quibus poſſum laudibus eveham & extollam; operamque omnem moveam benevolentiam tuam omni officio promoveri: in quam me inſinuare alia ratione non potui commodius, quam meorum laborũ & vigiliarum dedicatione: ex quibus olim aliquam apud tuam Celſitudinem gratiam retuli. Cum ante aliquot annos Romæ viverem (ut diverſos diverſa juvant, & trahit ſua quemque voluptas) collegi qua potui diligentia inſcriptiones antiquorum marmorum, quæ paſſim leguntur in ampliſsima urbe. In quarum perluſtratione cum plurimum laboris ac temporis impendiſſem, innotui Scholaſticis tam Gallis, quam Germanis, qui in celeberrimis Italiæ Academiis literis operam dabant, quique ad inviſendam urbem catervatim Romam ſe quotannis conferebant. Hos dum animadverterem occupatos annotatione, & deſcriptione eorum, quæ videbant & admirabantur, ut eorum adjuvarem ſtudia, tractatulum edidi, quo unusquisque inſtitui poſſet & doceri, qua ratione & methodo poſſet ſine tanta difficultate ea diſquirere

&perluſtrare, quæ in tam ampla urbe tam publice, quam privatim ſpectantur notatu digna. Eum libellum lætatus ſum placuiſſe, & cum plauſu exceptum eſſe: legique cum delectatione & fructu. Qui & hodie cum multis viris literatis probari videam, illum tranſcribere, & in lucem emittere ſtatui : Neque occurrit cui hoc opuſculum conſecrarem dignius, quam tuæ Celſitudini , quæ antiquitatis ſtudio mirifice ſemper ſit delectata. Utque id facerem, impulſor fuit vir præſtantiſſimus Petrus Lepidus, regiorum negotiorum apud Mediomatrices ſummus Procurator , & amicus meus intimus. Is mihi ſpopondit hanc meam operam tuæ Celſitudini non ingratam fore: quam ſuperioribus annis clementem , ac bonevolam expertus ſum in meorum Poematum dedicatione. Topographiam igitur hanc Romanam cum eſſem editurus , quæ deſcriptionem novæ urbis , qualis hodie videtur, continet , operæ precium eſſe duxi illi adiungere antiquæ urbis delineationem, qualis à Publio Victore, & ab Honufrio Panuino ſcriptis exactiſſime mandata eſt : quæ ante aliquot annos in lucem miſſa erat Clemente VII. Pontificatum tenente. Utriuſque deſcriptionis collatione, videbit tua Celſitudo quantum hodierna Roma differat ab antiqua, ex cuius admirandis ædificiis & ſtructuris , nihil hodie ſupereſt, præter exiguas reliquias, & fragmenta mutilata, ex quibus antiquæ urbis ſplendorem, magnificentiamque , & profuſos Imperatorum Principumque ſumptus, opificum divina ingenia & induſtriam ſtupere, & admirari poſſumus. Quicunque eam urbem diligenter & accurate luſtraverit, ſolertique indagatione notaverit omnia quæ in ea ſervantur à viris antiquitatum ſtudioſis, animadvertet fatebiturque nihil uſquam gentium ſpectari, quod cum Romana poſſit merito conferri. Atqui hæc omnia magis commendari debent quod præclari illi Patricii & cives, nihil habeant domi ſuæ quod non liberaliter peregrinis videndum permittant, tanta humanitate , tanta comitate, ut etiam credere velint ab eis idem beneficium recipere, quod in eos ultro conferunt. Quis obſecro unquam literatus excluſus eſt ab ædibus clariſſimi illius Patricii Romani Fulvii Urſini ? quis unquam ab eo ſine aliqua beneficentia dimiſſus eſt ? Quis unquam inviſit Marium Delphinum quin ab eo diſceſſerit cum ſingulari fructu & delectatione ? Omitto perſonas illas Eccleſiaſticas Cardinales, Archiepiſcopos, & ſacerdotes illuſtriores, qui per dignitatum , quibus funguntur , amplitudinem communicare colloquia non ſemper poſſunt cum hominibus privatis & peregrinis. Tanta tamen in iis eſt facilitas, ut neminem à ſuis ædibus arceri patiantur, ſed domeſticis ſeverè iniungunt , ut amice & comiter omnia communicent poſcentibus, eoſque in cœnacula, hortos, ſecretioraque conclavia admittant : potiſſimum bonarum litterarum ſtudioſos, ut contemplentur, admirentur. & notent quicquid ſpectatu dignum eſt: non ſolum marmora exquiſita & pretioſa vaſa, ſtatuas, tabulas, numiſmata , & ſigna gemmis exſculpta, ſed etiam ipſas bibliothecas exacte perluſtrent, libros ex antiqua papyro, membrana , inteſtinis, corticibusque oonfectos revolvant, ac ſeſe contemplatione tam excellentium rerum , ſi fieri poſſet, expleant & ſatient. Memini magnificentiſſimum illuſtriſſimumque illum Antiſtitem Pium Rudolphum Cardinalem Carpenſem (qui quo tempore Romæ eram , in Quirinali poſſidebat hortos amœniſſimos, omnibusque antiquis marmoribus refertiſſimos) ſingulare humanitatis argumentum in me contuliſſe. Dum enim eo veniſſem cum aliquot ſtudioſis, ut admirandam palatii ſtructuram, ſtatuasque , columnas, obeliſcos, & aras antiquas viderem, neque poſſem illa omnia tam brevi temporis ſpatio, quod mihi concedebatur , deſcribere (nondum enim tanto viro innotueram) ſociis relictis abdidi me inter viretorum umbracula, latitans donec omnes horto exiviſſent. Clauſis tandem horti oſtiis , reliquum diei quod ſuperfuit impendi in delineatione priſcarum inſcriptionum , ac totam noctem illic exigens ſub arboribus cum primum illuxit ad opus cœptum redii: dumque illic hærerem attentus in diſcriptione cujusdam marmoris, Cardinalis ſuorum aulicorum numero & comitatu ſtipatus hortum ingreſſus eſt , illi cum ex remotiore loco me fuiſſent intuiti, ſubſtiterunt attoniti : neſcientes qua ratione omnibus inſciis domeſticis eo irrepſiſſem. Confeſtim ad me duo adcurrunt , qui ſciſcitarentur quando & quo modo eo veniſſem. Ego, licet non mediocri formidine percellerer, compoſita tamen ad fiduciam fronte, mihique nullius doli vel criminis conſcius, rogavi ut tantillum exſpectarent , donec abſolviſſem deſcriptionem alicujus monumenti quod cœperam: qua ad finem perducta, tanquam re bene geſta ordine explicui meam hiſtoriam: ut veſpere ſuperioris diei in hortos eſſem exceptus cum aliis peregrinis, à quibus poſtquam paulo longius quam par erat ſeceſsiſſem lecturus & deſignaturus quædam antiqua ſcripta, illi me relicto diſceſſiſſent: cumque paulo poſt egredi conarer, omnia clauſa me inveniſſe, coactumque illic pernoctaſſe : Quod tamen abſque ullo tædio mihi accidiſſe dicebam, capto & occupato in perluſtratione tam excellentium rerum quæ in toto hortorum ambitu latiſſimè conſpiciebantur: Illi cum riſu ad Dominum regreſſi narrarunt quicquid mihi accidiſſet. Tantoque abſuit ut durius exciperer propter id factum, ut Cardinalis mei miſertus, quod abſque cœna ſub dio pernoctaſſem , juſſit mihi jentaculum præparari , ne nimia inedia mea valetudo offenderetur, ſummaque cum delectatione revolvit meas chartulas, laudavitque induſtriam meã: & voluit ut deducerer in eius palatium quod ampliſſimum habebat in urbe plana, ad Campum Martium. Permiſit quoque ut omnia quæ illic eſſent viderem, & pugillaribus ad id præparatis quæcunque placerent exciperem. Ego poſtea ut gratus viderer erga tam beneficum Principem, exemplar omnium quæ domi ſuæ mihi communicata erant diligenter exaratum illi obtuli libello uno comprehenſum : Quem non ſolum hilari fronte excepit, ſed donum dono compenſans, numiſmata antiqua mihi largitus eſt duo aurea , duo-

de-

decim argentea & todidem ahenea; cum parva Apollinis ærea ſtatua altero brachio manca. Non abſimilis humanitas mihi exhibita eſt à clariſſimo viro Mario Delphino. Ad eum enim eadem hebdomada cum tertio deduxiſſem ſcholaſticos aliquot Germanos & Gallos (qui Patavio & Bononia ſimul venerant Romam) ut ejus ædes omni antiquitatum ornamento celeberrimas luſtrarent : iterumque alii adventaſſent, meamque operam flagitarent amicorum litteris mihi commendati: illis meum officium ſine pudore non audebam recuſare, verebar interim gravis eſſe tanto viro, & illius facilitate abuti. Ad eum igitur me feſtinus contuli, veniamque humiliter deprecatus, rogavi ut mihi hanc importunitatem condonaret, coacto gratificari meis conterraneis: in quorum præſentia petivi ut ne mihi ſuccenſeret, quod toties repetita reverſione illius graviores occupationes interrumperem. Vir bonus & candidus meam formidinem joco excipiens, Quid ais, inquid, mi Boiſſarde? itane me durum & inhumanum exiſtimaſti, qui tibi officium hac in re recuſarem, in qua beneficium mihi à te non exiguum tribuitur? An es neſcius tua opera Marii nomen extendi uſque ad poſtremos Septentrionis terminos, quod alioqui coerceretur intra Romanorum mœnium pomœria? niſi hoſpites iſti viri nobiles & literati me inviſerent, mea contemplarentur & admirarentur, domumque reverſi quæ apud me vidiſſent, enarrarent. Fac, mi Boiſſarde, ut veniant, neque quempiam à meis arceas foribus, quem potiſſimum virum bonum modeſtumque & ſtudioſum antiquitatis agnoveris: Nemo, certe, eſt quem non libentiſſime excipiam, humaniſſimeque & humaniter tractatum demittam. Hæc poſtquam dixiſſet, introductis in muſæum hoſpitibus, comiter videndos exhibuit ſtateres antiquos, & infinitum mumiſmatum exquiſitiſſimorum numerum, ſardonychas, jaſpides, & gemmas ſingulari toreumate ſculptas. Oſtendit præterea nobis ingentem cippum marmoreum, qui olim, ut inſcriptio prodebat, terminus erat vineæ Trajani Imperatoris extra urbem. Hunc ut ſuo loco reſtitueret Gentilis Delphinus Marii pater, ingenti pretio vineam redimere conatus eſt, neque à poſſeſſore venditionem extorquere potuit. Marius poſt patris mortem eodem ſtudio flagrans fundum duplici pecunia coëmit, & cippum in antiquum locum tranſtulit. Hæc ideo ſcribo, Princeps illuſtriſſime, ut oſtendam quantum humanitate & facilitate Romani ſuperent noſtrates, dum hoſpites peregrinos excipiunt. Quis eſt tam in Gallia, quam in Germania, qui ignoto fores ſuæ domus apertas eſſe patiatur, vel illi videnda præbere ea quæ ornamenta poſſidet? Nemo ſane; niſi ſint aliqui viri docti, qui eruditione faciliores redditi ſint, & erga peregrinos manſueti, quibus tamen non ſine ſupercilio & moroſitate ſeſe communicant, niſi dignos hoc officio prius iudicent. Et dum de hoſpitum dignitate dedignatur inquirere, indigne à ſe expellunt eos, quorum ſtudio & curæ ſatisfacere eſt conſultius. Hæc Romanorum benignitas effecit, ut quæ de urbis Topographia, dum illic eſſem, tranſcripſi, nunc omnibus antiquitatis ſtudioſis ſub tuo nomine communicem: ratus tuam Celſitudinem grato animo excepturam conatus meos: plurimosque hoc inſtitutum probaturos quod cum fructu & delectatione legi poterit. Si Deus mihi dies vitæ longioris proroget, abſolvam tractatum, qui jam fere ad finem perductus eſt: in quo ſtatuas Deorum antiquorum propono cum ſingulorum elogiis: quibus eſt adiuncta ampliſſima omnium genealogia, imaginesque ſacerdotum & ſacrificiorum, habitusque virorum & mulierum: Quæ omnia ex tabulis & marmoribus antiquis excipi: & opus abſolutum tuæ Celſitudini conſecrabo. Quam ut diutiſſime ſalvam & incolumem Deus optimus maximus ſervet, precor.

PETRUS LEPIDUS METENSIS, REGIORUM NEGOTIORUM SUMMUS Procurator apud Mediomatrices, Tullienſes, & Virduenſes.

IN PRIMUM LIBRUM ROMANARUM ANTIQUITATUM A JANO JACOBO BOISSARDO Veſuntino collectarum, quaſque Theodorus de Bry Leodienſis artificioſiſſimis edidit typis.

Ad Lectorem.

OMnis noſtra cura debet in hoc verſari ſemper ſi poſſumus, ut boni aliquid faciamus, ut Reipublicæ ſimus utiles, & proximo frugiferi. Non enim nobis ipſis nati ſumus, ſed patriæ & amicis. Laude præcipua dignos exiſtimo, qui ſuam operam impendunt, quantum ab iis fieri poteſt, & referunt ad utilitatem multorum: ſeſeque ita gerunt, ut poſt obitum aliquod teſtimonium poſteritati relinquant, quo probari poſſit illos ſocietati humanæ, & commodo publico ſtuduiſſe. Nihil

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0015-7

AD LECTOREM.

hil enim eſt tam tetrum, nihil tam aſpernandum, nihil homine indignius, ſive juventutem aut virilitatem atteri, ſive ejus ad ſenium vergat ætas, quam otioſam & curis vacuam vitam ducens. Quid poteſt in rebus humanis præclarius, quid laudabilius, quam de multis bene mereri, & apud omnes propter virtutem optimo audire? Quæ cum vera ſint, habebit procul dubio poſteritas quod gratias agat Theodoro de Bry Leodienſi: qui totum anteactæ vitæ curſum ita impendit, ut ſemper hunc ſcopum ſibi ante oculos proponeret, rem litterariam ſuis ſtudiis promovere. & publica commoda infinitis operibus augere: conjungens utilitati jucundam delectationem. In quibus omnibus neſcio utrum magis admirari debeamus, artem, ingenium, vel diligentiam. Nihil enim ab eo factum eſt, in quo non eluceſcat accurata quædam induſtria, & ingenioſa inventio: qua non ſolum animos legentium paſcit, ſed etiam oculos ſpectantium oblectat. Nemo eſt qui non legerit Indicarum navigationum Stadij, Benzoni, Lerij, & aliorum, quas hic noſter Theodorus eleganti narratione Latina non tantum emiſit in lucem, ſed ſingula ſubjecit oculis delineata typis artificioſiſſimis, omnem rerum geſtarum ſeriem pulchro degerens ordine, tabulisq; is aheneis ingenioſiſſime ſculptis exprimens populorum barbarorum geſtus, habitus, ac ritus, non ſine eorum admiratione qui ejus hiſtorias & emblemata contemplantur, & exactius conſiderant. Cumq; non ignoret oportere eruditum ſemper aliquid ex ſe promere, quod alios delectet & juvet: in hac re nihil unquam ab eo prætermiſſum eſt, quod ad viri boni pertineret officium. Inter infinita autem quæ publicavit opera commendatione digna, hoc uno maximè laudandus eſt, quod jam fere ſeptuagenarius, ea ætate, qua propter ſenium homines ad laborioſiores actiones minimè ſunt idonei, ille tamen priſtinæ inſiſtens ſolertiæ, ne infrugifero torpeſcat otio, totos dies impendit ſculpturæ & typographico operi: licet diutina podagra debilitatus ſit, manusq; & digitos nodoſa chiragra habeat contractos, pingit tamen aſſidue, delineatq; quidlibet tanta perfectione, ut exactius nihil à trigenario juventute poſſit effici. Hujus rei luculentum teſtimonium præbet hic primus Antiquarum inſcriptionum tomus: quo Romana marmora (quæ nobis ab antiquitate relicta ſunt) cum ſuis ſignis & imaginibus expreſſa ſolus cælavit. Cum enim Ianus Iacobus Boiſſardus familiaris & amicus meus ſuperioribus annis bonam vitæ partem impenderit peregrinationibus in diverſas regiones ſuſceptis ut linguas moresq; populorum ediſceret, & ſtudio bonarum diſciplinarum erudiret animum, cum Romæ eſſet, collegit omnes inſcriptiones, quæ in illa urbe ſpectantur, tanta arte & felicitate, ut qui ejus collectiones viderit, exiſtimabit nihil ab eo prætermiſſum eſſe, quod ad delectationem legentium, & ad rei literariæ promotionem facere videatur: præſtitiſſeq; in hoc negotio tantum fortaſſe quantum ante illum alius quislibet. Nam præter literarum cognitionem, & exercitium diligens in legendis priſcis inſcriptionibus (in qua re multos pares habere poteſt, aut ſi ita velis, ſuperiores, minime enim ambitioſus homo eſt, laudiq; alienæ neutiquam invidet, ſibique non plus arrogat, quam tu, benigne Lector, illi tribues, poſtquā ejus labores & ſedulitatem bono judicio trutinaveris.) At in hoc, opinor, plurimis ante ferendus, quod picturæ gnarus, omnia quæ tam publice quam privatim in urbe ſervantur, ſummo artificio delineavit & perfecit: inſigneque hoc opus in publicum emittit opera Theodori de Bry: cuius Apellæa induſtria toti Chriſtiano orbi jam pridem eſt notiſſima. Quod ſi Deus utrique in aliquod annos adhuc vitam producat (ſunt enim coætanei) tantus hic theſaurus communicabitur integer antiquitatum ſtudioſis: qui ab autore longis laboribus & ſolicitudine congeſtus eſt, & à Theodoro de Bry typis mandatus. Expedivіſſet fortaſſe (ut deſiderio omnium ſatisfacerent autor & ſculptor) omnia ſimul in lucem edere: ſed habenda fuit ratio temporis & ſumptuum, quos in iis excudendis facit Theodorus de Bry. Non enim potuit fieri, omnia ſimul ſculpere tam brevi ſpacio: neque impenſæ, quæ faciendæ erant, id permiſerunt. Noſti Lector candide, nihil ſimul eſſe inventum & perfectum. Non potuit autor ex prototypis iconibus exemplar tam cito excipere, neque artifex, quæ ad eum miſſa erant, tam celeriter exſculpere. Quare ut omnibus proſpectum eſſet, viſum eſt Theodoro de Bry totum opus in quatuor tomos dividere ut compendioſius rem ageret, & ſumptibus conſuleret, tam tuis quam coëmentium: & pretio tolerabili partem operis obtineret is qui totum nollet emere. Hoc dum foras prodibit, dabit uterq; operam, ut brevi reliqua adyciantur. Tu hoc primo libro frueris, & te eo oblectabis. Præſtat uno opere edito, eoq; egregio ſibi parare famam, quam minus accurate multa præcipitare in publicum. Non poteſt in eo ſuccus eſſe diuturnus, quod nimis celeriter eſt maturitatē conſecutum. Reliquorum exſpectatio cum fœnore paulo poſt compenſabitur. Laborāt enim aſſiduo & Boiſſardus & Bryus, ut citiſſime tres reliqui abſolvātur tomi: Nūc additur antiquæ urbis typus, cum ſuis inſulis & Regionibus: qualem P. Victor, & Honufrius Panuinus ſcriptis eleganter mandaverūt. Et illi conjungitur urbis hodiernæ Topographia: res ſane digna quæ ad poſteritatē mandetur. Gnava enim utriusq; manus nobis aliquid ex omni parte politum & perfectum promittit. Indefeſſa namq; eorum ſedulitas nihil obliviſcetur, nihil intentatum relinquet, donec totum opus ad finem perducatur. Quod ſi has primitias animadvertant tibi placere, & cum fructu excipi, adjecturi ſunt abſolutiſſimam Deorū antiquorū genealogiam, cum ſingulorum imaginibus & ſimulacris priſcis, quæ Romæ apud Pontifices, Cardinales, & Principes viros ſervantur: additis elegiis ad unamquamq; ſtatuam, ne tu Lector candide aliquid deſideres, quod ad interpretationem & dilucidationem pertinet eorum quæ picturâ repræſentantur. Hisq; ſubjungentur ſacrificiorum ritus, altaria, & inſtrumenta ſacrorum, veſtitusq; ſacerdotum & perſonarum tā publicorū quam privatorū hominum. Magna quidem ſunt hæc, quæ tibi promittūtur: ea tamen Deo volente. ſuo præſtabuntur tempore: ut pote quæ ſint ab autore Boiſſardo jam ferè ad finem perducta. Reliquum committetur fidei Theodori de Bry. Quod ſi tibi placuerit & autoris ſculptorisq; voluntatem ſtudiumq; probaveris, uterq; ſibi abunde putabit eſſe ſatisfactū. Hoc enim tantum ſibi proponunt, ut gratiam bonorum mereantur: ex qua locuples emolumentum honoremque percipient. Honos namque alit artes: & omnes incendimur ad ſtudia rerum pulchrarum ſequente gloria. Vale.

TOPO-

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0016-3

Universitäts- u. Landesbibliothek Halle/S.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0018-4

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0019-3

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0020-5

TOPOGRAPHIA ROMANÆ VRBIS, QVA SVCCINCTE DESCRIBVNTVR OMNIA, QVÆ IN VRBE SVNT NOTATU magis digna: & dierum quatuor ſpatio commode videri & luſtrari poſſunt à peregrinis & hoſpitibus.

Iano Iacobo Boiſſardo Veſuntino autore.

ROMANÆ vrbis topographiam ac ſitum doctiſſime tractauerunt plurimi, vt Flauius Blondus, Pomponius Lætus, Marlianus, Morus, & alij, qui hanc ſcriptionis materiã illuſtrandam ſumpſerunt. Horum tamen ſcripta, vt omnibus qui Romã veniunt, nõ ſtatim occurrunt venalia, ita quoq; prolixiore narratione iis quib. diuturna mora non conceditur, haud ſemper ſatisfaciunt. Cum in Vrbe habitarem, frequentes Bononia, Patauio, Papia, Senis, Peruſio, & ex aliis Italiæ Academiis eo ſe conferebant ſcholaſtici Galli Germanique, & alii rerum antiquarum ſtudioſi. His cum per amicos (cum quibus olim familiariter conuixeram) cœpiſſem innoteſcere, a me expoſcebant hoc officium, vt illis dux per vrbem fierem, vt meo auxilio & monitione poſſent perluſtrare breuiter ea quæ notatu magis digna eſſent. Cumquę plurimos animaduerterem laborioſa cura in pugillaribus excipere, quæ à me audiebant, quæque ſingulari delectatione ſpectabant, vt eorum adiuuarem memoriam, releuaremque aliquo compendio tam tædioſum laborem, conſcripſi breuem libellum, quem tres dietas vocaui: cuius inſtitutione poterat vnusquiſque triduo perluſtrare quæ potiora erant in tam ampla vrbe. Sed quia temporis anguſtia multos cogebat plurima præterire, & diuelli ab iis inuito, quæ maiorem animaduerſionem requirebant; auxi poſtea meum libellum, adiectis rebus infinitis, quæ potiſſimum ſeruabantur in domibus priuatis, & conclauibus Cardinalium, nobiliumque, & reliquorum ciuium: librumque diſtribui in Dies quatuor: quo commodius, & ſine præcipitata feſtinatione hoſpites poſſent curæ ac deſiderio ſuo ſatisfacere. Hunc tractatum neſcio quo fato mihi ſeruauit Deus, dum meæ bibliothecæ feci iacturam: Reliqueram enim illum cum aliquot aliis libris apud fratrem meum Richartum, à quo poſtea illum recepi, cum aliis inſcriptionibus Italiæ, Stiriæ & Carinthiæ, quas Deo volente (ſi vita mihi tamdiu prorogetur) inſeram tertio volumini, quod præparo quãta poſſum diligentia, coactis in vnum fragmentis & reliquiis mearum lucubrationum, quæ mihi ſuperfuerunt ex bellorum ciuilium cladibus. At in hoc libello breuiter comprehendo quicquid notatu dignum publice priuatimque ſeſe offert vbique, propoſito quaſi ante oculos vrbis tam celebris typo, quo etiam qui abſentes ſunt, neque Romam veniunt, poſſunt delectari. Non eſt tamen quod hic Lector expectet perfectam rerum omnium narrationem: quæ doctiſſimo cuique, & qui id ex profeſſo velit aggredi, negotium non mediocre poſſet faceſſere: Satis erit, opinor, ſi craſſe delineem & attingam obiter ea omnia, quæ publice ſeſe offerunt: iam in foris, plateis, ædibus ſacris, & quæ ſine difficultate poſſunt videri in nobilium palatiis, & domibus priuatorum ciuium: qui ſuam operam comiter præſtant hoſpitibus & aduenis, quos literatos agnorunt, aut antiquitatis ſtudioſos, iudicioque valentes: Ideo enim ſe tantos ſumptus feciſſe aſſerunt, in exquirendis & coemendis marmoribus & ſtatuis, quæ tam in vrbe quam per totam Italiam ab antiquitate relicta ſunt, vt commodo ac delectationi non tantum ſuo, ſed publico poſſint inſeruire: id ſibi ſummæ laudi ducentes, ſi peregrini & aduenæ ea cum voluptate & vtilitate contemplentur & diligenter ſingula conſiderent. Fructum, certe locupletiſſimum viri boni percipiunt ex poſſeſſione rerum pulchrarum, ſi dum eas aliis ſine ſuo diſpendio & iactura proponunt, bonorum gratiam hoc officio promereantur.

Iis qui per Hetruriam veniunt Romam, aditus in vrbem patet per Vaticani portam, quæ Caſtello ſancti Angeli eſt contermina. Quare non abs re mihi facere videbor, ſi hoc

 Caſtel-

Caſtellum proponam viatori, tanquam carceres, vnde ſuum curſum auſpicabitur: atque inde per Vaticanum & Ianiculum pergendo, quæcunque occurrent, quoque fuerint ordine diſpoſita, breuiter adnotet. Fietque vt quatridui ad ſummum ſpatio voti compos eſſe poſſit viator, & ſui laboris dulcem mercedem reportare. Quod vbi factum fuerit, rudibus his lineamentis colores qui addant; & ad perfectionem opus inchoatum qui reducant accerſet eos, qui hanc Topographiam ſcriptis abſolutis percurrerunt. Quorum ductu & inſtitutione poterit vnusquiſque omnem ſtudij ſui ſcopum attingere. Aggrediemur igitur ab iis, quæ portæ proxima ſunt: poſtea vrbem ingreſſi ſingula ſuo ordine perſequemur.

TOPOGRAPHIÆ VRBIS ROMÆ DIES primus.

PLanicies ea ampla, quæ Tyberi, & Vaticanis collibus (qui S. Crucis dicuntur) ac Strozziorum vinea clauditur, Pincij, vel vt alij malunt Quinctii Cecinatis Senatoris Romani fuerunt: Hodie, Ad prata locus dicitur: Eo ſe frequentiſſime Romana iuuentus conferre ſolita eſt, deambulationis oblectationisque gratia: Voluptati enim præ cæteris omnibus locus hic tributus eſt.

Porta Ælia, quam Caſtelli vocant, ingreſſus in vrbem patet: Prope quam extollit ſeſe ingens illa moles Adriani Imperatoris: quam extra Vrbem extruxerat, vt in eo ſepeliretur: & in eadem Antoninorum cineres reconderentur. Fuerat enim diuerſis marmoribus, ſtatuis & columnis precioſiſſimis illuſtris, ſed hæc omnia ſublata ſunt à Pōtificibus Romanis, & templo S. Petri Vaticani adplicata. Cumque moles illa ſuis ornamentis eſſet ſpoliata, vt eſt ampla, ſolida, & ex latericio compacta opere tam firmo, vt machinis omnibus bellicis poſſet reſiſtere, viſa eſt arci ſtruendæ accommodatiſſima. Occupata eſt primo à quodam Creſcentio Romano factioſo & ſeditioſo homine, à quo Arx Creſcentij dicta eſt: Poſtea locum hunc Pontifices occuparunt, & vocarunt Caſtellum S. Angeli, quod vt fama refert, angelus exerto gladio viſus eſt vrbem eo loco defendere: ideo noſtro tempore ingens ſtatua Angeli marmorea in ſummitate molis repoſita eſt, vt nomen arci confirmaretur. Hoc Caſtellum munitiſſimis propugnaculis auxit & ornauit Alexander VI. Borgia. Ab hac arce deambulacra ſecreta fornicato opere protenduntur vſque ad Palatium Pontificum, quod in colle Vaticano ſtructum eſt, vocantque Curritorium: per quod Pontifices vrgente neceſſitate, dum obſiderentur, occulte ſe poſſent ſubducere, & tuta fuga ex Palatio in hanc arcem ſe recipere.

Præter ædificij munitionem turres amplas & omni tormentorum bellicorum genere probe inſtructas, cœnaculaque & cubicula diuerſis ornamentis illuſtria, pauca in hoc loco videntur antiquitatis ſigna, quæ omnia ſunt in Vaticanum tranſlata. Ad ingreſſum tamen portæ, Palladis ingens caput galeatum & criſtatum erectum eſt pectore tenus. Eſt ibidem Adriani Imperatoris caput armato pectore: eiuſdemque Imperatoris integro ſtatua marmorea, ſed opere recenti, quod tamen antiquo non videtur cedere. In cubiculo ſuperiore locellis concinnatis (Arcadas Galli, Niſchios vocant Itali) quinque capita virorum illuſtrium antiqua conſpiciuntur: Reliqua ad antiquitatem non pertinent.

Pons Ælius dicitur is, qui Caſtello S. Angeli vicinus eſt, factus ab Ælio Adriano prope regionem Vaticanam: per quem in ſuum ſepulchrum tranſitus eſſet facilior, ad funera eorum, qui in tam magnifica mole ſepelirentur, procuranda. Hodie Pons Caſtelli vocatur, per quem ex vrbe in Burgum via protenditur ad Palatium ſummorum Pontificum. Ante hunc pontem ſtatuæ Petri & Pauli Apoſtolorum marmoreæ ſunt erectæ.

Pons triumphalis dicebatur, cuius ruinæ medio Tyberi ſub Ælio conſpiciuntur è regione Xenodochij S. Spiritus: is quoque Vaticanus olim nuncupatus eſt: quod per eum ad portam Vaticanam eſſet transgreſſus. Fuit olim triumphis ſacer. Imperatores enim

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0022-6

enim de exteris prouinciis & nationibus triumphantes, hoc ponte pompas ſolemnes in Capitolium agebant.

Burgum vocant eam vrbis partem, quæ à Caſtello S. Angeli recta ducit ad palatium Pontificum. In hoc loco ante Alexandri II. tempora ſilua fuit, ſiue lucus Vaticanus, qui erat inſignis ſepulchrali Pyramide Scipionis Africani: quæ ſublata eſt cum luco, cũ ea pars vrbis ædificaretur. Eius ornamentorum partes exiguæ ſuperſunt adhuc, conſpiciunturque in ea parte templi Vaticani, quam Paradiſum vocant: nempe nux ingens pinea ex ære, & duo pauones eiuſdem metalli deaurati.

Palatia Burgi ſunt aliquot ædificiis illuſtribus atque diuerſis ornamentis clariſſima: Quod aſſurgit prope S. Catharinam, Cardinalis fuit Dandini. In eo præter ea quæ ſumptus & magnificentiam viri ſatis oſtendunt, quædam monſtrantur ſtatuæ antiquæ: vt caput elegans Agrippinæ matris Neronis pectore veſtito: Hadriani Imp. & Antinoi Bithyni iuuenis formoſiſſimi, quem Hadrianus in deliciis habebat, M. Aurelij, & Sabinæ cuiuſdam mulieris capita cum pectoribus ibidem oſtenduntur: & eiuſdem Hadriani ſimulachrum mutilum ſed elegans, quod brachiis & cruribus truncum eſt.

Amplæ & ſumptuoſæ illæ ædes, quæ ſuperius videntur ad dextram, pertinebant ad Robertum Strozzam: in quibus præter infinita ornamenta notatu digna, oſtenditur armamentarium ſplendidiſſimum, omni genere armorum exornatum, tam noſtratium (quibus hoc tempore Principes vtuntur, & in quibus ſingulare ſculptorum & aurifabrorum ars & induſtria videtur) quam exterarum nationum; maxime Indorum & Americorum: vt ſunt clauæ & gladii lapidei & lignei, quibus etiam chalybs ſcinditur; diuerſa veſtimenta, pilei, caſſides, perizonia, periſcelides, & balthei, clypeique ex plumis artificioſiſſime compoſita omnia, tantaque induſtria elaborata, vt ſine admiratione nemo ea ſatis contemplari poſſit Et hæc ſeruabat Cardinalis homo illuſtris, & ingenij generoſi, propter artis excellentiam magis quam ad vſum: cum eodem in loco bibliotheca ſit, inſtructiſſima libris antiquis & voluminibus literarum hieroglyphicarum diues: In eodem conclaui, præter infinita ex auro & gemmis ornamenta, gladiorumque capulos precii maximi, duo nobis demonſtrati ſunt Alcriones ſiue aues Paradiſi, quas Apodes nominamus. Harum corpora ſunt tenuia quaſi ex xylo vel bombice: plumis oblongis verſicoloribus, & quæ colorem Iridis cœleſtis referunt, & mutant dum auiculæ corpus inuertitur, nunc aurũ, nũc purpuram, viridemq; ſmaragdum, & Saphyri cyaneum repræſentãtes formam, vel eam gemmam quã Opalam vocamus: His ſimiles me quoque conſpexiſſe memini Piſauri, in conclaui Ducis Vrbinatis, in quo ſeruabatur Canopi ſtatua ex gemma Turqueſca, quam in Ægyptio ſepulchro inuentam aſſerebant, in euiſcerato corpore humano, balſamo precioſiſſimiſque aromatib. condito, Mumiam vocant Medici. Ibidem ſceptra ex agathite, ſardoniche, & aliis gemmis ſeruantur, preciique ſingularis monilia: nam eius luculenta bibliotheca videtur Vrbini.

In Burgo ſunt & alia Palatia vt Campegiorum, ad dextram, & ex oppoſito Pariſinum: vtrumque picturis & tabulis elaboratiſſimis præclarorum artificum, ſtatuiſque pulcherrimis egregie inſtructum.

In domo Petri de Radicibus in eodem Burgo videtur Bacchus integer nudus, & pampino redimitus: qui in Satyrum molli ſeſe reflectit amplexu, quique dextra tenet vaſculum. Ibidem ſunt etiam tres Muſæ longis inſtitis amictæ: quarum vna librum tenet, altera muſicum inſtrumentum, tertia laruam, tres ſunt ſtatuæ laudatiſſimæ. Videtur in eadem domo caput ſenis, quod dicunt eſſe Caroli Magni: ſed quod longe diſſimile eſt illi Caroli Magni effigiei, quæ in Prætorio demonſtratur Norimbergæ: quam aſſerunt eſſe expreſſam ad viuum prout fuit ille magnanimus Imperator. Apud hunc eundem oſtenduntur fragmenta ſtatuarum Cupidinis, Herculis, & Floræ; ſed admodum mutila.

Palatium Cæſianum ſiniſtram plateæ partem occupat prope portam S. Honufrij: Eius area anterior plena eſt diuerſis inſcriptionibus, & marmoribus variis, ſtatuiſque antiquis: Primum locum tenent tres inſignes imagines, prima eſt Hippolytæ Amazonis, quæ longa veſte eſt amicta, ſed brachiis mutilata; Hanc Michael Angelus Banarotus Florentinus

rentinus noſtri ſæculi pictor, ſculptor, & Architechtus excellentiſſimus, mirifice laudat, vtpote in qua ſummum videatur artificium, & proportio perfectiſſima. Secunda ſtatua nuda eſt, eſtque viri, vt creditur Apollinis. Tertia eſt Sabinæ mulieris brachiis quoque manca: Et hæc artificio non cedit Amazoni ſuperiori.

Huic areæ ſiue corti adiacent amœniſſimi & ſpatioſiſſimi horti, qui in quatuor areas latiſſimas diſtincti ſunt, ac ſingulæ fontes præbent limpidos, quibus ſtatuæ ſuperimpoſitæ ſunt. In areæ primæ meditullio eſt Bacchus ſuper baſi antiqua, ad cuius pedes iacet canis. In ſecunda area eſt vas ingens aheneum diuerſis ſculptum foliis acanthi: ſuper quod erectus eſt Faunus, qui vtrem humeris ſuſtinet, tanquam ex eo verſaturus aquam. In tertia parte eſt Neptunus nudus, ſed ex aliqua parte mutilatus: repoſitus eſt in baſi antiqua. Quartum locum poſſidet Apollo nudus tenens barbiton.

Ad dextram ſunt alia ſimulachra non minus arte ſculpturæ, quam precio marmoris ſpectabilia: vt eſt Agrippinæ, filiæ M. Agrippæ, & Iuliæ Auguſti Cæſ. filiæ. Hæc veſtita eſt, & brachiis caret: prope quam videtur monumentum marmoreum excauatum, Pilas eiuſmodi vocant Romani, diuerſis figuris illuſtre. Non procul inde eſt Pallas galeata, & veſte amicta vſque ad pedes. Illic eſt Hermaphroditus nudus, qui inuolutum palliolo femur habet; cui adiacet pes ingentis coloſſi. Ad dextram huius eſt fons, in quem fluunt aquæ ex conchylio marmoreo: ſuper quod eſt puerulus continens vrnam ſuper humero impoſitam, tanquam effuſurus ex ea. In medio horto eſt ingens larua porphyritica, quæ patente bucca recipit aquas pluuiales. Sub porticu videntur diuerſa fragmenta antiquitatis: inter quæ eſt gladiatoris cuiuſdam corpus: & pueri dormientis: Circumquaq; erecti ſunt viginti duo Termini antiqui & marmorei: Faunus, Iuppiter Hammon, Pompeius magnus, Demoſthenes: & Philoſophus antiquus, qui creditur eſſe Speuſippus Platonis ex ſorore nepos.

Illic erectum eſt ædificium elegans tamen nouum, ſuper cuius feneſtris tres ſunt trunci ſtatuarum, incognitorum hominum: Extrinſecus eſt Venus ſeminuda ſed mutila.

Ex oppoſito portę longa porrigitur via per medium horti, quem in duas partes diuidit: ad cuius finem extremum erecta eſt ingens Roma, triumphans de Dacia victa: inſidet throno, galeata & veſtita, manuque continet coronam lauream: in baſis frontiſpicio iacet Dacia mœrens, læua manu triſtem fulciens faciem: vtrumque baſis latus ornant trophæa armorum barbaricorum. Ad vtramque partem erecti ſunt duo Reges captiui ſemicoloſſei ex Batthio Lapide, Numidico veſtitu, & laxis amicti caligis. Reliquæ partes huius horti diuerſa habent inſcriptiones, & antiqua ſigna: quæ ſpectantibus ſingularem præbent delectationem. Qua patet aſcenſus ad antiquarium, ad vtramque viæ partem videntur duæ Parcarum ſtatuæ altiſſimæ veſtitæ, ſed capite brachiiſque carent. Eodem in loco duæ ſunt Sphynges ex Numidico Lapide ſubnigro, repoſitæ in baſibus marmoreis albis. In vna baſi ſculptum eſt, INNOCVÆ SVNT. In altera vero, NEC SERVNT AMBAGES.

Paulo altius attollitur ædificium rotundum teſtudinatum, quod Antiquarium vocant, à diuerſis ſignis & imaginibus marmoreis, quæ in eo continentur. Super prima huius ædificii fronte coloſſeus Iouis vultus Porphyriticus eſt repoſitus: cui ad dextram eſt caput Othonis: Ad ſiniſtram eſt Poppeæ eius vxoris. In ſummitate frontiſpicii quinque ſunt ſtatuæ, Palladis, Cereris, Victoriæ, Copiæ & Dianæ. Ante antiquarium multa videntur antiquitatis fragmenta humi ſine ordine iacentia. Intrinſecus ad dextram ſtatim occurrit Quietis vel Somni, vel vt aliqui volunt, Æſculapii ſimulacrum, manu continens papauer. Ad læuam eſt alta ſtatua Sabinæ mulieris amicta, fluente ad talos inſtita. Super porta eſt Palladis caput armato pectore: & capite tecto caſſide criſtata. Illi ad dextram repoſitum eſt Herculis coloſſeum caput, ad ſiniſtram Iouis, eiuſdem fere magnitudinis. Sub Hercule ſimulacrum eſt Satyri, cui aſſidet iuuenis inflans fiſtulam ſeptemplicem. Nuſquam gentium videtur ſtatua elaboratius facta vel venuſtior: Scopæ dicitur opus. Sub Iouis capite coloſſeo caput quoque ingens eſt Pyrrhi regis Epirotarum, galeatum.

tum,criſtatum,& armato pectore. Sub quo eſt Leda nudo corpore vna manu continens veſtem, altera malum: Illi adſtat Cupido, qui cygnum brachio blande complectitur vtroque. Hæc ſtatua Ledæ ſicut & Satyri verſatiles ſunt, & abſolutiſſimi operis.

Prope ſunt ſimulacra Portiæ Catonis, Iouis, Ganymedis, Dianæ, Neptuni. Et antiquiſſimum ſignum Ægyptium quod dicitur caput Aſaroth matris Oſiridis: vel vt alii volunt Opis, ſiue Cybeles matris Deorum.

Ante portam duæ ſunt ſtatuæ vtrinque repoſitæ: ad læuam eſt Arietis Phryxi ex candidiſſimo marmore: in cuius baſi ſcriptum legitur SECVRA SIMPLICITAS. Illi ad dextram oppoſitus eſt Leo ex Thebaico lapide, in cuius baſi eſt, INNOXIA FORTITVDO.

Haud procul inde videtur Heliogabalus Imp. integer ſtolatus. in cuius antiqua baſi ſculpti ſunt affabre ſacrificantium ritus & habitus.

Parte elatiori eſt Imperatoris imago triumphalis, & quadriiugo curru vecta.

Ibidem eſt Simia ex Æthiopico marmore, qualis olim adorabatur in Ægypto, ad cuius latus duo ſunt vtrinque Crocodili ex Marmaridum lapide.

Ad parietem eſt tabula grandis adplicata: cui inſculpta eſt imago viri nudi: cui adſtat puer continens guttum: balneatorum ſunt imagines.

In cœnaculo ſemicirculari, Bacchi facies ampliſſima videtur affixa muro, quæ ex rubro lapide ſculpta eſt in formam laruæ Supra quem eſt Neptunus quadriiugo curru vectus: & illi vicina Pomona capellæ innixa. In hemicyclo hoc diuerſæ ſpectantur inſcriptiones antiquæ, trophæa, & vrnæ.

Paulo remotius, vbi Leonem & Arietem eſſe diximus, eſt Pluto erectus ſeminudus.

Progreſſis paulo vlterius occurrit porta alterius horti ante quam ſunt duo Leones marmorei ſubrubri. Super porta erecta eſt Pomona veſtita.

At è regione Antiquarii apparet porta ſecretioris hortuli, in quo diuerſa ſunt antiquitatis fragmenta, propter artificium à ſtatuariis admodum commendata. Denique totus hic hortus in plures diſtributus partes, ita ſignis, ſtatuis, inſcriptionibusque & reliquis ornamentis diſtinctus eſt, vt ſi nihil alibi tota Roma videretur, haberet tamen hic locus cauſam, cur peregrini profectionem ſuſciperent Romam, vt hæc cum fructu & ſingulari perluſtrarent delectatione.

In palatio eſt Cardinalis Muſæum, artificioſis tabulis vndique exceltum & ornatum. cuius pauimentum vermiculato minutiſſimo opere ſtratum eſt aſarotum ex latericiis variegatis. Ad eius feneſtras ſedes eſt erecta teſſellata arte. cum tribus locellis elaboratiſſimis. in ſuprema parte Scipionis Africani caput eſt poſitum. ſuper locellis illis tribus tria ſunt vaſa ex Alabaſtro Orientali diaphano; opus ſingularis precii, & plane admirandum. ſuper columnis huius ornamenti collocata ſunt diuerſorum Imperatorum & virorum illuſtrium capita. Ad ingreſſum portæ Catonis eſt ſimulacrum. Illic videtur M. Antonij Triumuiri caput, Iulii Cæſaris, Septimii Seueri, & Syllæ. Ibidem alio loco ſunt capita Cl. Neronis, Iuliæ Mammeæ, M. Aurelii, Antonij Caracallæ, Macrini, Hadriani, & ſuper alia feneſtra coloſſeus Conſtantini Magni vultus. Inter columnas repoſiti ſunt libri varij, & volumina tam antiqua, quam recentia: quæ omnia venuſto ſunt ordine illuſtrata, & tecta velis ſiue cortinis ſericis: Locus autem ille amplus, qui interiacet cœnaculo & cubiculo Cardinalis, tres habet portas: in quarum ſummitate loculi ſiue niſchij marmorei ſunt, quibus ſtatuæ Iouis, Cupidinis & Bacchi continentur. In medio loco primæ faciei huius ædificii erecta eſt ſtatua muliebris, quæ tecta eſt ſyndone tenuiſſimo, ita, vt totum corpus tranſpareat: ex eodem marmore facta ſunt omnia: opus eſt ſingulare: qualia ſunt fere reliqua omnia, quæ apud hunc Cardinalem ſeruantur. A poſteriore parte videtur grandis tabula octangularis ex marmore vario (Miſchium vocant) quæ cincta eſt vndequaque affabre tabulato vermiculato. In loculo ſuperiore, eſt caput coloſſeum mulieris Sabinæ: & è regione Veneris. Ad alterum parietem eſt Cleopatræ caput. In conclaui Cardinalis vas ſpectatur amplum ex alabaſtro orientali antiquo & diaphano: ad cuius vtrumque latus duo ſunt marmorea capita. Ibidem

quoq; eſt caput Fauſtinæ pectoretenus antiquum & elaboratiſſimum. In conclaui alio ſecretiore multa ſeruantur excellentia ſtatuarum antiquarum fragmenta ex ære, marmore, auro, argento, gemmis, & fictili lapide, vaſa ex alabaſtro, agathite, porphyro, ophite, pario marmore viridi, plurima deorum & diuerſorum animalium ſimulacra ænea paruula, lucernæ & lampades aheneæ, & coctiles: numiſmata infinita omnis generis metalli tam Græca quam Latina & barbarorum principum: Sardonyches, Lazuli, Cyani, Berilli, Topazii, Amethiſti, Chryſolithi, malachitæ, hyacynthi, & eiuſmodi gemmæ, in quibus precium magis ad ſculpturam quam ad materiam referri debet. Quicquid illic proponitur ſpectandum, miram tanti viri curam, ingenium, ſumptus & magnificentiam teſtatur. In eodem conclaui capita mirandi artificij videntur Scipionis Naſicæ, M. Bruti, Hadriani Imp. ſtatua pueruli qui anſeris guttur geminis adſtringit manibus: & Cupidinis dormientis in lectulo.

Palatium Pontificum in eminentiore Vaticani loco ſtructum eſt: in quod relicta Lateranorum Baſilica propter amœnitatem ſeſe receperunt Pontifices. Huius amplitudo tanta, eſt vt oppidi potius iuſtam magnitudinem æquet, quam domus. Huius ſtructura magnificentiſſima, ornamenta exquiſita tanta ſunt & talia, quanta & qualia ſummorum Pontificum eſſe ſolent debentque. in quorum enarratione ne longius immoremur, quod indies electo nouo Pontifice augeantur, minuanturque, aut immutentur, deſcribemus tantum ea quæ ad antiquitatem faciunt, quæque pertinent ad hunc tractatum.

Præter ea igitur quæ in hoc palatio videntur excellere, neceſſe arbitror diligenter annotare & contemplari ſacellum Xyſti, quod altiſſimum latiſſimumque templum æquat amplitudine. In hoc ſolet fieri noui Pontificis electio, congregatis in hunc locum Cardinalibus omnibus, & Eccleſiæ Romanæ præfectis, in ſede vacante & interregno, ſententiæ & ſuffragia ab vnoquoque excipiuntur, & referuntur in publicum: Conclaue Eccleſiæ vocatur hæc congregatio ſolemnis & ſacroſancta. In huius ſacelli ſiue potius vaſti cœnaculi pariete, qui attollitur pone ſummum altare, videtur pictura illa admiranda Michaelis Angeli Bonaroti, qua extremum Chriſti iudicium expreſſum eſt tanta arte, tanta venuſtate, vt nihil elaboratius, nihil perfectius, aut abſolutius toto mundo videri poſſit. Tota concameratio ſuperior inſignita eſt hiſtoriis ſacris, pictoris eiuſdem opere. Huic vicinum eſt (interpoſito tamen ampliſſimo cœnaculo) Paulinum ſacellum, ſuperiore decuplo anguſtius, ſed ornamentis æquale: nam vtrinque parietes ornati ſunt conuerſione Pauli, & martyrio Petri Apoſtolorum. Michaelis quoque Angeli laudatiſſimum opus eſt.

In hoc palatio ſunt horti, qui propter collium Vaticanorum amœnitatem, *Beluedere* nominantur. In ipſo palatio eſt hortulus, periſtylio circumquaque clauſus: cuius area media ſpacioſa & ampla, cedrinis & myrteis ſepibus cincta eſt, malis Medicis, Punicis, Lauris, & aliis eiuſmodi arboribus exquiſitis plena: in eius meditullio duæ videntur coloſſeæ fluuiorum iacentium ſtatuæ: quarum altera eſt Tyberis: nititur enim Lupæ lactanti puerulos Remum & Romulum. Altera eſt Nili, cui ſubiecta eſt Sphynx, & circumquaque colludentes pueruli ſumma arte ſculpti ſeptemdecim: In huius baſi ſculpti ſunt Hippopotami & crocodili, feræ Nilo familiares & propriæ. Hoc ſimulacrum repertum eſt non procul à templo S. Stephani di Caco.

Inter has ſtatuas poſitus eſt fons elegans: cuius baſis eſt triangularis antiqua, & diuerſis ſculpturis artificioſiſſime abſolutis ornata.

In deambulacro ſiue periſtylio, quod in toto hoc areæ circuitu protenditur, videntur Laruarum marmorearum facies monſtroſæ & coloſſeæ, ſed artificio ſingulari elaboratæ, numero tredecim.

Sub his repoſitoria ſunt parieti adplicata marmorea, quæ Niſchios vocamus: In iis ſeruantur ſtatuæ marmoreæ perfectiſſimi operis. A poſteriori parte Tyberini ſimulacri eſt Antinous ex puriſſimo candidiſſimoque orientali marmore perpolitus, artificio ini-

mita-

mitabili,ſed quali credibile eſt,Hadrianum Imperatorẽ voluiſſe corpus exprimi iuuenis illius Bythini formoſiſſimi,quem in deliciis habebat:& cui poſt mortem templa, ſacerdotes, diuinosque honores decreuit:imo & vrbem in Ægypto condidit Antinoam ab eius nomine vocatam.

Ad dextram eſt ſtatua fluminis Arni iacentis(vt fluuii omnes pinguntur) & panno femoribus ſuperinducto innititur vrnæ,ex qua ſcaturiunt aquæ,quæ defluunt in amplum receptaculum marmoreum,quod ſuſtinetur duabus teſtudinibus.

Ad ſiniſtram eſt Cleopatra iacens,manu dextra in caput reflexa: quæ itidem repoſita eſt ſuper receptaculo ſcaturientis aquæ.

In ſecundo loculo ſiue Niſchio Venus eſt Erycina,tanquam ex balneo prodiens, quæ adiacentem habet vrnam:nuda eſt,& dextra pubem tegit,ſiniſtra continet induſium molliter ad pedes defluens.

Alio loculo eſt ſecunda Venus iucunde colludens cum Cupidine; hæc quoque nuda eſt,& linteum continet:in eius baſi ſculptum eſt: VENERI FELICI SACRVM SALVSTIA HELPIS DD.

Parte inferiore huius ſtatuæ eſt Bacchus brachiis truncatus. Et ad dextram Hercules brachiis & cruribus mutilatis: hunc Michael Angelus ſumme laudat, tanquam omnium quæ Romæ videntur abſolutiſſimum.In eius baſi ſcriptum eſt ΑΠΟΛΛΟΝΙΟϹ ΝΕϹΤΟΡΟϹ ΑΘΗΝΑΙΟϹ ΕΠΟΙΕΙ.ad læuam mulier eſt veſtita quæ capite & brachiis caret. Nec procul inde eſt Mercurius,trunco arboris innixus.

Ibidem eſt arca marmorea antiqua,in cuius frontiſpicio ſculpta eſt Meleagri venatio opere mirifico:quæ reperta eſt in vinea Vaticana Pontificia.

Quarto loculo videtur Commodi ſtatua nuda,Herculis habitu & forma, qui brachio puſionem ſuſtinet,cuius imprudentia deiectis è feneſtra pugillaribus in quibus deſcripta erant nomina eorum,quos Imperator deſtinauerat cædi:inter quos erat Martia eius concubina,& Electus Prætorio præfectus,ii conſilio habito præuerterunt periculum,& Commodum interfecerunt. Is ſe vocari iuſſit Herculem Romanum:& ſub Herculis habitu multis in locis ſibi iuſſit erigi ſtatuas,& cudi numiſmata.

Quinto Niſchio eſt Apollo Pythius,qui trunco arboris nititur,circa quem ſeſe implicat ſquamoſus coluber gyro multiplici:nudus eſt Apollo,circa humerum & brachium læuũ implicitum gerit palliolum.dependente à tergo pharetra:arcus quem tenet contuſione ruptus eſt.

Sexto loco eſt Laocoon miraculoſi artificij cum duobus filiis, quos gemini dracones implicant,& flexuoſis voluminibus intricant:Hoc opus eſt omnium quæ toto orbe videntur abſolutiſſimum, teſte Plinio,qui factum eſſe aſſerit ab Ageſandro, Polydoro, & Athenodoro ſculptoribus Rhodiis ſua ætate celeberrimis, & ſeruari in Palatio Titi Veſpaſiani.Inuenta eſt hæc ſtatua ſuper Carinis,prope receptacula aquarum, quæ vulgo dicuntur *à Sette Sale.* Hanc Michael Angelus dicit eſſe miraculum artis ſingulare: in quo diuinum artificium debeamus ſuſpicere ingenium potius quam ad imitationem nos accingere.

In adiacente cœnaculo, ſub teſtudinato receptaculo eſt alia Cleopatræ ſtatua quaſi morientis,tanta arte ſculpta & perfecta, vt per medias veſtes tenuiſſimas,quæ ex marmore factæ ſunt precioſiſſimo, videatur corporis forma numeris omnibus abſolutiſſima.

Eodem in loco Labrum eſt ampliſſimum ex marmore Pario viridi variegato,& ex maiore parte diaphano:Miſchium vocant,quod in eo mixti ſint malachitæ,ſardonyches, agathites, cryſtallus, chalcedonicus, amethyſtus, cyanus, & aliæ gemmæ. Nuſquam gentium videtur ſpecioſius: precium eius æſtimari non poteſt: Effoſſum & inuentum dicitur in Titi Veſpaſiani Thermis: dignum vas in quo tantus Imperator lauaretur.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0027-4

Ex hoc cœnaculo ingreſſus patet in deambulacra marmorea: in quibus exquiſitæ artis imagines ſunt diſpoſitæ: inter quas eſt Mercurius venuſta & iuuenili forma, nudus, petaſatus, caduceatus, & talaria pedibus gerens: eſt & ibidem Cybele turrito vertice, cui adſtat Leo, & Atys adnixus pinui, ex cuius ramo dependet fiſtula, & cymbalum. Sunt & alia fragmenta antiquitatis & capita illuſtrium virorum. Ex hoc loco patet aſpectus in fontem ruſticum ſubiacentem amœniſſimis ſcaturiginibus: cuius ædificium incruſtatum eſt marmoribus variis, diuerſis tophis, conchyliis, & aliis marinis glareis, quæ monſtra Pelagi, piſcesque, & Deos æquoreos artificioſiſſime repræſentant. Verbis exprimi non poteſt quanta loci pulchritudo, quantum ſingulorum quæ ibi videntur precium, & quantam admirationem ſpectantibus moueant.

Ante deambulacra de quibus dictum eſt ſuperius ſacellum eſt illuſtre picturis Michaelis Angeli; in quo expreſſi ſunt vultus multorum Principium, vt Pauli III. P. M. Caroli V. Imp. & aliorum.

Ad ſtationem Heluetiorum, qui excubant ante cubiculum Pontificis marmorea videtur ſtatua vnius Curiatij: cuius perfectio plurimis extollitur laudibus à ſculptoribus. Hoc palatium extrui cœptum eſt à Nicolao III. P. M. & paulatim ab aliis pontificibus auctum: poſtremo à Iulio II. & Leone X. ad perfectionem deductum eſt.

Templum S. Petri in Vaticano Pontificum Palatio contiguum eſt: cuius fabrica ſumptu, magnificentia, marmoribus, & opere longe vincit omnia templa, quæ toto terrarum orbe videntur: maxime ſtructura noua, quæ nondum eſt abſoluta: quæ poſtquam ad perfectionem deducta erit, vincet proculdubio decantatiſſimum illud Epheſinum templum, quod Eroſtratus cremauit, vt ex eo ſacrilegio ſibi famam aliquam, ac nomen perpetuum apud poſteritatem conciliaret.

In veteri templo ſunt erectæ viginti quatuor columnę altiſſimæ, quæ fulciunt vtrinque ſumptuoſum illud templi ædificium. Harum marmor variegatum eſt coloribus viuacibus & admirandis; nihil vſquam gentium ſpectatur excellentius: Templum S. Marci apud Venetos incruſtatum eſt inſignibus marmoribus, quæcunque potuerunt inueniri in omnibus antiquis Græciæ Deorum delubris: plurimaque illic ſpectantur, tam in pauimento, quam in parietibus circunquaque admiratione digna: ſed ſi cum his Vaticani columnis conferantur, longe iudicabuntur pulchritudine, varietate, ac precio cedere. Abſtractæ fuerunt ex Hadriani Imperatoris mole. Nihil ingenioſus ille Imperator, dum viueret, fecit, in quo ſingulare non appareret diuinæ mentis ſpecimen. Tantis animi corporisque cultus fuit dotibus, vt nihil ignoraſſe dictus ſit, quod ad hominem ſiue publicum ſiue priuatum pertineret. Tam perfectus in omni arte, tam expolitus omni eruditione, vt illum merito Traianus in filium adoptauerit, & ſucceſſorem Imperii dixerit.

Columnæ illæ ingentes, tortiles, & foliatis circuncinctæ gyris, quæ ſuſtinent repoſitorium corporis Chriſti, ſicut & aliæ non abſimiles, quæ ſunt ſub receptaculo ſudarii Veronicæ (quod vultum ſanctum nominant) & aliæ quinque in ſacello ſacro, & vna quæ adhuc ſola erecta eſt in medio nouæ fabricæ: Hæ omnes ex palatio Salomonis ex Hieroſolymis aduectæ Romam dicuntur opera Titi Veſpaſiani poſt deuictos Iudæos, & euerſam eorum vrbem. Omnia enim ornamenta templi, & Regiæ domus à Romanis ſublata ſunt, & in Italiam tranſlata. Ex hoc palatio quædam videntur columnæ Venetiis in chori ſuperioris poſtrema parte: quæ factæ ſunt ex Alabaſtro diaphano.

In ea templi Vaticani ſpacioſiſſima area, quæ Paradiſi nomine vulgo nuncupatur, reliquiæ ſunt ſepulchri Scipionis Africani, quod in valle Vaticana ſtructum fuerat, nempe meta, ſiue moles aut pyramis: ex qua nihil hodie ſupereſt, præter illam ingentem nucem pineam, & duo pauones ærei deaurati, quæ in hoc paradiſo repoſita videntur ingredientibus ad dextram. In cuius oppoſito pariete pictura eſt Ioti artificioſa teſſellato artificio, quam Romani plurimum laudant: Sed ſi conſiderentur ea omnia qui-

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0028-9

nia quibus fornices templi S. Marci apud Venetos incruſtati ſunt, tam Græcanico opere antiquo, quam recenti, videbunt ſpectatores, Romanam Ioti Moſaicam (ſic enim appellant hoc opus vermiculatum) multo eſſe inferiorem, & artificio minori compactam.

Ibidem videtur ædificium marmoreum, quod tectum eſt vno lapide porphyritico vaſtiſſimo. Sepulchrum eſſe dicitur Othonis II. Rom. Imp. Nuſquam in tota Italia videtur Porphyrus tantæ magnitudinis: ſi tamen excipias tectum S. Mariæ rotundæ quod eſt Rauennæ, quodque fuit olim monumentum Theodorici regis Oſtrogotthorum.

Prolixum eſſet nimis ſingulatim omnia recitare quæcunque videntur notatu digna in hoc templo, tam in noua, quam in veteri fabrica: maxime quæ ſunt in Pontificum palatio: in quo nullum ornamentum poteſt deſiderari, ex omnibus iis, quæ ab antiquitate peruenerunt ad noſtra ſæcula: neque ex iis, quæ recentioribus temporibus comminiſci potuit humana mens, & perfectiſſimorum artificum vigilans induſtria, tam ſculptorum quam pictorum. & præter cætera, maxime commendatur pictura illa quæ videtur in deambulacris: qua expreſſus eſt Conſtantini conflictus cum Maxentio ad pontem Miluium: & alia plurima monumenta quæ Romæ reliquit Raphael Sanctius Vrbinas pictor ſua ætate laudatiſſimus. de quo ſcripſit Poeta Italus: TIMVIT QVO SOSPITE VINCI RERVM MAGNA PARENS ET MORIENTE MORI. licet hoc elogium nonnulli ad Michaelem Angelum Bonarotum transferre malint.

De Bibliothecis Vaticanis maiore, & minore ſecretiore, non eſt quod multis vtar verbis: Si quid antiquum, ſi quid rarum, ſi quid exquiſitum toto ſeruatur orbe, heic videri poſſunt, quæ ſunt excellentiſſima. Mirandæ ſunt Bibliothecæ Florentini Ducis, quæ ad S. Laurentium & S Marcum ſtructæ ſunt: miranda eſt illa Principis Vrbinatis, & aliæ per totam Italiam ſelectiſſimæ, ſed omnes in vnum collatæ, vix referent, aut æquabunt vnam Vaticanam: Quam qui luſtrauerit diligentius, in ea nihil deſiderabit, quod ad admirationem, curam, aut ſtudium viri literati facere poſſit. Tam multi ſunt in ea libri ex membranis, linteis, corticibus, & antiqua papyro (nam quam hodie papyrum vulgus vocat, charta eſt) vt Ægyptiorum illam Ptolomæi bibliothecam ſuperare hæc probari poſſit. Hanc bibliothecam ſtabiliuit Nicolaus V. P. M. & Symmachus plurimum auxit.

In platea media, quæ latiſſima expanditur ante pontificias ędes & S. Petri delubrum, obeliſcus ille ſtat integer ex lapide ophite cuius altitudo eſt pedum 170. præter baſim: quæ continet 37. Obeliſcus in inferiore parte latus eſt ped. 12. in ſuperiore vero octo. Fuerat ante paucos annos erectus ad ſiniſtrum Templi Vaticani latus in Circo Neronis: ſed Sixti IV. P. M. beneficio inde translatus eſt in mediam plateam loco celebriori, opera Dominici Fontanæ Architecti Comenſis: quod contigit anno 1586. neſcio an in hoc magis admirari debeamus audaciam Architecti, quam artis efficaciam: qua potuit ſaxum tanti ponderis ſuo loco mouere, & alio transferre ſine ruptione: Solus enim obeliſcus præter baſim ſuperat pondus 956148. librarum: præter vectes, repagula, cingula, & harpagines ferreas quibus oportuit tantam molem lapideam cingi vt poſſet facilius comprehendi, & alio moueri: quæ omnia decies centena millia quadraginta duo millia octingentas & viginti quatuor libras æquabant.

Hic quoque notandum eſt, ad templum Vaticanum adiacere fanum S. Petronellæ, quod fuit olim ſacratum Apollini. Et quod dicatum eſt S. Mariæ in Febre, fuit olim Marti.

Mons Vaticanus continet eos omnes colles, qui à monte S. Crucis ad S. Honufrium protenduntur: inter quos ſunt & illi monticuli ſiluoſi, qui palatio Pontificio vicini ſunt: in quibus Damarum nutriuntur armenta.

Naumachia Neronis Circo eiuſdem Principis erat vicina, in qua ludi nauales exhibebantur populo, & Chriſtiani martyres crudeliſſimis excarnificabantur ſuppliciis: erat enim non procul ab ea porta quæ hodie *Pertuſa* dicitur: vnde legitur Templum S. Petri prope Neronis Naumachiam fuiſſe ſtructum.

Portæ Burgi numerantur quinque. Prima eſt Ælia ad caſtellum S. Angeli: Secunda dicitur S. Petri, ſub hortis Pontificiis. Tertia Pertuſa in elatiore collis eſt parte, poſt

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0029-9

poſt S.Petri fabricam. Quarta Palatio Cæſiano eſt vicina, qua itur ad S.Honofrium. Quinta vocata eſt triumphalis, nunc S.Spiritus. ad hanc Borbonius ictu glandis plumbeæ ictus periit; & per eam eius exercitus vrbem occupauit.

Xenodochium ſiue Hoſpitale S.Spiritus ab Innocentio III. primo ædificatum, poſtea multis ædificiis ampliatum, Sixi IV.P.M.ſumptibus pauperum & hoſpitum peregrinorum vſibus, & neceſſitatibus dicatum eſt. In eo ſicut & in Laterano diligentiſſime, ac ſumma cura tractantur hoſpites, ægroti maxime: ad quorum commoda Pharmacopolium omnis generis medicamentorum inſtructiſſimum erectum eſt, medici expertiſſimi, ac fideliſſimi conſtituti ſunt, qui aduenarum vſibus fideliſſimam præſtant operam. Fitque ſæpius vt non ſolum pauperes & egeni ſeſe eo transferant, ſed etiam opulentiores & ingenui ciues, qui familiam non alunt: vt curentur. Exactius in hoc ſuis ſumptibus Xenodochio tractantur. opus Chriſtianæ charitati ac dilectioni proprium.

Circus Iulij Cæſaris fuit ſub Ianiculo, eius ruinæ in vineis ſub templo S. Honufrij fere ſolo æquatæ conſpiciuntur.

Ianiculus mons extenditur à templo S. Honufrij vſque ad Vrbis portam Tranſtyberinam (vbi erat Naumachia) quam nunc portam Ripæ vocant. Et quemadmodum Vaticanus mons extra portas vrbis fuit, nec multa habuit memoratu digna, præter ea quæ ſuperius explicauimus: ita quoq; in Ianiculo paucæ reſtant reliquiæ, vel priſcæ antiquitatis monumenta: quod ea pars Vrbis à vulgari plebe, & ſedentariis artificibus fuerit olim habitata.

Videntur tamen humiles ruinæ ſepulchri Numæ Pompilij, in hortis qui ſubiacent monti aureo: ex quibus tamen colligi non poteſt fuiſſe illic aliquid ſumptuoſum, vel rege dignum.

In monte aureo (qui ita vocatur à ſabulo ſcintillante tãquam aurum quod illic naſcitur) ſtructum eſt templum S.Petri: in quo videtur ad ſummum altare tabula transfigurationis Chriſti, à Raphaele Sanctio Vrbinate depicta: & loco ſemicirculari flagellatio eſt Chriſti Fr. Bartholomei Parmenſis expreſſa penicillo: Ex oppoſito eſt hiſtoria S. Franciſci, quam pinxit M. Angelus, cum adhuc eſſet iuuenis.

In eodem templo erectum eſt inſigne Iulij III. de Monte P.M.ſepulchrum: quod ſibi, dum viueret, ſtruxit. conditus tamen iacet in Vaticano loco humili & inglorio.

Structura illa rotunda, Dorica architectura, quæ Templo S. Petri vicina eſt, ſacra fuit olim Sybillæ Tiburtinæ: facta ad ſimilitudinem illius fani, quod videtur Tiburi.

Porta S. Pancratij hodie dicta, fuit olim Aureliana, ſiue Septimiana; quod à Septimio Seuero inſtaurata ſit, & ad eam Thermas & aram extruxerit idem Imperator.

Extra hanc Portam extat adhuc aquæ ductus non admodum altus, opere per rhombos diſtincto: per hunc ex Alſietino lacu defluebant aquæ in Thermas Septimianas, & Philippi Imp. & in Naumachiam Auguſti.

Meritoria Romanorum militum eo loco fuiſſe dicuntur, vbi hodie templum eſt ſanctæ Mariæ in Tranſtyberina. Erat enim hic locus quaſi noſocomium, vel noſodochium: in quod quicunque ex militibus, aut emeritis veteranis, corpore mutilus, aut alioquin æger ſe recipiebat, cum bellicam artem non poſſet amplius exercere: atque illic reliquum vitæ tempus ſub medicorum cura publicis impenſis & alimonia tranſigebat. Vicinas enim habuit ædes & aram Æſculapius, ad quam qui conualuerant à morbis, ſacra facere erant ſoliti.

Naumachia, locus fuit, vbi omnia inſtrumenta bellica, quæ ad claſſes inſtruendas erant neceſſaria reponebantur, quale eſt Arſenale Venetum: Fuitque eo loco qui dicitur hodie à Ripa: vbi vinum venale proponitur, quod ex Oſtia nauigio per Tyberin in vrbem inuehitur.

Pons Aurelius ſiue Ianiculenſis tranſtyberinam regionem coniungebat vrbi. Dictus eſt olim marmoratus; quod ab Antonino Pio marmore fuiſſet tectus: Qui cum bellis ciuilibus

libus confractus eſſet, *Ponte rotto* vocatus eſt; Sed poſtea Xyſti III. P. M. impẽſis ad eam quæ nunc videtur magnificentiam inſtauratus de Pontificis nomine *Ponte Xyſto* nominatur.

Paulo inferius, è regione Naumachiæ ſiue Arſenalis, reliquiæ adhuc quædam conſpicintur Pontis Sublicij; qui olim ligneus fuit, quo tempore Horatius Cocles impetum ſuſtinuit hoſtium, dum pons deiiceretur, ne per eum in Vrbem irruerẽt Hetruſci. Hunc poſtea lapideum ſtruxit Æmilius Lepidus. Ex eo præcipitatus eſt in Tyberim Heliogabalus ſaxo ad ceruicem alligato.

Haud procul inde fuerunt Prata Mutia: quæ data ſunt Mutio Sceuolæ propter magnanimitatem & fortitudinem, ob egregium illud facinus, quo aggreſſus eſt Porſenam Hetruſcorum regem.

Turres illæ duæ, quæ ad vtramque Tyberis partem videntur prope portum Ripæ, ſtructæ ſunt à Leone IV. ad arcendas Saracenorum incurſiones, qui nauigiis per Tyberim actis Romam infeſtabant. Idem quoque Pontifex primus cinxit mœnibus Vaticanum, ad arcendos Saracenos: quodque nos hodie Burgum dicimus, ciuitas Leonina vocabatur: quæ poſtea ab Alexandro VI. aucta eſt, & ædificiis ampliata, dictaq; Alexandrina ciuitas. Hic Alexander pontifex Hadriani molem in arcem munitiſſimam erexit, adiunctis turribus & vallis: ſecretoque illo curritorio, per quod ex Vaticanis ædibus in Caſtellum S. *A*ngeli ſe reciperet.

Inſula Tyberina olim excreuiſſe dicitur ex ſegetibus Tarquinij Superbi, in alueum fluuij coniectis: ad quas paulatim arenarum cumuli, & excrementa Vrbis ſunt addita: ſucceſſuque temporis emerſit terra, quæ firmari cœpit: & ſolidiorem ſumens baſim ædificiis in ea ſtruendis facta eſt commoda: Lata quidem non eſt admodum, ſed ſtadia duo ſua æquat longitudne. Æſculapio ſacra fuit antiquitus, hac cauſa. Cum Romani contagioſa lue laborarent, *A*pollinis oraculo iuſſi ſunt ex Epidauro Romam Æſculapium accerſere: qui in ſpecie ſerpentis ex ara templi proſiliens, in naues legatorum Romanorum, quæ in portu erant, tortuoſis repens voluminibus, magna ſpectantium admiratione conſcendit. Cumq; ad Oſtiam perueniſſet navis, per Tyberim in Vrbem appulſa ad hanc inſulam conſediſſe fertur, neque inde potuit abſtrahi: quæ res argumentum Romanis dedit, Deum velle coli eo loco. Ideo ex Senatus conſulto illi templum erectum eſt: quod hodie S. Barptolomeo ſacrum eſt. Viderurque adhuc in fine inferiore Inſulæ nauis illius forma, quę ex lapide formata erat: & quam inundatio fluminis rapidior ſuperioribus annis detexit.

In tranſtybetina Vrbe Farneſius Cardinalis habet hortum variis ſtatuis illuſtrem. In eo enim videtur Venus marmorea ſeminuda, concham manu tenens: ad cuius latus ſunt duo pueri nudi inuerſis in humeros palliolis, & vrnæ duæ. Videtur ibidem monumentum ſiue pila ingens antiqua, in cuius anteriore frontiſpicio diuerſæ virorum, mulierum, ac Leonum figuræ expreſſæ ſunt. Sub porticu eiuſdem horti pila eſt alia, ſculpta viris, leonibus, & equis. Ad ingreſſum maioris horti alia quoque demonſtratur pila, ſimulacris nouem muſarum inſignis. Et alia è regione poſita, vbi Bacchanalia ſculpta ſunt, cum Satyris ardentes tædas tenentibus: alij Silenum ebrium vectant.

Ad hanc pilam iuncta eſt tabula marmorea, quæ faſces & ſecures Conſulares continet. Alia quoque ibidem ſpectatur cum puerulis vuas geſtantibus; & vaſcula, & alia quæ in Bacchanalibus exprimi ſolita ſunt. Columna quoque illic oſtenditur, rupta in tres partes: & inſcriptione Græca notabilis: quæ inuenta eſt Tiburi: & vt aliqui affimant, ex Hieroſolymis in Italiam olim tranſlata. In eodem horto Farneſiano videtur alia Venus ſeminuda: & puellæ, & viri cuiuſdam ignoti corpus, quod capite, crure, & manu vna truncatum eſt.

Inter canonicos S. Mariæ Tranſtyberinæ Iulius Roſcius homo literatus, & antiquitatis apprime ſtudioſus antiquum habet volumen inſcriptionum manu pictarum, quarum hodie partem non videmus in Vrbe: hunc ille mihi aliquando communicauit, ex quo decerpſi plurima quæ duobus meis voluminibus inſerui: inter quæ ſunt duo Priapi, Anubis, & alia plurima: reliqua quibus certus locus non poteſt adſignari, tertio tomo inſcriptionum adiicientur.

In domo Nicolai Guiſæ ſtatua oſtenditur viri nudi, brachiis ingenua reclinatis & ele-

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0031-6

& eleuata ſurſum facie, reiectoque in humeros pallio: ad cuius pedes quia iacet culter, ideo ſtatuæ nomen inditum eſt Aguzza coltelli.

Pons Ceſtius ſiue Eſquilinus Tranſtyberinam regionem cum inſula coniungit, à Valentiniano & Valente Imp. reſtauratus: vt ex inſcriptione ponti adpoſita probatur: hodie vocatur Pons S. Barptolomei: à templo huic ſancto dicato, quod olim vti diximus fuit Æſculapij.

Iuppiter quoque in ea Inſula delubrum ritibus & ceremoniis ſolemnibus illuſtre poſſedit: licet ædificio non ita auguſtum aut magnificum: nunc Ioannis Baptiſtæ nomen habet: in hoc adhuc duo marmorei tripodes triangulares ſeruantur, qui religioſe ad aram Iouis adſtabant.

In ſuperiore parte Inſulæ fuit templum Fauni, quod ante annos aliquot Tyberis inundatione fere eſt funditus euerſum: Ruinæ tamen eius ampliſſimæ ſuperſunt, quæ templi magnitudinem & ſumptuoſitatem ſatis oſtendunt.

Pons Fabricius, qui & Tarpeius dicebatur, Inſulam coniungit vrbi, è regione Theatri Marcelli: vocatur hodie Pons quatuor capitum: propter terminos ſiue Hermas quadrifontes marmoreos, qui ad principium Pontis erecti ſunt.

Sacella Solis & Lunæ integra fere videntur ſibi inuicem oppoſita prope hunc Pontem Fabricium, ad vtramque viæ partem.

Theatrum Marcelli ponti Fabricio vicinum eſt, conſtructum ab Octauio Auguſto, in honorem Marcelli filij Octauiæ ſororis Auguſti: in eo ſunt Sabellorum ædes: capax olim fuit hoc Theatrum octoginta millium hominum. cui Octauia Marcelli mater adiunxit bibliothecam, libris omnium diſciplinarum inſtructiſſimam.

Porticus quoque in honorem ſororis erecta eſt ab Auguſto Cæſare: quam diuerſis marmoribus & ſtatuis inſignium artificum excoluit, inter quas fuit Satyrus à Praxitele perfectus, & nouem Muſæ Timarchitis: quarum duæ videntur adhuc in hortis Carpenſibus: & Iunonis ſimulacrum, quod eſt in vinea Iulij III. P. M. ad viam Flaminiam. Porticus Octauiæ pars ſupereſt, prope Theatrum Marcelli: vbi fabri ferrarij ſuas habent officinas.

Spei templum ad hanc Porticum fieri fecit Germanicus Cæſar, prope forum holitorium, vbi locus eſt qui dicitur *Piazza Montanara*, cui fanum Auroræ iunctum erat, olim apud Romanos celebre: nunc eius veſtigium nullum apparet.

In domo Sabellorum, quæ eſt ſtructa in ruinis Theatri Marcelli, ad parietem ingens eſt tabula marmorea, in qua ſculptus eſt Leo, & tres viri armati cum clypeis more pugnantium. Sunt & ibidem duæ magnæ laruæ marmoreæ operis antiqui. Et ſuper horti porta videtur marmorea tabula, in qua virorum ſex ſunt figuræ: ad cuius vtrumq; latus ſtatuæ duæ ex Porphyro regum captiuorum & braccatorum: quæ capitibus carent. Ibidem in horto eſt ingens pila, in qua diuerſa ſunt animalia laborioſe ſculpta. Oſtenditur & ibidem pila alia maior, in qua labores Herculis, & aliæ viriles imagines artificioſe ſunt expreſſæ. Super cuius operculo duæ ſunt ſculptæ imagines viri & mulieris, quorum corpora in ea pila erant recondita. Ibidem ſunt fragmenta Mercurij, & aliquot pilarum: quæ propter artificium ſeruantur.

Carceres plebis eo loco fuerunt, vbi hodie eſt ædes S. Nicolai in carcere; quod templum erat pietatis à M. Attilio Glabrione dicatum: propterea quod in eo carcere filia patrem in vinculis arctatum multis diebus aluit proprio lacte.

Iunonis Matutæ templum id erat, quod eſt hodie S. Andreæ in Mentuza dicatum, ſub Capitolio prope forum holitorium, à C. Cornelio Conſule ſacratum.

Pons ſenatorius, nunc Pons S. Mariæ Tranſtyberinæ is eſt, qui nunc ſub inſula Tyberina ruptus videtur. Vocatur que & alio nomine, nempe Pons S. Marię Ægyptiacę; propter templum eiuſdem Diuæ non longe à ponte diſſitum: dicebatur olim & Palatinus, & Senatorius: quod per eum Senatores ad legendos Sybillinos libros in Ianiculum religioſa Pompa gradiebantur, & in Palatium ad Imperatorum ædes reuerterentur.

Pilati domus (ſi vulgari famæ fidem habemus) ibi fuit, vbi prope pontem Senatorium altiſſimæ conſpiciuntur ruinæ. Sed re vera ſi quis eas contempletur attentius, cognoſcet illic fuiſſe lauacra, ſiue ſudatoria Laconica: quod ex caminorum canalibus frequentibus, qui vndequaque parietibus inſerti ſunt, facile iudicatur.

Forum

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0032-2

Forum Holitorium fuit, vbi hodie eſt platea Montanara, non procul à Theatro Marcelli, in quo fuiſſe diximus Spei templum à C. Cornelio dicatum: Quamuis hoc erectũ fuiſſe dicatur in foro Piſcario: quod extendebatur à templo S. Mariæ in porticu ſecundum Tyberim, vſq; ad S. Mariam Ægyptiacam. Ibidem fuit ara Carmentæ quam Euander dedicauit in memoriam Nicoſtratæ matris ſuæ fatidicæ.

Templum Fortunæ virilis adhuc fere integrum eſt & illæſum, longo vtrinque columnarum ordine: nunc S. Mariæ Ægyptiacæ ſacrum eſt. Quidam hoc aſſerunt fuiſſe Pudicitiæ matronalis delubrum: in quo fuit bucca veritatis: quæ ſtatua erat marmorea, exertis labris, in os cuius Volaterrani reguli filia manum inſeruit vt ſuam virginitatem impollutam probaret, cum ab anu Feſulana de ſtupro accuſaretur: Quod cum paulo poſt idem tentaſſet alia puella eiuſdem criminis rea, ſimulacrum os ſtrinxit, & impudicæ dextram truncauit. Saxum illud amplum & rotundum ex Porphyro, in cuius medio leoninus extat rictus, quod ante ſcholam Græcam erectum eſt, hodie Bucca veritatis nuncupatur. Cuiuſmodi in vrbe pluſquam centum me animaduertiſſe memini ex diuerſis marmoribus: quare ſtultum puto ad buccam veritatis hæc adplicare, quæ ad ſtillicidia, & receptacula aquarum pluuialium ſeruiuiſſe veriſimile eſt.

In hac vicinia quædam ſunt domus in quibus ſpectantur multa antiquitatis monumenta: vt in domo Gregorij Serlupi prope S. Angelum in Poſcaria, caput eſt Veſpaſiani coloſſeum, ex candidiſſimo puriſſimoque marmore; tanto artificio elaboratum, vt tota Roma fortaſſe nihil videri poſſit perfectius aut abſolutius.

In eadem vicinia in domo Gentilis Delphini multa ſunt virorum illuſtrium capita: inter quæ primum obtinent locum Lucij Veri, Antonij à Traiano adamati, M. Aurelij adhuc iuuenis, Bacchi, pueri ridentis, & alia ſex hominum ignotorum. Duæ quoque videntur ibidem tabulæ, in quibus tauri ſunt artificioſe ſculpti: ſeruantur & in eadem domo multæ vrnæ antiquæ & inſcriptiones.

Apud Valerium della Croce prope Plateam Iudæorum, in hortulo corpus eſt Herculis mutilatum & Hippolytæ Amazonis in ſidentis equo, qui ephippium habet ex Leonina pelle: duo ibidem ſunt Vrſorum capita, & vnum Leonis. Ibidem eſt Panis ſtatua amicti pelle ferina, qui innititur trunco, ex quo dependet fiſtula calamorum octo. Eſt & illic pila grandis, in qua Meleagri Venatio repræſentata eſt. Et muliebres ſtatuæ tres ſine capite & brachiis: & Veneris nudæ: aliquotque capita pectoretenus ſuis baſibus repoſita, ſuper oſtiis cubiculorum, inter quæ eſt Iouis elegantiſſimum. In deambulacro domus varia capita illuſtrium videntur; & vas amplum marmoreum diaphanum, & corpus Apollinis: Conſpiciũtur ibidem paruæ ſtatuæ æneæ mirabilis artificij, vt Veneris nudæ: & Herculis quæ ſublato brachio ſuſtinet Anteum: ſtatque hoc ſignum Herculis ſuis pedibus ſine baſe librato pondere ne labatur: eſt etiam vaccæ æneæ ſimulacrum: & Tigris ex marmore.

Apud Honufrium della Croce oſtenditur viri togati ſtatua in ingenti tabula: cui eſt adſcriptum: VALERIVS PVBLICOLA. Et fragmentum corporis virilis, quod ſummopere laudatur à Michaele Angelo.

In domo Hieronymi Crucei ad dextram videtur Tabula ingens, in qua ſculpti ſunt quinque faſces Cõſulares cum ſecuribus conſularibus: in cuius parte inferiore legitur: FASCES ET SECVRES CONSVLARES. Ibidem eſt ſimulacrum Medij fidij: in quo ſculpti ſunt Honos & Virtus quos amor medius coniungit.

Aſylum quidam aſſerunt id fuiſſe ſpatium, quod inter S. Mariæ Ægyptiacæ templũ, Scholam Græcam, & Tyberim protenditur: & ideo Miſericordiæ ædem illic fuiſſe contendunt: quod eo refugientibus admiſſorum criminum impunitas promittebatur: multi volunt in medio Capitolij fuiſſe Aſylum: quod Octauius Auguſtus ſuſtulit, multorum malorum ac ſcelerum occaſionem.

Ara Veſte fuit olim à Numa Pompilio erecta prope Aſylum, vbi ſacra Deæ fiebant. Fuitque id rotundum ædificium Corinthiacis vndique ſuſtentatum columnis, quod eſt è regione S. Mariæ Ægyptiacæ: nunc S. Stephano dicatum: eius forma eſt orbicularis, ſicut Panthei: lucemque admittit ſuperiore apertura, quæ in media fornice relicta eſt.

Tarpeia rupes vocatur id præcipitium, quod eſt poſteriore Capitolij parte: & recta

ſpectat hanc aram Veſtæ: ex hac Manlius affectatæ tyrannidis reus, edicto Senatus præcipitatus eſt.

Domus Ouidij oſtenditur inter eas ruinas quæ ſunt non procul à templo S. Mariæ della Conſolatione: alij dicunt fuiſſe in vico Iugario prope portam Carmentalem ad radices Capitolij prope forum holitorium: vbi quoque Valerius Amerinus habitauit, vbi Opis & Saturnus ædes habuerunt.

Templum Veſtæ, quod à Romulo poſt Vrbem conditam eſt ædificatum inter Capitolium & Palatinum, fuit eo loco, vbi nunc eſt Templum S. Mariæ delle Gratiæ (alii S. Mariæ della Conſolatione volunt) In eo Veſtales virgines ignem ſacrum & inextinctum cuſtodiebant: & Palladium: quod erat ſimulachrum Palladis ligneum verſatilibus oculis: olim ab Ænea ex Troia, cum Penatibus Ilij in Italiam deportatum. Hoc templum Deæ cum conflagraſſet, ex incendio ereptum Palladium translatum eſt in Veliam: vbi eſt delubrum S. Andreæ in Pallara.

Forum Boarium dictum eſt, quod Euander ob receptos Geryonis boues, & interfectum Cacum illic boue ſacrum feciſſet Herculi: vel quod boues illic venderentur: Incipit à Velabro, & extenditur inter Palatinum & Scholam Græcam, & templum S. Gregorij vſq; ad Forum Romanum.

Arcus Boarius adiacet templo S. Gregorij in Velabro, totus eſt marmoreus, artificioſiſſimis ſacrificantiũ figuris inſignitus. Erectus olim in honorem Septimii Seueri, & M. Aurelii Imp. ab argentariis & negotiatoribus: vt patet ex inſcriptione. IMP. CÆS. L. SEPTIMIO SEVERO PIO PERTINACI AVG. ARABIC. ADIABENIC. PARTH. MAX. FORTISSIMO FELICISSIMO PONTIF. MAX. TRIB. POTEST. XII. IMP. XI. COS. III. PATRI PATRIÆ. ET IMP. M. AVRELIO ANTONINO PIO FELICI AVG. TRIB. POTEST. VII. COS. III. P. P. PROCOS. FORTISSIMO FELICISSIMOQVE PRINCIPI. ET IVLIÆ AVG. N. ET CASTRORVM ET SENATVS ET PATRIÆ ET IMP. CÆS. M. AVRELII ANTONINI PII FELICIS AVG. PARTHICI MAXIMI BRITANNICI MAXIMI.

ARGENTARII ET NEGOTIANTES BOARII HVIVS LOCI QVI DEVOTI NVMINI EORVM INVEHENT.

Templum Iani quadrifrontis videtur huic arcui vicinum: Quadratum eſt, & in vnaquaque fronte Porta ampliſſima: ſuperiuſque duodecim receptacula quibus olim menſium ſimulacra continebantur. Ianus enim ſacrificiorum Princeps eſt habitus apud Antiquos: & eundem cum Vertumno crediderunt. Multa fuerunt Romæ templa Iano ſacrata: aliud fuit prope Portam Carmentalem iuxta Theatrum Marcelli, quod Numa erexerat: habuitque tantum duas portas, quæ pacis temporibus claudebantur, bello autem relinquebantur apertæ. Hoc ter tantum clauſum fuiſſe prodiderunt hiſtoriæ. Primo à Numa conditore: Secundo à T. Manlio Conſule: Tertio ab Auguſto Cæſare, poſt bellum Actiacum, Suetonius refert à Nerone quarto fuiſſe clauſum: quod ex eiuſdem Imperatoris numiſmatibus probatur: in quorum auerſa facie legitur: PACE POPVLO ROMANO VBIQVE PARTA IANVM CLVSIT. Hodie templum hoc S. Catharinæ ſacrum eſt.

Velabri ædes hodie S. Georgii in Velabro dicitur. Velabrum vocarunt antiqui, à velatura, ſiue vectura: quod tempore inundationis Tyberinæ, ij qui Auentinum petebant, cogebantur naulo ſoluto illic pecuniam ſoluere, & lintribus in aliam ripam tranſuehi.

Schola græca dicitur, ante quam erecta eſt ingens illa facies Porphyritica, cui buccæ veritatis nomen eſt. In ea S. Ambroſius docuiſſe creditur: Fuit olim templum Fortunæ Primigeniæ, nunc S. Mariæ dicatum.

Herculis Victoris fuit olim templum è regione Scholæ Græcæ verſus Tyberim: vbi hodie videtur adhuc ædificium rotundum fornice tectum, dirutum fuit à Siſto IV. P. M. In hoc templum neque muſcæ neque canes vt fama prodidit, ingrediebantur: tanta fuit veneratione apud antiquos, & hanc cauſam referunt. Cum Hercules cum victimariis Ioui ſacrificaturus eſſet, & à muſcis moleſtaretur, myagrium Deum muſcarum rogaſſe fertur vt Muſcas à carnibus arceret: clauam autem ſuã ad templi fores appendit, quã canes formidabant.

bant,neque audebant oſtio appropinquare:Sacris quæ in eo fiebant , non aderant mulieres,neque ſerui neq; liberti,ſed liberi tantum liberiſque parentibus nati.

Ara maxima prope ſcholam Græcam ab Hercule fuit erecta : prope quam Æmilius ædificauit Pudicitiæ Patriciæ fanum:in quod cum ingreſſa eſſet Virginia nobilis quidem, ſed plebeii viri vxor,à reliquis matronis eiecta eſt:quæ offenſa propter repulſam , in vico longo Pudicitiæ Plebeiæ templum erexit:à qua patriciæ quoque matronæ arcebãtur. Hæc duo templa non extant:neque eorum veſtigia,licet à multis illis loca adſignentur coniecturis non admodum probabilibus.

Mons Auentinus diu infamis habitus eſt,& inauſpicatus,propter auſpicia Remo non ſecunda: quodq; Remus in eo cæſus eſſet & ſepultus;ideo fratri à Romulo ſacratus eſt:Sed cum Vrbis mœnia fuiſſent à principio nimis anguſta , Ancus Martius Auentinum conceſſit Sabinis habitandum:quamuis non deſint,qui aſſerant ſub Claudio Imperatore primum cœpiſſe habitari.hodie nomen antiquum retinet.

Dianæ templum in Auentini vertice ab Anco erectum eſt , quod omnibus Latinis commune fuit:alii dicunt à Seruio Tullio ſtructum : qui quia ex ſerua Corniculana natus eſſet,ideo diem feſtum quotannis idibus Auguſti ſeruis omnibus in eo loco ſtatuit.nunc ſacrum eſt S. Sabinæ.

Bona Dea prope Dianæ delubrum habuit,à Claudia Veſtali ædificatum in honorem Faunæ ſiue Fatuæ,Fauni Latinorum regis ſororis:quæ inter deas relata eſt.nunc eſt S. Mariæ Auentinæ dicatum.

Hercules Victor fanum habuit in ſummo Auentino,quod hodie dicitur S. Alexij : & illi iunctum fuit Lunæ ſacellum:quod hodie conſpicitur ſemidirutum.

Prope templum Bonæ Deæ domum habuit Iulius Cæſar: ex hac Calpurnia Cæſaris vxor cum ſe ad ſacra nocturna bonæ Deæ cum reliquis matronis contuliſſet, illius amore captus Clodius habitu muliebri tectus eo ſe contulit:cumque loci ignarus huc & illuc vagaretur, vt amicam quæreret,neque virorum vlli ſacris Deæ liceret intereſſe , neſcius quas ceremonias deberet ſeruare,ab ancilla proditus eſt.

Thermas ad Auentinum extruxit ſumptuoſas Decius Imperator,quarum adhuc extant ingentes ruinæ,non procul à templo S. Priſcæ,quod olim fuit Herculis.

Prope hoc templum vineam habet Valerius S. Crucis & domum ruſticam : in cuius hortulo Conſularis ſtatua videtur prætextata,manu baculum continens. Ibidem quoque videtur alia conſularis imago eiuſdem habitus,ſed paulo minor. & Veneris ſeminudæ : & corpus virile,quod ſuper columna repoſitum eſt : & alia muliebris ſtatua , cuius nomen ignotum eſt.

Remoria vocatur is locus,vbi Remus cum ſuis auſpicatus eſt:qui priſcum nomen hodie retinet:vocantque Romani Remoriam viam, quæ à Circo maximo per dorſum Auentini recta ducit ad munitionem Pauli III. Farneſij.in ea via cæſus eſt à Celere Remus Romuli iuſſu,& ibidem ſepultus.

Varianæ Thermæ Decianis adiacent:vbi hodie ingentes arcus fornicum,& murorum reliquiæ Tyberi imminere conſpiciuntur prope S. Alexium.

Thermæ quoque Traiani cum palatio ſuperioribus coniunctæ fuerunt in vltima parte Auentini:quarum adhuc ruinæ frequentes videntur ad Munitionem Farneſiam & portam veterem Tergeminam,in vinea Franciſci Albertini ciuis Romani.

Spelunca Caci,eo loco fuiſſe dicitur,vbi rupes aſpera & exeſa,locuſque accliuis cernitur ſpectãs Tyberim,è regione S. Mariæ Auentinæ. Hunc cum mactaſſet Hercules,quod boues,quos ex Hiſpania deuictis Geryonibus captiuos abducebat, auerſis caudis in id antrum traxiſſet:ibidem aram Ioui inuentori erexit,vbi poſtea templum extructum eſt Herculi.

Ad hoc præcipitium fuerunt olim Scalæ Gemoniæ, vbi facinoroſi & ſcelerati vncis tracti immaniter trucidabantur. Ad has Vitellius Imperator furca ſub mento applicata , & veſtibus ad nates vſque turpiter laceris, Veſpaſiani iuſſu necatus eſt:quod paulo ante Sabinum Veſpaſiani fratrem è viuis ſuſtuliſſet.

Porta Tergemina antiquiſſima ex opere lateriçio adhuc hodie fere integra videtur ad

Auentini radices, prope Tyberim, ad vineas, quæ Traiani Thermis adiacent. Per hanc portam exiuerunt vrbe Tergemini fratres Horatii, vt contra Curiatios Albanos pro patriæ libertate decertarent: quibus cæſis, ac duobus fratribus amiſſis Horatius ouans in vrbem regreſſus eſt.

Horrea P.R. quæ à Diocletiano aucta & inſtaurata eius nomen ſumpſerunt, conſpiciuntur inter Tyberim & montem Teſtaceum, centum & quinquaginta celiis conſpicua. Horum ruinæ, inſtar arcis ampliſſimæ adhuc extant in vinea Iulij Cæſarini patricij Romani.

Mons Teſtaceus huic adiacet vineæ; qui ex vaſta congerie vaſorum fictilium erectus eſt. De hac vrnarum coaceruatione variæ feruntur opiniones. Quidam exiſtimant montē hunc (qui in circuitu ſuo fere duo millia paſſuum continet, & in altitudine pluſquam centum & ſexaginta pedes) in tantam vaſtitatem inſurrexiſſe ex fragmentis ollarum, quæ à figulis, eam vrbis partem circa flumen incolentibus congerebantur: ne ſi in Tyberim proiecta eſſent, fluuij curſum impedirent vel ſi in agros vicinos eſſent exonerata, locorum obeſſent fertilitati. Quidam, ſed inepte prorſus, eum vocant *Monte d' Ogniterra*: fabulantes coniectura ridicula erectum fuiſſe ex vaſibus diuerſarum nationum, quibus tributa Romam importabant. Et vaſa in eum locum memoriæ cauſa detrudi iubebantur.

Circus Olympicus totum id ſpatium loci complectebatur, quod Teſtaceum montem continet: Hinc fit veriſimile aliquibus doctioribus, qui antiquitatis monimenta diligentius perueſtigant, locum illum non fuiſſe tributum figulis, qui Tyberinam habitabant ripam, vt in eo circo ſuarum fornacum exonerarent excrementa, qui iuuentutis exercitiis maxime nobilium, ſacer erat: vt in eo quadrigis, equis, curſu, luctaque ſeſe exercerent.

Pyramis C. Ceſtii Septemuiri Epulonum adhuc integra conſpicitur ad portam Oſtienſem, mœnibus vrbis incluſa. Structa eſt ex candido marmore ſaxis ingentibus & quadratis, & quamuis in eius frontiſpicio quod Teſtaceum ſpectat maiuſculis literis nomen C. Ceſtii referat: volunt tamen doctiores hanc Pyramidem fuiſſe ſepulchrum commune omnibus Epulonum ſeptemuiris. Erant enim Epulones, qui curam gerebant conuiuiorum, quæ fiebant diebus feſtis & ſolemnibus ſacrificiis in honorem Deorum.

Porta Oſtienſis, quæ nunc S. Pauli dicitur, Pyramidi Ceſtij vicina eſt: per eam Oſtienſi via (quam ſtruxit Ancus Martius) Oſtiam venitur. Extra hanc portam ſtatim ſe offert templum illud ſplendidum quod diuo Paulo dicatum eſt. In quo quatuor ſunt ordines columnarum ingentium marmorearum Dorico & Corinthio opere: præter alias innumeras Atticas & Ionicas, quæ totum chori ſuſtinent ædificium. Neque vllum Romæ inuenias templū, quod columnarum frequentiore numero, vel exquiſitioribus marmoribus ſit excultum, quam hoc: Aduecta enim ſunt hæc omnia ex duplici portu Oſtienſi Neroniano, & Antoniniano, qui magnificentiſſimis ſtructuris fuerunt ornati.

Oſtienſi via ad Tyberim relicta, pons ſeſe offert ad læuam, riuo non admodum magno ſuperiacens. A quo ſemita ſeſe extendit in colles vicinos, ducitque ad eum locum qui vocatur *Tre fontane*. Templum eſt antiquum: ante cuius porticum porphyriticæ extolluntur columnæ precioſiſſimæ: variegatæ enim ſunt venuſtiſſime rubro ac cinericio colore. Intrinſecus oſtenduntur tres fontium ſcaturigines: quarum aquæ ſacroſanctæ vulgo exiſtimantur, ac morbis multis mederi. In eo loco Paulus Apoſtolus ſub Nerone truncatus capite creditur.

Hæc primo die diligenter perluſtraſſe ſatis erit.

VRBIS

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0036-4

VRBIS ROMANÆ TOPOGRAPHIA,

DIES SECVNDVS.

POSTERO die cum ex Burgo ingrederis Vrbem, per Ælium ſiue Caſtelli S. Angeli pontem, venies ad bifurcatam viam: quæ ad dextram eſt verſus Tyberim; vocatur *Strada Iulia*: illic domus eſt Bernardi Alberici, vbi in hortulo videtur M. Catonis caput: & ſtatua leonis inhiantis equo.

In ædibus Bindi Altouiti, quę ſunt non procul ab Ælio ponte ad ingreſſum alterius vici qui Bauco vocatur, in cubiculo capita videntur concinno ordine collocata ſuis baſibus in circuitu, Veſpaſiani, Mutii Sceuolæ, Auguſti, Antonini Caracallæ, Iulii Cæſaris, Galeriæ Fauſtinæ, Opilij Macrini, Marii ſepties Conſulis, & ſatyri venuſtiſſimi. Ibidem videtur ſtatua Cupidinis continentis lupum, & Autumni: aliaque fragmenta antiquitatis, tabulæ elegantes marmoreæ antiquæ & pictæ recenti opere.

Ad dextram viſitur Petri Strozzæ palatium, ſimulachris antiquis exornatum. Ingreſſis enim primam aream domus, offert ſeſe ingens Meleagri & Atalantæ ſtatua marmorea ex candidiſſimo lapide: opus laudatiſſimum; propter ſignorum venuſtatem, & ſculptoris artem admirandam. Superiora huius Palatij cœnacula ſunt tabulis frequentibus, & imaginibus Imperatorum exculta: Sed quia eiuſmodi ornamenta videntur multis in locis Romæ, in eorum enumeratione diutius non hærebimus. Sufficiet ſi hoſpes contemplatione tam variarum rerum ſe exhilarans, vlterius progrediatur, veniatque ad eum locum vbi via in duas diſtribuitur partes. Læua pars, quæ ad ædes Sabellorum ducit, quia nihil admodum notatu dignum oſtentat, relinquenda eſt, dimiſſoque palatio Cardinalis S. Floræ, quod tamen plurima continet obſeruatione digniſſima, & ſplendorem tanti Principis referentia: quia tamen ad antiquitates de quibus hic agimus non faciunt, ea faciemus miſſa: & obiter perluſtratis omnibus, ad viam Peregrini, & montem Iordanum contendemus. in cuius eminentiore parte Pauli Iordani palatium ſeſe attollit diuerſis ornamētis inſigne: Plurima enim illic videntur tam antiqua quam recentiora; quæ accurate ac diligenter ſingula conſideraſſe, nemini vnquam labor pœnitendus eſſe poterit.

Apud Ardicium, qui ad montem Iordanum habitat, elegans oſtenditur ſtatua viri nudi, pallio ad læuam inflexo.

Apud Vincentium Stampam in Campo Fliſco in cœnaculo maiore multa ſunt illuſtriũ hominum capita: vt Lucretiæ, Iuliæ Titi filiæ, Iuliæ Mammeæ, Ælii Pertinacis, Druſi fratris Tiberii Imp. Et ipſius Tiberij. Hadriani. M. Aurelij. Heliogabali. Neronis. Auguſti. Philippi Macedonis Amyntæ filii. Palladis. Apollinis. Et alia capita pluſquam viginti hominum ignotorum: item Satyri, Veneris, & pueri ridentis. Tres Charites. pueri ſtatua quam credunt eſſe Gordiani: & capita Fauni, & Termini.

Inde deſcenditur ad ædes Cardinalis Putei: in quibus ſunt aliquot antiqua capita, vt Hadriani, Auguſti, Fauſtinæ iunioris: Et alia ignota: ſunt ibidem aliquot inſcriptiones antiquæ, vaſa ex alabaſtro, & Simithe lapide, quorum precium æſtimari non poteſt.

E regione ex oppoſito diuerſorii Galli in Parione Franciſci Liſcæ domus eſt: in qua tres viſuntur elegantes ſtatuæ virginis Veſtalis amictę ſtola, Iuliæ Pompeii Magni vxoris togatæ, & Panis ſemicapri, ad cuius pedes iacet aries. Alia videntur ſub porticu domus ſimulachra, vt Pomonæ, Siluani nudi, Famæ, Bacchi, Arethuſæ nymphæ, Cybeles, Fauni, qui cauda tigrem tenet & baculo illi minitatur. Iunonis Lucinæ togata ſtatua, quæ ramum roſarii tenet: Hebes Iunonis filiæ, quæ vrna videtur aquã fundere. Et Apollo nudus in truncũ cubito inflexus, circa quem ſeſe implicat ſerpens. ibidẽ videtur & caput Auentini regis Albæ Longæ: & Agrippinæ filię Germanici, & matris Neronis: apud eundem in hortulo diuerſæ ſunt inſcriptiones antiquæ, & fragmenta antiquitatis non contemnenda.

In eodem Parionis ſiue Hyperionis vico palatium eſt cardinalis Medicini: in quo multa ſunt elegantiſſima capita illuſtrium virorum: vt Iouis, Palladis, Iulii Cæſaris, Auguſti, &

 alio-

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0037-9

aliorum,&marmora grandia cum ſtatuis militaribus & inſcriptionibus,quæ omnia magnis ſumptibus Tibure curauit Romam aduehi:ad ſuæ domus cultum.

Ad finem Hyperionis ſunt Arianæ ædes ampliſſimæ:ad quarum angulum ſita eſt illa tota Vrbe,imo toto orbe celeberrima Paſquini ſtatua:cuius feſtum celebratur toto fere anno, ſed maxi me in die S. Marci. Ad hanc ſolent Romani adfigere ſcommata,& famoſa epigrammata:quibus innoteſcit omnibus quicquid ioci aut vitiorum tota vrbe ſolet committi inter Principes,ac matronas nobiliores : plerumque cum infamia ac dedecore multorum:cum Satyrica illa ſcripta nullius nomini,conditionique parcant:imo etiam ſæpiſſime ſummorũ Pontificum geſta, ioci,ac ſecretiora dicta in eo loco publicentur. Et Cardinalium collegium turpi ſanna plerumque ſugillatur. Statuã hanc quidam aſſerunt fuiſſe Alexandri magni,alii Herculis: Sed horum opinio quibus argumentis probari poſſit neſcio:cum in ea nullũ ſignum appareat,quo poſſimus conicctari fuiſſe alterutrum. Factam tamen ab excellẽtiſſimo conſtat artifice: Et à ſculptoribus hodiernis admodum probari videmus,propter mẽbrorum & muſculorum concinnam ſymmetriam:licet tota ſit confracta & mutilata.

Haud procul inde vaſtum illud palatium Cancellariæ quadrato ædificio,ac totum ex Tiburtino lapide conſtructum:Hoc ædificatum eſt ex ruinis Amphitheatri Titi Veſpaſiani, quod *Coliſeum* vocant: Ne tamen hæc tam magnifica ſtructura prorſus deleretur, Pontifices voluerunt aliquam eius partem relinqui ſuperſtitem,vt ex ea appareret ſplendor integri ædificii: In hoc palatio Cancellariæ, primo ſtatim ingreſſu apparent duæ ingentes coloſſeæ ſtatuæ muliebres,quæ dicuntur fuiſſe Opis & Cereris. In cœnaculo ſuperiore multa ſunt excellentia opera capitum diſpoſita bello ordine cum ſuis baſibus, ſingula marmoreis loculis. Inter quæ ſunt capita Sept. Seueri, Antonini Pii,Titi, Auguſti , Domitiani,Getæ Imp. Sabinæ mulieris,gladiatoris ignoti,Pyrrhi regis Epirotarum,& ſtatua Cupidinis. In conclaui poſteriori fragmenta mutilata ſimulacrorum ſeruantur plurima:duo Iuuenes humeris geſtantes vrnas:tres ſtatuæ nudæ ſed confractæ:& pluſquam quinquaginta capita ignotorum hominum.

Ad angulum poſteriorem huius palatii ſunt ædes Pauli Galli, paruę quidem , ſed quæ architechtura & artificio non cedunt amplioribus. Super porta prima repoſitum eſt caput Romuli in Niſchio marmoreo. Intus eſt ſtatua Apollinis pharetrati nuda & integra: Et M. Aurelij caput. in corte Pila eſt ingens quę diuerſis foliis artificioſe variegata eſt:& duæ ſtatuæ muliebres mutilæ:ex quibus vna eſt ex marmore Miſchio viridi variegato. Ibidem erectum eſt egregium Bacchi nudi ſimulacrum,redimiti pampinis & vuis,& cum Satyro colludentis: Bacchus hic dicitur ſculptus à Michaele Angelo Bonaroto,cum primum Romam iuuenis veniſſet Florentia:eo tempore primum locum inter pictores totius orbis facile obtinebat Raphael Sanctius Vrbinas: Is cum tacite Bonaroti famæ inuideret, & illius honorẽ creſcentem ſtuderet ſubuertere:Michaelem non latuerunt Sanctii conſilia : cumque Florentino eſſet ingenium elatum & in vindictam pronum,ex aduerſarii iudicio ſibi famam apud Romanos ſtabilire conſtituit; opera multorum amicorum,maxime Cardinalis Capoferrati,qui illum dum vixit perpetuo dilexit & fouit. Bonarotus igitur ex antiquo marmore quanta potuit arte & induſtria hunc ſormauit Bacchum , perfectamque ſtatuam vno mutilauit brachio,ꝗ penes ſe ſeruauit:& in baſis ſtatua excauata lacuna ſuum inſcripſit nomẽ,ꝗ lithocolla cooperuit:opuſque quod clanculum elaborauerat,iuſſit terra recondi in vinea cuiuſdam ciuis,qui in ea domum paulo poſt ſtructurus erat: Cumque anno ſequente ſimulacrum hoc eſſet repertum ab iis qui fundamenta domus iaciebant,vt ſolet Romæ fieri,ſtatim adplaudi cœptum eſt,& aduectum ante Pontificis Palatium laudari à multis , & cum aliis conferri,ac multis præponi: Solus Michael diſſimulatum ſuum opus laudare quidem, ſed in eo non deeſſe quæ poſſent reprehendi dicebat: Tunc contentione inter illum & Sanctium orta,inuerti baſim iuſſit,ſuum nomen oſtendi & brachium quod auulſerat nouum adplicari ſtatuæ,quam calce cimento liniuerat prius, vt hunc ſitum ex antiquitate contraxiſſe videretur. Factumque eſt vt Bonarottus ſummum honorem apud Romanos ex Sanctii ſententia fuerit adeptus: Sed cum ſtatua fuiſſet recens comprobata,ac precio mille ducatorum æſtimata,ad quingentorum redacta eſt.

A Can-

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0038-5

A Cancellaria paruo interuallo venitur ad forũ Farneſiorũ, quod *la piazza del Duca* vulgo
nũcupatur. In eo eſt ampliſſimũ magnificentiſſimumq; palatium quotquot in vrbe viden-
tur à Paulo III. P. M. Farneſio ſummis impenſis excitatũ. In eiꝰ veſtibulo fornicato, inter co-
lumnas Ionicas ex Ophite marmore tres ſunt ſtatuę: duæ capitibus carent, vna ſola ſuper-
eſt integra. Ibidem eſt leo marmoreus, & truncum corpus viri nudi. Sequuntur duæ mulie-
bres ſtatuæ coloſſeæ, quæ brachiis & capitibus carent: In peryſtilio porticus, inter colum-
nas duo ſunt Hercules inſigni artificio, nudus vterque cum ſpolio leonis & claua: quorum
minor ex orientali marmore magnopere commendatur: in eius baſi ſcriptum eſt ΓΛΥΚΩΝ
ΑΘΗΝΑΙΟΣ ΕΠΟΙΕΙ. Ad latus ſiniſtrum, qua pater in cellam vinariam deſcenſus, erectus
eſt Iuppiter tonans, ſiue fulgurator: Cellæ vinariæ, quæ ſunt ampliſſimæ, & fornicum ſtru-
ctura prorſus admirandæ, ſtratæ ſunt pauimentis aſarotis, teſſellato venuſtiſſimoque opere.
Ad principium graduum, qui ad ſuperiora ducunt, videntur Venus, Cupido, Flora, ac Ne-
ptunus: Paulo altius eſt Hermaphroditus ex Baſalthe ſiue Lydio lapide, manu dextra in ca-
put reflexa, vultu & capillis muliebribus, nudus quidem corpore, ſed à femoribus vſq; ad
pedes veſte tectus, cui adpoſitum eſt muſicum inſtrumentum. In primis deambulacris eſt
Mercurius, & duo Numidę reges captiui (qui fuerunt aduecti ex S. Apoſtoli templo) ere-
cti ad vtramque portæ partem. In ſuperioribus repoſitoriis eſt Pallas & Bacchus: Ibidem
eſt Iuno regina ex Porphyro, capite, manibus, ac pedibus æneis deauratis, ad cuius vtrumq;
latus ſunt Naiades nymphæ, capitibus, brachiis, & femoribus ex candidiſſimo alabaſtro, re-
liquis veſtimentis fluitantibus ex lapide variegato cœruleo & nigro. In cubiculo vicino
Venus eſt nuda, genu in terram adplicato, & blande tuens Cupidinem adſtantem. Ibidem
ſunt tres fluuiorum marmoreę ſtatuæ, & capita diuerſorum hominum cum ſuis pectoribus.
Et quia palatium hoc nondum eſt abſolutum, in ea parte quæ Tyberim ſpectat, multæ re-
ſeruantur ſtatuæ, quæ poſtea ad ornatum domus adplicabuntur: Inter quas eſt Roma triũ-
phans ex Porphyro, cuius caput, brachia & pedes ſunt ex orichalco. & Iuppiter Capitolinus
ſedens, & duo corpora mutilata Herculis: Gladiatoris Coloſſei, ex cuius humeris depen-
det gladius, pede dextro in clipeum poſito, cui adiacet caſſis & veſtimenta. M. Aurelii ſta-
tua chlamydata: auerſo in humeros palliolo, ex quibus dependet baltheus cum gladio. Ve-
neris, & Hermaphroditi, qui capitibus carent. Et alterius mulieris nudæ, quæ veſtem bra-
chio tenet implicatam. Ibidem eſt Sabina mulier veſtita pectore ſeminudo. & Natura cum
pluribus mammis, & diuerſis animalibus, & floribus in circuitu adplicatis. Illic quoque eſt
Antoninus Pius: Æſtas ſpicis coronata. Iuppiter nudus. Leda genu in terram demiſſo, dex-
tra cygnum ſtringens laſciue. Nympha Oreas ferina pelle amicta. Mercurius puellã bra-
chio ſuſtinẽs: Hercules nudꝰ in truncũ inflexus, cui adpoſita eſt pharetra cũ ſagittis. Pallas
veſtita. Æſculapiꝰ antiquo more calceatus. Gladiator continẽs manu à tergo puerũ mor-
tuũ: Triton deſinens pubetenus in piſcem. Terminus nudus. Minerua capite carẽs. Satyrus
cornutus, laſciue complectens iuuenem, quẽ docet inflare fiſtulam nouem calamorũ. Vir
nudus, qui dextra intergũ reflexa tenet fundam. Mercuriꝰ petaſatus & caduceatus, ſtringẽs
manu crumenã: Bacchus vuis coronatus, & Pantheræ ſpolio amictus. Roma togata. Can-
delabrum in quo eſt Roma triumphans, quæ fulcitur harpyis, & vtrinq; habet alatas victo-
rias. Ibidem videtur & Delphinus dorſo ſuſtinens puerum. Et tropheũ armorũ ex Porphy-
ro: & ſtatua Veſtę, ſiue veſtalis virginis ex nigro lapide, & capita Veſpaſiani, Antinoi, Octauij
Auguſti, Fauni, & aliorum plurimorum: qui incogniti ſunt: Sũt & Tabulæ marmoreæ inſi-
gnes: vna continet duas viri & mulieris imagines: alia habet Silenũ inflantem fiſtulã & Pri-
apum nudum; prope quem iacet mulier, & cẽtaurus. Capita Hadriani, Iulij Cæſaris, Floræ,
Iouis, Mineruæ, Catonis, & aliorũ. Ibidem eſt mons marmoreus: in cuius apice Maratho-
nium taurum occidit Hercules: ad latus montis eſt ſerpens, qui ſe in ſcrobem inſinuat: &
leo ſaliens in taurum: aries, teſtudo, columbæ, leo alter mordicus tenens ceruum; duo alij
cerui paſcentes, lupus dormiens in ſpelunca, paſtor cum fiſtula vndecim calamorum, quę
dependet ex arbore vicina. porcelli duo dormientes, aquila, ſerpens, ſeſe contorquens in
arboris truncum: canis leporarius & pſitacus: Hæc omnia eodem marmore tanto ficta
artificio, vt ſatis admirari ſculptoris artem & induſtriam nemo poſſit: inuentum eſt hoc o-
pus in Thermis Antonianis.

Ex oppoſito palatii Farneſiani ſunt ædes Norciarum, diuerſis inſcriptionibus antiquis inſignes: & elegantiſſimo illo Adonide nudo, integro, & baculum tenente: alij Meleagrum eſſe dicunt, propter Caput Apri adiacentis, & canem qui ſpirare videtur: Inuentus eſt in ianiculo monte in vinea: eius precium quinque millibus ducatorum æſtimatur: nulla ſtatua tota Roma videtur magis integra. nuſquam gentium antiqui operis ſtatuæ tanti emuntur, quam Romæ. Omnes enim iſtorum ornamentorum ita ſunt ſtudioſi, vt in iis conquirendis, videantur inuicem decertare ſumptibus & curioſitate: In eadem domo Venus eſt nuda non minoris precij, quam eſt Adonis. Eſt & Diana ſuccincta, coryto arcu & ſagittis armata. & duæ Oreades, quæ pharetras & arcus geſtant. Videtur ibidem ſimulacrum boni Euentus, qui dextra ſpeculum tenet, læua ſertum ex ſpicis: Opus eſt Praxitelis abſolutiſſimum.

In domo Latini Iuuenalis della Regola prope campum Floræ, in hortulo videntur ſtatuæ, Traiani Impe. armata: Liuiæ vxoris Auguſti. Lucretiæ. Herculis tenentis malum Heſperidum. mulieris tenui ſyndone veſtitæ. aliæ mulieris ſedentis & ſomnolentæ. alterius Herculis cum claua & leonis ſpolio. Duo Conſules: duæ aliæ mulieres veſtibus in nodum ſuper humeros collectis. Alia mulier quæ brachiis puellum ſuſtinet: Senex volumen tenens, ſeminudus, reflexa in tergum veſte. & Paſtor cum cucullione Phrygio. Sunt & ibidem pluſquam quinquaginta capita Imperatorum, & virorum illuſtrium: ſingula ſuis loculis ſiue Niſchiis apte diſpoſita.

In domo Iordanis Boccabelli prope campum Floræ videntur capita Getæ Imp. pueri. Dianæ tricipitis. Iouis. Cybeles. Fauſtinæ. Martiæ Otacillæ. Panis. Herculis. & Cupidinis ſimulacrum: & diuerſa fragmenta antiquitatis multo laborata artificio & induſtria.

Apud Lucam de Maſſinis ſunt capita Octauii Auguſti. Tiberij. L. Seueri. Tria Neronis. Bruti Conſulis. Iuliæ. Sabinæ. Aſdrubalis. Marij. Fauni ridentis: & alia pluſquam quadraginta ignotorum hominum: Ibidem eſt Apollinis ſtatua nuda ſine capite, & monſtrum marinum.

Non procul à Campo Floræ ſunt ædes Cardinalis Capoferrati qui S. Georgii dicitur, Farneſianis multo minores, ſed non minoris ſplendoris & artificii: abſolutæ enim ſunt, intrinſecus & extrinſecus, diuerſis imaginibus & ſignis ornatiſſimæ: In frontiſpicio depingitur tempus vernum: Veris præſes eſt Venus (quæ ad ſimilitudinem corporis Liuiæ Columnæ Principis formoſiſſimæ depicta eſt) quæcunque illic repræſentantur, ſunt amatoria; complexio hominum eſt ſanguinea, & aeris elemento cuncta ſignantur: Ita & in reliquis frontiſpiciis complexiones cholerica, Melancholica, & Phlegmatica ſunt expreſſæ. Elementa ignis, aqua, terra: tempora æſtas, autumnus, hyems. Dii præſides Mars, Saturnus, & Ianus. Opus eſt abſolutiſſimum. Cardinalis hic vt fuit vir ingenioſus, comis, & liberalis, intimo Michaelem Angelum proſecutus eſt amore, & ab eo impetrauit quicquid à tanto viro potuit artificioſum excogitari. Cui & Conclaue pinxit ſecretum: in quo duodecim Iouis adulteria arte ſumma ſunt expreſſa. Maiori cœnaculo, de quo ſuperius egimus, adiacet antiquarium, Deorum imaginibus & ſignis antiquis refertiſſimum. Eſt enim illic ex marmore Iuppiter, Ganymedes, Venus, Bacchus, Flora, Mercurius, & alii plurimi tam conſules, quam matronæ Romanę, & Imperatores. In deambulacro vicino erecta eſt Actij Nauij Auguris ſtatua, cotem nouacula ſcindentis; quæ olim in Comitio ſeruabatur: Ibidem eſt venuſtiſſima Veneris ex alabaſtro ſtatua colludentis cum Cupidine.

Palatio Capoferrati ad dextram relicto redeundum eſt in Campum Floræ: in cuius parte ſuperiore, vbi eſt horologium, extollit ſeſe domus Vrſinorum: quæ ſtructa eſt in ruinis Theatri Pompeiani; cuius pars adhuc videtur integra ad ſtabula domus hujus.

Inde veniendum eſt per forum Iudęorum ad forum Piſcarium: in quo eſt templum *S. Angeli in Peſcara*, quod olim fuit Iunonis reginæ; Et incendio cum eſſet conſumptum, à Sept. Seuero, & M. Aurelio reſtauratum eſt: vt ex inſcriptione frontiſpicij colligitur: quæ talis eſt: IMP. CÆS. L. SEPTIMIVS SEVERVS PIVS, PERTINAX AVG. ARABIC. ADIABENIC. PARTHIC. MAXIMVS. TRIB. POTESTAT. XI. COS. III. P. P. ET IMP. CÆS. M. AVRELIVS ANTONINVS PIVS. FELIX. AVG. PONT. MAX. TRIB. POT. VI. COS. PROCOS.

INCEN-

INCENDIO CONSVMPTVM RESTITVERVNT.

Huic templo S. Angeli vicinæ ſunt adhuc erectæ columnæ altiſſimæ: quæ partes ſunt Porticus Septimij Seueri, dedicatæ Mercurio.

Ad hanc porticum Gabriel Vallatus habet ædes: in quibus plurimæ ſunt inſcriptiones, & antiqua marmora: quæ ſtudioſi antiquitatis nullo modo præterire debent. Sunt enim adprime notatu digna.

Hinc veniendum eſt ad turrim Arantiorum (quam vulgus vocat *la torre delle citrangole*) cui vicinam domum habet Marius Delphinus. Eius horti pleni ſunt innumero ordine priſcarum inſcriptionum, quas eius pater Gentilis (poſt Borbonii obſidionem vrbe militum prædæ expoſita) diuerſis in locis collectas, & ſelectas, in ſuas ædes transferri curauit. Ibidem videtur Canopi ſtatua ex Simithe lapide facta in hydriæ ſpeciem: in cuius frontiſpicio anteriore tabula eſt propoſita literis hieroglyphicis plena, quibus arcana ſacrificiorum Canopi myſteria tradi creduntur. Nemo ex Romanis principibus aut patriciis tantum numiſmatũ antiquorum poſſidet, quantum hic Delphinus: quæ Gentilis Delphinus eius pater ſummo ſtudio & impenſis longo tempore congeſſit, & filius patri non abſimilis auget quotidie: Habet is præter alia domi ſuæ ſtateres antiquos ex orichalco: ad cuius normam reformati ſunt reliqui ſtateres qui nunc vbique à mercatoribus ſeruantur in officinis ſuis, ad vſum ponderum: qui aliquot ſæculis deſierant in vſu eſſe, ſubſtitutis in eorum locum bilancibus.

Hinc non eſſet incommodum reuerti ad palatium Senenſe quod non procul abeſt à Campo Floræ: quod diligenter perluſtrato, conſcendendum erit paulo altius verſus Hyperionem ad ædes Maximorum: in quibus coloſſea Pyrrhi regis Epirotarum erecta eſt elegans ſtatua galeata, & armata, dextera clipeo innitens, & pallio in humeros reflexo: quæ duobus ducatorum millibus empta eſt, ab Angelo de Maximis: ibidem præter Iulij Cæſaris caput marmoreum, multa marmora, tabulæ, vaſa, picturę & fragmenta antiquitatis oſtenduntur: quibus domini facultates ac ſplendor facile demonſtratur.

Paulo inferius eſt palatium nouum Cardinalis della Valle: quod omnibus antiquitatis ornamentis excoluit Princeps eruditus & locuples. In prima enim fronte plurimæ ſunt ſtatuæ Conſulum & Imperatorum: ex quibus vna demonſtratur Hortenſij; altera Piſonis, qui frugi dictus eſt: alia Cethegi; Inferius multæ leguntur inſcriptiones, tam Græcæ quam Latinæ. multæ videntur Pilæ lapideæ ſtriatæ & ſculptæ pulcherrimo artificio quibus meo tempore nondum erat locus adſignatus. In parte ſuperiore, ad quam gradibus aſcenditur ad dextram videtur Marſias adligatus columnæ, opere artificioſiſſimo abſolutus à Zeuxide: qui ex Concordiæ templo effoſſus eſt. In prima corte duo ſunt Satyri ſine brachiis geſtantes cophinos fructibus plenos. In cubiculo primo ſunt octo capita cum pectoribus armatis & veſtitis: nempe Iulii Cæſaris, Milonis Crotoniatæ, Getæ Imperatoris, tria muliebria, quæ quarum ſint neſcitur, & duo puerilia. Sunt & ibidem plus quam quadraginta capita marmorea diuerſarum ſtatuarum: inter quæ multa ſunt Herculis, Sileni, Panis, & aliorum: Hoc malum ſemper fuit Romæ propter nimium rerum antiquarum ſtudium, vt qui ſtatuas non potuerunt emere integras, partes earum maxime capita ſacrilege confracta & à corporibus auulſa ſibi vendicarunt: Hinc fit vt paſſim non agnoſcantur corpora ſine capitibus, & raro quoque capita ſine corporibus. Ad læuam, laruæ ingentes lapideę conſpiciuntur quales ſunt in illo periſtylio horculi palatij Pontificum. Statuæ illic quoque diſpoſitæ ſunt ordine concinno Palladis, Cybeles, Phaethontis, Victoriæ, Neptuni, Apollinis ex Batthio vel Lydio lapide, Herculis Nemeæum ſuffocantis leonem, Sabinæ vxoris Hadriani, Poppeæ Neronis, Lucillæ Pompeiani, Duarum Napæarum, vnius Naiadis, Floræ, & vnius Muſæ quæ fiſtulam manu tenet. Videntur in eodem palatio ad parietes ſuis baſibus & Niſchiis repoſitæ ſtatuæ: ex quibus ſunt quatuor, quę carent capitibus, vna armata, altera togata quæ eſt ex porphyro, reliquæ duæ ſũt armatę: in ordine ſuperiore quatuor alię ſunt ſtatuæ ſine brachiis, tam nudæ quam togatæ. Eſt ibidem ingẽs Iouis caput, & quatuor magnæ laruæ, & quinq; Sabinæ mulieres veſtitæ. Iuppiter nudus cum aquila: qui tabulæ ſuperimpoſitus eſt in qua ſculptus eſt Centaurus. Neptunus quoque ibidem erectus eſt ſuper tabula, quę Meleagri venationem continet: Eſt & Faunus nudus, humeros & pectus pelle veruecina tectus. Mercurius quoque nudus, pallio in brachium læuum inuolu-

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0041-1

uoluto:duæ mulieres veſtitæ more antiquo;duæ armatæ: & tabulæ quatuor diuerſis illuſtres figuris,maxime raptu Sabinarum:Ad ſiniſtram,primo ordine videtur Minerua togata,Hadrianus Imp.paludatus,Hercules cum ſpolio Leonis, Otho Imp. & mulier ignoti nominis.Inter has quinque ſtatuas ſunt quatuor tabulæ diuerſis figuris inſignes. In quatuor angulis quatuor ſunt reges captiui:vnuſquiſque ſuis baſibus repoſitus : quorum tres ſunt ex porphyro,quartus eſt marmoreus. Sub vno rege repoſitum eſt Herculis mutilatum ſimulacrum:ſub altero Bacchi. Ad latus dextrum erectus eſt Hermaphroditus nudus:Iuppiter. Bacchus. Hercules. Apollo Praxitelis opus. Mars. Galba Imp. Antoninus Pius. Conſtantinus Magnus,& conſulares aliquot ſtatuæ;ex quibus vna creditur eſſe Saluſtii , altera Memmii. Sunt & ibidē in areæ ſuperioris circuitu ſummæ artificio ſculptæ tabulæ:in quib. triumphi Marci Aurelii Antonini ſunt expreſſi,quales in area Capitolina conſpiciuntur:& aliæ in quibus notati ſunt varii ſacrificiorum ritus,& victimarum ceremoniæ. In area hortuli (vbi mali Medicæ,Punicæ & Cedri,aliæque arbores peregrinæ conſertæ ſunt) tabulæ ſunt marmoreæ,in quibus Corybantum cum tympanis & tintinnabulis inceſſus,Naiadum chori,& Meleagri venatio inciſa eſt,quæ ſi bene notaui, proxime accedunt ad numerum ſexaginta.In poſteriore parte,qua in cœnacula patet ingreſſus,tres ſunt marmoreæ matronarum Romanarum ſtatuæ coloſſeæ : quarum vna dicitur eſſe Sabinæ Hadriani:Secunda Corneliæ Craſſi:tertia ignoratur.

Habet hic quoque Valerius Cardinalis Vallæus aliud palatium quod cum noua fabrica coniuncturus erat.In huius area media quatuor ſunt antiquiſſimæ Bacchi ſtatuæ diuerſorum artificum:& Ganymedes cum aquila & fulmine:Tethys,Hercules, Apollo,Venus, Mercurius & Faunus. Ad læuam partem porticus eſt Orphei cum barbito ſtatua, Bacchi ſinu veſtis continentis vuas & fructus. Atis paſtoris Idæi ſedentis,& inflantis fiſtulam. Ante primam portam eſt ingens caput Iouis cum pectore.Ad primam porticum duo ſunt capita ignotorum hominum:& aliud coloſſeum.In frontiſpicio dextro,eſt Venus nuda,cui adſtat Delphinus:hanc alii volunt eſſe Tethyn,vel Galateam. Ad læuam ſuper Ganymede eſt lupa ex porphyro lactans Remum & Romulum.In frontiſpicio oppoſito duæ ſunt ſtatuæ, vna Scipionis Africani,altera ignoratur. Super his duobus repoſitum eſt marinum monſtrū Delphino ſimile,cuius dorſo inſidet puellus: In cornicibus ædificii , quæ circuitum areæ cingunt,variæ ſunt figuræ puerorum, Griffonum,& aliorum animalium : antiqua omnia. Ante ingreſſum cœnaculi ſtatua videtur viri iuuenis,qui genu inflectit,ac ſurſum caput attollit:ſuper tribus portis vicinis ſingula capita marmorea diſpoſita ſunt ſuis baſibus & Niſchiis.In cœnaculo ad dextram eſt Antoninus Pius. Super porta ſequente eſt conſulis cuiuſdam caput(Bruti volunt eſſe).& Fauſtinæ M. Aurelii vxoris; Portæ omnes huius palatii ſtructæ ſunt ex variis marmoribus precioſiſſimis & antiquis.

Contiguas huic palatio habet ædes Vallæus Epiſcopus:in quibus erectum eſt marmor candidum,altum,& quadratum cum horoſcopo ſolari,& ſignis Zodiaci: vbi ſingulorum menſium dies,& horæ notantur;& quicquid obſeruare aſſueti erant antiqui , tam in ſacrificiis Deorum,quam in iis quæ ad rem ruſticam pertinebant ; vt hodie noſtris Kalendariis factitatur. Sunt & in eadem domo multæ inſcriptiones antiquæ,ſigna,& ſtatuæ multa venuſtate & artificio laudandæ.

Proxima domus eſt Caſarelli,in cuius area duæ ſunt ſtatuæ togatæ, quæ manibus carent:& antiquo ſitu & temporum iniuria corroſæ.

Ex altera parte plateæ domus eſt Alberinorum:In cuius hortis legūtur varia Epitaphia, inſcriptiones;& ſtatuæ Deorum illuſtriumque virorum ibidem videntur.

Cinciorum ædes non admodum ſunt remotæ:in quibus præter alia ornamenta quæ illic videntur,elegans eſt ſimulacrum vertumni gerentis cucurbitum, & altera manu ligonem. Eſt & ibidem ſtatua Apollinis Pythii nuda & integra.

In domo Iulii Cæſarini,in corte prima,eſt Adonis nudus,ſed brachiis mutilus: In horto Cæſarini,qui non procul abeſt ab illius ædibus , quatuor ſunt muliebres ſtatuæ veſtitæ: quarum vna geſtat vas,& eā vocant Cariatidem. Proxima eſt Venus,& alia mulier nuda illi aſtans , facta ex eodem marmore. Ibidem ſunt aliç quatuor muliebres ſtatuç veſtitæ

tres,

tres,vna nuda:omnes integræ,præter brachia: Ad horti portã ſtatua eſt ſedens, quæ capite caret. Et duo Iani bifrontes;multaque capita cum ſuis pectoribus, ſingula ſuis baſibus adplicata;Inter quæ eſt Propertii poetæ: Veſpaſiani,& Galeriæ Fauſtinæ: è regione Propertij eſt Fauſtinæ iunioris caput, Auguſti adhuc iuuenis,Bacchi cum ſpolio veruecino, & aliud incognitum:omnia opera ſumma arte elaborata & perfecta. In alio cubiculo viginti quinque ſunt capita tam Imperatorum,quam aliorum illuſtrium:& caput muliebre ex lapide nigro:quinque corpora mutilata;& crus vnum æneum, quod ſumme laudatum eſt à Michaele Angelo.

In domo Ambroſij Lilii caput eſt Pompeij:& in area interiore ſunt diuerſa fragmenta ſtatuarum: & vna tabula marmorea, in qua expreſſi ſunt eleganti artificio labores Herculis.

Apud Aſcanium Celſum ſuper feneſtra cubiculi inferioris repoſitum eſt Bacchi caput, in cuius humeros expanditur pellis veruecina:in alia feneſtra ſua baſe collocatum eſt Satyri pueri ridentis caput floribus redimitum,ſub cuius mento dependent duo illi cincinni glanduloſi,quos in capris videmus.In area,loco parieti applicato,vir eſt ſeminudus: & caput cum pectore veſtito, expreciosiſſimo marmore.

Apud Cauellerium,in camera prima ad læuam,multa ſunt capita & ſtatuæ egregiæ, inter quas eſt Fauni nudi,vna manu vuam tenentis,altera attollentis pellem ferinam plenam vuis & fructibus:repoſita eſt hæc ſtatua in baſi porphyritica. Ibi videtur Venus ſeminuda, & puellus ſedens, & comedens vuam.& alter puer ſedens in ſcopulo, & manu papauer continens:& duorum ſacerdotum veſtitorum.Silenus inſidens animali Indico,& ſtringens vtrem:Natura dea, facie & manibus nigris, in circuitu ornata multiplici mammarum ordine,&diuerſis animalibus:repoſita eſt ſuper ara antiqua:ad cuius angulos quatuor ſunt mulieres,& candelabrum in medio,ad quod fit ſacrificium ſuper altari, cui ſuperimpoſiti ſunt duo cerui:Ibidem eſt tabula marmorea,in qua expreſſus eſt Hercules pugnans contra Neſſum Centaurum. In horto ſtatuæ ſunt duæ,ex alabaſtro codognite, quæ carent capitibus:& corpus alatæ victoriæ: & octo columnarum baſes elegantiſſimis ornamentis inſignes.In alio hortulo duo ſunt pueri inſidentes duob. monſtris marinis, quæ habent capita elephantina,ibidem videtur & nympha marina inſidens Hippocampo: & plurima fragmenta antiquitatis ſingularis artificii.

Apud Alterios non procul à S. Marco ſtatua eſt ſenis calui ſedentis in cathedra,pallio in humeros conuerſo,& reducto ſuper femora: quis ſit ignoratur Ibidem eſt Hermaphroditus nudus,ſed capite & brachiis truncus: Iani bicipitis caput:& alia plurima capita, & ſtatuarum antiquarum fragmenta.

In domo Hieronymi Alterii in prima corte ſtatim ad dextram occurrit Cybeles Sacerdos longa ſtola veſtitus,qui manu vas ſuſtinet:prope quem eſt altera ſtatua quæ capite mãca eſt:ex oppoſito eſt Hercules nudus cum ſpolio Leonis, qui innititur arboris trunco,circa quem ſe inuoluit coluber:ſuper Hercule repoſita eſt vrna antiqua.&puer nudus,cui ſubſunt aliquot ſtatuæ viriles & muliebres.Et pila antiqua, quæ continet plurimos pueros alatos,in quorum medio eſt fiſtula 6.calamorum.

Apud Petrum Capoferratum ad hortuli ingreſſum erecta eſt ingens imago Æſculapii pallio in humeros reducto:ad cuius latus eſt puella veſtita: vterq; ſerpentem manu cõtinet:ad dextram eſt Venus nuda ſine capite,& Niſchiis marmoreis locatæ ſunt ſtatuæ capitibus truncæ.

Apud Fabios prope S.Luciam ad *Botegas obſcuras*, in corte domus corpus ingens eſt Athlantis,qui inclinata ceruice ſuſtinet globum cœleſtem,circa quem ſculpti ſunt omnes circuli ſpherici:Si hæc ſtatua eſſet integra,precium eius æſtimari non poſſet; tantum in ea videtur artificium & elegantia.In eadem domo oſtenditur ingens ſtatua viri nudo pectore,reliquo corpore veſtimentis implicatis tecto,quæ dicitur Æſculapii. Ibidem eſt mutilum Caracallæ corpus,cum promiſſa toga,& Bacchus ex maiori parte fractus.

In aſcenſu Capitolii habitant Bocabelli, in quorum ædibus præter inſcriptiones varias, & marmora ſelecta,fons oſtenditur venuſtiſſimo conſtructus artificio, ex tophis & conchyliis marinis: vnde limpidiſſimæ ſcaturiunt aquæ: & in iis ſupernatant piſces arti-

artificiales ſubnixi filis æneis ſubtiliſſimis, quæ ad aquarum motum criſpantur, & videntur leniter piſces moueri.

Cum ad ſuperiorem partem Capitolij ventum eſt ad ſiniſtram, attollit ſeſe Franciſcanorum templum quod vocatur Ara cœli: ad quod conſcenditur gradibus marmoreis octoginta quinque, qui diſtincti ſunt quinque ordinibus, quorum vnuſquiſque continet ſeptem gradus. Ante templi fores ſepulchra ſunt Flauij Blondi, & Lucæ Gaurici. Templi teſtudinatum ædificium ſuſtinetur vtrinque duobus columnarum marmorearum ordinibus: quibus tota vrbe non videntur ſumptuoſiores, Si Vaticanas excipias: in ſiniſtro latere quæ tertia eſt in ordine columna, prope Epiſtylium, hanc habet inſcriptionem: A CVBICVLO AVGVSTORVM. Hoc templum fuit olim Ioui Feretrio dicatum à Romulo, poſt bellũ Sabinum: quod eo in loco Iupiter tuliſſet auxilium regi oppreſſo hoſtium violentia. Ancus Martius reſtituit collapſum: & poſtea Auguſtus amplius ac magnificentius reddidit. Super cæmiterio iacet obeliſcus Ægyptius hieroglyphis inſignitus. In inferiore graduũ parte, duæ ſunt vtrinque ſtatuæ marmoreæ; quarum vna eſt Conſtantini, altera eſt Maximiani: quamuis non deſint qui vtramque velint eſſe Conſtantini: vtraq; eſt paludata. Ad parietes graduum quibus in templum conſcenditur adplicatæ ſunt diuerſæ tabulæ marmoreæ figuris inſignes variis.

In area Capitolina, ingens eſt Marci Aurelij Antonini ſtatua equeſtris ænea, quam alij dicunt eſſe Lucij Veri: alij Septimij Seueri: ſita eſt in baſi marmorea recenti opere, & impenſis Pauli III. Pontificis Maximi Farneſij, qui eam transferri curauit in Capitolium; cum antea fuiſſet erecta ante Baſilicam Lateranam.

A tergo huius ſtatuæ palatium eſt Iuſtitiæ: ante cuius gradus, qui vtrinque præbent aſcenſum ad ſuperius ædificium, duæ ſunt ingentes ſtatuæ fluminum coloſſeæ: vna Nili, cui ſubiecta eſt Sphynx: altera eſt Tygris qui vicinam habet tygridem: vtraque continet Cornucopiæ fructibus diuerſis plenum: non longe abſimiles ſunt iis, quæ videntur in hortulo *Beluedere* in palatio Pontificum Vaticano. Non procul inde ſimulacra ſunt Sphyngis cum literis hieroglyphicis, & Leonis: vtrumque ex lapide Marmaridum ſubnigro & duriſſimo. Ibidem eſt fragmentum Leonis mordicus equum tenentis: cuius artificium Michael Angelus miraculoſum vſque ad cœlos laudibus extollere ſueuit.

Palatium Conſeruatorum ad ſiniſtram poſitum eſt: ante cuius fores ſub periſtylio porticus plurimæ ſunt inſcriptiones antiquæ, Epitaphia Neronis & Aggrippinæ, aliorumque Principum. Ad columnas Epiſtylij erectum eſt coloſſeum caput aheneum Commodi Imperat. cuius pes & manus ſunt in ipſo palatio. alij dicunt fuiſſe Apollinis: cuius ſtatua fuit alta cubitos triginta, in qua conflanda centum & quadraginta talenta impenſa ſunt. Romam aducta fuit à Lucullo ex Apollonia vrbe Ponti. Ad parietes porticus multæ ſunt tabulæ marmoreæ figuris diuerſarum rerum & inſcriptionibus illuſtres. Ad ingreſſum portæ, ſiniſtro latere tabula eſt marmorea, cui inſculpta eſt menſura Romani pedis & Græci: ſicut in monumentis Neronis & Agrippinæ excauatæ ſunt menſuræ tritici, calcis, olei & aliorum: ad quarum normam corriguntur vrbanæ menſuræ, ſi falſæ iudicantur. In interna domus area ad gradus ſunt duæ Sphynges & Simia, ex Simithe lapide ſingularis artificij. Ibidem duæ ſunt ſtatuæ; vna Apollinis nudi, altera Veneris talari inſtita veſtitæ. Ad murum ſunt adplicatæ tabulæ ingentes, quibus cælati ſunt triumphi de Dacia victa per Marcum Aurelium Antoninum. Huius triumphi duæ aliæ tabulæ videntur in templo ſancti Martini prope Marforium ſub Capitolio, vnde tres iſtæ deſumptæ ſunt. Ad eundem murum adplicata eſt alia ingens tabula marmorea, in qua deſcripta ſunt nomina Conſulum, & Prætorum Romanorum. Prope iacent humi reliquiæ Coloſſi maximi confractæ, nempe caput, duo pedes, vna manus, & pars pectoris, omnia ex candidiſſimo marmore. Qua conſcenditur in palatium, duæ ſunt ſtatuæ, vna viri malleum tenentis; alia mulieris veſtitæ, & ſedentis. Ibidem ſunt tria capita antiqua marmorea. Parietes cœnaculorum ornati ſunt variis picturis antiquis: quibus Theodoſij, & Honorii Impp. res geſtæ exprimuntur; & aliorum Imperatorum cum habitu antiquo, tã Principum, quam Senatorũ & plebis, quo omnes eo tempore vtebantur. Ibidem videntur Statuæ Leonis X. & Pauli IV. Sed anno 1559. quo tempore Paulus hic IV. Carafa deceſſit è viuis, in eius odium, & Carafeſcæ familiæ cõtem-

temptum, hæc ſtatua deiecta eſt ſeditione populi (quod ſede vacante plerunque fieri ſolet) & in partes confracta: corpora mortuorum è ſepulchris tracta, & in Tyberim coniecta: neque viuentibus parcitum eſt: nam & Dux Paliani capite truncatus, & eius frater Carolus Caraffa Cardinalis homo Princeps & bonus, ſtrangulatus eſt: Cauſam dicent alij, & excuſabunt vt volent. Pauendum fuit rerum omnium ſpectaculum in Vrbe, ſeditionibus & furore ciuium concitata: vbi cædes infinitæ, & violentia, latrociniaque crudeliſſima ſunt perpetrata. ipſiuſque Pontificis corpus, quod in albis erat propoſitum in ſacello ſancto Diui Petri in Vaticano, fere à meretricibus, & lenonib. vnco tractum eſſet, niſi ſubito fuiſſet prouiſum tantæ impietati reliquorum Cardinalium cura, qui defuncti corpus ad parietem templi loco non admodum celebri claudi iuſſerunt. Populuſque hac re infenſus ad carcerum ruptiones, incendium Palatii Ripetæ, imo deiectionem Templi Mineruæ ſuum conuertit furorem. per ludibrium multæ ſunt inſcriptiones publice omnibus propoſitæ: & tuba proclamata ſunt per omnes plateas edicta Senatus: ex quibus vnum hic addam, in rei memoriam:

Bando contra quelli che terranno le arme de caſa Caraffa.

Per ordine del populo Romano obedientiſſimo della ſancta ſede Apoſtolica & del ſacro collegio delli Illuſtr^{mi} & R^{mi} Car^{li} ſi fo intendere à qualunche perſona che habbia inanzi à la ſua caſa, ò di charta, ò depinta in muro, ó di relieuo l' arme d' ella tanto queſto popolo inimica & tyrannica caſa di Caraffa, la debbia fra tutto il di ſpezzata: ſotto la pena di eſſere tenuto traditore à queſtò popolo & infame, & di eſſere quella caſa, doue ſara trouata da queſto tempo in la', ſacheggiata & bruggiata. A cio ſi poſſi per tutte le vie poſſibile anichillare & ſpengere queſto tanto odioſo nome: datum in Roma il di 20. di augoſto anno della ſalute 1559.

Addam & hic inſcriptionem publice affixam, vt ex ea appareat qua inſania, & effrenata vindictæ cupiditate ferantur Romani in ſummos etiam viros, quos oderunt, quoties furore publico concitatur Vrbs:

Mortalitati S. Io. Petro Caraffæ PP. IV. Theatino, Neapolitano, Nebuloni, Fugitiuo, Platonico, Vipereo, Antichriſto, peſti, Cacodæmoni, Sodomitæ, Catamito, Mago, Necromantæ, ariolo, ſuper ætates omnes ob ingentia facinora, impudentem audaciam, auidiſſimam rapacitatem, & affectatam tyrannidem; multaque alia, quæ potius de monſtro, ac bellua immaniſſima, quam de homine dici poſſunt, inclementiſſimo Principi: Galliarum ſuperioribus bellis euerſori; Hiſpaniarum oppreſſori; Patriæ vniuerſæque Italiæ extinctori pernitioſiſſimo, Chriſtianorum reſtitutique orbis pertinaciſſimo afflictori; Cuius immitis animus in Deum, in religionem odium, ingrata erga mortales affectio, ſola infelici, ſed merita morte ſuperata eſt. Senatus Populuſque Romanus, vt memoriam peſſimi Pontificis perenni nota beneficiorum ergo collocaret, & monimentum aliquod extaret, quo poſteris innoteſceret impuriſſimum illum patriæ hoſtem, ac Romano nomini infeſtiſſimum iudicatum, ſtatuam marmoream in Capitolio etiam tum illi viuenti indigne poſitam, inſigniaque omnia gentilia vndique in vrbe exquiſita, eradenda & abolenda decreuit. Qui vixit naturæ quidem & ſuis ſatis, Reipublicæ vero nimis Sedit annos quatuor, menſes tres, plus nimis, Sepultus in Vaticano: ſituſque inter Innocentes nocentiſſimus.

Liber poſſet integer conſcribi ex inſcriptionib. & ſcommatibus famoſis, quæ publicata ſunt poſt illius obitum. Cumque ante tres hebdomadas priuſquam moreretur, Romam rediuiſſem ex Marina arce, in qua præſidio firmo ſe tutabatur Carolus Cardinalis, cui eram domeſticus: illi in vrbem vocato laqueo gula fracta eſt, in ſacello S. Mariæ prope Caſtellum S. Angeli. cumque ſæuiretur in eius famulos, cum Tito Celſo fugi Tibur; deinde eodem comite in Soractem me conferens, inter Monachos humaniter & comiter exceptus, periculum imminens euitaui.

Vt ad prius propoſitam narrationem reuertamur, in eo cœnaculo Palatii Capitolini, in quo poſita erat Pauli IV. ſtatua, erectus eſt Hercules æneus deauratus, & nudus, dextra clauam, ſiniſtra malum Heſperidum tenens: Is inuentus eſt in foro Boario, in ruinis aræ ma-

ximæ:in cuius baſi ſcriptum eſt: HERCVLI VICTORI POLLENTI POTENTI INVICTO D D.L.M.FRONTO. In eodem cœnaculo eſt Satyrus marmoreus caprinis pedibus,& trunco arboris alligatus. In alio cubiculo ſuper columna Miſchii marmoris erecta eſt ſtatua ænea viri inclinati,& ſpinam è planta pedis extrahentis:opus admirandi artificii. Ibidem eſt alia ſtatua ænea mulieris veſtitæ,vna manu è veſtimento exerta:hanc vocant vulgo la Zingara:alia ſimilis videtur in domo Archinti prope Sanctum Auguſtinum. In alio loco tres ſunt ſtatuæ marmoreæ nudæ:quarum media eſt Bacchi:reliquæ ignorantur:item tres aliæ, duæ virorum,& vna muliebris:& Hadriani Imp.caput:& laudatiſſima illa ſtatua ænea Lupæ lactantis Remum & Romulum:quæ olim ſeruabatur in Comitio,prope ficum Ruminalem:vnde translata eſt in baſilicam Lateranam,poſtea in Capitolium.

Ibidem eſt aliud ſimulacrum marmoreum mulieris ſeminudæ, & Simij Ægyptiaci, ſingularis artificij.

In ea Capitolii parte,vbi fiunt funes & rudentes,qua ad Tarpeiam rupem iter patet, quæ *Piazza Montanara* ſpectat,ruinæ non admodum magnæ ſuperſunt templi Iouis optimi maximi:quod olim fuit omnium quæ Romæ extabant maximum & ſumptuoſiſſimum; ſtructum à Tarquinio Priſco ; poſtea ad eius ornatum à Tarquinio Superbo impenſa ſunt quadraginta millia librarum argenti.

Vicinum fuit Veiouis delubrum,extructum ad Palatium Conſeruatorum , verſus ædes Iuſtitiæ,vbi olim fuit arx Capitolina:Et heic quoque nonnulli conſtituunt Aſylum ; ad quod quicunque ſe recipiebant facinoroſi , admiſſorum impunitatem conſequebantur. Sed à Tiberio Cæſare factum eſt irritum:quod per id occaſio multorum criminum ſceleratis offerretur.

Moneta quoque Iuno dicitur habuiſſe templum in crepidine Capitolii,quod à Camillo votum eſt & dedicatum non procul à domo Manlij.

Et Ianus Cuſtos in ea Capitolij parte fanum habuit,quæ forum Romanum ſpectat:vbi hodie carcer & cuſtodia eſt ſceleratorum. Sed his omnibus inter deiectas , & fere ſolo æquatas ruinas,difficilimum eſt proprium locum adſignare:quamuis in eo multi ſeſe multum macerent:& ſingula ſingulis ſua diſtribuant loca:Ego certe in tanta rerum confuſione, nihil video certi, quod poſſimus affirmare,niſi coniecturis non admodum veriſimilibus. Satis eſſe puto,ſi notet hoſpes locorum ſitum , qualem nobis deſcribunt Hiſtoriæ:in inquiſitione nimium ſcrupuloſa locorum antiquorum non diutius immorabitur.

E Capitolio cliuus eſt lapidibus ſtratus;per quem deſcenditur in forum Romanum: quod totum hoc ſpatium continet,quod à radicibus Capitolii,& arcu Septimii Seueri, vſq; ad templum S.Marię nouæ porrigitur.

Arcus ille triumphalis marmoreus & integer,qui ad finem cliui Capitolini erectus eſt, Septimio Seuero ſacer fuit,vt ex inſcriptione probatur.

IMP. CÆS. LVCIO SEPTIMIO M. FIL. SEVERO PIO PERTINACI AVG. PATRI PATRIÆ PARTHICO ARABICO ET PARTHICO ADIABENICO PONTIF. MAXIMO TRIBVNIC.POTEST. XI. IMP. XI. COS. III. PROCOS. ET IMP. CÆS. AVRELIO. L. FIL. ANTONINO AVG. PIO. FELICI TRIBVNIC. POTEST. VI. COS. PROCOS. P.P. OPTIMIS FORTISSIMISQVE PRINCIPIBVS. OB REMPVBLICAM RESTITVTAM IMPERIVMQVE POPVLI ROMANI PROPAGATVM INSIGNIBVS VIRTVTIBVS EORVM DOMI FORISQVE:hæc adſcripta ſunt ad vtramque partem arcus : in cuius frontiſpicio vtroque ſculptæ ſunt Imperatoris bellicæ expeditiones,tam mari quam terra. Ad eius ſiniſtrum latus gradus ſunt , per quos aſcenſus patet ad ſuperiorem ſtructuram. Per hunc arcum triumphales pompæ è foro ad Capitolium ducebantur. Ante hunc arcum iacet ingens marmor quadratum,in quo faſti Conſulares longo ſunt ordine deſcripti.

Concordiæ templum fuit ad radices Capitolii,à Camillo dedicatum , cum plebem reconciliaſſet ſenatui.fuitque ſupra Comitium. Ab hoc ad Iunonis Monetæ (quæ ſic dicta eſt,quod ex adyto vox eſſet audita monens Senones aduentare)centum gradibus conſcendebatur. Eius reliquiæ ſunt octo illæ ingentes columnæ,quæ porticum templi ſuſtinuerũt: In quarum cornice ſuper epiſtyliis legitur: SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS INCENDIO

DIO CONSVMPTVM RESTITVIT. In hoc templo conciones, & Patrum conuentus frequentes habebantur.

Ad ſiniſtram cliui Capitolini partem locus eſt, qui vocatur S. Petri in carcere: quod illic ſanctus Petrus vinctus fuerit & clauſus: ideo illi à Silueſtro Pontifice dicatus eſt: vbi feſtum vinculorum Petri celebrabatur olim primo Auguſti: cuius feriæ Eudoxiæ Imperatricis iuſſu translatæ ſunt in Exquilias, ad templum quod illic ædificauit, & dedicauit S. Petro in vinculis. Carceres iſti primo ſtructi ſunt ab Anco Martio: quibus concameratum locum ſubterraneum adiunxit Seruius Tullius: à quo Tulliani carceres ſunt poſtea dicti: in iis ſtrangulatos ſcribit Saluſtius eos qui Catilinæ conſpirationi nomen dederant: In huius loci frontiſpicio legitur: C. VIBIVS C. FILIVS RVFINVS. M. COCCEIVS M. F. NERVA. COS. EX S. C.

Ante hos carceres ingens viri iacentis marmorea ſtatua videtur: hanc multi dicunt eſſe Rheni Germanici fluuij. alii malunt eſſe Iouis Panarii ſimulachrum: quod in eiuſdem Dei tẽplo poſitum erat à Romano Senatu, Gallis Capitoliũ obſidentibus. Tunc enim à Ioue moniti ſunt, vt numerum ingentem panum proiicerent in ſubiacentia inimicorum caſtra: & hac ratione Gallis perſuaſum eſt, multam annonam adhuc ſupereſſe obſeſſis, quos cum fame vinci poſſe deſperarent, ſoluerunt obſidionem: ob quam liberationem, templũ & ſtatua Ioui Piſtori, vel Panario, poſita eſt in Capitolio. Noſtro tempore vocatur Marforius: & cum Paſquino communicat de rebus, quæ in veteri Roma geruntur.

Ædes diuæ Martinæ (ad quarũ angulos iacet Marforii Coloſſus) fuerunt olim ſacræ Marti vltori: alii dicunt fuiſſe Secretarium Romani ſenatus: in quo chartæ, & alia ſcripta maioris momenti ſeruabantur: quod ex inſcriptione colligitur.

SALVIS DOMINIS NOSTRIS HONORIO ET THEODOSIO VICTORIOSISSIMIS PRINCIPIBVS.

SECRETARIVM AMPLISSIMI SENATVS QVOD VIR ILLSTRIS FLAVIANVS INSTITVERAT ET FATALIS IGNIS ABSVMPSIT, FLAVIVS ANNIVS EVCHARIVS EPIFANIVS V. C. PREF. VRB. VIE SACRÆ IVD. REPARAVIT ET AD PRISTINAM FACIEM REDVXIT.

Templum hoc conditum fuit ab Auguſto Cæſare poſt bellum Philippenſe in Pharſalia: Marti dicatum.

Proximum eſt S. Hadriani templum: quod antiquitus fuit Saturni, à Numatio Planco ædificatum; vel vt alii malunt reſtauratum: cum prius à M. Minutio, & A. Sempronio Coſſ. dicatum eſſet: In hoc fuit ærarium populi Romani, in quo, tempore Scipionis Æmiliani, ſeruabantur XI millia librarum auri rudis, XCII. millia argenti: & infinitus numerus cuſorum numorum: quæ ſumma multum aucta eſt ex infinitis victoriis, quas Romani reportarunt poſtea, de tot nationibus, & prouinciis deuictis. In hoc ærario reconditæ erant tabulæ Elephantinæ, quibus continebantur XXXV. Tribus ciuitatis Romanæ. Ibidem quoque reponebantur ſigna militaria, decreta Senatus acta publica, & quæ ab Imperatoribus, bellorumque ducibus in triumphis adferebantur ſpolia deuictarum prouinciarum & populorum.

Prope hoc ærarium erecta erat columna altiſſima, quæ vocabatur Milliarum Aureum: fuitq; quaſi in vmbilico vrbis, à qua viæ omnes, quæ ex vrbe in diuerſas Italiæ partes porrigebantur, ſumebant principium.

Ad dextram, vbi diximus eſſe columnas porticus templi Concordiæ, ſub radice Capitolij templum eſt hodie dicatum S. Mariæ liberatrici: quod olim fuit Veneris genitricis.

Tres illæ altiſſimæ columnæ ſtriato opere, quæ adhuc erectæ videntur, fragmenta ſunt Porticus Liuiæ: quam Auguſtus Cæſar in Liuiæ neptis honorem erexit: ſed hanc paulo poſt euertit Nero: quam Domitianus iterum ſub Liuiæ nomine reſtaurauit. Alij aſſerunt has columnas eſſe reliquias pontis aurei Caligulæ: quem Imperator ſtruxerat opere mirando, & ſumptibus incredibilibus: fultus enim erat columnis octoginta, per quem tranſitus eſſet facilior ex Palatio in Capitolium.

Columna illa, quæ ſola erecta eſt ad templum S. Mariæ liberatricis, vna eſt earum quę ſuſtinebant æneam ſtatuam deauratam Domitiani: ad cuius pedes iacuit Rheni ſtatua

C 2 (quam

(quam multi dicunt eſſe Marforium) Domitianus enim de Germania ſubiugata triumphū Romæ egit: ad cuius rei memoriam hanc erexit equeſtrem ſtatuam; à cuius tergo erat templum Concordiæ, ad dextram templum Iulij Cæſaris, ad læuam Baſilica Pauli Æmilij, in cuius ædificatione ſunt impenſa nouies centena millia ducatorum.

Alti illi parietes qui ſub Palatini radicibus adhuc conſpiciuntur, pars ſunt Roſtrorum nouorum. Roſtra enim vocatus eſt hic locus, propter ſuggeſtum & pluteum æneum, qui ex roſtris nauium Antiatium ſtructus erat. Ibi leges ferebantur, & habebantur conciones, & conuentus Patrum. ad ea proponebantur capita cæſorum ſupplicio publico: vt Ciceroni contigit, cuius caput amputatum iuſſu Antonij Roſtris affixum eſt, cum eius manibus; vnde Philippicas illas orationes declamarat Cicero in æternum dedecus Antonij. Noua dicta ſunt hæc Roſtra, ad diſtinctionem veterum, quæ ad Curiam Hoſtiliam ſita erant prope Comitium: quod extendebatur à porta Palatij vſque ad eum locum, vbi hodie ſtructum eſt templum S. Mariæ nouæ: Comitium ideo vocatum eſt, quod eo conuenirent Senatus Populuſque Romanus, quoties aliquid de Reipublicæ vtilitate decreturi erant. In Roſtris veteribus nunc ſtructum eſt ſacellum S. Mariæ de inferno.

Inter templum S. Hadriani, & Caſtoris ac Pollucis locus erat cudendæ monetæ adſignatus: cuius partes oſtenduntur, in ædificiis locum illum occupantibus, intermedium, quæ tamen non ita facile diſcerni poſſunt: propter ædificia, quæ ruinas compleuerunt. Ante paucos annos magna nummorum argenteorum copia ibidem inuenta eſt, cum domus fundamenta fierent.

Ad S. Hadriani templum porticus altiſſima adhuc erecta eſt, ſaltem eius columnæ decem ſuperſunt integræ: prope templum Laurentij in Miranda: quod ſtructum eſt in parte ruinarum templi Fauſtinæ ab Antonino Pio in vxoris memoriam excitati. ad porticus frontiſpicium legitur DIVO ANTONINO ET DIVÆ FAVSTINÆ EX S. C. Prope hoc templum Fauſtinæ, fuit arcus Fabianus, & Tribunal Libonis, vbi lites peragebantur.

Forum Iulii Cæſaris occupabat eum locum decliuiorem, qui videtur poſt Fauſtinæ porticum, vſque ad templum S. Martinæ: & hoc forum diuerſis ornatum ſignis, & imaginibus erexit Cæſar, vt ibi exponerentur ea quæ ad iudicia pertinebant: Auguſtus quoque forum habuit proximū ad forū Romanum, in Vrbis celeberrima parte: in eo ſortitiones iudiciorum fiebant. ac de rebus maioris momenti, & ad Reipublicæ pertinentibus vtilitatem & amplitudinem conſultabat Senatus. Vbi duæ porticus erant erectę; cum ſtatuis clarorum virorum: in viciniae enim habitabat Auguſtus, via Sacra, in domo Liuiæ: Foro Auguſti adiacet templum S. Laurentii *de tre fori*.

Templum Caſtoris & Pollucis fuiſſe dicitur inter S. Hadriani & Fauſtinæ. quamuis alii aſſerant id fuiſſe templum duobus rotundis ædificiis concameratis inſigne, quod SS. Coſmo & Damiano hodie ſacrum eſt: Alij id Remo & Romulo adſignant; ſed qua autoritate fulti ſint, non video.

Templum Pacis, quod à Claudio cœptum erat, finitum tandem bellis ciuilibus à Veſpaſiano eſt abſolutum: id fuit auguſtiſſimum, & magnificentiſſimum: cuius altiſſimę teſtudines adhuc extant, non procul à templo S. Mariæ nouæ: vbi videtur hodie columna integra ſuperſtes omnium quæ Romæ ſunt altiſſima & maxima.

In hortis S. Mariæ nouæ fornices altæ ac rotundæ extolluntur, quæ fuerunt olim duo templa contigua, ſacrata ſoli & Lunæ: vel vt alii aſſerunt Iſidi & Serapidi. In eo quoque loco templum habuit Vulcanus à Tatio conditum. Habuit & Æſculapius, & Concordia, quod Fuluius poſuit, trecentis & tribus annis poſtquam arx Capitolina ſtructa eſt: ex quo nonnulli volunt à Veſpaſiano excitatum eſſe Pacis illud auguſtiſſimum delubrum: in quod poſt deuictos Iudæos ſpolia templi Hieroſolymitani repoſuit.

Forum Neruæ, & eius arcus fuit poſt ędem S. Hadriani; idque tranſitorium dicebatur: Nam per id tranſitus patebat ad forum Auguſti & Romanum. Huic foro addiderat Imperator porticum nobiliſſimam, ſtatuis & columnis marmoreis illuſtrem: cuius portiuncula ſpectatur adhuc eo loco qui *l'arca di Noè* vocatur, corrupto vocabulo pro Arcus Neruæ: in cornicibus Epiſtylii legitur: IMP. NERVA CÆSAR AVG. PONT. TRIB. POT. II. IMP. II. PROCOS. Ad dextram ſunt duorum arcuum reliquiæ, partes Palatij Neruæ ſumptuoſiſſimi.

mi. Nullus enim in Vrbe locus fuit iſto cultior: tam propter ædificium mirabilis architecturæ, quam propter inſignia opera ſculptorum excellentiſſimorum, qui ad id vndique ſunt acciti. Arcus Neruæ reſtant adhuc fragmenta maxima, inter templum S. Baſilij, & turrim militiæ.

Via ſacra extendebatur à foro Romano, per arcum Titi Veſpaſiani, vſque ad eiuſdẽ Amphitheatrum, quod vocatur hodie Coliſeum. *Sacra* dicta eſt ab antiquis, quod Augures ſolemni pompa per eam ad ſacra facienda procederent, & in arcem conſcenderent.

Ad viam ſacram eminentiore loco Titi Veſpaſiani ex marmore erectus eſt arcus: in quo ſunt exſculptæ victoriæ, & triumphi pompa, qua ferebantur Templi Hieroſolymitani ſpolia, poſt deuictos Iudæos; nempe arca Fœderis, Candelabrum ſeptem lucernarum, Menſa panum Propoſitionis, tabulę Decalogi, & vaſa ſacra ex auro puro, quibus vtebantur ad ſacra templi: quæ omnia in eo arcu videntur ſculpta, cum curru Triumphantis Imperatoris: in eius frontiſpicio ſcriptum eſt: SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS DIVO TITO DIVI VESPASIANI F. VESPASIANO AVGVSTO.

Prope hunc arcum ſub Palatino ad dextram turris erigitur quadrata, quam vulgus vocat *Studiolo di Vergilio*: Fabulanturque ridicule ex ea fuiſſe Poetam appenſum in corbe à quadam meretricula, ac toto die ſpectaculo fuiſſe populo: quod vt vlciſceretur Vergilius, qui Magicam callebat artem, effecit vt ignis tota vrbe extingueretur: vniuerſuſque populus candelas, & lucernas incenderet ex flammis, quæ in pudendis mulierculæ fuerant excitatę. Fabula pingitur hæc vbique, ſine authore. Non eſt veriſimile tale aliquid magno illi Virgilio contigiſſe, qui propter continentiam Parthenius vocabatur: Si quid in hac fabula verũ ſit, de alio Virgilio Mago ſcriptum puto: de quo Neapolitani quoque dicunt plurima fuiſſe facta: inter cætera Pauſylippum montem excauatum fuiſſe arte magica, & peruium factum: nam Vergilij ſepulchrum prope hanc celebrem cauernam erectum eſt.

Mons Palatinus longe ante Romam conditam à Romulo, fuit habitatus, à Valentia ſiue Roma Itali filia. Poſtea ab Euandro, deinde Reges Romani & Imperatores hunc montem ſuo domicilio ſacrum eſſe voluerunt: qui omnium collium, quos Vrbis includunt pomœria, fuit celeberrimus; propter auguſtas Cæſarum ædes, quæ in eo fuerunt ſuperbiſſimæ; vt ex ingentibus & admirandis ruinis facile eſt conijcere. In eo tamen hodie nihil admodum notatu dignum videas, cum omnia ſint inculta & deuaſtata. neque locus eſt tota vrbe deſertior: inter has ruinas templum exiguum S. Nicolai adhuc extat, cum aliquot ædiculis. reliqua occupantur vineis, hortis, & vepribus.

Ad Palatini radices qua ſpectat templum SS. Coſmi & Damiani, prope Pacis delubrũ fuit Curia Hoſtilia, à Tullo Hoſtilio condita, in curia veteri, quam paulo ante poſuerat Romulus: in hunc locum conueniebat Senatus, quoties de rebus ad Rempublicam pertinentibus tractabatur: & hæc Curia, quo die Clodij à Milone cæſi corpus cremabatur, igne combuſta eſt tota, cum Baſilica Portia illi vicina: quam Porcius Cato Cenſor condiderat, in eo loco vbi domus erat Menij. Alia fuit Curia in monte Cœlio, vbi templum eſt S. Gregorij. Fuerunt in Palatino monte multa templa diuerſis Diis ſacrata: ex quibus vnum fuit Victoriæ; à L. Poſthumio Ædili Curuli conditum: ex cuius ruinis patet aſpectus ad hortos S. Mariæ nouæ.

Apollo quoque ibidem habuit templum: quod fulmine deiectum inſtaurauit & ampliauit Auguſtus, addita etiam porticu. Eius veſtigia videntur adhuc nonnulla: vt ampliſſima illa teſtudo rotunda, quæ ſupra cæteras eminet ruinas, ac magis integra ſeſe attollit diuerſis marmoribus illuſtris.

Penates quoque ſuum Fanum ibidem poſſederunt, ad Veliam, qua ſpectat forum Romanum: in eo repoſita erant ſimulachra, quæ Æneas ex Phrygia deportauerat in Italiam euerſo Illio: hæc in ſumma veneratione ſemper habita ſunt à Romanis.

Fuerunt in eodem monte multa alia templa: vt Larium, Fidei, Iouis victoris, Heliogabali, Orci, & aliorum Deorum: quibus certus adſignari non poteſt locus, propter ruinarum implicatas ambages & confuſionem.

Domus quoque ſplendidas multi patricij poſſederunt in Palatino: vt Tarquinius Priſcus, in ea montis parte, quæ ſpectat templum Iouis Statoris. Et prope has Cicero magnifi-

cas excitauit ædes, quas à Craſſo quinquaginta millibus ducatorum emerat: Prope has habitauit M. Flaccus domum, ex qua Q. Catulus Porticum ſtruxit magnificam.

Locus hic palatij; qui ad Titi ſpectat arcum vocatus eſt Germalus: à germanis fratribus Remo & Romulo, qui illic fuerunt à Fauſtulo nutriti, qui caſam incoluit non procul à Græcoſtaſi.

Ab hoc loco vſque ad radices Palatij verſus arcum Conſtantini magni, ſumma Velia protendebatur: dicta eſt Velia, quod illic paſtores ſoliti eſſet vellere lanas ab ouibus, antequam tonſuræ modus innotuiſſet: vnde lanæ auulſæ vellera vocantur.

Ad ſummam Veliam, verſus S. Mariam nouam, Palatium luculentiſſimum habuit Scaurus: cum atrio quod circumdabatur altiſſimis columnis marmoreis: quæ triginta octo pedes longę erant, præter baſim & epiſtylium.

Non procul inde fuit Græcoſtaſis palatium aliud ampliſſimum, in quo diuerſabantur legati diuerſarum nationum, qui Romam mittebantur. in eo fuerat erecta Concordiæ ſtatua ænea à Flauio, qui Plebem cum Senatu reconciliauerat.

In principio Veliæ domum incolebat Val. Poplicola: quam vna nocte ſolo æquauit, quod ſuſpectus eſſet populo, aliamque humiliorem ad radices montis erexit.

Vbi templum eſt S. *Andreæ in Pallara*, fuit olim delubrum, in quo Palladium cuſtodiebatur, ſimulacrum ligneum verſatilibus oculis, quod Æneas cum Penatibus ex Ilio tranſtulerat in Italiam. quod in templo Veſtæ repoſitum eſt poſtea, & traditum cuſtodiæ Veſtalis virginis.

In eodem Palatino, qua ſpectat Cœlium montem, fuit templum Cybeles: in quo ſimulácrum Dyndimenes, ſiue Opis, quæ eſt Cybele, aductum ex Ida Phrygiæ per Scipionem Naſicam, religioſiſſime ſeruabatur.

In altera parte montis verſus Auentinum, fuit domus Auguſti Cæſaris, in qua ipſe natus eſt. Eius ruinæ ſpectantur altiſſimæ, verſus Circum maximum: ad has ædes Auguſtus erexit templum Apollini, cuius reliquiæ adhuc extát ampliſſimę: In eius ſummitate repoſitus erat Solis currus ex auro. Ibidem poſuit & Bibliothecam luculentiſſimam, quæ Palatina dicta eſt: in qua erat Apollinis ſtatua ænea quinquaginta pedes alta, Scopæ ſculptoris opus artificioſiſſimum.

Ibidem fuerunt & Balnea Palatina, in quæ deriuabatur pars aquæ Claudiæ, per aquæductus, qui adhuc hodie videntur in vinea Fædriæ Patricij Romani, verſus Circum maximum: Vicina his fuit Curia Saliorum, & Auguratorium: & alia plurima, quorum reliquiæ nullæ fere extant.

Porta vetus Palatii, quæ & porta Romuli dicta eſt, prope roſtra demonſtratur: ſaltem eius veſtigia ſatis obſcura, è regione S. Laurentii in Miranda.

Relicto monte Palatino inculto & deſolato, ad eius radices redibimus, ad columnas Porticus Liuiæ: quibus vicinum videtur templum rotundum S. Theodoſio dicatum: id olim conditum dicitur à Romulo, quo tempore bello Sabino Romani perterriti fugerent, eorumque fugam voto ſuſcepto Rex cohibuit, poſtea Ioui Statori conſecrauit. Quidam volunt hoc S. Theodoſii templum eſſe Iouis Statoris, ſed ingentes illas ruinarum ſpondas, quę ſunt è regione templi Concordiæ ſpectantes Capitolium oppoſitum, quas ſuperius diximus eſſe partes Curiæ veteris.

Relicto ad dextram Iani quadrifrontis templo, & foro Boario, veniendum eſt ad Circum Maximum. ad quem cum deſcendis, occurrit ſtatim locus depreſſior & excauatus: vnde ſub fornicibus amplis emanant aquæ copioſæ; ad quas mulieres ſuos pannos, & lintea lauant. & hæ dicuntur eſſe fontis Nymphæ Iuturnæ in Velabro.

Fornicatum illud opus, quod ſubterraneo ductu longe protenditur, pars eſt Cloacæ maximę, quæ à Tarquinio ſtructa eſt, vt eſſet receptaculum omnium ſordium vrbis, quæ per ſubterraneos commeatus ferrentur in Tyberim. Incipiebat enim hæc Cloaca ex Foro Romano ad Iouis Statoris ædem, deinde per Velabrum porrigebatur in Tyberim. Cuius amplitudo tam lata fuit, vt facilime ſub eius fornicibus currus onuſtus ageretur. Legimus Cenſores aliquando vendidiſſe Cloacæ huius immundicias, ad ſtercorationem agrorum, ſexcentis ducatorum millibus. quod cum obiectum eſſet Imperatori, reſpondit, Odor lucri

bonus

bonus ex re qualibet. *Chiauica* nunc vocatur. Illi vicinus erat Lacus Curtius; à Curtio dictus, qui ſe in voraginem præcipitem dedit armatum cum equo, vt auerteret peſtilentem aerem, qui ex ea exhalabat, & Romam contagio malo infeſtabat.

Prope Cloacam maximam locus fuit Numæ Pompilio ſacer, & myſticus, in quo ne ſpuere quidem licebat vlli: in eo conuenire cum Ægeria nympha credebatur, & ab ea edoceri ritus & ceremonias, quas in ſuis ſacris poſcebant Dii immortales. In hoc loco Gallorũ Senonum cineres recondiri erant: nunc *Dolioli* vocatur: propter dolia ſiue vaſa fictilia, quibus cæſorum cineres continebantur ſepulta.

Circus Maximus à Tarquinio Priſco primum fuit inſtitutus, in quo ludi Circenſes, & certamina diuerſa populo exhiberentur: occupabat totum id ſpatium, quod eſt inter Palatinum & Auentinum: Cuius longitudo eſt trium ſtadiorum cum dimidio, latitudo vero trium iugerum. Capax erat hic Circus ducentorum & ſexaginta millium hominum: alii reſtringunt ad numerum CL. millium. In eo loco Romulus primos edidit Circenſes, in raptu Sabinarum, quos Conſuales à Conſo nominauit, cuius ara ſub terra eo loco reperta erat. Tarquinius Priſcus poſtea Circo locum deſignauit, Superbus ædificauit: Caius Cæſar ampliauit, & Auguſtus exornauit. Poſtea collapſum Traianus reſtituit, & multis auxit ædificiis: & Heligabalus ex Chryſocolla ibidem ſtrauit pauimentum: ſicut fecerat in Palatio ex Porphyro lapide precioſo. Ex omnibus his ornamentis nihil fere ſupereſt, præter loci circumſcriptionem integram, qua eius amplitudo facile cognoſcitur. *V*erſus Palatinum reſtãt crebri porticuum fornices, quibus ſedilia erant repoſita, & teſtudines plurimæ ſecundum Circi ductum: quæ putantur fuiſſe officinæ negotiatorũ, quib. venales merces exponebãtur populo, qui frequens conueniebat ad ſpectacula. Alii exiſtimant fuiſſe lupanaria, in quibus habitabant meretriculæ corpore quæſtum facientes.

Huic Circo templum habuit coniunctum Neptunus, ad Palatini radices, poſt S. Anaſtaſiæ delubrum: cuius adhuc ruinæ videntur aliquæ, incruſtatæ conchyliis marinis, opere teſſellato venuſtiſſimo: ibi ſtructum eſt ſacellum Deo Patri dedicatum.

In hoc Circo fuerunt erecti duo Obeliſci: quorum maior ſuperauit altitudine cæteros omnes qui in vrbe erant. Longus enim eſt pedes centum & triginta duos, præter baſim: eius pars maior videtur extare in hortis, qui medium Circum occupant: minor longus erat pedes octoginta octo: Hos excindere curauerat in Ægypto Rex Samneſretæus: quos poſtea Auguſtus ex Hierapoli Romam transferri iuſſit, ad ornatum Circi.

Naumachia locus erat, vbi naualiũ certaminum fiebat apparatus, ad ludos nauales, qui in Circo exhibebantur: & in his ſeſe Romana iuuentus exercebat: vt quando ſerio cum hoſte decertandum eſſet, ad rem nauticam non ignari venirent. Naumachiæ locum oſtendunt hodie vbi crebræ aquarum lacunæ ſunt, & arundinum carecta.

*A*quæ illæ quæ ſuper Circo per canalem circa murum fluunt, pars ſunt aquæ Claudiæ. Claudius enim Imperator riuum ex fontibus Curtio & Cœruleo (quos Caligula cœperat, & imperfectos reliquerat) deriuauit à porta Næuia per Cœlium montem vſque ad *A*uentinum, ad ea certamina, quæ in Circo fiebant, perficienda.

A Circo maximo veniendum eſt in viam *A*ppiam: ad cuius læuam partem ingens Septimii Seueri moles attollitur: quæ quadrangularis olim fuit, ſeptem columnarum ordinibus; quæ ſibi inuicem ſuper poſitæ, ſeptem contignationes in altum extollebant: Columnæ in ſingulis ordinibus vaſtis trabibus marmoreis coniungebantur: nullum hoc ædificio fuit altius Romæ. Septiſolium vocat Plinius; quod ſeptem ſolaria contineret: nunc Septizonium dicitur. Hoc ab Imperatore fuit erectum in tantã altitudinem, vt nauigantes ex *A*frica in Italiam hoc ſpectare poſſent è mari, & eius cineres (qui in apice ſupremo huius molis erant repoſiti) adorarent: erat enim Seuerus natione *A*fer: ex tanto ædificio Septiſolii tres tantum noſtro tempore reſtant contignationes: quæ longa antiquitate videntur nutare, & ruinam minari: in vno ſolii circuitu pars inſcriptionis mutilatæ reſtat. C. TRIB. POT. VI. COS. FORTVNATISSIMVS NOBILISSIMVSQVE.

*V*ia *A*ppia, quæ incipiebat ad arcu triumphali Conſtantini Magni, & prope Septizoniũ Seueri ducebat ad Thermas *A*ntoninianas; inde per portã Capenã ad Ruinas *A*lbæ Longæ, per Terracinam, Fundos, Campos ſtellatos Brunduſium vſque ſeſe porrigebat: Nomen

men cœpit ab Appio cæco Senatore, qui hanc lapidibus duriſſimis ſtrauit vſque ad Capuam: Cæſar protendit vlterius, & deſtructam multis in locis reſtaurauit: poſtea Traianus innumeris ſumptibus ampliauit & perfecit. Eius reliquiæ non ſolum prope vrbem apparēt integræ, ſed etiam in via, qua itur Neapolim prope Priuernum & Circæum Promontoriū: Via noua dicitur ea pars viæ Appię, quæ à Thermis Antoninianis ducitur vſque ad Portam Capenam: propterea quod id totum ſpatium pauimento nouo ſtratum eſt ab Antonino Caracalla, dum ſuas extruxit Thermas.

Thermæ igitur Baſſiani Caracallæ, qui Antoninus dictus eſt, ſitæ ſunt ſub Auentino è regione Piſcinæ, & templi S. Sixti: His nullæ videntur Romæ magis integræ, præter Diocletiani. Illarum ruinæ ingentes ſub S. Balbinæ templo conſpiciuntur ſtupendis fornicibus & murorum ſpondis: in quibus plurimæ columnæ ingentes ex Ophite lapide adhuc erectæ ſunt; aliæ humi ſtratæ iacent: ſunt & ibidem aliquot labra capaciſſima ex marmore: ad has Thermas idem Imperator ſumptuoſas erexerat ædes: quarum ruinæ non facile diſtingui poſſunt à Thermarum ambitu. Sed templum quod Iſidi dedicauerat coniunctum cum ſuo Palatio, nunc S. Nereo ſacrum eſt.

Ad viam Appiam multa fuiſſe templa produnt hiſtoriæ: ſicut Quirini, Martis & aliorū deorum: ſed quo loco vnumquodque ſteterit, difficile eſt affirmare: cum ruinis vbique confuſe iacentibus, & multis in locis ſolo æquatis, præter vulgi opinionem incertam, nullum fere nobis relictum ſit veriſimile teſtimonium: Iſidem tamen delubrum habuiſſe id quod S. Sixto dicatum eſt, multi aſſerunt: neſcio an id potius fuerit quod ſupra diximus eſſe S. Nerei, à Baſſiano Caracalla ſtructum.

Ab Antoninianis Thermis via noua (quæ principium ſuum habuit ad Septizonium Seueri, & finiebat ad portam Capenam, reditus patet ad viam Appiam. quæ Capuam ferebat: Capena porta dicta eſt à Capena vrbe vicina Albæ longæ: quam alii Camœnā Portā nominarunt, à delubro Camœnarum quod non procul fuit ab hac porta: Dicta eſt triumphalis; quod per eam olim duo Scipiones triumphis ſolemnibus Romam inuecti ſunt: & nouiſſime Carolus V. Rom. Imp. Paulo III. Pontifice triumphans deuictis Afris vrbem ingreſſus eſt. Porta hæc hodie dicitur S. Sebaſtiani: à templo eidem Sancto conſecrato, quod abeſt à porta duobus paſſuum millibus, ad cœmiterium Caliſti.

Extra Vrbem non longe à mœnibus Mars habuit templum: cuius locus in hortis adiacentibus adſignatur. Quem tamen cum diligenter inquirerem, non inueni, nec vllius notandæ ruinæ veſtigium, licet has Lafrerius ſculptor aſſereret eſſe ad dextram viæ Appiæ partem: Ad quam viam cum olim multa deorum templa fuiſſe tradant hiſtoriæ, certi nihil ſtatui poteſt in plurimis, niſi coniectura non ſatis probabili.

Erecta quoque ſepulchra magnificentiſſima ad hanc viam multis viris Patriciis legimus: quæ certo definire, ac ſingula ſuis authoribus adſignare non audeo: licet magno numero conſpiciantur vtrinque adhuc fere integra. Ea moles alta marmorea quadrataque, quæ ad ſiniſtram attollitur, Cethegorum fuiſſe conditorium teſtantur aliquot epitaphia in ea reperta: Memmii vero rotunda forma videtur, quamuis in vtroq; Cethegorum legantur nomina. Paulo remotius ab Vrbe riuus Almonis occurrit qui Romam influens ſub Auentino Tiberi inſinuatur.

Ædificium illud altum & rotundum, quod ad dextram erectum eſt, ex inſcriptionibus inde erutis probatur fuiſſe ſepulchrum Scipionum.

Appia via ad dextram relicta ſiniſtrum ingredieris iter, veniesque ad ſacellum illud rotundum, quod vocatur *Domine quo vadis*. Eo loco diuo Petro Roma fugienti metu perſecutionis occurriſſe Chriſtus dicitur: cui cum Apoſtolus dixiſſet, Domine quo vadis? Romāne, iterum crucifigi: Ad hoc ſacellum ſiniſtram viam relinques, & dextram frequentiſſimis ſepulchrorum ruinis vtrinque ſeptam inibis. Quodque magis vicinum videtur ædificium Lucullis attribuitur. In eo enim, ſicut & in aliis plurimis, ſub fornicibus integris cellulæ conſpiciuntur, in quibus ordine concinno plenæ cineribus mortuorum vrnæ repoſitæ ſunt.

Ad eam viam ſiniſtra parte paulo vlterius parietes adhuc extant ex coctilibus lateribus; qui pars ſunt templi Fauni & Siluani.

Non

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0052-2

Non procul à S. Sebaſtiano in eadem via ad dextram partem aliud templum viſitur integrum quidem ſed ornamentis vacuum, in quod opiliones ſuos noctu, aut per æſtus recipiunt greges: Id fuit olim Apollini ſacrum.

Hinc ad ſiniſtram in vicinos campos ſeſe extendit via: in qua vix quadraginta paſſibus ab hac Apollinis æde, inter ſentes & dumos obſcuro loco cauerna eſt ſubterranea, cuius aditus, propter arbuſta, & lapidum aceruos, vix conſpicitur: Sed poſtquam in interiora huius loci fueris ingreſſus, videbis fornices arte diligenti cõſtructas, quæ vtrinq; habent repoſitoria oblonga, decem aut duodecim pedum, in quibus olim recondebantur mortuorũ Chriſtianorum corpora, quibus ſolemniter aut aperte non licebat ſuos funerari. In harum fornicum ſubterranearum receſſu remotiore ſunt adhuc crebræ cellulæ, & quaſi locorum receptacula lampadibus adplicandis idonea. Sub his cauernis obſcuris & ampliſſimis, vulgo aſſeritur Chriſtianos olim habitaſſe, & ſecretò latuiſſe; dum ſub Imperatoribus perſecutiones crudeliſſimæ excitarentur: & hodie hæc loca dicuntur *Stantiæ di Chriſtiani.*

Hæc poſtquam diligenter luſtraueris, ac varia monumenta, quæ longe lateq; ad vtrãque partem ſemidiruta ſunt, redeundum eſt ad Viam Appiam ad templum ſancti Sebaſtiani duobus ab Vrbe diſtans paſſuum millibus. Hoc poſtquam fueris ingreſſus, deſcendes per gradus in ſpeluncas ſubterraneas, quæ Catacombæ vocantur, in quibus olim Tyrannorũ metu Chriſtiani latebant, dicunturque illic quadraginta Pontifices martyrium ſuſtinuiſſe, ac cum iis centum & ſeptuaginta quatuor millium martyrum mortem pro religione Chriſtiana toleraſſe: vti ex inſcriptione apparet, quæ ad principium deſcenſus adplicata eſt. Locus ſumma veneratione colitur, plenuſque eſt pauore propter profunditatẽ & tenebras: in eum ſubire ſine facibus aut lucernis non eſt tutum: neque vltro citroque vagari ſine periculo quis poteſt: tam diuerſi videntur vtrinque cauernarum anfractus, & cuniculi ſeſe in omnem partem protendentes, vt Labyrinthi ſpeciem præ ſe ferant. Adhibitis tamen facibus, & accito conductore loci perito, tuto licet per ſpatioſiorem meatum ad exitum peruenire. Sepulchrum vocatur Calixti. Quæ in hoc templo videntur loca ſacra, quæ marmora antiqua, & quam egregiæ ararum inſcriptiones, longum eſſet annumerare, ac ſuperuacaneum: cum omnia tam intus quam foris propoſita ſint viatoribus ſpectanda. Notabis inter cętera ad altare ſacelli læui oſtendi veſtigia pedum Chriſti in lapide: quæ dicuntur relicta eſſe in monte, cum Dominus noſter ſpectantibus Apoſtolis in cœlum eſt aſſumptus.

Templo S. Sebaſtiani vicinum eſt delubrum amplum & rotundum, centum ingentib. columnis marmoreis ſuſtentatum, quod olim à Sylla in ædilitate poſitum eſt, ac Marti Gradiuo conſecratum. In eo olim hoſtium legati audiebantur, quibus in Vrbem introitum non permittebat Senatus: Huius templi pars maior corruiſſe ſcribitur precib. Stephani Pontificis, cum iuſſu Galieni cogeretur illic Marti ſacrificare.

Prope hoc templum ſeruabatur Manalis lapidis, quem Romani ſolemni pompa, & ceremoniarum veneratione, in Vrbem importabant, vt elicerent pluuias.

Inferiore loco ſuper via Appia videntur ampliſſimæ ruinæ oppidi, quod nonnulli Sinueſſam, alii Pomœtiam fuiſſe tradunt: alii melius ſentiunt, qui aſſerunt fuiſſe arcem, in qua prætoriani milites, & Auguſtorum Medici habitabant. mœnia fere integra totum ambitum cingunt.

Ad huius arcis ingreſſum frequentes vtrinque videntur ſepulchrorum moles quadratæ, pyramides obtuſæ & ſolidæ, quæ partim ex Tiburtino lapide ſtructæ ſunt, partim ex Latericiis: & has fuiſſe Metellorum ſepulchra teſtantur inſcriptiones, quæ inde ſunt erutæ.

Inter has quæ eſt celeberrima forma rotunda ex quadratis facta marmoribus candidis inſtar ampliſſimæ turris, intus concaua, & parte aperta ſuperiore, cuius muri craſſi ſunt circiter pedes viginti quatuor: ea mœnium angulo adiacet, in cuius circuitu inciſa ſunt marmorea boum capita cute ac carne nudata, vt in ſacrificiis fieri ſolitum erat, quæ continentur lemniſcis, & faſciarum inuolucris coniungentib. fructuum, florum ac foliorũ congeriẽ (feſtones vulgo dicũtur, & in interuallis patinæ repoſitæ ſunt ſacrificiorũ: Capita boũ fere ſunt ducẽta, ideo *Capo di Boi* vocatur: voluntq; antiquarii geminã Hecatombem factam eſſe in funere celebri Cæciliæ Metellæ: cuius nomen in fronte ſepulchri legitur, in ingenti marmorea tabula verſus portam arcis Prætorianæ. CÆCILIAE Q. CRETICI F. METELLAE CRASSI.

Ad

Ad radices collis, in quo turris hæc ædificata eſt, ſi quis integrum verſum heroicum pronunciet, Echo admiranda eundem reddet integrum, & articulatum ſæpius. Ego Vergilianum illum primum Æneidos diſtinctè repeti octies integrum audiui, & poſtea confuſè aliquoties. Nuſquam gentium eiuſmodi Echo auditur: quæ ideo tanto dicitur excitata artificio, vt in funere huius Cæciliæ plorantium eiulatus exclamationes, & planctus funebres in immenſum multiplicarentur, dum Hecatombe illa celebraretur duplex, & Ludi funebres in honorem matronæ præberentur.

Sub hoc colle, loco depreſſo ſunt adhuc ingentes Circi Hippodromi ruinæ, omnium quæ hodie videntur integerrimæ: iſque dicitur à Baſſano Caracalla fuiſſe extructus, eo loco vbi Tiberius Cæſar Prætorianorum militum erexerat ſtabula: in quo Circo ſeſe curſu, equitatione, & quadrigis quotidie exercebant milites. Eius area media continet carceres, baſes ſtatuarum, altarium ac metas: totuſque circuitus diuerſis picturis exornatus eſt: In eius parte media vaſtus iacet obeliſcus ex Ophite lapide, ſed confractus, & vndique literis hieroglyphicis exornatus.

Huic Circo vicini extolluntur altiſſimi muri, ſuis interuallis diſtincti, vbi erant ſtabula, quibus equi claudebantur, edocebanturque ad certamina equeſtria, quæ in hoc Hippodromo exhibebantur.

Super Circo in planicie ſuperiore templum eſt integrum quadrata ſtructura, cum ſuis columnis, & porticu anteriore: id fuit olim ſacrum Deo Ridiculo. Quod Hannibal poſt ſtragem Cannēſem, qua ceciderunt Ciuium quadraginta millia, cum ad vrbem obſidendam copiis victricibus properaſſet, eo loco caſtra poſuit: audito riſu effuſiſſimo perterritus abiuit, & obſidionem Vrbis reliquit: in qua ſi pertinacius inſtitiſſet, vt erant omnia metu ac pauore conſternata, ſine magna difficultate potuiſſet Roma potiri: Romani poſt eius diſceſſum Deo ridiculo conſecrarunt fanum.

His igitur diligenter luſtratis, ne vlterius vageris, & longius diſcedas, in vrbem recta via reuerteris, quæ tribus fere milliaribus diſtat: Poſtquam ad portam redieris, circa mœnia te conferes ad Portam Latinam: non procul à qua templum erectum eſt rotundum in honorem ſancti Ioannis Apoſtoli: qui dicitur eo in loco cruciatus oleo & igne. Dieſque eius martyrij in Kalendariis feſtus ſcribitur, diciturque *Ioannis ante portam Latinam*: paſſus eſt Apoſtolus ſub Domitiano.

Non procul abeſt porta Gabiuſa: quæ ſicut & Latina muro clauſa eſt, & obſtructa. Hanc ſubterfluit riuus Appius, qui ab Almone deriuatur. Per hanc portam iter tendebat ad vrbem Gabiorum (vnde nomen adepta eſt, quod adhuc hodie retinet immutatum) viaque hæc cum Præneſtina coniungitur: ſicut via Latina ab Appia principium ſumens in vrbe, per Portam Latinam extenditur longe, ac per Valmontonem, & S. Germanum deducta, rurſus Appiæ inſeritur.

A porta Gabina relictis ad dextram mœnibus conſcendes in Cœlium collem, qui circa mœnia longe extenditur vſq; ad Portam maiorem, dicebatur olim Querquetulanus, à quercuum frequentia, antequam illum inhabitarent Hetruſci, qui duce Cœle Vibenna auxilium tulerunt Romanis, & illis propterea collis hic conceſſus eſt, poſtea vicus Thuſcus: In Cœlio præter ruinas obſcuras, nihil admodum ſpectatur notatu dignum.

In Cœliolo templum S. Ioannis Euangeliſtæ olim Dianæ ſacrum fuit, hic Cœliolus appendix eſt Cœlij.

In ſummitate Cœlij templum eſt rotundum S. Stephano dicatum à Simplicio Pontifice, quod fuit olim Fauni ſumptuoſiſſimum delubrum: ſed temporis iniuria ſemidirutum, reſtauratum eſt à Nicolao V. P. M. in ea forma qua videtur hodie.

Vbi templum eſt SS. Ioannis & Pauli, verſus Septizonium Seueri, fuit Curia Hoſtilia: quam Tullus Hoſtilius erexit, poſt Albæ deſtructionem: & in hanc ſæpius conueniebat Senatus de reipublicæ negotiis tractaturus: aliam quoque Curiam ſuperius à Tullo ſtructam diximus ad forũ Romanũ, non procul à tẽplo Pacis, vbi Rex idem ſuum habuit palatium.

Albanorum manſiones in ea Cœli parte fuerunt, quæ ſpectat Auentinum: vbi hodie ſitum eſt templum S. Mariæ in Dominica, à Leone X. reſtauratum, prope quod videtur aquæ ductus aquæ Claudiæ; in cuius arcu hæc leguntur. P. COR. P. F. DOLABELLA COS. C.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0054-4

IVNIVS C.F. SILANVS FLAMEN MARTIAL EX S.C. FACIVNDVM CVRAVERVNT, IDEMQVE PROBAVERVNT: ad hunc aquæductum erectum eſt caſtellum, ad receptacula aquarum.

Vbi hodie templum eſt quatuor Coronatorum (quod Honorius Pontifex extrui iuſſit:& temporis iniuria deſtructum reſtaurauit Paſchalis II. verſus Exquilias) fuerunt olim Caſtra Peregrina: in quibus diuerſabantur ſub Auguſto nauales copiæ, quas Imperator ad Miſenum detinebat.

Palatium Conſtantini magni, fuit inter portam Gabiuſam & Cœlimontanam, nunc S. Ioannis dicitur. Huius palatii magnificentiſſimæ adhuc ſuperſunt ruinæ, quæ ſatis indicant ſumptuoſitatem ædificii, tanto Imperatore digni.

Lateranorum Baſilica ſuum nomen retinet (Alter Lateranorum fuit M. Antonij auus) in ea Silueſtri Pontificis rogatu Conſtantinus magnus erexit templum S. Ioanni, qui Lateranus vocatur: Sedes olim Pontificum Romanorum, cuius ſe vocant Epiſcopos : ſed poſtea ducti amœnitate collium vaticanorum, in eum locum ſe contulerunt, vbi palatium celeberrimum incolunt, cum templo S. Petri coniunctum.

In hac Laterana Baſilica locus oſtenditur orbiculato ædificio & altiſſimis fonicibus, quod ſuſtentatur octo ingentibus columnis porphyriticis, præter alias duas eiuſdem marmoris, quæ ad portam erectæ ſunt. Locus hic vocatur Baſiliſcus Conſtantini: Fama eſt Cõſtantinum Magnum Lepra laborantem, ſuaſu medicorũ, voluiſſe lauari in puerorum ſanguine, atque ideo ſumptuoſum hoc ædificium præparaſſe: ſed monitum ab Angelo in ſomnis, vt aqua baptiſmi ablueretur in nomine Ieſu Chriſti Dei veri, quem Helena eius mater colebat: Imperatorem obtemperaſſe monitis cœleſtibus, & baptizatum fuiſſe in eo Labro Porphyritico, quod adhuc medio Baſiliſco videtur. Sed fabulam eſſe credendum eſt : nam ab Epiſcopo Nicomedienſi baptizatum tradunt hiſtoriæ, cum in Aſiam veniſſet : neque ad tam barbarum nefas patrandum , neceſſe fuit tantis ſumptibus extruere hoc ædificium; quod potius tegi & celari oportuit, quam vana oſtentatione publicari. Ego puto fuiſſe balneum Laterani Palatii quod eo vſque protendebatur.

Huic ædificio vicina ſunt ad dextram ſacella ſacra in quibus multa marmora precioſiſſima, quibus parietes incruſtati ſunt, conſpiciuntur: & columnæ Hieroſolymis adportatæ Romam. Ad ſiniſtram duę ſeſe attollunt columnæ marmoris flaui Miſchij: quæ manu vel veſtibus confricatæ & attritæ, ſuauiſſimum emittunt odorem; qualis eſt violarum cum lilio: De iis diuerſæ narrantur fabulæ; à Regina Æthiopum Salomoni donatas : & alia plurima, quæ vt inepta ſunt & ridicula, malo ab aliis publicari.

Ingredieris inde Lateranenſe templum: in quo vndique venuſtiſſimi & elaborati artificii marmoreæ ſepulchrorum arcæ ac tabulæ ſunt diſpoſitæ; quibus ſummorum Pontificum recondita ſunt oſſa: neque ſolum in ſepulchris ars commendatur, ſed in altaribus, quæ ex marmoribus precioſiſſimis facta ſunt, tanto ſtudio & induſtria, vt nihil vſquam gentium videri poſſit abſolutius.

Ad ſummi chori latus ſiniſtrum, parieti adplicata eſt tabula ænea, characteribus antiquis leges & ſenatuſconſulta ſub Veſpaſiano referens: quæ olim cum aliis multis in Capitolio ſeruabatur.

Sub hac tabula ad Sacriſtiæ portam humi iacet tumba Sepulchri Laurentij Vallæ: qui Canonicus erat huius templi.

Ante chorum erectæ ſunt quatuor ingentes columnæ æneæ, ſtriatæ, Corinthiacis Epiſtyliis: opere concauo ſed quæ repletæ ſunt vt vulgus aſſerit, terra ſancta , quæ ex ſepulchro Chriſti Romam aducta eſt. De his columnis varia fertur opinio. Quidam volunt Athenis ex Iouis templo à Sylla Romam translatas: Alii ex roſtris nauium in Actiaca pugna capturũ ab Auguſto Cæſare conflatas ; & ad rei memoriam templo Iouis Capitolini adplicatas: Alii Hieroſolymis aductas in Italiam ab Imperatore Veſpaſiano, poſt ſubactos Iudæos, cum reliquis ſpoliis, quæ in triumpho Titi propoſita ſunt.

In Baſilica Laterana, quæ integra eſt & antiqua, cœnaculum eſt Rotæ ampliſſimum: in quo Pontificum & Senatus Eccleſiaſtici Cardinalium & Archiepiſcoporum habebatur conſeſſus, cum de rebus magnis tractandum eſſet. Tres illæ portæ altiſſimæ & marmoreæ,

reæ, quibus in çœnaculum patet ingreſſus, ex Prætorio Hieroſolymitano ſunt aduectæ.

Inde per ampliſſima deambulacra, relicto S. Mariæ Gratiarum ſacello, ſuper ſcalis ſanctis duæ ſunt cathedræ ex Porphyro pertuſæ; in quibus aliquot annis (poſtquam Ioanna mulier ſexum virilem mentita, Pontificatum adepta eſt) Pontifices eligendi ſedebant: iiſque admota manu ſub Cathedra, per exploratorem virilia tractabantur: cumque compertum eſſet, marem eſſe, exclamabat alta voce: TESTICVLOS HABET, DIGNVS EST PAPALI CORONA. Ridicula ſunt hæc, & abſurda: ſed quæ ſummi viri in vſu fuiſſe ſcriptis tradiderunt: Hodie non eſt opus hac inquiſitione: cum nemo ad Pontificatum promoueatur, qui ſuæ virilitatis non reddiderit antea ſatis efficax teſtimonium.

A loco vbi ſacroſanctæ hæ Cathedræ ſeruantur, deſcenditur per gradus marmoreos ſummæ reuerentiæ ac deuotionis: erant enim gradus Prætorii Hieroſolymitani, per quos Chriſtus virgis cæſus Pilati iuſſu ſanguinolentus populo eſt propoſitus: & in iis craticulæ aliquot æneæ deauratæ videntur adplicatæ marmori, quæ guttas ſanguinis Seruatoris tegunt. Tanta in veneratione habentur, vt piaculum morte dignum haberetur eos pedibus contingere. Geniculatim per hos ad altiora loca conſcenditur; ſuntque ita excauati veſtimentorum attritu, vt cum difficultate maxima conſiſtere quis in iis poſſit: propterea ad latus alii gradus lapidei ſunt erecti, per quos commode aſcenditur & deſcenditur.

Eodem in loco ſuper gradibus ſanctis columna albicantis marmoris demonſtratur, in duas partes diuiſa ab Epiſtylio ad baſim: ea parieti adhæret; & creditur fuiſſe ad ingreſſum ſanctuarii templi Salomonis, quæ Chriſto in cruce Spiritum Deo Patri reddente, cum velo templi rupta eſt, & in partes ſeparata.

Vbi patet ingreſſus in ſancta ſanctorum, ſacellum eſt ſumma veneratione cultum, in quod nulli licet mulieri introire: in eo ſeruatur Arca fœderis, virga Aaronis, menſa cœnæ Dominicæ, Manna ſacrum, vmbilicus & præputium Chriſti, eiuſque ſanguinis phiala vna, ſpinæ aliquot ex eius corona, clauus vnus integer, quo Chriſtus adfixus eſt cruci, Frænum equi Conſtantini magni, quod confectum fuit ex duobus pedum clauis, nam ex quarto cōflata eſt lamina, quæ diademati aureo Imperatoris adpoſita eſt. (Quatuor clauis crucifixum ſeruatorem noſtrum dicunt autores.) Eodem in ſacello oſtenduntur plurimæ reliquiæ, quæ à Romanis ſumma deuotione obſeruantur.

Quieti quondam dicatum erat id delubrum, quod hodie S. Petro ſacrum eſt ad viam Labicanam, quæ eſt inter Cœlium & exquilias.

Non procul à templo S. Ioannis Laterani, Porta eſt eiuſdem nominis, olim Cœlimōtana dicta (quod ad radices Cœlii ſita ſit) & Aſinaria. Ab ea principium ſumit via Campana, qua in Campaniam itur (quæ noſtro tempore *Terra di Laboro* nuncupatur) ac paulo extra vrbem coniungitur cum Latina.

In vltima montis Cœlii parte templum eſt S. Crucis in Hieruſalem, olim ſacrum Veneri & Cupidini: In eo ſeruatur pars crucis Dominicæ, & Crucis titulus ſcriptus linguis tribus, denarius vnus ex triginta, quos Iudas Proditor recepit pro precio venditionis Domini: & alia plurima. Ibidem eſt ſacrum ſacellum ſubterraneum, ab Helena Conſtantini matre conditum, in quod ſemel tantum quotannis patet ingreſſus matronis.

Adiunctum eſt monaſterio templi huius Amphitheatrum minus quidem multo Coliſæo, ſed antiquius: vtpote quod tempore Auguſti ſit erectum à Statilio Tauro: alii vocant id Amphitheatrum caſtrenſe: idque poſitum dicunt à P. Victore in regione Exquilina, in quo milites exercerentur: Nunc eſt ex maiori parte deſtructum à Paulo III. P. M. ad inſtaurandum monaſterium: ſed quod reſtat integrum, videtur tam intra quam extra mœnia.

Baſilica Seſoriana ſita fuit ad templum S. Crucis; & porrigebatur vſque ad portam Næuiam: eius ruinarum pars adhuc notatur ſecundum mœnia.

Redeundum eſt ad Lateranenſe templum: ſed notabis ingentes illos arcus, qui per portam Næuiam introducuntur in vrbem, & per dorſum Cœlii montis prope templum Lateranenſe

teranenſe vſq; in Auentinum extenduntur, pertinere ad aquæductum Aquæ Claudiæ: qui omnium, quos Romæ videmus, altiſſimus & longiſſimus iudicatur: huncque per ſpatium quadraginta milliarium in vrbem introduxit Claudius: cui poſtea Anio nouus adiunctus eſt, per viam Subiacam, & ſummis impenſis deductus eſt per hanc portam Næuiam; eiuſque pars maior in Auentinum deriuabatur, pars in palatium, & reliquum in Capitolium. A C. Caligula cœptus eſt hic aquæductus, poſtea à Claudio ad perfectionem perductus.

Porta hæc Næuia, quæ hodie Maior dicitur vel S. Crucis, creditur fuiſſe in arcu triũphali ſtructa; vt ſumptuoſum portæ ſatis probat ædificium.

Prope ductum aquæ Claudiæ, verſus Cœlium, Xenodochium eſt Lateranum opulẽtiſſimũ, & rebus omnibus, quæ ad excipiendos hoſpites, cuiuſcunq; conditionis aut ſtatus ſint, inſtructiſſimũ. In eo ſunt cubicula, quibus Principes, & nobiles excipi poſſunt commodiſſime. Pharmacopolarũ apothecæ refertæ ſunt omni genere medicamentorũ exquiſitiſſimorum: neq; quicquam poteſt excogitari quod ad ægrorum neceſſitatem conducere poſſit, ꝙ ibi non inueniatur, & officioſe omnibus præſtetur: Idq; in cauſa eſt, vt multi nullius rei indigentes, cum in morbos inciderunt, eo ſe deportari curent, ac propriis impenſis curari: nã æquum non eſſet eum publicos ſumptus requirere, qui eos per ſe facere poſſit; ſufficit ſi officioſam medicorum curam experiatur, quam pecunia compenſet non ingratus, poſt acceptum beneficium. In huius Xenodochii area latiſſima diuerſis in locis animaduerte ſepulchrorum arcas, & aras marmoreas, labra balneorum & Thermarum; plurimaque marmora antiqua, in quibus ſummo artificio ſculptæ ſunt infinitæ figuræ, Satyrorum chori, menſæ diſcumbentium, Pugnæ Amazonum, Meleagri venatio, & alia eiuſmodi.

Prope hoc Xenodochium arcus panditur per aquæ ductum, qui viam aperit deorſum, tendentem ad templum S. Clementis: quod diuerſis marmoribus peregrinis eſt incruſtatum, & inſcriptionibus antiquis illuſtre: maxime repręſentatione inſtrumentorum, quibus in ſacris peragendis Pontifices, Augures, & Sacerdotes vti ſolebant.

In eadem via ad muros hortorum, exiguum eſt ſacellum, conſtructum eo loco, vbi Ioanna Pontificatũ adepta cũ vir æſtimaretur, peperit, & mortua eſt in pompis illis ſolemnibus, quas proceſſiones ſacras vocant: idque factum eſt toto Clero ſpectante non ſine admiratione, & abominatione, vt ex pictura expreſſum eſt, qua tantum piaculum deſcriptum eſt. Hanc Ioannam ſuum ſexum mentitam quidam dixerunt fuiſſe Luſitanam, alii Anglã: alii Moguntinam. Fama eſt poſt hũc partum pompas ſacras quę quotannis ſolemni ritu ducuntur ex Vaticano in Lateranum templum, propterea nunc diuertere ad templum S. Clemẽtis, declinantes locum illũ, in quo ſcandalo ęterno ſacra polluta ſunt inceſtu meretricis.

Paulo vlterius in reditu ſeſe offert ſtupenda illa & admirabilis Amphitheatri moles, ſtructa ex ingentibus Tiburtinis lapidibus, inter Cœlium montem & Exquilias. Hoc Coliſæũ vulgo vocatur: à Coloſſea ſtatua (quam Nero illic erexit centum & Viginti pedes altam.) Domius enm Neronis id totum loci ſpatium occupabat, quod eſt inter Palatinum & Cœlium, & porrigebatur vſque ad Exquilias, vbi erant horti Mecenatis: vt potius Vrbis quam domus formam referret, in eius enim ambitu claudebantur, agri, lacus, ſiluæ, & porticus lõgo milliari integro tribus columnarum ordinibus: reliqua artificia deaurata, & gemmata erant: in ea fuit delubrum Fortunæ Seiæ, in quo fuit Simulachrum Deæ ex marmore Phengite, vel diaphano. Domus huius porta principalis fuit, vbi poſtea eſt erectum Amphitheatrum antequam attollebatur ingens ille Coloſſes Principis: Huius Amphitheatri tãta fuit altitudo, tanta amplitudo, tam concinna ſtructura, vt nihil admirabilius Romę videri poſſit. Cœptum eſt à Veſpaſiano Imperatore, & abſolutum à Tito eius filio. Triginta ſeruorum millia tantum opus perfecerunt ſpatio vndecim annorum. Capax fuit octoginta ſeptem millium hominum, qui commode in gradibus, & ſubſelliis poſſent ſedere, & ſpectare ludos, qui media cauea quotannis exhibebantur.

Ad ſiniſtram erectus eſt Conſtantini Magni triumphalis arcus verſus Cœlium Septizonium Seueri, ad Palatini radices. Extat adhuc integrum cum ſuis victoriis & ſtatuis. Hic arcus poſitus eſt Conſtantino à Romanis, poſt deuictum ad pontem Miluium Maxentium qui tyrannide barbara Vrbem oppreſſerat.

Ante Coliſæum ſuper via qua itur ad arcũ Titi Veſpaſiani ædificium eſt altũ & erectum,

D testudi-

teſtudinatum,&acutum in ſpeciem pyramidis rotundæ: Hoc vocabatur meta ſudans: quod inde manarent aquæ copioſæ & vberes, ex quibus bibebat populus, qui in Amphitheatrum ad publica ſpectacula conueniebat. Ab Amphitheatro via ſacra ſub arcu Titi tranſibis ad forum Romanum: Capitolioque ad læuam relicto, à templo S. Martinæ , vbi eſt Marforij ſtatua, diuertes recta ad Palatium Maffæorum in quo videntur capita virorum illuſtriũ cum ſuis pectoribus collocata ſingula in ſuis baſibus. & alia quinquaginta quinq; , quæ pectoribus carent; & puer nudus: & vrna antiqua morea, & alia ſtatua veſtita, ſed ſine capite: plurimaque fragmenta ſpectatu digna; vaſa, pateræ, lucernæ, crateres, & membrum virile: Caput Laocoontis artificioſiſſimum: Simulachrum mulieris ſedentis: duo alia Capitibus trunca, & vnum integrum veſtitum. Ibidem eſt tabula marmorea, in qua Circus expreſſus eſt, cũ ſuis metis, doliolis, obeliſcis, & altaribus, & alia tabula diſcumbentiũ in triclinio cum ſynthesi: nuſquam alibi maiori forma vel artificio exquiſitiore cernitur. In hortulo ſunt duę ſtatuæ veſtitæ ſine capitibus: & alia mulieris ſedentis, quæ capite ac brachiis trunca eſt. Eſt & ibidem Pila grandis, in qua Pan ſculptus eſt cum Syringe, & Cupidine. Plurima in hoc palatio videntur antiquitatis monumenta , epitaphia, inſcriptioneſque, & eiuſmodi reliquiæ priſcæ vetuſtatis, quæ mirifice delectant peritiorum artificum , & literatorum hominũ oculos, & ingenium excitant. Quibus diligenter perluſtratis domum te conferes , & recipies in tuũ diuerſorium, vt poſtera die ad vidẽda quæ in aliis vrbis regionib. ſuperſunt, ſis paratior.

ROMANÆ VRBIS TOPOGRAPHIA.

DIES TERTIVS.

SEQVEBATVR, vt eodem, quo prius, ordine cœptum iter perſequeremur. Traiecto igitur Ælio ponte , & relicto S. Angeli Caſtello , venies circa Tyberinam plateam ad domum cuiuſdam diuerſorii, quæ ad Vrſum vocatur. Atque vbi via bifurcatur, ingredieris partem dextram, verſus turrim Sanguineam: prope quam eſt Baldi Ferratini domus, in cuius frontiſpicio eſt Galbæ Imperatoris ſtatua paludata, erecta in baſi marmorea antiqua. Ibidem demonſtrantur pilæ duæ , & tabula diuerſis figuris antiquis inſignita. Apud Ioannem Baptiſtam Galletum, ſuper feneſtra verſus Tyberim , ingens eſt muliebris facies, quaſi larualis; & ſtatua mulieris veſtitæ , quæ mammam alteram nudam gerit. Iiſdem in ædibus ingens eſt tabula marmorea, in qua eſt Æſculapius , dextra ſerpentem tenens: cui adſtat mulier, quæ & ſerpentem manu comprimit : ſuperius eſt hæc inſcriptio. NVMINIBVS C. PVPIVS. C. F. ANI FIRNINVS SANCTISS. D. D. Ibidem eſt pila variis inſculpta figuris: inter quas eſt Hercules qui magno conatu geminos tauros manib. tenet, vtroſq; cornib. apprehenſos. Inde venies ad domũ Cardinalis Paciecі Hiſpani, prope Agonem: quam poſtquã diligenter perluſtraueris, & quę in ea notatu digna ſunt inſpexeris, accedes ad templum S. Apollinaris, antiquiſſimum: quod olim Apollini ſacrum fuit: à cuius poſteriori parte eſt S. Auguſtini templũ, in quo Monicæ eius matris ſepulchrũ oſtenditur.

Non procul ab hoc S. Auguſtini templo ſunt ædes Archinti vicarii Pontificis Maximi: in quibus ad aſcenſum graduũ ſtatua viſitur ænea integra habitu ſeruili: cuius ſimilima eſt in Capitolio, quam Zingaram vocant. In ſuperiore ſcalarum parte ſunt tria capita artificioſiſſime facta, vnum Iouis, alterum Iouis Capitolini, tertium cuius ſit ignoratur.

Ampliſſimum illud forum quod à templo S. Apollinaris, & Palatio Duciſſæ Parmẽſis, vſque ad Gallorum templum, quod S. Ludouico dicatum eſt, extenditur, nunc *in Agone* dictus, Circus fuit Agonalis; in quo Agonalia certamina, & Agonales ludi; in honorem Iani à Numa Pompilio celebrari cœpti ſunt. Hunc Circum, poſtea amplificarunt & exornauerunt, primum Nero, poſtea Alexander Mammeæ filius: qui prope Circum palatium erexit ampliſſimum, & Thermas Alexandrinas, amœnitate ac locorum ſplendore celeberrimas.

Hadrianus quoque illic Thermas extruxit, vbi eſt templum S. Aloyſij: & Nero ſuas illic habuiſſe Thermas dicitur, inter templum S. Mariæ rotundæ, & vicum Longobardorum, poſt templum S. Euſtachij: ſed earum veſtigia non admodum magna ſunt, ædificiis illic frequentibus, quæ veterum monumenta fere omnia texerunt, & aboleuerunt : propterea in

vrbe

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0058-6

vrbe plana,præter ſtatuas,& marmora aliunde adportata,pauca videtur antiqua ædificia.

Apud Marium Melinum in Agone,in area domus,videtur ſtatua Palladis armata & galeata:& Veneris nudæ;& alterius mulieris togatæ,quæ capite & brachiis eſt mutila. Eſt & ibidem gladiator nudus,& Hercules,fracti vterque:& mulieris Sabinæ caput cum toto pectore.In cœnaculo eſt Cupido nudus & alatus,ad ſimilitudinem Alcibiadis factus, cum adhuc eſſet puer:Sunt & ibidem Siluani & Bacchi ſedentium corpora,ſed admodum mutilata.Et caput Druſi cum toto pectore toga amicto, & Iouis caput inſigne ; & alia decem capita,quorum nomina ignorantur.In cœnaculo vicino,eſt Satyrus integer forma venuſta & mirabili,& artificio ſingulari.

In domo Ioannis Baptiſtæ Melini,tria ſunt capita pectoretenus egregia: & ſtatua ſenis ſtolata,cui adſtat puer veſte amictus.

In ædibus Epiſcopi Sauli prope Agonem,ſuper domus frontiſpicio,repoſita eſt ſtatua mulieris veſtitę,& in cænaculo oſtenditur caput M.Ciceronis,M.Tullij Oratoris filij.

Apud Alexandrum Ruffinum,prope templum S.Aloyſij ſimulachrum eſt Iulij Cæſaris armatum,& quaſi Coloſſæum:cuius crura ſunt ocreis antiquis eleganter circumducta: è regione eſt Octauius Cæſar eiuſdem altitudinis & veſtimenti: His duabus ſtatuis vix Romæ quicquam ſpectatur rarioris artificij.Oſtenduntur in ea domo Caput aliud Iulii Cæſaris Coloſſęum,& alia quatuor,duo virorum,& duo mulierum.

In domo Duciſſæ Parmenſis,non procul ab Agone,in hortulo,Bacchus eſt nudus,qui innititur arboris trunco pampinis racemiferis tecto: Ibidem eſt alius Bacchus nudus , cui adſtat Ampelos puer Deo dilectus,vterque caret capite.Sunt ibidem alia ſtatuarum fragmenta tam nuda,quam veſtita,quæ fere omnia capitibus mutilata ſunt & brachiis.Oſtenditur in pariete grandis tabula marmoris candidi,in qua tres Curiatij ſunt expreſſi,& mulieris cuiuſdam in genua procumbentis.

Apud Franciſcum Ragaterium,non procul à templo Pacis,ſunt Capita Getæ Imperatoris,Bacchi,Hadriani,Alexandri Magni,Traiani,M.Aurelii adhuc iuuenis , Antonini Pij,Pyrrhi regis Epirotarum,Cleopatræ,aliud Alexandri magni,Iouis tria capita, Naturæ, Satyri ſiue Panis,Satyri pueri ridentis,Veneris & alia viginti ignotorum hominum,ſuntque hæc omnia coniuncta cum ſuis pectoribus,& egregiis baſib. repoſita.Alia ſunt apud eundẽ pluſquã quadraginta numero capita,à corporibus trũcatis rapta:& Iouis caput ex Porphyro:& multa alia Leonũ,canum,equorum, ſtatuarumq; aliarum partes diuerſæ:nam vir hic antiquitatis adprime ſtudioſus eſt, & in his colligendis nullis parcit ſumptibus.Idẽ poſſidet vineam ad Portã Flaminiam,quã ornauit infinitis inſcriptionibus,& ſimulachris antiquis: inter quæ eſt Rex Numida captiuus ex Porphyro pręſtantiſſimi artificij:apud eundem videtur thorax æneus alicuius Imperatoris,precii & operis rariſſimi.

In domo Alexandri Cherubini,quæ ſita eſt ad templum Pacis, præter aliquot inſcriptiones antiquas,videtur & venuſtiſſimum Siluani ridentis caput ex puriſſimo marmore.

Inter templa S.Euſtachij & Mineruæ, videntur ruinæ quadratæ & longæ : reliquias quidam aſſerunt eſſe templi boni Euentus:qui colebatur ab Antiquis,vt conſiliorum,& rerum quas homines peragendas aggrediebantur , felicem & expectatum finem largiretur:Eius ſtatua formabatur habitu plebeio,læta facie,dextra tenebat craterem , ſiniſtra ſertum ex ſpicis.Fornices illæ rotundæ & altę,quæ ſpectãtur eo loco,qui Ciambella dicitur, partes ſunt reliquiarum Thermarum M Agrippæ.Prope quas Nero quoq; Thermas ædificari curauit ſumptuoſiſſimas:quarum veſtigia cernuntur ſatis ampla , à poſteriore parte templi S.Euſtachij.M.Agrippa,prope ſuas Thermas conſtruxit templum architectura , & ſumptib.admirandũ.Nullum in vrbe antiquius,nullum integrius aut ſplendidius extat hodie.Hoc quia Diis omnibus ſacrauerat Agrippa,Pãtheum vocatum eſt:Alij Opi turrigeræ Deorũ matri dicatũ volunt:ideo templũ hoc rotundum eſt,& latitudinem æquat ſua altitudine:Opis.n. ſiue Cybele,ſiue Dindymene terram rotundam habet ſub ſua protectione: propterea pingitur turrita,ꝙ in ſua ſuperficie turritas vrbes , arces & caſtella ſuſtineat terra:hodie dicitur Sanctæ Mariæ rotundæ delubrum:Sphericum illud ædificium caret feneſtris:Lucẽ admittit ingenti orbe,qui apertus eſt in ſummitate fornicis. In medio locus eſt profundus,& crate ęnea tectus,ad excipiendas aquas pluuias:eius aditus Pronao,ſiue Por-

ticu elegantiſſima cultus eſt,quem ſuſtinent columnæ ingentes tredecim ex Ophite marmore Epiſtyliis Syracuſanis. Laquearia,quæ tectum ſuſtinent,ænea ſunt auro perfuſa,cum valuis & porta. Fuit olim laminis argenteis coopertum; ſed Conſtantinus Heraclii nepos eas abſtulit cum reliquis vrbis ornamentis:quarum loco reſtitutæ ſunt Plumbeæ à Martino VII. Pont. Max. Aditus olim ad portam patebat gradibus ſeptem, qui templum in circuitu cingebat:nunc vndecim ad eam deſcenditur;vnde apparet quantum ex ædificiorum ruinis ſolum Vrbis accreuerit. In hoc Pantheo ſepultus eſt Raphael Sanctius Vrbinas, pictorum noſtri ſæculi Princeps. In anteriore frontiſpicio hæc leguntur:M. AGRIPPA L.F. COS. TERTIVM FECIT:& paulo inferius literis minoribus hæc continentur. IMP. CÆS. L. SEPTIMIVS SEVERVS PIVS PERTINAX ARABIC. ADIABENIC. PARTHIC. MAXIMVS PONT. MAX. TRIB. POT. XI. COS. III. PP. PROCOS. ET IMP. CÆS. M. AVRELIVS ANTONIVS PIVS FELIX AVG. TRIB. POTESTAT. V. COS. PROCOS. PANTHEVM VETVSTATE CORRVPTVM CVM OMNI CVLTV RESTITVERVNT. Ante porticum huius templi duo Ægyptii Leones ex lapide Marmaridum ſubnigro & duriſſimo ſuis baſibus erecti ſunt:ipſæque baſes literis hieroglyphicis exſculptæ ſunt: Inter vtrumque Leonem repoſitũ eſt vas amplum ſiue arca ex porphyro, opera& lapidis magnitudine admirandum:cui non abſimile videtur(paulo tamen minus)in templo S. Mariæ maioris in Exquiliis ſubſtatua Crucifixi.

Non procul à Pantheo Mineurua ſuum habuit templum,quod occuparunt hodie Dominicani,retento nomine antiquo:vocatur enim S. Maria della Minerua In eo Pompeius magnus repoſuerat titulos ſuarum Victoriarum. Ruinæ adhuc extant ſatis amplæ in hortis Monaſterii. In eo pauca videntur antiquitatis monumenta,ſicut in tota vrbe plana: præter paucas inſcriptiones,quæ in repoſitoriis aquæ Luſtralis & altaribus leguntur. Sacerdotes enim & Monachi,penes quos eſt templorum. Ad templum Mineruæ,in domo Metelli Porcarii,ante domus portam ſtatua videtur matronæ ſedentis,quæ capite caret:& in angulo Terminus eſt ingens erectus,qui hanc continet inſcriptionem. C. LIVIVS C. FILIVS IVSTVS NOV. MIL. COHOR. IV. P. R. D. LICINII. MIL. ANN. XIX. VIXIT ANNOS XXXVII. SPE. TF. I.

Ibidem eſt vrſus deuorans ouem,& equus mutilus,cui vir inſidet: & ſacrificium marmori inſculptum;& tabula marmorea cum hac incriptione.

VENVLEIA. P. P. L. PHILEMATIVM SIBI ET VIRO SVO M. PORTIO M. L. POLLIONI SCR. LIBR. ÆD. CVRLICI. CVR DE SVA PECVNIA FECIT.

Eodem in loco eſt cande labrum antiquum triangulare & tabula marmorea, vbi eſt expreſſa Diana ſummo artificio. Sunt & ibidem corpora trunca Herculis, Hermaphroditi, Fauni, Veneris, Apollinis, Bacchi;& aliquot Imperatorum: & capita tria rariſſimi Operis. Sunt & pilæ duæ:in vna Meleagri ſculpta eſt venatio:in alia Cacus attrahens cauda boues Herculis in ſpeluncam,in tertia pila ſunt labores Herculis:in quarta ſunt laruæ, Porci, inuolucra fructuum & florum:in quinta eſt rex vectus curru quadriiugo. illic quoque videtur ſtatua Conſularis togata;duo ſerui & paſtor veſtitus. Sed tres hi capitibus carent. In cubiculo vicino ſunt Capita M. Agrippæ M. Catonis M. Antonij Bruti Cleopatræ, Romuli, Auguſti, Tiberij, Veſpaſiani, M. Aurelij Neruę, Hadriani, Othonis, Lucillę, Antonię, Veneris Sileni & alia duodecim Conſulum capita: Fragmenta quoque ſtatuarum Palladis, Herculis, Commodi Imp. Numidici regis, duorum ſeruorum:tres porci, & alia plurima, quorum nomina cognoſci non poſſunt, & tabulæ marmoreæ, in quibus vir cum iugo boum ſculptus eſt,& alter vir leonem inuadens.

Apud Iulium Portarium,ſuper porta ad introitum,tabula eſt elegans marmorea, Venatione Meleagri & Athalantæ nobilis: Ad parietem quinque ſunt aliæ tabulæ,ſuo ordine diſpoſitæ. in prima vir eſt continens cultellum:in 2. arator. in 3. tonſor ouium,in 4. Currus à bufalis tractus,in 5. diuerſæ ſunt figuræ: Alia eſt tabula intrinſecus, quæ continet multas mulieres,in quarum medio eſt vir nudus. Ad dextram erecta eſt ſtatua pueri veſtiti, ſuperpoſita baſi marmoreæ,in qua ſunt plures figuræ peditum, equitumque pugnantium: ex altera parte taurus eſt Europam tergo geſtans: In corte, duę ſunt ſtatuæ capitibus trun-

cæ,

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0060-7

eæ,vna viri nudi,altera veſtiti, & trunco arboris innitentis. Super platea tres ſunt ſtatuæ matronales ſine Capite.

A poſteriore parte S. Mariæ rotundæ,cum deſcendis à via lata, eo loco vbi Ieſuitæ habitant, erectus eſt arcus antiquus, rudis, & omni ornatu nudus,qui Camillianus vocatur. Hunc à Camillo extructum putant,ſed falſo: nam primum ſub Imperatoribus hæc opera publice ſunt excitata.

In domo Nicolai Stagni,prope arcum Camillianum, retro Mineruæ templum, eſt Herculis ſtatua nuda, cuius caput tectum eſt leonino rictu,corio circa collum inuoluto, quę niſi pedibus careret,poſſet reponi inter præſtantiſſimas, quæ tota Roma ſeruantur. Eſt ibidem alia ſtatua nuda, quam aliqui volunt eſſe Iouis, alij Neptuni: Hæc cum ſuperiore Herculis excellentis ſunt artificij: inuentæ in Exquiliis, prope Thermas Titi; eo loco qui le ſette Sale vulgo nominantur, in vinea Stagnorum. Præter has duas ſtatuas,videntur in eadem domo plurima fragmenta antiquitatis, quæ ſingulatim deſcribere nimis longum eſſet.

Apud Leonardum ſculptorem oſtenditur ſimulacrum Hadriani integrum nudum vſque ad femora: & Lucretiæ corpus, ſed valde mutilatum. Et Hercules nudus integerque, ſpolio Leonis in læuum brachium inuoluto. & alter Hercules ſpolio in humeros reflexo. Bacchuſque integer: Venus ſedens: duo Bacchi paruuli,nudi & integri: Capita Iulii Cæſaris,& Octauii Augusti: Pyrrhi regis Epirotæ caput galeatum,cum pectore armato, Epicomium caſſidis eſt harpyia ſuſtinens criſtas. Ibidem ſunt capita ex alabaſtro,Fauſtinæ iunioris cum toto pectore amicto toga:& Galeriæ Fauſtinæ pectore tenus,& quinque alia capita virorum ignotorum,& mulierum: maxime cuiuſdam matronæ oſtenditur facies elegantiſſima,ex alabaſtro cotognite,quæ omnia collocata ſunt egregiis baſibus marmoreis.

Apud Iulium Sabinum ſculptorem plurima ſeruantur antiquitatis monumenta: inter quæ eſt coloſſeum Palladis caput: capita Iani bicipitis,Termini,Liuiæ vxoris Auguſti,Iuliæ Octauii filiæ,Galbæ,Auguſti,Septimij Seueri,Commodi,Gordiani,& duæ Fauſtinæ: Bacchus quoque integer breui quidem ſtatura,ſed elegans,& Europę ſtatua.

In domo Pauli de Caſtro demonſtratur caput Socratis cum toto pectore: & Galeriæ Fauſtinę,Veneris,Palladis,& Opis.Ibidem eſt Priapi ſtatua nuda,ſtans in baſi: & alia multa notatu digna,quæ ſpectatorem mirifice recreabunt.

Haud procul inde,prope S. Macutum,ſunt ædes Giacomelli: in quibus oſtenditur ſtatua Atis paſtoris Idæi nuda,innitentis trunco arboris,& inflantis tibiam. Ibidem eſt Faunus venuſte cachinnans exerto ore,& baculo percutiens Hydram mordicus tenentem vuam: Eſt & in eadem domo Meduſa veſtita,galeata,integra,caſſidem manu ſuſtinens: In cubiculo Corti vicino,Venus eſt nuda:& capita Fauſtinæ ſenioris,& Liuiæ Druſillæ vxoris Auguſti,matris Tiberii,quem ex Tiberio Nerone priore marito ſuſceperat. Sunt& ibidem capita Iani bicipitis,Panis,Corneliæ Pompeij vxoris,Iuliæ Iulii Cæſaris filiæ & vxoris Pompeij,C. Cæſaris,qui M. Agrippæ & Iuliæ fuit filius.& alia quinque capita,quæ ad quos pertineant ignoratur. Dominicus de Nigris habet domi ſuæ ſtatuam Copiæ, quæ ſiniſtra manu tenet cornu,plenum fructibus: Habet& Nympham Naiadem dormientem,quæ ſiniſtra recubat in vrnam & hanc ex aquæductu virginis deſumptam volunt: illi vicinus eſt Nar fluuius ſeminudus,læua premens cornu copiæ: Eadem in domo eſt Bacchus pampino redimitus, & Hercules tenens fuſtem:& aliquot capita virorum illuſtrium: vt Hadriani,Neronis,& Othonis. Prope arcum Camilianum ſuper platea iacet pes coloſſeus ingentis magnitudinis: qui indicat altitudinem monſtroſam,& artificium ſtupendum ſtatuæ,cum eſſet integra.

Apud Auguſtinum Rhegienſem ſunt aliquot ſtatuæ,dignæ quæ videantur,& Deorū, illuſtriumque Principum capita,tabulæ & inſcriptiones: ſicut & apud Papyrium Papazuccam,& alios: in quorum ædibus multa demonſtrantur,quæ ſtudioſus hoſpes poteſt cum vtilitate non parua,& recreatione contemplari. Franciſcus de Aſpra,qui domum incolit, ad S. Macutum,habet ſtatuam Copiæ integram veſtitam,quæ tenet cornu ſtriatum, plenum fructibus & floribus. Habet & Pomonam veſtitam & integram:& Ariſtidem Athenienſem: & Bacchi ſimulacrum.

Thomas ſculptor duo ſeruat capita Fauſtinæ ſummo artificio ſculpta:& Palladis galeatæ:& pueri ridentis:& Siluani auriculis cincinnelliſque caprinis: & ſtatua Puelli nudi ludentis cum hœdo:multaque alia fragmenta egregia.

Per viam latam veniendum eſt ad Palatium Sancti Marci verſus Capitolium: ad cuius introitum videtur ingens labrum marmoreum,quale ſpectatur ante templum S. Saluatoris dellauro:quod inuentum eſt in Thermis Agrippæ. Ante portam templi ſita eſt coloſſea ſtatua mulieris,quæ creditur eſſe Faunę,ſiue Fatuæ, ſiue Bonædeę. In ſuperiore parte graduum Palatii,caput eſt marmoreum elegans:& in Cœnaculo ſuper porta cubiculi vicini,ſtatua eſt nuda,cuius nomen neſcitur.In ſuperiore loco palatij duæ ſunt ſtatuæ, vna mulieris veſtitæ ſedentis:altera viri nudi ſedentis in trunco,& puellum manu tenentis. Ibidem eſt tabula marmoris candidiſſimi, in qua ſingulari artificio ſculptæ ſunt aliquot hominum figuræ ſacrificium peragentes,boue,ariete,& porco. In horto palatij caput eſt antiquum,marmoreum,& artificioſe ſculptum:& fragmentum marmoris, in quo expreſſa eſt Cleopatra,&mulieres circum plangentes.Sunt& ibidem plurima,quæ perluſtrabit hoſpes boni iudicii,& cum vtilitate delectabitur omnibus.

In domo Curtii Fraiapanis,Mercurius eſt nudus,petaſatus,& alatus: Cupido. & Aries Phryxeus.multaque capita ſingularis artificii tam Deorum quam virorum illuſtrium: vt Marij Coſ.Auguſti Cæſaris,Hadriani,Antinoi,Lucillæ,Caracallę,Iani, Iouis, Bacchi, Veneris,& aliquot Laruæ tam ex porphyro,quam ex marmore.

Apud Laurentium Mancinum,non procul à S. Marco,tabula eſt eximij operis, in qua cælati ſunt multi Cupidines alati,&viri,mulieres,aliaq; animalia:apud eundē caput eſt ingens Coloſſeum:& Leoninum caput,rictu continens animal quoddam:& alia capita virorum & mulierum. His diligenter perluſtratis veniemus ad Forum Traiani, quod eſt inter forum Neruæ,Capitoliū,& Quirinalē. Neruæ forum erat eo loco& ſpatio,quod eſt poſt S. Hadriani ædem:in cuius medio fuit olim columna ingens ęnea:totumq; forū variis illuſtriū virorum ſtatuis exornatum; quæ vel antiquitate perierunt,vel alio translatæ ſunt: dictum eſt Tranſitorium,quod ex eo tranſitus patebat in forum Auguſti,Cæſaris,& Romanū: medium enim erat: vnde templum S. Hadriani *in tre fori* nuncupatur:de hoc ſuperius tractatum eſt: Ad hoc forum Nerua ſtruxerat palatium: cuius ruinæ adhuc extant ad turrim militiæ,& templum S. Blaſij. Ex hoc foro Neruæ tranſitus breuis eſt in forum Traiani quod fuit inter Capitolium, Quirinalem, & forum Auguſti;cinctum fuit porticu magnifica, fulta ingentibus columnis Apollodoro architechto:In ea fuerunt imagines virorum illuſtrium,& diuerſarum rerum bellicarum & tropheorum. Ibidem fuit & arcus triumphalis marmoreus,qui periit,neque illius hodie apparet veſtigium:ſicuti neque magnificæ illius porticus. De his omnibus ornamentis ſola columna Cochlis ſupereſt, quæ notas manifeſtas præbet Imperatorij ſplendoris:in eius circuitu cælatæ ſunt res geſtæ Principis bello Dacico,& aliis expeditionibus militaribus: Alta eſt pedes CXXVIII. præter baſim: quæ cum columna efficit CXL. ſtructa eſt lapidibus viginti quatuor,tantæ vaſtitatis, vt opus videatur non ab hominibus perfectum,ſed à Gigantibus:ſinguli lapides,ſiue partes columnæ,continent gradus octo:per hos patet aſcenſus ad ſuperiora,per interiorem partem concauam:Lumen præbent aſcendentibus feneſtellæ XLIIII. Nihil poteſt vſquam gentium videri admirabilius,nihil magnificentius. Erecta eſt in honorem Principis,vt oſtenderetur quantæ altitudinis mons egeſtus eſſet in eo loco:vt ſcriptum eſt in baſi:

SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS IMP. CÆSARI DIVI NERVAE F. NERVAE TRAIANO AVG. GERM. DACICO PONT. MAX. TRIB. POT. XVII. IMP. VI. COS. VI. P. P. AD DECLARANDVM QVANTAE ALTITVDINIS MONS ET LOCVS TANTIS OPERIBVS SIT EGESTVS.

Hanc columnā non vidit erectā bonus Imperator, qui tunc occupatus detinebatur bello Parthico:& in reditu ſanguinis fluxu mortuus eſt apud Seleuciam in Syria;eiuſq; corpus Romam translatū eſt;&in ſummitate columnæ,pila aurea eius oſſa recondita ſunt. Duę illæ columnæ,quę videntur prope S. Marię de Laureto templū,reliquiæ ſunt porticus Traiani.

Templa S. Baſilii,S. Silueſtri,& S. Martini quæ poſita ſunt à Symmacho I. P. M. ſita ſunt in hoc Traiani foro,& Bonifacius VIII. Papa tres turres ibidem extruxit, quæ vocatæ ſunt

turres

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0062-8

turres militiæ(potiſſimum quę eſt media)quod fundata ſit ſuper loco, vbi erant ſtationes militum Traiani.

Coruini domus eo loco fuit, vbi hodie eſt macellum *di Corui*: prope quod eſt domus Marci Macaronei, ante cuius portam repoſita eſt ingens baſis columnæ: in qua cælatæ ſunt choreæ ſaltantium. Super porta eſt caput Alexandri magni: ad ingreſſum domus ad parietem, adplicatum eſt vas marmoreum ingens, in quo ſculptus eſt Hercules ſequens virtutē. In horto eſt equus frænis, ephippiis, & ſtragula tectus, cui inſidet vir; ſed toto corpore truncus: inuentus eſt in Thermis Antoninianis. Ibidem eſt Laocoontis ſimulacrum ſemiruptū (cuius artificium ſummopere laudat Michael Angelus) Apollinis, & Dianæ, & Sphyngis, & mulieris quæ continet inſtrumentum muſicum: Demonſtantur ibidem multa capita marmorea: vt Romuli, Herſiliæ eius vxoris, Alexandri Magni, Iulii Cæſaris, Octauij Augusti, Marçelli eius nepotis, Traiani, Hadriani, Antonini Pij, & Zoroaſtris Bactrianorum regis, qui dicitur Aſtrologiæ inuentor: ac Antonini Caracallæ, cuius ſtatua fuit integra in eius Thermis, ſed dum effoderetur confracta eſt, & ſolum caput cum pectore reſeruatum.

Progreſſis in Exquilinū montem apparet Cliuus Suburanus, quo ad arcum Gallieni conſcenditur: Subura enim principium ſumebat à Foro Neruæ, & ſub Carinis extendebatur vſque ad viam Tiburtinam, quæ Exquilias medias diuidebat, vnde pars illa media cliuus Suburanus vocatus eſt. Vallis illa quæ eſt inter Exquilias & Viminalem, vſque ad Thermas Diocletiani, dicta eſt Vicus Patricius: quod in eo Patricij plurimi domos incolerent præſtantiſſimas. Inter Viminalem & Quirinalem montes, fuit Subura plana vbi prope templum S. Mariæ in campo, fuit puteus S. Probæ.

Exquiliæ, quæ vulgo dicuntur hodie *le Squille*, dictæ ſunt ab excubiis, quæ tempore Romuli fuerunt illic diſpoſitæ, diuiduntur, vt diximus, à Cœlio via Labicana: & ſeparantur à Viminali vico Patricio: Exquilinum collem partitur medium via Tiburtina, quæ à Subura extēditur ad portā Næuiā. Hęc Tiburtina via, antequā pertingat Trophæa Marij, in duas diſtribuitur partes: ad dextram tendit verſus S. Ioannē Lateranū, & cum Labicana iungitur: Pars ſiniſtra vocatur via Prænestina quæ tendit ad portam S. Laurentij. Ad viam Tiburtinā loco elatiore attollitur arcus Gallieni Imperatoris (qui dicitur S. Viti, propter templum vicinum) ſimplex eſt admodum, atque ornamentis deſtitutus: ſtructus ex Tiburtino lapide.

Prope hunc arcum fuit olim Macellum Liuianum: in quo carnes & obſonia vendebantur. A templo S. Viti via ſurſum ducit ad ędem S. Mariæ maioris, quæ habet inſignem ſtructurā auro, & marmoribus peregrinis ſelectiſſimis exornatam. Suſtentatur enim altiſſimis columnis marmoreis Ionicis: antequam repoſita eſt arca porphyritica, forma fere eadē, quali videtur altera ante Pantheum. Fuit hoc templum olim dicatum Iſidi. In eo ſepultus eſt S. Hieronymus. ibi oſtenditur imago Mariæ virginis, quæ creditur depicta à S. Luca Euangeliſta. Prope hoc templum ſacellum eſt ſancto Lucæ ſacrum, verſus fanum S. Potentianæ: in cuius colle decliui, fuit olim Lucus Iunoni ſumma religione ſacer.

Redeundum eſt iterum ad Arcum S. Viti, relicto templo S. Praxedis: in quo multæ ſunt inſcriptiones: & columna illa ad quam Chriſtus alligatus virgis cæſus eſt: hanc Hieroſolymis adportatam colunt Romani ſumma religionis deuotione. Iter igitur vertes verſus Amphitheatrum, & Thermas Titi Veſpaſiani: Prius tamen ingredieris templum S. Petri ad vincula: vbi Sadoletus ſepultus eſt. Et prope ſacrarium ad dextram ſepulchrum eſt Iulii II. Pont. Max. vbi eſt ille Moſes Bonaroti, ſtatua quæ nulli ex antiquis artificio & perfectione cedit. Ibidem videntur duæ pulcherrimæ ſtatuæ muliebres veſtitæ & ſedentes, & aliæ duæ ſtantes: & quatuor capita elaboratiſſima Firminorum: Ante templi fores repoſitum eſt vas marmoreum capaciſſimum, ſimile illi, quod eſt ante S. Marcum.

Hinc paruo interuallo venitur ad templum quadraginta Martyrum: à quo vſque ad templum S. Clementis ſecundum viam Labicanam extendebatur ea pars Exquiliarum, quæ vocabatur Carinæ

In hoc cliuo verſus Amphitheatrum ruinæ ſunt ingentes, Thermarum Titi Veſpaſiani, ac eius palatii, in quibus adhuc ampliſſima ſpectantur ædificia ſubterranea, quæ dicuntur *lé ſetté Salé*. Erant enim caſtella, ſiue aquarum receptacula, quæ ad lauacra Thermarum e-

cant neceſſaria. In vineis adiacentibus Feliciorum viſuntur adhuc integri fornices, in quibus picturæ Groteſcorum apparent venuſtiſſimæ. Pertinebant enim concamerata hæc loca ad Palatium Titi. Et in his reperta eſt illa Laocoontis ſtatua, cum duobus filiis, quæ in Palatio Vaticano Pontificum cum tanta ſpectantium admiratione demonſtratur.

Templum S. Martini in montibus à Symmacho Pontifice ſtructum eſt, in ruinis Thermarum Hadriani; à cuius nomine locus vocatur hodie *Adrianello*.

Prope templa SS. Iuliani & Euſebii, moles quędam latericia & alta extollitur, in qua fuerunt caſtella aquæ Marciæ: In huius molis ſuperiore parte erecta ſunt Trophæa, hoc eſt armorum & ſpoliorum congeries alligata trunco arboris. Hęc omnia ſunt ex marmore poſita bello Cimbrico in honorem C. Marii: quæ cum Sylla euertiſſet, à Iulio Cæſare ſunt reſtituta in integrum.

In Vineis prope S. Euſebium, à poſteriore parte trophæorum Marij, magnæ ſunt ruinæ Thermarum Gordiani: prope quas idem Imperator ſplendidum erexerat palatium; quæ ducentas habuit in duplici ordine columnas marmoreas: Sed de iis omnibus, præter ingentes murorum ſpondas, nihil videtur admodum notabile: cum ex iis poſtea ad nobilium domos translata ſint omnia ornamenta.

Ab his Thermis extendit ſeſe ad dextram via Labicana, quæ protenditur vſque ad portam eiuſdem nominis quæ hodie Porta maior dicitur; in cuius frontiſpicio legitur inſcriptio literis maiuſculis.

Inter portas S. Crucis, ſiue maiorem, & S. Laurentij, hoc eſt inter Næuiam & Exquilinam, ſecundum mœnia conſpiciuntur ruinæ illius amplæ Baſilicæ, quam Auguſtus ædificauit ſub nomine ſuorum Nepotum Caij & Lucij: ex qua reſtat adhuc fornix altiſſima: quam vulgus appellat *Gallucio*, corrupto vocabulo pro Caio & Lucio.

Non procul inde fuit palatium Licianum: ad quod fuit Vrſus pileatus, locus ita dictus ab Vrſi ſtatua, quæ pileo tecta fuit. Fuit hoc Palatium, vbi poſtea templum S. Bibianæ ſtructum eſt à Simplicio Pontifice.

Viuarium Populi Romani continebat id totum ſpatium, quod eſt in vineis, quæ ad dextram ſecundum mœnia videntur: ex hoc, præter ignobiles ruinas, nihil apparet.

Secundum mœnia venies ad Tiburtinam portam, quæ & Exquilina dicta eſt, & Taurina: nunc S. Laurentij vocatur, à tẽplo vicino, quod olim eidem diuo poſitum eſt à Conſtantino Magno, antiquitate & religione clarum. In eo plurima ſunt antiqua monumenta, tabulę marmoreæ & ſarcophagi diuerſis figuris, & varietate marmorum illuſtres: maxime eo marmore, in quo ſacrificiorum inſtrumenta videntur ſculpta, vaſa, thuribula, craticulæ, lituus, focale Pontificium, aſpergillum, & cætera.

Per hanc portam ſumptuoſo aquæductu introducitur in Vrbem aqua Marcia: quem primum Q. Martius extruxit, poſtea vetuſtate conſumptum reſtituit Agrippa. deducebatur hæc aqua per millia triginta quinque, antequam Vrbem contingeret: & per campum Exquilinum deriuabatur ad Thermas Diocletiani, & ad loca vicina: ſalutifera enim fuit, ideo potui ciuium maxime accommodata. In hoc aquæductu hæc leguntur.

IMP. CÆS. DIVI IVL. F. AVGVSTVS PONTIFEX MAXIMVS COS. XII. TRIBVNIC. POTESTAT. IX. IMP. XIII. RIVOS AQVARVM OMNIVM REFECIT.

IMP. CÆS. M. AVRELIVS ANTONINVS PIVS FELIX AVG. PARTH. MAXIM. BRIT. MAXIMVS. PONTIFEX MAXIMVS AQVAM MARCIAM VARIIS CASIBVS IMPEDITAM PVRGATO FONTE EXCISIS ET PERFORATIS MONTIBVS RESTITVTA FORMA ACQVISITO ETIAM FONTE NOVO ANTONIAN. IN SACRAM VRBEM SVAM PERDVCENDAM CVRAVIT.

IMP. TITVS CÆSAR DIVI F. VESPASIANVS AVG. PONT. MAX. TRIBVNICIÆ POTESTAT. IX. IMP. XV. CENS. COS. VII. DESIG. II. RIVVM AQVÆ MARCIÆ VETVSTATE DILAPSVM REFECIT. ET AQVAM QVAE IN VSV ESSE DESIERAT REDVXIT.

Ab altera parte huius Portæ ingrediebatur vrbem aqua Tepula, & Iulia: Huius ſcaturigo diſtabat ab vrbe milliaria ſex: & Tepulæ vndecim, quæ oriebatur ex Fraſcatino agro. His cõiunctus erat & Anio Vetus, qui ex Tiburtinis montib. à milliarib. viginti Romã perducebatur. Paulo vlteriꝰ ſuper Aniene, pons eſt Mãmeꝰ: ſic dictus à Mãmea Iulia matre Alexãdri

dri Seueri Imperatoris:cuius impenſis pons eſt reſtauratus: nunc vulgo nuncupatur *Ponte Mammolo.*

Via Pręneſtina ab hac Porta Exquilina ducebat Præneſte: &ab hac quoque oriebatur Labicana via, quæ ad Labicanos,hoc eſt,ad Valmontonem ferebatur.

Pars illa Exquiliarum,quæ eſt prope templum Sancti Laurentij in Fontana, vocabatur Cliuus Virbius:prope quem Faguralis erat Lucus:ad quem Seruius Tullius habitauit: ibique dictus eſt Vicus Sceleratus,quod in eo Tullius à genero cæſus eſt,& per patris mortui corpus filia currum agere iuſſit aurigam:&hic ſceleratus vicus habebat ſuum principiũ ab hoc loco plano,& extendebatur vſque ad Buſta Gallica: vbi Galli Senones cæſi crematiq́; ſepulti ſunt per Camillum:locum hodie vocant Portogallo: vbi ſtructum eſt templum S. *A*ndreæ ad Buſta Gallica: vicus hic Sceleratus vocatus eſt & Cyprius.

In ſummitate vici ſcelerati Palatium habuit Caſſius, quod ſolo eſt æquatum:& in eo Telluris templum ſtructum eſt:quod hodie S.Pantaleoni dicatum eſt.

Templum S.Gregorii in Damaſo conſtructum eſt in ruinis triumphalis arcus Gordiani,qui multis marmorib.peregrinis,&variis ornamentis, & ædificiis fuerat excultus: omnia adornatum ædis ſacræ adplicata.

Prope *S*. Agathæ templum,ad radices collis viminalis,*S*iluani fanum fuit; cuius ampla videntur adhuc veſtigia.

Exquilino colli Viminalis adiacet,qui circa mœnia in longum extenditur:dictus àIouis Viminalis templo,quod ibi ſtructum fuit religione & ſumptibus clarum. Ab hoc collę dicta eſt Porta Viminalis,quæ eſt Numentana,quod per eam Numentum ducit via.Nunc vocatur porta *S*. Agnetis;ab eius templo,quod olim fuit Baccho ſacrum. In eo videtur vaſtiſſima arca ex Porphyro,qua maior nuſquam conſpicitur: in cuius frontiſpicio plurimi pueri vindemiam colligentes exſculpti ſunt. Hanc hodie appellant imperiti ſepulchrum Bacchi:Remotius aliquanto in via Numentana,Pons eſt Numentanus,à NarſeteEunucho ſtructus,vt docet inſcriptio.

Nero Imperator inter hanc portam Numentanam & Salariam,habuit *S*uburbanum ædificio ſingulari,quod Liberto donauit:& in eo ſupplicium publicum metuens, pugione ſub papillam adacto,adiuuante *S*poro liberto,ſibi mortem conſciuit; huius ſuburbani aliquot ruinæ ſunt adhuc ſuperſtites.

Porta Querquetulana hodie clauſa eſt:extra quam videntur mœnia erecta forma quadrata:reliquiæ ſunt caſtelli,in quo diuerſabantur milites, qui cuſtodiæ Diocletiani Imperatoris erant deſtinati.

In dorſo viminalis admirandæ vaſtitatis,& ſumptuoſitatis videntur Diocletiani Thermæ ſemidirutæ:nullæ tamen in vrbe ſunt magis integræ: in his conſtruendis quadraginta Chriſtianorum millia,per annos quatuordecim,ſeruili more dicuntur eſſe vexata. Diocletianus & Maximianus eas magno ſumptu inchoauerunt,ſed à Conſtantino & Maximiano poſtea ſunt abſolutæ,& dedicatæ:hodie vocantur *allé Terminé*; & locus ille ſubterraneus (qui dicitur *La botta di Terminé*)caſtellum eſt ſiue receptaculum aquarum, quæ ad lauacra erant neceſſariæ.

Ad has Thermas magnificentiſſimum ſtruxerat Palatium Diocletianus:quod teſtantur ruinæ,teſtudinataq; ædificia,adhuc fere integra:& ingentes columnarum baſes, quæ ibidẽ inuentæ ſunt.In eo fuit illa celebris Bibliotheca Vlpia,inqua libri ſeruabantur Elephantini.

In harum Thermarum parte dextra,Bellaiani ſunt horti amœniſſimi:in quibus vidẽtur plurimæ ſtatuæ artificioſiſſimę,ſuis loculis adplicatæ,& in deambulacris diſpoſitæ: vt Iouis,Apollinis,Orphei,Palladis,Bellonæ,Vertumni,Antinoi,& aliorum Deorum, virorumque illuſtrium:quæ in illo ſemicirculari teſtudinato ædificio tam venuſte ſuis baſibus erectę ſunt.In ſuperioribus deambulacris marmoreis ſimulachra ſunt duarum Naiadum, Hebes, Vulcani,Ganymedis,Iouis,Apollinis,*S*abinæ vxoris Hadriani,Lucillæ, Fauſtinæ iunioris,aliorumque plurimorũ. Muri fere omnes,Punicis & Medicis arboribus, Cedris, Cypariſſis, myrtis, & lauris in ſpeciem periſtromatum concinne tecti, non mediocrem præbent ſpectantibus delectationem,potiſſimum cum florent omnia,vel fructib. & pomis variega-

variegati ſunt parietes. Sunt præterea ipſi horti omni herbarum genere ſummò artificio & induſtria culti. In alia Thermarum parte poſtrema, vbi eleuata ſunt ædificia concamerata & ampla (quæ vocantur *le Botte*) templum eſt S. Suſannæ, quod olim fuit ſacrũ Quirino. In eo .n. loco Romulus in cœlum antea translatus, Proculo Iulio Alba redeunti creditur apparuiſſe: propterea illi à Senatu diuini ſunt honores tributi, & templum poſitum.

Inter has Thermas Diocletiani, & inferiora loca, quæ extenduntur vſque ad arcum Conſtãtini, totus ille cliuus vocabatur vallis Quirinalis, quod in ea Romulus Proculo venit obuiam: & varia cum eo communicauit.

Inter Viminalem & Exquilinum, vallis illa quæ eſt inter Diocletiani Thermas, & templũ S. Mariæ maioris, continuit Olympiadis balnea: quorum adhuc veſtigia demonſtrãtur nõ procul à tẽplo S. Laurentij in Paliſperna. Prope hæc Decius Imperator palatiũ ſuũ ſtruxit. Verſus Exquilias vbi delubrum eſt S. Pudentianæ, (quod Pius primus P. M. precibus S. Praxedis, Pudentianæ ſororis, ſtrui iuſſit) ſunt adhuc multæ ruinæ Balneorum Nouati.

Vbi vero ædes eſt S. Vitalis, paulo inferiore loco, ad principium Quirinalis montis, multæ ſunt ędificiorum ruinæ: in quibus olim fuerunt balnea *A*grippinæ matris Neronis.

In templo S. Laurentii in Paliſperna, prope quod Decius habuit Palatium, demonſtratur marmor ingens ſumma veneratione & religione cultum: in quod S. Laurentij corpus aſſatum & vſtulatum repoſitum eſt poſt eius mortem.

A templo S. Suſannę, via longiſſima ducit ad Quirinalem montem quem hodie vocant Monte Caballo. In ea igitur via decliui, deſcendentibus ad dextram occurrunt horti Cardinalis Carpenſis, qui omni ornamento antiquitatis pleni ſunt: His .n. nihil tota Roma, imo ſi auſim dicere tota Italia videtur amœnius, nihil magnificẽtius. Neapolis multos habet hortos inſignes fontibus, herbis, & arboribus, maxime Toletanos qui Chiaiæ vocãtur, ſed prętor amœnitatẽ ſitus, & aquas vberes, frigidas, & ſalubres, pauca habẽt antiqua. In his Carpẽſib. nihil deſiderari poteſt, nihil excogitari ab homine, q̃ non reperiatur: tanta magnificentia ædificiorum, tanta marmorum peregrinorum varietas, ſtatuarum excellentia & pulchritudo, inſcriptionum numerus & diuerſitas (quarum pluſquã CXXXVI. numeraui diuerſis figuris artificioſiſſime ſculptas) vt omnia ad miraculũ & delicias tanquam in paradiſo aliquo propoſita eſſe videantur. *A*nte cætera fontis illius congrua concinnitas, & artis admirandæ ſingularis perfectio, reliqua omnia quæ ibi ſpectantur, videtur præcellere. Quæ etſi à diuerſis autorib. ſummis laudibus celebrata ſint, præſentia tamen famam videtur ſuperare. In his hortis Cardinalis homo antiquitatis, & bonarum literarũ amantiſſimus, ſumptuoſiſſimas excitauit ædes, columnis, ſtatuiſque marmoreis illuſtres: Ad quarũ primũ ingreſſum, ſuper porta caput Meduſæ co oſſeum repoſitum eſt. *A*d ſecundam portam ſimulachrum eſt Naturæ, multiplici mammarum numero & variis animaliũ, florũque figuris exſculptũ. *A*d primos palatii gradus videtur Sphynx ex marmore; & Æſculapius. In corte eſt Hercules, qui læua innititur clauæ ſpolio tectæ Leonino, dextram vero in latus inflectit. Ibidẽ eſt ſenex veſtitus pectore, & vno crure nudus, pedibus antiquo modo diuerſis ligamẽtis reuinctus. Pallas quoq; galeata continens clipeum innitens trunco, circa quem ſeſe coluber inſinuat. cui eſt Terminus vicinus: & Vraniæ ſtatua tenens teſſerulam quadratam: ſequitur eodem ordine Terminus, deinde mulier quæ ventri & ſiniſtro femori prætendit veſtem. Poſtea tertius Terminus cum ſpolio Leonino. Septimo loco eſt Tragœdia tenens laruam. octauo Terminus: Nono mulier longa veſte amicta: cui vicina eſt alia mulier amicta longiore inſtita. Sequitur Terminus pallio tectus, & aperto virili membro.

In corte eſt Pluto inſidens tricipiti Cerbero: & muliebre ſimulachrum ex lapide ſubnigro: aliud quoque virile veſtitum eſt: & hoc cum ſuperiore capite caret.

In cœnaculo ſuper porta Paſtoris ſtatua dormientis videtur: in cuius baſi ſcriptum eſt.

AT SECVRA QVIES ET NESCIA FALLERE VITA.

*A*d ingreſſum fontis eſt Hercules, continens manu Heſperidũ mala: ſecũdo loco eſt Faunus vtrem premens. *A*d fontem adplicata eſt Nympha Naias, iacens ſomnolenta: ad vtramque partẽ duo ſunt pueri, qui blande ridentes vidẽtur domientẽ Nymphã contẽplari: opus in quo diuinum apparet ſculptoris ingenium. Ex altera parte, eſt mulier veſte longa amicta, quæ tenet vaſculũ, ex quo ſcaturit aqua limpidiſſima. Super ciſterna duobus locis erecta

cta ſunt ſimulachra Pomonæ & Floræ. Ad dextram eſt ſtatua Serapis ex lapide Numidico, repoſita in baſe antiqua diuerſis ornamentis vndique variegata. Ibidem eſt Iuppiter pectore & brachio nudus, reliquo corpore tectus pallio. Sunt & ibidem capita Meduſæ, Palladis, & Iani bifrontis & tabula marmorea, in qua ſculptus eſt Mithras Deus Perſarum, mactans taurum. Prope ciſternam ad ingreſſum ſecretioris hortuli, tabula eſt marmorea, in qua duo viri ſunt veſtiti, quæ hæc verba continet ΑΓΑΗΒΟΛΩ ΚΑΙ ΜΑΛΑΧΒΗΛΩ.

In ingreſſu hortuli duæ ſunt ſtatuæ veſtitæ, vna Palladis, alia mulieris cuiuſdam, vtraquæ mutilata eſt capite.

Super porta eſt muliebre caput cum veſtimento antiquo, & Tabula marmorea, in qua Hercules expreſſus eſt, magno conamine torquens mulierem capillis, quæ in ſerpentē deſinit. Hanc nonnulli interpretantur eſſe Lerneam paludem, ad quā Hercules Hydrā vicit.

In hortulo eſt Pallas veſtita, repoſita in vaſe marmoreo ſiue vrna, quæ diuerſis animalium & auium figuris eſt exornata. Ibidem eſt candelabrum ingens triangulare, cum trib. figuris elegantibus Herculis Famæ & Fortunæ. Ad dextram eſt Apollo nudus veſte circū brachium læuum implicata, ad cuius pedes eſt anas. Eſt & aliud candelabrum triangulare cum ſuis figuris, & in eodē ſculpta vota Ioui & Syriæ. Sunt ibidem vrnæ duodecim pulcherrimæ: & corpus viri armati: duæq; pyramides. Ad ingreſſum vineæ poſita eſt nympha Nereis recumbens in vrnā: ſub qua raptus eſt Proſerpinæ, & vtrinq; duo Coloſſæi pedes. In vinea eſt Terminus cū capite duplici: & Venꝰ cū Cupidine: & Domitiani ſtatua nuda, cū ſpolio leonis; Palladis quoq;, & Liuiæ Druſillæ vxoris Auguſti. Extra vinearū vmbracula tripodes ſunt Apollinis duo excellentiſſime elaborati: & ſtatuæ Veneris ſeminudæ, Ledæ, Hermaphroditi, Apollinis, & Faunæ, quæ fuit bona Dea. In vmbraculis arborū ſimulachrū eſt Satyri ſedentis in trunco, cui ſuperiecta eſt pellis Leonina: & Leo inſignis ex marmore miſchio: & per totam vineam ſunt inſcriptiones variæ, & epitaphia notatu digna. Pius Rudolphus Cardinalis plurimas fecit impenſas, & ſingulari cura diſquiri iuſſit quouis precio, quicquid tā in Vrbe quā foris potuit reperiri, quod ad ornamentū huius vineæ, ac ſui palatii (quod ædificauit in Campo Martio, de quo poſtea mentionē faciam) facere videretur.

Multa quoque conceſſit Laurentio Rudolphi ſuo fratri; in cuius domo videtur Mercurius nudus & petaſatus: alter Mercurius cum lyra. Hermaphroditus integer nudus cū cane: Diana ſuccincta in ſpeciem venatricis ſingulari artificio. Bacchus nudus: quatuor laruæ: Tabula marmorea in qua tres ſunt mulieres habitu ſacerdotali. In eadem domo multa ſunt capita antiqua cum ſuis pectoribus, ſingula ſuis repoſita baſibus, inter quæ eſt Traiani, M. Aurelii, Catonis, Commodi, Hadriani, Antinoi, Antonini Pij, Septimii Seueri, Scipionis Africani, Bruti, Bacchi, Herculis cum ſpolio leonis circa fauces religato. Et alia plurimorum deorum fragmenta.

Inter hortos Carpenſes, & templum S. Suſannæ, via eſt arcta & obſcura, quæ ſub Quirinalem tendit: ad quam ruinæ Templi Solis oſtenduntur.

Quirinalis mons (qui *monte Caballo* vocatur hodie) diuiditur à viminali ea via, quæ protenditur ad portam S. Agnetis. Dictus eſt à Quiritibus, qui cum Tatio ex Curibus vrbe Sabinorum Romam migrantes, hunc collem occupauerunt. Porrigiturq; à templo Quirini, ſiue S. Suſannæ, inter Portas Collinam & Collatinam, vſque ad turrim Comitum.

In hoc Quirinali monte ſunt horti magnificentiſſimi Cardinalis Ferrarienſis: quibus nulli Romæ videntur arborū diuerſarū cultu ſplendidiores, & ædificio mirabilis artificii, quod ex arboribus conſertis ſimul, & implicatis Labyrinthum efficit. Parietes vndique & muri malis Punicis, Medicis, Citriis, Limoniciſque, in morem tapetorū tecti ſunt cura & induſtria non vulgari: quæ ſummam delectationem toto anno præbent, maxime cū fructus maturi ſunt: qui cum floribus variis & Iaſminis croceis & albis venuſtiſſime pingunt texturā. Diuerſitate ac numero ſtatuarum, & inſcriptionum antiquarum ſunt hi horti inferiores Carpenſibus; ſed cultu & arborum exquiſitarum multitudine longe ſuperiores.

In dorſo Quirinalis coloſſeæ ſunt duorum virorū ſtatuæ, quæ frænis duos ingentes equos marmoreos impediunt. In harū baſi ſcriptum legitur OPVS FIDIÆ OPVS PRAXITELIS. Ab his equis Mons Caballinus vocatus eſt. Et hos fama eſt Romā aduectos à Tyridate Armeniorum rege, & dono datos Neroni; qui vt regem peregrinum Romano ſplendore exciperet,

ret, Pompeij Theatrum, in quo ludos exhibuit, laminis aureis tridui tantum ſpatio ſterni curauit. Quam magnificentiam non tam admiratus eſt Rex barbarus (qui non ignorabat, Romam eſſe receptaculum diuitiarum totius orbis) quam diligentiam, & ſolertiam artificum, qui tam breui tempore tantum operis potuiſſent conflare & perficere.

E regione harum ſtatuarum vaſtiſſimæ conſpiciuntur & altiſſimæ teſtudines; quæ ſunt reliquiæ Oratorii Neronis; quod cum ſuis hortis habuit coniunctum. Sponde enim murorũ ingentes ab hoc loco per cliuũ, vſq; ad inferiorem Quirinalis partem, vbi eſt Palatiũ Liuiæ Columnæ, protenduntur. quæ ſatis indicant magnificentiam & amplitudinem domus Imperatoriæ; in cuius elatiore parte, altiſſimum ſeſe extollit frontiſpicium, quod vulgus vocat *il Fronton di Nerone*. Ex hoc Nero ſpectauit Vrbis incendium, quod ipſe per incendiarios ſecreto excitauerat, & Chriſtianis imputauit, vt eos in odium Senatus populiq; adduceret: edictoque publicato quotquot Chriſtum fatebantur Deum, comprehenſi, & in Neronis hortis flammati ſunt, & crudeliſſime excarnificati.

Videntur in alia Quirinalis parte arcus, fornices, & cellæ ſubterraneæ plurimæ: ea omnia ſunt Thermarum Conſtantini Imperatoris reliquiæ.

In Quirinali, qua Suburam ſpectat, in vineis Bartholinorum, ſacellum adhuc extat fornicatum, teſſellato ex conchyliis opere venuſtiſſime exornatum, & piſcium variorum figuris: id olim fuit Neptuno ſacrum.

Vicinus huic ſacello locus eſt qui vocatur *Bagnan apoli*, vocabulo corrupto, pro Balnea Pauli: vbi Paulus Æmilius Balnea conſtrui curauit; & *Palatium di Comiti* ſtructum eſt in parte horum balneorum. Turris autem di Comti erecta eſt ab Innocentio III. P. M. qui ex hac Comitum familia natus erat. Altera turris Militiarum ſtructa eſt à Bonifacio VIII. P. M. Horum Balneorum Pauli nunc ſuperſunt exiles reliquiæ.

In hac Quirinalis parte, fuit domus Corneliorũ, à qua hodie dicitur *il vico de' Cornelij*: & templum S. Saluatoris *de' Cornelij*, quod olim fuit Saturno & Baccho ſacrum.

A templo S. Saluatoris via porrigebatur vſque ad portam S. Agnetis per dorſum Quirinalis: Hãc vocarunt antiqui *A*ltam ſemitam: ad cuius dextram partem, prope collis exitum, non procul à S. Vitali, Pomponius Atticus ædes habuit amœnas cum Luco.

Inter extremitatem Quirinalis & Viminalem, fuit Suburra plana: & paulo remotius ad radices viminalis templum erat Siluani.

In apice Quirinalis fuit templum Apollinis & Clatræ; & ſacella Iouis & Iunonis, Capitoliumq; vetus: Horum nullæ fere ſuperſunt reliquię, niſi quæ oſtenduntur in aliquibus domibus, quæ in ruinis veterum ædificiorum ſunt extructæ.

Forum & domus Saluſtii fuit non procul à templo ſanctæ Suſannæ, eo loco qui dicitur hodie *Saloſtrico*: ad quam habuit hortos amœniſſimos, qui totum hoc ſpatium complectebatur, quod eſt inter portas Satariam & Pincianam: occupabantque magnam horum collium partem: & vallis illius quæ eſt inter vtrumque. In horum medio adhuc videtur obeliſcus paruus literis Ægyptiacis ſignatus, qui dedicatus fuit Lunę.

In deſcenſu Quirinalis verſus forum Neruæ, & locum vbi cudebantur olim nummi, turris alta ſeſe extollit, quã *Torre meza* vocant hodie: Ea pertinuit ad Mecænatis domũ: ad quã hortos habuit cultiſſimos: & ad hos ſæpius ſe conferre ſolitus erat Auguſtus Cæſar, vt cum amico ſe oblectaret, dum ſe à curis grauioribus vellet extricare. Non deſunt qui aſſerant hanc turrim, partem eſſe templi ſolis: quod à M. Aurelio Soli dedicatum fuit.

Non procul à Turri Comitum domus eſt *A*ſcanij Magarozzi: in qua videntur capita marmorea Sabinæ mulieris, *A*lexandri Mammeæ filij, Hadriani, Lucij Veri, Claudij Imp. qui Gallieno ſucceſſit, & Bacchi ex rubro marmore. Ibidem ſunt ſtatuæ pueri humeris vrnam ſuſtinentis, & Bacchi frontem pampinis reuincti. Eſt & in eadẽ domo tabula marmorea ſingularis artificii, in qua vir expreſſus eſt taurum conficiens, quem mordicus tenet canis, ſerpens genu occupat, & ſcorpius pungit teſticulos: In eadem tabula videtur ſol & lunæ, & facula incenſa, & alia plurima. Eſt ibidem Sileni ſimulachrum ebrii, & recũbentis in vtrem. & Fons precioſi marmoris, quod mortarium eſſe dicunt: & duæ tabulæ lapideæ, in vna viri ſunt aliquot cum facibus ardentibus: in alia eſt Hercules mortuus, quem famuli pyræ imponunt: Seruat & idem Magarozzus duos Terminos egregios cum ſuis longis baſibus in

bus in quarum medio ſunt membra virilia, vt in cæteris quæ Romę ſunt conſpiciuntur. Habet is quoque ſtatuam Martiæ Otacillæ ſedentis in Solio, & Iuliæ Mammęæ ſedentis quoque: vtraque veſtibus eſt amicta, & capita Æſculapij, & coloſſi incogniti, multaque alia notatu digniſſima: quæ omnia inuenta ſunt in Cœlio monte, prope delubrum S. Stephani.

In domo Euryali Silueſtris prope turrim di Comti, ad templum Pacis, Bacchus eſt nudus, coronatus hedera, & innitens arboris trunco: & Venus nuda elegantis artificij. In introitu cœnaculi, ſtatua eſt Sabinæ mulieris veſtitæ: & ſuper porta videntur capita Iouis, Auguſti, & Hadriani. In vicino cubiculo eſt Hercules nudus, & Diana veſtita, cum cornib. lunæ inter frontis capillos. Et Bacchus nudus Pampinis redimitus, craterem manu tenens, & palliolo in humeros reflexo. Eodem in cubiculo ſunt capita Sabinæ, Endymionis, Antonini Pij, Hadriani, Antinoi: hæc duo poſtrema reperta ſunt in ruinis buſtorum Gallicorum. Sunt & alia capita Palladis, & Auguſti Imp. & duæ tabulæ, quarum vna continet leonem in taurum ſalientem, alia Dei cuiuſdam incogniti ſimulachrum. In alio cubiculo Diana ſeruatur ſuccincta, cum pharetra ex humeris pendente: & Pan quaſi ſaltans: & duę Veneres, vna ſeminuda: altera quæ dextra pubem tegit, ſiniſtra continet induſium. Illic quoque videntur multa alia antiquitatis monumenta: vt Imperator Paludatus, Dianæ caput lunatum: M. Antonij Triumuiri, pueri ridentis faceti ſſime, Cupidinis, Iouis, Neptuni: aliæque ſtatuæ ex bona parte mutilæ: vt Lucretiæ, Herculis, Ledæ colludentis cum cigno, Sabinæ mulieris veſtitæ, & gladiatoris nudi, ex cuius humeris dependet baltheus, cum framea lata.

TOPOGRAPHIA VRBIS ROMANÆ.

DIES QVARTVS.

Relicta nobis erat pars huius Topographiæ poſtrema: quam eodem, quo & ſuperiores partes, provt quæque obuiam occurrunt, ſuccincto ordine tractabimus.

A Burgo igitur per pontem Caſtelli S. Angeli aduerſo Tyberi venies ad eum locum qui dicitur *Ripeta*: vbi fanum erat Neptuni, quod vetuſtate collapſum Hadrianus Imperator reſtaurauit & ampliauit: in eo naufragi tabulas ſuæ fortunæ ſoliti erant appendere, & vota ſuſcepta pro ſua conſeruatione ſoluere: nunc dicatum eſt S. Blaſio.

Inter Tyberim & viam Flaminiam, in valle Martia, ad templum S. Rochi videntur ingentia ædificia Mauſolei Auguſti: Hoc Mauſoleum ſtructum eſt ab Octauiano Cæſare, vt in eo ſepeliretur, ac poſt eum reliqui Imperatores ex familia Cæſarum: eodem in loco prius erectum fuit amphitheatrum ſiue Circus à Iulio Cæſare, quem Auguſtus in ſepulchretum conuertit: Huius circunferentia cernitur adhuc fere integra & ſuperſtes, opere per rhombos diſtributo: Pertinetque ad ædes Sonderinorum, vbi Galeriæ Fauſtinæ caput eſt elegans ſed pectore recentii. In domo Franc. Sonderini oſtenditur ſtatua Paſquini (ſic illam appellat Dominus ædium) ſpectantis Anteum mortuum: hanc maxime commendat Michael Angelus. Ibidem eſt Veſtalis amicta longa inſtita; & Gladiator; & Diana ſuccincta cum pharetra, aliaque corpora marmorea ex aliqua parte mutila: Eſt & ibidem pila capaciſſima, in cuius frontiſpicio viri ſunt quatuor equos frænis continentes, cũ his inſcriptionibus: prima legi non poteſt: in ſecunda ſcriptũ eſt HOC EST. in tertia SIC EST. quarta deleta eſt: in quinta ET CREDE NON LICET. In altera Pila è regione Mauſolei sũt triũphi Amoris & aliæ figuræ: in tertia ſculpta eſt aprorũ venatio: in Mauſoleo oſtenditur ſtatua mulieris teneris cornu copiæ plenũ fructibus, & Æſculapius coloſſeus veſtitus cũ ſuo ſerpente.

In hac mole Mauſolei duo fuerunt erecti obeliſci ex ophite lapide Ægyptiaco, ſinguli pedes XLII. longi: quorum vnus iacet fractus in via Flaminia ante templum S. Rochi; alter ſemiſepultus terra cernitur in hortis poſterioribus.

Circus Iulij Cæſaris eum locum complectebatur, qui eſt ab hac mole Mauſolei, vſque ad montis vicini radices. Prope quem Auguſtus habuit palatium & porticum magnificam.

Lucum quoque Diis manibus ſacrauerat Auguſtus: qui porrigebatur per colles mœnib.

adiacentes, à templo S. Mariæ *del Popolo*, vſque ad templum Trinitatis. Marcelli ſepulchrũ vicinum fuiſſe Mauſoleo multi aſſerunt; & eius reliquias oſtendunt, quas ad Mauſoleum pertinere puto. Naumachiam quoque inſtituerat Auguſtus in depreſſiori parte vallis Martiæ, quæ ad collem hortulorum vergit, in qua ludi nauales fierent: Sed cũ vetuſtate collapſa eſſet, eam poſtea reſtituit Domitianus, & illi ſuum nomen impoſuit. Prope quam Flauiæ gentis templum extruxit idem Domitianus: ſed eius nullum ſupereſt hodie veſtigium: quidam volunt eſſe *S. Silueſtri*: Vallis Martia, dicta eſt à Campo Martio, cuius pars erat depreſſior, complectebaturque eum locum, qui eſt inter Tyberim & collem Hortulorum, & ab arcu Domitiani in via Flaminia, vſque ad portam *del Popolo*.

Via Flaminia lapidibus ſtrata eſt à Cn Flaminio Coſ. poſt deuictos Ligures: porrigebaturq; à porta Flaminia ſiue flumentana (quæ nunc *porta Populi* vocatur) vſque Piſaurum, & Ariminum. Extra portam Flaminiam, multi ſunt horti ciuium, in quib. plurimæ inſcriptiones antiquæ & ſtatuæ ſpectantur erectę: inter quos Franc. Ragaterius habet cultiſſimum, & elegantibus ſimulachris ornatum.

Ad hanc viam Iulius III. de monte P. M. vineam extruxit, cuius ornamenta ſumptu & magnificentia ſuperant ea omnia quæ Romæ conſpiciuntur: Incipit enim ab iis fontibus, qui ſecus viam fluunt, in quibus ſcriptum legitur IVLIVS III. PVBLICÆ COMMODITATI: occupatque fere omnes colles, qui ab vrbe ad pontem Miluium (qui nunc *Ponte mole* vocatur) protenduntur.

Ad principium huius vineæ Pontifex erexit magnificentiſſimum palatium: ad cuius ingreſſum erectæ ſunt multæ imagines Senatorum, & Patriciorum virorum, ex quibus vna oſtenditur Hircij, Panſæ, Ciceronis, Cetegi, & aliorum. Extra veſtibulum intrinſecus patet area ſpatioſiſſima diuerſis exornata ſimulachris: vt pote Iouis, Ganymedis, Herculis, Martis, Veneris, Dianæ, Opis, Apollinis, Æſculapij, Bacchi & aliorum Deorum: quæ in toto circuitu, ordine concinno, ſuis receptaculis & baſibus marmoreis diſpoſitæ conſpiciuntur.

Fontem quoque poſuit in eodem loco: in quo neſcio an magis ingenium artificum, quam ſumptuoſitas, & ſplendor Pontificius laudari debeat. Omnia enim marmoribus exquiſitis, & precioſiſſimis vndique ſunt incruſtata: ædificium columnis Pariis, viridibus, altiſſimis, ſuſtentatur: Lithoſtratum ex Chalcedonico lapide, Alabaſtro, Porphyro, Ophite, & Simithe confectum eſt, opere teſſellato, vermiculato, & aſaroto. Aquarum limpidiſſimarum ex concameratis cauernis arte factis ſcaturit affluentia. Receſſu longo & obſcuro inter tophos marinos, ſub terra videntur fluminum ſimulachra, & Nympharum Naiadum continentium vrnas: Sunt & puelli nudi Delphinis inſidentes, & dii æquorei ſubleuantes hydrias ex quib. emanant riuuli: Vndiq; Naiades, Napææ, Satyrique quaſi ſaltantes diſpoſiti ſunt. Statuę Bacchi, Apollinis, Dianæ, Palladis, Hebes, Herculis, Veſtę, Veneris, Martis, Antinoi, Mercurij, Vertumni, Paſtorũ nudorum, Corybantũ, Mænadum, & aliorum innumeræ imagines antiquæ: quæ circumquaque ſuis loculis, ſiue Niſchiis repoſitæ, ſumma cum intuentium voluptate & admiratione conſpiciuntur: præter excellentes inſcriptiones, & marmora precioſa, quæ vndique ad parietes adplicata ſunt.

In deambulacro fonti vicino tabula marmorea hæc leguntur inſcripta.

DEO ET LOCI DOMINIS VOlentibus.

HOC IN SVBVRBANO OMNIVM SI NON QVOT IN ORBIS, AT QVOT IN VRBIS SVNT AMBITV PVLCHERRIMO AD HONESTAM POTISSIMVM VOLVPTATEM FACTO HONESTE VOLVPTARIER CVNCTIS FAS HONESTIS ESTO. SED NE FORTE QVIS GRATIS INGRATVS SIET, IVSSA HÆCCE ANTE OMNES CAPESSVNTO.

QVOVIS QVISQVE AMBVLANTO. VBIVIS QVIESCVNTO, VERVM HÆC CITRA SOMNVM, CIRCVM SEPTA ILLVD.

PASSIM QVIDLIBET LVSTRANTO: AST NEC HILVM QVIDEM VSQVAM ATTINGVNTO. QVI SECVS FAXINT QVIDQVAMQVE CLEPSERINT AVT RAPSERINT, NON IAM VT HONESTIS MORIBVS SED VT FVRTIS ONVSTI IN CRVCEM PESSVMAM ARCENTOR

OllisVero Qvi Florvm Frvndivm Pomorvm Olervm aliqvid Petierint, Villici Pro anni Tempore Pro Rervm Copia Et Inopia Proqve Merito Cvivsqve Largivntor.

aqvam Hanc Qvæ Virgo Est Ne Temeranto Sitimqve Fistvlis Non Flvmine, Pocvlis Non Oscvlo avt Volis Extingvnto.

Piscivm Lvsv Oblectantor: Cantv avivm Mvlcentor. at Neqvem Intertvrbent Cavento.

Signa Statvas Lapides Pictvras Et Cætera Totivs Operis Miracvla Qvandiv Lvbet Intventor Dvm ne nimio Stvpore In Ea Vortantvr. Si Cvi Qvid Tamen Havd Ita Mirvm Videbitvr Eorvm Cavsa Qvæ Nemo Mirari Sat qvivit, Æqvo Potivs Silentio qvam Sermonibvs Iniqvis Præterito. Dehinc Proxvmo In Templo Deo ac Divo andreæ gratias agvnto: Vitamqve Et Salvtem Ivlio III. Pont. Max. Baldvino Eivs Fratri Et Eorvm Familiæ Vniversæ Plvrimam Et Æternam Precantor.

Hvic avtem Svbvrbano Speciem atqve amplitvdinem Pvlchriorem In Dies Maioremqve In Eo qvicqvid Est Felix Favstvm perpetvvm Optanto.

Sunt & alia ædificia in collibus vicinis extructa; ad deambulationes æſtiuas: quorum quod eſt celeberrimum in montis cacumine duos habet obeliſcos erectos cum Pyramide altiſſima: cui ſphęricum horologium ſuperimpoſitum eſt: In eo ventorum omniũ ſigna ſummo notata artificio deſignantur, & diſcrimina ſingulorum cognoſcuntur: ad hoc palatium hortus eſt amœnus, ſpacioſus, & alto muro cinctus quem inſcriptiones antiquæ & marmora diuerſis ſculpta figuris exornant, numero centum & vltra. Ibidem ſunt duæ ſtatuæ precii maximi, vna Termini, alia Syriæ, ſiue Naturæ. Terminus factus eſt ex alabaſtro orientali candidiſſimo, cuius pectus tectum eſt ex cotonite marmore, vndulato & variegato: *S*uria vero (quo nomine Naturam vocauerunt Ægyptii) facie velo tecta eſt, multiplici mammarũ numero, capite turrito, reliquo corpore in Termini formam deſinente. In cuius circunferentia muſcæ, ſerpentes, quadrupedia, inſecta, volatilia, & flores expreſſi ſunt: vt hac forma, velatam ſeu tectam & incognitam vim Naturæ oſtenderent hominibus, niſi quatenus per creaturas quas producit, cognoſci poteſt. Ideo ſuſtentatur baſi quadrata, & per gradus diſtincta: quo denotarunt antiqui, nos ad Naturæ cognitionem paulatim, & per gradus ſucceſſiue peruenire.

Huic ædificio vicinus eſt alter hortus ſuperiore paulo amplior, qui vineas pro maiori parte continet: vitium concamerationes altiſſimæ, fulciuntur & ſuſtentantur Terminis marmoreis antiquis octodecim, qui vice columnarum ſeruiunt: Ex Græcia Romam adportati ſunt fere omnes, ſignati capitibus inſignium virorum, & Principum Athenienſiũ, & nominum ſingulorum antiquis characteribus. Hos Græci vocabant Hermas: erantque ad compita Vrbium, & viarum biuia & triuia vt plurimum erecti. Paulo vltra hanc Pontificis vineam Pons Tyberi ſuperpoſitus videtur quem *Ponte Mole* vulgus vocat; erat Antiquis pons Miluius: ad quem habito conflictu cum Maxentio Romæ tyrannidem occupante Conſtantinus Magnus victor euaſit. Tyrannus vero in fluuium cum equo ſe dedit præcipitem, ne in hoſtis poteſtatem veniret, & in triumphum duceretur, ludibrioque populi ad ſupplicii pœnas traheretur. Hac victoria ſalus & libertas Vrbi reſtituta eſt: & in rei memoriam Imperatori bene merito, victori ac triumphatori, conditus eſt ille arcus qui adhuc integer ſupereſt inter Coliſeum, & ſeptizonium Seueri. In Vrbem reuerſo per viam flaminiam occurrit ſtatim arcus Tripoli, vel *di Portogallo*, in ſummitate vallis Martiæ, prope templum *S. S*iluestri, & *S.* Laurentii in Lucina. Hic arcus fuit olim Domitiano ſacer, incultus & rudis: neque vllum habet ornamentum, præter Domitiani imaginem: quam nonnulli aſſerunt eſſe Claudii Imperatoris: cui hic arcus dicatus fuit, non Domitiano. Templum *S.* Laurentii in Lucina fuit olim ſacratum Iunoni Lucinę, nomenque antiquum retinuit: in hoc antiquitus puerperæ & prægnantes poſt partum vota ſoluebant; quod Deæ beneficio liberatæ eſſent, & infantibus ſuperſtitibus vita eſſet ſeruata.

In via Flaminia, quæ vocatur *Strada del Popolo*, domus ſunt aliquot, in quibus multæ videntur ſtatuæ antiquæ; vt Domus Pauli Ponti, in cuius corte prima, ſuper baſe marmo-

rea videtur erectum ſimulachrum apri Calydonij à Meleagro cæſi: quod Dominus domus noluit dare precio quingentorum ducatorum auri, propter operis perfecti excellentiam. Ibidem videtur Hercules cum ſpolio leonis, Cupido, Pomona, Apollo, Siluanus, Diana Pharetrata, Meleager mutilatus, Pallas, Hermaphroditus, Adonis, Noctis ſeminudæ coronatæ ſtellis ſtatua, & Atalantæ cum aprino capite: & Silleni barbati, & veſtiti, hederaque redimiti. Sunt & in eadem domo capita Poppeæ Neronis vxoris, Druſi fratris Tiberii, Iouis, Pueri ridentis, alterius pueri galeati, & duarum mulierum incognitarum: & Iani bifrontis ſimulachrum: & duo tigres ænei: duæ laruæ æneæ antiquiſſimæ; aliaq; plurima fragmenta ſignorum; quæ omnia ſunt inuenta extra vrbem, in vinea prope templũ S. Laurentii. Apud Franc. Aragonium, in *Strada del Popolo*, ſuper portis cubiculorũ repoſita ſunt capita quinque antiqua marmorea, artificioſiſſime ſculpta, cum ſuis pectoribus & baſibus. Et apud eundẽ eſt imago pueri formoſuli, & Nymphæ Naiadis continentis vrnã, & Pomonę & Veneris, quæ caret capite. Prope Vrſum in ædibus quę pertinuerunt olim ad Card. Sarmonetũ, videtur ingens coloſſus viri paludamento antiquo tecti: & Herculis ſtatua, cũ ſua claua, & leonino ſpolio, ad cuius pedes iacet taurus: eſt & ibidem Senex ſtola longa indutus, & Nympha ſeminuda. Ad radices collis Hortulorum in domo Ambroſij Lilij, tabula videtur ingens marmorea: in qua eſt expreſſus rex ſedens in tribunali, cui vir offert equum: regi adſtat iuuenis haſtatus, & arbor, circa quam ſeſe coluber implicat. Apud eundem eſt Herculis adhuc iuuenis ſtatua, quæ iubis tenet caput equinum. Campus Martius planiciem eam totam complebat quæ à Quirinali protendebatur vſque ad Pontem Xiſtum & Tyberim: fuitque olim hic campus Martius extra mœnia, conſecratus Marti: in eo fiebant frequentes ludi, & iuuentus Romana ſeſe quotidianis exercitiis inſtruebat, ad belli labores ſubeundos, & ſuſtentandos.

Non procul a templo S. Laurentij in Lucina, è regione Doganæ veteris, in cellis vinatiis multarũ ædium, videtur ingens obeliſcus, qui medio campo Martio fuerat erectus, literis & notis Hieroglyphicis illuſtris: quem ex Hieropoli transferri Romam iuſſit Auguſtus Cæſar, cum duobus aliis, quos ſtatuit in Circo maximo. Hunc longum centum & decem pedes ſcribit Plinius, & à Marſodite ſculptum: atque in eo interpretationem philoſophiæ Ægyptiorũ contineri: in illius latere hæc leguntur: CAESAR DIVI F. AVG. PONT. MAX. IMP. XII. COS. XI. TRIB. POT. XIV. ÆGYPTO IN POTESTATEM P. R. REDACTA SOLI DONVM DEDIT. Prope Doganam in domo Antonii Paloſi, ad parietem cortis, equi eſt ſtatua multi artificij; qui videtur impingendo velle labi: in cubiculo non procul à prima porta, capita videntur Druſi, Iuliæ Aug. fil. Galeriæ Fauſtinæ Fauſtinæ Iunioris. M. Aurelii vxoris, Sabinę Hadriani, Bruti Priſci, Domitiani, Galbæ, & alia 13. capita quæ pectorib. carent: & Herculis, Bacchi, Siluani, & Mercurij: treſq; paruæ ſtatuæ integræ & artificioſę. Et ampliſſima tabula marmorea, in qua triumphus Tiberii Cæſaris expreſſus eſt.

In domo Iacobi Iacouaccij, nõ procul à Dogana, in cubiculo ad dextrã, ſtatua eſt mulieris veſtitæ, cuius nomen ignoratur. Et capita Hadriani, Neruæ, M. Aurelii, Antonini Pij, Scipionis Africani, Gladiatoris cuiuſdam. Iouis, Veneris, Panis, & aliud Veneris æneum, multaque alia fragmenta antiquitatis viſu digna.

In Campo Martio habitat Marcus Caſale vir ſtudioſiſſimus antiquitatis; ante cuius ædes ſuper platea erecta eſt coloſſea muliebris ſtatua, quã volunt eſſe Mnemoſynes. In hortulo domus alia eſt coloſſea ſtatua viri nudi, quẽ credunt eſſe Bacchũ, quidam Apollinẽ. Nã ibidem eſt Apollo integer nudus pharetratus: & alterius Iuuenis nudi quoque ſimulachrũ: & mulier veſtita tenens cornu copiæ. Et duo capita muliebria cum pectoribus: & alia duo pectore tenus: Sed ante cætera venuſtiſſimum, & elaboratiſſimum illic oſtenditur Iulii Cæſaris caput, cuius artificium tanti facit Dominus domus, vt nullo precio poſſit æquari: Ideo ſucceſſoribus id caput reliquit, vt palatium cum hortis adiacentibus poſſeſſorem ſtatuæ ſequatur: ac ne furto vel alia ratione amittatur, ſucceſſores Marci id clauſum armario tenent elegante, ita tamen, vt neminem peregrinorum antiquitatis ſtudioſum ab intuitu tam exacti ſigni arceant; ſed comiter & perhumaniter petentibus oſtendant.

In ea Campi Martij parte, quæ vocatur hodie la *piazza di Sciarra*, forum habuit Antoninus Pius, in quo erexit altiſſimam columnam cochlidem altam pedes CLXXV. feneſtel-

las

las habet LVI. quæ lucem præbent intrinſecus: Ex quot lapidibus conſtet non potui expiſcari: rupti enim ſunt gradus, neque aſcenſus liber patet ad ſuperiora, ſicut in ea quæ Traiano eſt dicata: Hanc tamen quidam aſſerunt confectam ex XXVIII. lapidibus. Pars illius exterior continet res geſtas Antonini ſculptura figurarum excellenti: ab hac vocatur ille locus *in Colonna*. Vndecim illæ columnæ altiſſimę quæ ad templum S. Stephani in Truglio conſpiciuntur erectæ, ſunt reliquiæ Porticus, quam Antoninus Pius ſtruxerat in ſuo foro, coniunctam cum ſuo palatio: quod ab hoc templo S. Stephani protendebatur vſque ad Pantheum. Inter columnam cochlidem Antonini, & fontem aquæ virginis erant Septa campi Martii: Erat autem is locus vallatus tabulato denſo, in quem conuenibat populus ſuffragia laturus, quando magiſtratus erant eligendi. Septa hæc alio nomine dicta ſunt Ouilia: in quæ Tribus ſingulæ conueniebant, ad magiſtratus creandos. Collis ille qui aliquãtulum eminentior tollitur in Campo Martio, inter Antonini Columnam, & S. Laurentii in Lucina, (quem hodie monte Acitorio nominant) fuit antiquis Mons Citatorum: in quẽ ex Septis ſe recipiebant ſingulæ Tribus poſt lata ſuffragia. In eodem colle fuit Curia, quæ Villa publica dicebatur: in qua recipiebantur hoſtium legati, quibus non licebat vrbem ingredi, vel in Græcoſtaſi diuerſari, quæ fuit prope Commitium, & roſtra, ad Forum Romanum, & in qua prouinciarum legati hoſpitabantur, donec illis aditus daretur ad Senatum.

Haud procul hinc eſt fons aquæ virginis, humili & depreſſo aquęductu, per cuniculos & tubos à vicinia Pontis Salarii, per portam Collinam, ſub colle Hortulorum, & per Campum Martium influens: hodie *fonte di Treio* dicitur: Huius aquæductus reſtauratus eſt à Nicolao V. P. M. vt in fontis, legitur frontiſpitio, & hæc ſola ex omnibus aquis (quas tantis ſumptibus, & æqueductibus tam ſumptuoſis antiqui principes in Vrbem introduxerunt) remanſit ſuperſtes, ad vſum ciuium.

Prope Septa populi Romani via fuit fornicata, in qua erat templum Neptuni, & amphitheatrum Claudij: ex quibus nulla reſtant veſtigia.

Iuturna Turni Rutilorum regis ſoror, Nympha apud antiquos habita inter Napæas, & inter indigetes relata, quæ agrorum cultum credebatur plurimum iuuare, templum habuit vicinum Aquæ virgini, & fontem quoque, qui cum aqua virgine mixtus in Campum Martium influit. Illic habet ædes Iacobus Colotius de Ieſi, plenas diuerſis inſcriptionib. & ſtatuis antiquis excellentiſſimis. prope quas arcus eſt ex Tiburtino lapide, qui pertinet ad aquam virginis: in eo legitur hæc inſcriptio. TI. CLAVDIVS DRVSI F. CÆSAR AVGVSTVS GERMANICVS PONT. MAX. TRIB. POTEST. V. IMP. XI. PP. COS. DESIG. IV. AQVADVCTVS AQVÆ VIRGINIS DISTVRBATOS PER C. CAESAREM A FVNDAMENTIS NOVOS FECIT AC RESTITVIT: In arca marmorea ſuper fonte leguntur hi verſus antiquis characteribus, qui ſub ſtatua Nymphæ dormientis erant adſcripti: Sed ſtatua inde ſublata eſt.

Huius Nympha loci ſacri cuſtodia fontis
Dormio, dum blandæ ſentio murmur aquæ.
Parce meum, quiſquis tangis caua marmora, ſomnum
Rumpere; ſiue bibas, ſiue lauere, tace.

In Campo Martio domum habet Pompilius Narus, qui ſeruat elegantem ſtatuam Veneris nudæ, & Herculis corpus capite truncum. Inuenta ſunt in colle Hortulorum, in vinea eiuſdem Pompilij. In monte Acitorio ſunt ædes Gaddiorum, quas olim Cardinalis *di Gaddi* incoluit: In iis multa videntur notatu digniſſima: Potiſſimum capita virorum illuſtrium: vt Iulii Cæſaris, Octauii Auguſti, M. Agrippæ, Septimii Seueri, Getæ, Antonini Caracallæ, & Philippi Imp. ex ſerpentino lapide viridanti. Ibidem ſunt ſtatuæ Antonini Pij, Galeriæ Fauſtinæ, M. Aurelii, Fauſtinæ Iunioris, Lucij Veri, Traiani, Hadriani, & Veneris nudæ: In muſæo ſunt capita Caracallæ, Alexandri Mammeæ, Pyrrhi regis Epirotarum, M. Aurelii, Aureliani, & Claudii: Præterea ſimulachrum Apollinis tenentis arcum, & plurima capita incognitorum hominum: Item ſtatua Cupidinis dormientis ſuper ſpolio leonis & claua Herculis. Ibidem videtur tabula marmoris Miſchii circundata limbo æneo deaurato, longa palmos quinque, lata tres ſemis; cuius precium grande eſt propter marmoris excellentiam. Oſtenduntur eodem in loco res infinitæ dignæ obſeruatione curioſa: præter gemmas, æra, marmora, & numiſmata Græca & Latina: multa videntur petrificata, vt maxilla elephanti, cornu ceruinum, & alia eiuſmodi.

Apud Deſiderium Vrſatum prope templum S. Magdalenæ & Pantheum, in prima domus corte ſpectatur inſignis ſtatua Dianæ, vel potius Oreadis alicuius nymphæ, quæ capreoli pellem tenet. Ibidem eſt Orpheus admodum tamen mutilus; & mulier quæ cornu tenet dextra: & laruæ aliquot marmoreæ, multaque fragmenta ſingularis artificij.

In domo Antonij Gabrielis, non longe à Mineruæ templo, ſuper porta cœnaculi repoſitum eſt ingens Iouis caput. Intrinſecus ad dextram eſt caput Tiberii, ad læuam Traiani, Germanici, & Commodi. ſuper alia porta Hermaphroditi: Super porta Muſæi eſt caput Druſi, quod quidam volunt eſſe Romuli, idque inuentum eſt in Thermis Antoninianis, cũ alio capite Remi, quod ad Ducem Coſmum Mediceum miſſum eſt Florentiam. Ibidem eſt caput Pythagoræ antiquiſſimum: & Catonis, Lucillæ, Otacillæ, M. Agrippæ ſoceri Cęſaris Augusti, qui Pantheum erexit: M. T. Ciceronis, Bacchi, Cupidinis, Termini, Eratus Muſæ, Cæſoniæ, Fauſtinæ, & alia plurima: Item mulieris violatio, quam Lucretiam vocant, ſed male: & Satyrus.

Præter cætera meminerit noſter viator diligenter perueſtigare palatium Cardinalis Carpenſis: in quo tot ſtatuæ, tot inſcriptiones videntur, vt mirari nemo ſatis poſſit ſtudium tanti viri in exquirendis iis, quæ ab antiquitate peruenerunt ad noſtra tempora, magna omnium doctorum vtilitate, & voluptate: quæ omnia qua potui diligentia depinxeram, & emiſſurus eram in lucem in gratiam amicorum, niſi mihi deperiiſſent, cum aliis multis, quæ adhuc Romæ videntur. In hoc Pij Rudolphi Carpenſis Cardinalis palatio, in hortulo quinque ſunt Termini antiqui cum ſuis baſibus: Nili ſtatua ſeminuda cum crocodilo: Naris fluminis: Mulieris veſtitæ, cuius brachia nuda mordicus tenet ſerpens: quod occaſionem dedit aliquibus, vt exiſtimarent eſſe Cleopatram. Alia quoque viſuntur ibidem fragmenta virorum, & mulierũ, quorũ ignorantur nomina. In muſæo ſunt ſimulachra Cereris, Dianæ, Phœbi, Atys paſtoris Idei, & aliorum. Item Vrnæ ex coctili lapide numero viginti, pulchro ordine repoſitæ ſuper repoſitoriis, in quib. plurimi ſeruantur libri Gręci, Hebraici, Arabici, & Latini antiquiſſimi, & manu ſcripti. Ad dextrã muſæi partẽ ſunt capita Galeria Fauſtinæ, Iuliæ Cæſaris Auguſti filiæ, & alterius mulieris incognitę, Veneris, Antoniæ, Cupidinis, tria puerilia, duo muliebria, & plurimæ inſcriptiones in tabulis marmoreis precioſiſſimis: inter quas vna eſt in lapide Baſalthe nigro & duriſſimo, literis Ægyptiis illuſtris. Ad læuã partem Muſæi primo loco ſunt capita Iuliæ Mammeæ, & duo ignota. ſecundo eſt pueri ridentis, & mulieris ornatæ calantica, vel mitra Syria. Tertio loco ſunt capita Herculis, Fauni, & quatuor puerilia: Quarto loco ſunt diuerſæ inſcriptiones prioribus non inferiores. Ibidem eſt tabula marmorea in qua expreſſus eſt Alexander Magnus cum puero alato: Eſt & Canopi caput ex lapide Ægyptio viridi, & Iouis Hammonis, & alterius ignoti viri. Præter hæc infinitæ ſunt minores ſtatuæ, & fragmenta antiquitatis, quæ breuiter explicari non poſſunt.

In ſecundo Muſæo ſuis locis diſpoſita ſunt vaſa & vrnæ coctitię elegantis artificij, & capita Antonini Caracallæ, & alterius ignoti viri. Ad dextram partem primo loco quatuor ſunt capita Iuliæ Titi filiæ, Veneris & duorum virorum. Ad ſiniſtrã tria ſunt alia capita Galbæ, & duorum ignotorum. & in circuitu ſex ſunt capita Conſulum, & illuſtrium virorum. Numæ Pompilij, Domitiani, Septimij Seueri, Philippi Imperatoris, & aliorum duorum, qui ignorantur: Repoſitoria quæ ſubtus ſunt, referta ſunt concinno ordine voluminũ, & librorum antiquorum, tam in membranis, quam in papyro Ægyptia. Ibidem quoque ſpectantur diuerſæ inſcriptiones, & epitaphia in lapidibus precioſis, ſicut & in primo muſæo. Ad idem latus erecta eſt tabula grandis marmorea, & integra cum inſcriptione Græca. ſuper qua eſt pueri ſedentis ſtatua. & Alexandri Magni quaſi morientis caput: & cuiuſdam animalis extollentis caput: Super porta Muſæi repoſitum eſt ſuo loculo, & baſi marmorea caput Bruti cum hac inſcriptione:

Quæ tibi tuque mei potuerunt pignora nati
Nata dari populo ſunt ſacramenta data.
Et volui maiora nimis; ſed cura meorum
Fida tui prohibet me cinerem eſſe rogi.

Ad dextram portæ faciem, repoſitum eſt Veneris nudæ corpus: cuius artificium ſuperat reliqua omnia quæ Romæ ſunt: id ſi eſſet integrum, nulla eſſet toto mundo ſtatua, quæ huic

huic conferri poſſet: neque abs re creditur eſſe Veneris Gnidiæ toto orbe celebratæ. Prope hanc Venerem eſt iuuenis non minoris artificij: in quo tanta eſt membrorum proportio, tam elegans, & pulpoſa muſculorum conuexitas, vt ſculptorum, & omnium artificum oculos cum ſumma admiratione fixos detineat. In altera Muſæi parte ſunt tria capita virorum ignotorum; & duo corpora viri ac mulieris, cum numeroſo ordine inſcriptionum antiquarum laruarum, & fragmentorum antiquitatis, quæ ſingulatim recenſere in immenſum protraheretur noſtra narratio. Ante hæc duo muſæa cœnaculum eſt ampliſſimum: in cuius elatiore parte, caput eſt coloſſeum mulieris, inter duo magna vaſa antiqua: & in circuitu cœnaculi nouem capita ſunt pulchro ordine diſpoſita ſuis baſibus. Lucij Veri adhuc iuuenis eiuſdem iam adulti, Poppeæ Sabinæ, Hadriani, Annij Veri, Græci alicuius, & aliud ignoti. & hæc omnia ſingulari ſunt artificio facta. Ibidem eſt ſtatua muliebris veſtita ſyndone ſubtili: & alia minor ex Agathite lapide, alta palmum vnum ſemis: & caput Termini ex marmore hæmathite: & vas antiquum ex marmore variegato, & admirabili. Ad alteram partem ianuæ, duo ſunt corpora iuuenum nuda, & aliud viri palliati: & caput ſenis ignoti, & Satyri, & Cupidinis. Super cornicib illius cœnaculi, repoſitæ ſunt tabulæ, in quibus opera pictorum celeberrimorum totius Italiæ cognoſcuntur, vt Raphaelis Maffæi Vrbinatis, Michaelis Angeli Florentini, & aliorum. Super maiore porta duo ſunt magna vaſa ex alabaſtro orientali: & in toto circuitu diſpoſita ſunt infinita marmora, cum inſcriptionibus antiquis diuerſorum characterum, & linguarum. & diuerſa fragmenta ſtatuarum virilium, & muliebrium; inter quæ conſpiciuntur ſocci, coturni, ocreæ militares, & diuerſa calceamentorũ genera, quib. priſci populi Græci, Latini, & Barbari vſi ſunt. Aliud eſt Muſæum huic cœnaculo contiguũ, ꝙ totum eſt tectum holoſerico viridi: Super cornicibus, quæ totũ muſæum circumcingunt, repoſita ſunt pulchro ordine pluſquam ſeptuaginta ſex capita virorum illuſtrium. Inter quæ tredecim conſpiciuntur maiora ſelectiſſimi artificij, ex orientali marmore candidiſſimo facta: vnum Veneris, duo vetularum mulierum; duo Herculis; vnum Palladis, reliquorũ nomina non potui diſcernere. Inter ſingula repoſita ſunt vaſa antiqua ex marmore, vitro & terra coctili latericia: duæque Veneres æneæ, nudæ & integræ. Secũdo ordine duo ſunt capita muliebria maiora; & alia nouem minora, elegantiſſima omnia: inter quæ eſt Satyri, & pueri plorantis: quib. nihil perfectius tota Vrbe conſpici poteſt, nihil elaboratius, aut artificioſius. Ibidem eſt caput Iunij Bruti ex ære, cuius oculi empyreo facti ſunt opere, quod ſmaltum vocamus. Eſt & Priapi ſtatua ænea falcẽ manu tenentis, repoſita ſuper baſi precioſi marmoris: Et aquila ænea inter acanthi folia, quæ fuit caſſidis epiconiũ, ſiue criſtæ receptaculũ, ſingulari artificio cælatum. Oſtenditur quoque ſimulachrum Cybeles ex marmore nigro Ægyptiaco: & Suriæ ſiue naturæ ex lapide candidiſſimo ſeſquipalmũ altæ, veſtitæ diuerſis mammis & animalibus: facie tamen nigra. Eodem in muſæo videtur Anubis cynocephalus: hæc omnia locata ſunt ſuper repoſitoriis diuerſorũ librorum antiquorũ precioſiſſimis tegminib. coopertorũ. Horũ receptacula ſuſtentantur Termino marmoreo ſingularis artificij. Secundo loco eſt Hercules, caput muliebre, Venus nuda quaſi lauans in balneo, Satyrus ex æmathite lapide cornu inflans; Lucerna ænea opere fuſili, aliud Veneris corpus formoſiſſimum: Super menſa, quæ tecta eſt holoſerico tapete viridi, ſtatua eſt Fauni, & Socratis, rarum opus & admirabile. vas quoq; æneũ, in quo ſculpti ſunt plurimi pueri piſcantes. Ibidem eſt Apollinis ſimulachrũ nudũ, Gladiatoris corpus & alia plurima. Super feneſtra muſæi, eſt aquila, taurus, caput pueri, & antiqua inſcriptio: omnia ex ęre. Ibidem ſeruantur horologia, & clepſydræ, precij & operis admirandi, cum multis aliis gemmis ſculptis, & monilibus precioſiſſimis.

Contiguũ huic muſæo locus eſt ſiue receptaculum variarum rerum antiquarũ, ex diuerſis metallis, & lapidibus, multa ſimulachra paruula Deorum, virorum, mulierum, animaliumq;: lucernæ, vaſcula, criſtæ, caſſides, cultri, gladii, ſicæ, frameę, puggiones, pila, haſtarum, telorũ, & ſagittarum cuſpides ex ære quidem, ſed ita temperatę, vt duriciem chalybis ſuperent. videntur ibidẽ diuerſa inſtrumenta chirurgica, & aliorum artificiorum. ſigilla, claues, annuli, fibulæ, capuli gladiorũ, patera vna ex Criſtallo tota expolita & excauata ſubtiliſſima induſtria: multaq; alia, in quib. enumerandis, & explicandis nemo vel diligentiſſimꝰ ſcriptor poſſet ſufficere. neque annus integer ſatis eſſet, ad horum exactam contemplationem:

tionem: Ita vt ſi ſingula conſideraueris quanta neceſſe eſſet cura, Roma nihil poſſidet magnificentius, nihil admirabilius. Hæc omnia collecta ſunt opera & ſtudio impenſiſque Pii Rudolphi Cardinalis, viri & eruditi & perhumani. Vtinam qui in horum poſſeſſionem poſt obitum tanti viri ſuccedent ſimili ſtudio ferantur, neque patiantur tam excellentia ſigna vel perire, vel ſeparatim diſtrahi: & in manus eorum venire, qui hoſpitum & aduenarum ſtudioſorum curioſæ indagationi duros ſe & moroſos præbeant.

Hæc ſunt quæ in Campo Martio videntur annotatione digna: ſed paulo ſuperius ad principium Plateæ Sciarræ in domo Dominici Capotij ſtatuę ſunt egregiæ Palladis veſtitæ, & Dianæ: & mulieris cuiuſdam quæ caret capite. Ibidem quoque videntur capita Iunij Bruti, qui Roma Tarquin[illegible]s exegit, Octauij Auguſti, Macrini, Hadriani, Antinoi, Septimii Seueri, Iuliæ Mammeæ, Alexandri Seueri, Cleopatræ, Veneris, Herculis, Apollinis, duorum Sacerdotum, Siluani, pueri plorantis, Laruę duæ, & aliorum, quorum non cognoſcuntur nomina. Iani bifrontis, regis Parthi captiui ex hæmathite, ſimulachrum Bacchi inſidentis vtri, Priapi quoque fere integri, & alia plurima: quæ reperta ſunt extra portam S. Ioannis, in vinea eiuſdam Dominici, eo loco qui dicitur Baſiliolo.

E campo Martio redibit viator ad ſiniſtram, verſus mœnia ad collem Hortulorum, qui incipit à templo S. Silueſtri, & extenditur vſque ad Portam Pincianam, ſiue collinam, ſecũdum vrbis mœnia: Quamuis & alii eius longitudinem producant vſque ad portam Flaminiam. In hoc colle Pincius Senator domum habuit ſplendidiſſimam, ex cuius nomine collis & porta vicinia Pinciana dicta eſt: eius domus veſtigia adhuc apparent non procul ab vrbis mœnibus. In hoc colle fuit Domitiorum Sepulchrum, in quo ſepultus eſt Nero: In elatiore collis parte videtur arcus ſiue concameratio fornicata, quæ olim fuit pars templi Solis. Prope quam eſt templum S. Trinitatis, à Ludouico vndecimo Rege Franciæ ſtructum: non procul ab hoc Solis delubro iacet humi obeliſcus ex lapide Thaſio factus, cum hac inſcriptione SOLI SACRVM.

Prope Collinam portam, non procul à templo S. Suſannæ Salluſtius habuit hortos amœniſſimos & ſplendidas ædes: quarum ruinæ adhuc ſunt ſuperſtites in ea valle, qua itur ad portam Salariam. Eius horti porrigebantur per eos colles, qui ſunt inter portas Pincianam & Salariam. In quorum media parte videtur obeliſcus non adeo magnus, literis ſignatus Ægyptiis Hieroglyphicis, qui Lunæ ſacratus eſt: Locus adhuc hodie vulgo dicitur *Soloſtrico*. Campus ſceleratus ſiue via ſcelerata (in qua Veſtales virgines quæ ſtupro violatæ erãt viuæ defodiebantur) complebat id totum ſpatium, quod eſt à Porta Collina, ſub ędibus & Hortis Saluſtianis, vſque ad portam Salariam. Extra portam Quirinalem, quæ & Salaria vocata eſt, & Collina, & Agonalis, ad ſiniſtram viæ Salariæ partem ſunt ruinæ templi Veneris Eryçinæ: cuius feſtum ſolemnibus ceremoniis celebrabant matronæ pudicæ, Auguſto mẽſe, ad ſimulachrum Veneris Verticordiæ, quæ maritos vxoribus credebatur reddere placabiles & beneuolos: ad hoc templum fiebant ludi Agonales, vnde porta nomen ſortita eſt.

Paulo remotius, tribus ab Vrbe paſſuum millibus, ſuper Aniene pons eſt adhuc integer: quem longa inſcriptio docet à Narſete ſtructum fuiſſe. Ad hunc pontem Annibal, imbrium inundatione vehementi vexatus, obſidione ſoluta, caſtra remouit ab Vrbe, & diſceſſit. Paulo inferius Tyberi miſcetur Anio: ibique Torquatus Gigantẽ Gallũ ſuperauit, & ab eius collo torquẽ aureũ detraxit, à quo nomẽ poſtea cepit. Hic non erit abſurdũ fabulã inſerere, quę Romę pro vera hiſtoria refertur. Tẽpore Marcelli P. M. Seditione facta inter Patricios & Plebem, nobiles à ſuis fontibus & puteis prohibuiſſe populum ne aquarẽt: ſed Chriſtiani Pontificis precib. factũ eſſe, vt omnes Vrbani putei redderentur putidi, & ad potũ inutiles, ſicut hodie ſunt, factumq; Tyberim potabilẽ, vt ex eo ſine diſcrimine nobiles & plebeii potũ ſumerent: probantq; rei veritatẽ ex eo, quod aqua Tyberina ad multos annos incorrupta ſeruetur ſuauiſſima, & ſaluberrima, quoties hauritur paulo ſupra Vrbem vſq; ad mare. Sed certum eſt hoc accidere ex mixtione Anienis cũ Tyberi: Anio enim aquas habet multo infectas nitro, quod corruptionem prohibet: & ij qui ſupra oſtium Anienis Tyberim incolũt, vt more Romano ſuas aquas incorruptas diu ſeruent, vtriuſq; fluminis vndas commiſcent. Prope Tibur inter Anienis arenas legũtur amygdala, aniſum, feniculũ & alia plurima petrificata, quæ circũferuntur pixidibus in cõuiuiis, vt matronæ & conuiuæ deludantur, exiſti-

mantes

mantes eſſe ex ſaccharo facta tragemata, quæ vocantur paſſini *confette da Tiuoli.* & ſuperioribus annis corpus hominis interfecti, & coniecti in Anienem adhæſit radicib. arboris quæ fluuii ripam ingrediebantur, factumque eſt longo temporis interuallo vt corpus à putrefactione conſeruatum, in lapidem ſit conuerſum: q̃ Titus Celſus Patricius Romanus mihi aſſeruit ſe vidiſſe. Ad portam Salariam demonſtrantur reliquiæ templi antiqui, quod honori ſacrum fuit: & domus illius ſiue ſuburbani, in quo Nero Imperator, adiuuante Sporo, cuſpide ſub papillam adacta ſeſe interemit, ne in manus & poteſtatem Senatus veniret, qui illum poſcebat ad ſupplicium. Regreſſus in Vrbem, poſtquam veneris ad vallem collis Hortulorum, & Quirinalis radices, occurret tibi templum S. Nicolai de Archemoriis. Nomen ſeruatum eſt antiquum fori Archemorij, quod eo loco fuit.

Inde ſub Quirinalis radices progrediendum eſt, donec venias ſub hortos Carpenſes, vbi plurimæ ſunt cameræ, & fornices obſcuri, & longo ordine producti: hos nonnulli volunt eſſe officinas, in quibus conficiebatur, & elaborabatur minium: alii malunt eum locum adſignare habitaculis meretricum, quæ eo ſe recipiebant tempore Floralium Ludorum, qui celebrabantur in Circo Floræ fornicibus his adiacente: nihilominus tamen conſtat officinas minij prope hunc Circum extitiſſe.

Ante templum S. Apoſtoli, ſub Quirinali in alta baſi eſt erectus leo marmoreus artificii ſingularis.

In domo Liuiæ Columnæ, Martii Columnæ vxoris, prope S. Apoſtolum, ſimulachrũ oſtenditur marmoreum cuiuſdam mulieris Meliſſæ, vt patet ex inſcriptione.

In ædibus Franciſci Aragonij, prope S. Mariam in via, in hortulo vbi fons eſt, ſtatua videtur Nili innitentis brachio læuo ſuper crocodilum: & vtrinque ſunt duæ ſtatuæ togatę ſtantes: Ad parietes circunquaque diſpoſita ſunt ſuis loculis ſex capita cum ſuis pectoribus. In altero hortulo, in circuitu collocata ſunt concinno ordine alia capita viginti quatuor, quorum nomina ſingulatim non enarrabimus propter incertitudinem.

Apud Hieronymũ Franiapane, ad ingreſſum domus ſuper gradibus, erectus eſt Cupido alatus. In corte prima loculis marmoreis erecta ſunt ſtatuarum corpora 4. & Herculis, ac mulieris incognitæ, quæ caret capite. Super portis, duo ſunt capita ignotorum hominũ. Pila quoque ſiue arca monumenti videtur ibidem, in cuius frontiſpicio ſculptum eſt Paridis iudicium de forma & pulchritudine trium Dearum, Iunonis, Palladis & Veneris. Eadẽ in domo eſt ſtatua mulieris laruam manu tenentis: & alia aliquot capita antiqua, ſuis baſib. impoſita, & collocata ſuper portis. In domo Hieronymi Colotii, prope S Mariam in via in corte ad dextram, nympha eſt inſidens monſtri marini dorſo, hanc Doriden vocant, alii Galateam. Super porta culinæ, tabula marmorea eſt affixa, in qua expreſſi ſunt duo tauri, quos duo viri violenter cornibus implicitos retinent: In cubiculo vicino ſtatuæ ſunt Victoriæ, & duarum mulierum: item tabula, in qua Iuppiter ſculptus eſt cum apro, quem canis tenet mordicus: multæque aliæ inſcriptiones, epitaphia, & marmora antiqua.

Sub Quirinali monte ſunt ædes Buffalorum, paruæ quidem, ſi conferantur cũ maiorib. illis palatiis Cardinalium, & Principum virorum, ſed quę cæteris non cedunt omni ornamento antiquitatis. In harum ingreſſum ſub porticu ſtatuæ ſunt Veneris nudæ; Apolliniſque, qui læua tenet barbitum inflexus arboris trunco: qua nihil videtur Romę excellentius; Harpocratis ſiue Sigalii; Bacchi cũ Satyro, qui ſeſe mutuis tenent cõplexibus, & ad quorum pedes eſt tigris; alterius Apollinis; Veneris cũ Cupidine: Iunonis, Iouis, & aliorũ Deorũ. Præterea capita Iouis & Palladis: & duæ laruæ: & baſis magna, in qua ſunt pulcherrimo artificio cęlati Iuppiter, Apollo, Bacchus, Hercules, Mercurius, Mars, & Æſculapi⁹. Hortulus eſt cõſitus diuerſis herbis rariſſimis, & arboribus, Palmis, Cedris, malis Punicis, ac medicis, myrtis, & aliis. Palmæ .n. videntur Romæ multis in locis: ſed nullæ gerunt dactylos præterquam eæ, quæ ſũt in horto S. Mariæ *del popolo*, & S. Marię *in Trãſtyberi.* Apud Buffalos in hoc horto, in interuallis arborũ ſtatuæ ſunt coloſſeæ Cerberi tricipitis, & ex oppoſito Tigris: vtraq; ſuis baſib. marmoreis repoſita. Sunt ibidẽ aliquot ſtatuæ; vt Dianæ, Pomonæ, Flaminis cuiuſdam ſacerdotis, Veneris veſtitæ & integræ, Herculis adhuc iuuenis, Sabinę mulieris, Serui Perſæ ex lapide Miſchio precioſo. In cubiculo prope Hortũ, Septẽ ſunt capita cũ ſuis pectoribus, ſingula ſuis collocata baſib., Marij ſepties Conſulis, Tiberij, M. Aurelij, Cõmodi, Maximini,

Græci

Græci alicuius,& poſtrema viri incogniti:ad introitum cubiculi duo ſunt capita,Scipionis Africani,& Hadriani Imperatoris.In alio cœnaculo multa ſunt alia capita cum pectoribus, ſingula ſuis diſpoſita baſibus:inter quæ eſt Veneris,Mulieris Sabinæ,Herculis, Veſpaſiani,M.Aurelii adhuc iuuenis,Getæ Imperatoris,duo Antonini Pij,duo puerorum,viri Græci cuius collo ſcriptum eſt ΛΥΣΙΑΣ.& mulieris incognitę.Ad finem hortuli prope fontem tabula eſt marmorea,in qua tres Charites expreſſæ ſunt mutuis complexibus ſeſe tenētes.

Huic hortulo fons eſt additus,ex tophis marinis efformatus affabre in ſpeciem rupis naturalis,tantæ pulchritudinis,tantorum ſumptuum,compoſitionis tam raræ,vt nihil ſpecioſius vſquam videri poſſit:diſpoſita ſunt diuerſis in locis conchylia precioſa, quæ margaritarum referunt ſplendorem,& ingentes Cochleæ Indicæ lucidiſſimæ,colore Iridis & vnionum. Totaque hæc rupes artificioſa venuſtiſſime tegitur lauris,cedris,tamariſcis,& aliis arboribus,quę præbent vmbram fonti ſubiecto:ſub quibus ſimulachra ſunt tria Muſarum elegantiſſima:& Caracallę Imperatoris,qui pallio marmoris cotognitis tectus eſt:Diſpoſita ſunt vndiq; ſigna,quæ ſuis è loculis extant,vt Demetrij,Maximini,Philippi, Claudii& aliorū.ex rupe fontis euomūtur aquæ limpidiſſimæ,per tubos & canales æneos mirando artificio. Litoſtratū ex marmorib. compactū eſt exquiſitiſſimis,opere teſſellato. ex Chalcedonico,Porphyro,Alabaſtro,Thaſio,Pario, Ophite,Marmaridum,& Æthiopum lapidibus: Opus ſumma admiratione dignū:quodque,licet multo minus ſit, pulchritudine tamen,& artificū inuentione poteſt conferri cū fonte Iulii de Monte,Pontificis maximi,qui ad portam videtur Flaminiam:In ſumma,quicquid in domo Patricii huius ciuis ſpectatur, dignum rege & opulentiſſimo puta principe.

Hæc ſunt quæ de vrbis Romanę Topographia mihi ſcribenda putaui,quæque ſtudio & curæ peregrinorum ſatisfacere poſſunt.Reliqui autores multi ſunt,qui hanc deſcriptionem fuſius ac locupletius tractarunt:quique multa addiderunt, quæ nos heic non attigimus:ſiue quod ea non viderimus,vel quod non exiſtimauerimus digna,circa quæ peregrinus debeat diutius inhærere: cui longa mora non conceditur in Vrbe. De conclauibus multorū Cardinaliū,nobilium,& ciuium opulentiorum,in quibus ſeruatur infinitus numiſmatū,aureorum,argenteorum& æneorū numerus:toreumata excellentiū artificum ex diuerſis metallis;Onyches,Sardonij, Cornalini,Lazulij,amethyſtæ,Topazii,Berilli,Cyani, Pyropi,Hyacinthi,Saphyri,criſtallini lapides cælati,& ſignati capitibus Deorum, Imperatorum,virorum illuſtriū, diuerſorum animaliū,herbarum,&arborum,variaq; Emblemata continētes:hæc ſilentio præterire ſatius putaui,cū impoſſibile ſit ſingula annumerare, vel enumerata explicare:ꝙ præterea hodie(propter fraudes multorum malorū, qui clamculū multa furto turpiſſimo ſubtraxerunt)paucis aditus præbetur ad huiuſmodi ſecretiora loca.Multique timent ignotis ea cōmunicare,quæ coniuncta ſunt cū multis ſtatuis,tabulis ac picturis nudis,&laſciuis:quæ à Cardinalibus,Epiſcopis,& aliis viris Eccleſiaſticis ſeruantur, propter artificium & operis venuſtatem & excellentiam. Nonnulli autem ſunt qui malignitate deprauati ſæculi,poſt reditum in patriam proterue ſuis enumerant,& narrant,ſcriptiſquę publicant quæ viderunt,vt inuidiam,dedecus,ac contumeliam concitent poſſeſſoribus,à quibus comiter & perhumaniter ſunt excepti:beneficiorum immemores,ingratitudinem pro gratia referentes.Hæc malignitas in cauſa eſt,cur hodie domib.nobilium pauci admittantur,niſi commendatione amicorum id contingat,aut longa familiaritate, & vſu communicationis quotidianæ eos,quorum fidelitatem & ingenium perſpectum habent, in muſæa ſua admittant,&amice communicent quæ habēt precioſa.Hinc fit vt malorū hominum ingratitudo viris bonis ſit opprobrio,& damno inæſtimabili:impediaturque ſtudium iuuentutis,& comitas,charitaſque omnium refrigeretur, aut plane extinguatur.

ONV-

ONVPHRII PANVINII VERONENSIS DESRIPTIO QVATVORDECIM REGIONVM VRBIS ROMÆ, EX SEXTO RVFO, P. VICTORE ET ALIIS PROBATIS *auctoribus collecta.*

REGIO PRIMA

Porta Capena.

Almo fluuius Vici nouẽ. Vicus Camœnarum, Druſianus, Sulpici vlterioris, Sulpici citerioris. Fortunæ obſequentis, pulueratius. Honoris & Virtutis. trium ararum. Fabrici. Vicomagiſtri XXXVI. quatuor per ſingulos vicos. Curatores duo. Denunciatores duo.

Luci tres.

Cuperius Hoſtiliani. Egeriæ. Camœnarum.

Templa quatuor.

Iſidis. Serapidis. Fortunæ viatorum. Martis extramurani.

AEdes ſex.

Martis Quirini. Mineruæ. Mercurij. Tempeſtatis. Apollinis. Camœnarum.

AEdiculæ X.

Fortunæ obſequentis, Honoris, Virtutis, Ridiculi, Herculis. reliquæ deſiderantur.

Areæ VII.

Apollinis, Spei, Thalli, ſiue Galli, ſiue Galliæ, Iſidis Ælianæ, Pinaria, Carſuræ, Mercurij.

Aræ II.

Ara Mercurij; Iſidis, Lapis Manalis, Circus Antonini Garacallæ cum Obeliſco, Senaculum ad Portam Capenam, Mutatorium Cæſaris, Campus Ridiculi, Horti Terentiani, Tabernæ Cæditiæ, Thermæ Commodianæ. Seuerianæ.

Balinea publica VI.

Vettii Bolani, Torquati. Mamertini, Abaſcantiani, Mettiani Secundiani, Antiochiani, Balinea reliqua priuata ſine nomine XXCII.

Lacus Fund. XXCIII. in his

Promethei, Veſpaſiani, alias Vipſani, ſanctus, ſudans, Torquati, Publicus, Biuius, Spei, Gratiæ, Lacus Mamertini, Salutaris, Lacus reliqui ſine nomine. LXXII.

Arcus IV.

Druſi Neronis, diui Traiani, diui Veri Parthici, Bifrons.

Sepulchra.

Corneliorum Scipionum, Atiliorum Calatinorum, Seruiliorum, Cæciliorum, Horatiorum &c. Horrea XIV. Piſtrina XII. Domus CXXI. Inſulæ M.IↃↃ. CCXXIII. Regio in ambitu continet pedes CCIↃↃ. MMM.CC.XXIII.

REGIO SECVNDA.

Cælimontium.

Mons Cælius, qui & Querquetulanus, vel Auguſtus, Cæliolus, Subura, Ceroliensis.

Vici XII.

* *

Vicomagiſtri XXXII. Curatores II. Denunciatores II. Cohortes Vigilum V. Lupariæ in Subura, Antrum Cyclopis, Caput Africæ, Arbor Sancta, Mica aurea, Spolium Samarium, Luci duo. Templa: Tulli Hoſtilij, Bacchi, Fauni, diui Claudij, Deæ Carneæ.

AEdiculæ VIII.

Dianæ in Cæliolo, Fortunæ Barbatæ, Mineruæ captæ, Iſæum Metellianum, Mineruium, Statua equeſtris M. Antonini Imperatoris, Ludus Matutinus, Gallicus, Regia Tulli Hoſtilij, Armamentarium, Caſtra peregrina, Manſiones Albanæ, Campus Martialis, Fontinarum qui & Forinarũ, Cælimontanus, Thermæ publicæ, Balineæ priuatæ XXC. Lacus Fund. ſine nomine LXV. Macellum magnum. Horrea XXIII. Piſtrina XXIII. Domus CXXXIII: in his Vectiliana vel Vitelliana, Philippi, ſeptem Parthorum, Laterani, Cæſaris Dictatoris, Mamurræ Formiani, Tiberij Claudij Centumali, Iunii Senatoris, Stellæ Poetæ, Tib. Claudij Clypti Hymnologi, Tetricorum, Turris Mamilia, Inſulæ cıↄ cıↄ cıↄ cvı. Regio in ambitu cõtinet pedes ccıↄↄ MMM cc: id eſt 13200.

REGIO TERTIA.

Iſis & Serapis, Moneta.

Carinæ.

Vici VIII.

Albus. Fortunæ Vicinæ, Angiportus, Baſſianus, Structorum, Aſellus, Lanarius, Primigenius, Vicomagiſtri XXXII. Curatores II. Denunciatores, II. Caput Suburæ, Tribus Gratiæ aureæ vel areæ, Summum Choragium, Caput Viæ Sacræ, Prætura Præſentiſſima, Lucus Cuperius Scholæ Capulatorum, Templũ Iſidis & Serapidis Monetæ, Templum Concordiæ virilis cum delubro.

AEdiculæ VIII.

Bonæ Spei, Serapidis, Sangi Fidoni, Mineruæ, Iſidis, Veneris, Æſculapii, Vulcani, Porticus Liuiæ, iuxta templum Concordiæ virilis, Claudij Martialis, Amphitheatrum Veſpaſiani: quod capit loca ıↄↄↄ ccıↄ ccıↄↄ.ıↄↄ id eſt 77000.

Item.

Ludus Dacicus, Mamertinus, Caſtra Miſenatium, Miſenatium vetera, Schola Quæſtorum, Capulatorum, Galli, Thermæ Titi Cæſaris Auguſti, Traiani Cæſ. Aug. Philippi Cæſ. Aug. Balineæ priuatæ LXX. Nymphæum Tib. Claudii Cæſar. Auguſt. Lacus Paſtoris, Lacus ſine nomine LXV. Horrea XXIX: vel XIX. Piſtrina XIII. Domus CLX.

In his

In his

Aurea Neronis cum Porticu, Bruttiani, Pompeiani, Titi Cæſaris cum Atrio: in quo fuit Laocoontis ſtatua. Inſulæ M M D C C C V I I. Regio continet in ambitu pedes CCIↃↃ MM CDL. id eſt 12450.

REGIO QVARTA.

Via ſacra, alias Templum Pacis.

Via ſacra, Ad corneta.

Vici VIII.

Cyprius poſt Sceleratus, Eros, Veneris, Apollinis, trium viarum, Anciportus minoris, Fortunatus minor, Sandaliarius, Vicomagiſtri XXXII. Curatores II. Denunciatores II. Caput Carinæ, Æquimelium, Bucena aurea, Tigillum Sororium, Meta ſudans, Caput Lynco, Buſta Gallica.

Templa X.

Pacis: in quo inter cætera ornamenta erant templi Hieroſolymorum, Remi, vrbis Romæ & Auguſti. Veneris Cloacinæ, Diuæ Fauſtinæ cum Porticu, Telluris in Carinis, cum Armamentario, Solis, Lunæ, Concordiæ in Liuiæ Porticu, Diui Neruæ in foro Tranſitorio, Ædes Iani Curiatii, Iunonis ſororiæ in Carinis, Salutis.

AEdiculæ VIII.

Muſatum, Spei, Mercurij, Lucinæ Valerianæ, Iunonis Lucinæ, Mauortij, Iuuentutis, Iſidis, Volcanale, vbi Lotos à Romulo ſata, Sacriporticus, vel ſacriportus, Porticus Abſidata, Area Victoriæ, Volcani: in qua ſanguine perbiduum pluit, Sacellum Deæ Strenuæ, Coloſſus Solis altus ped. CIIS. vel CXX. habens in capite radios ſeptem, ſingulos ped XXIIS. Apollo Sandaliarius. Forum Tranſitorium, vel Palladium, vel Diui Neruæ cum Porticibus, Forum Cupedinis, Baſilica Vetus L. Æmilij Paulli, Conſtantiniana, Secretarium Populi Romani, Balineum Daphnidis, Balineæ priuatæ LXXV. Lacus ſine nomine LXXIX. Arcus Titi Cæſaris Veſp. Aug. L. Septimij Seueri. Conſtantini Auguſti Horrea XIX.

In his

Cantharia, ſiue Teſtaria, Piſtrina XXIIII. Domus CXXXVIII. Regis Anci Marcij in via Sacra. Sp. Caſſij Viſcellini in Carinis vbi poſtea fuit templum Telluris, Domus Cn. Pompeij: poſt Marci Antonij in Carinis, auita Ciceronum. alia C. Cæſaris in via Sacra. M. Manilii: Philippi in Carinis. D. Cæcilii Balbini Imper. Inſulæ MMDCCLVIII. id eſt 2758. Regio continet in ambitu pedes CCIↃↃ MIↃↃ. id eſt 14000. vel MM CCIↃↃ CCIↃↃ id eſt 18000.

REGIO QVINTA.

Eſquilina cum Turri & colle Viminali.

Mons Eſquilinus, vel Ciſpius, Opius, vel Septimius, Viminalis vel Faguralis, Aggeres Tarquinii Superbi, Cliuus Vrbicus, Vico Patricius.

Figlinæ.

Puticuli, ſiue Puticulæ in Exquiliis, Spes Vetus.

Vici XV.

Vicus Secuſanus, Vrſi pileati, Mineruæ, Vſtrimus, Palloris, Seius, Siluani, Capulatorum, Tragœdus, Vnguentarius, Paullinus, Paſiores, Vaticarius, Veneris Placidæ, Iunonis, Africus antiquus in Eſquiliis Vicomagiſtri LX. Curatores. II. Denunciatores. II. Stationes Cohort. Vigilum. VII. Tabernola, Tres Tabernæ, Lucus Poetilinus, Fageus, vel Fagutalis, Eſquilinus. Querquetularius, Mephitis, Iunonis Lucinæ, Viminalis: alias Iouis Viminei, Rubiginis, Templa, Iouis Fagutalis, vel Viminei, Iunonis Lucinæ, Mineruæ Medicæ, Siluani ſub Viminali cum porticu, Æſculapii, Veneris Erycinæ, ad portã Collinã, cum porticu. Pantheõ, AEdes Veneris Verticordiæ extra portã Collinã, via Salaria, Rubiginis via Nomentana extra portam Catulariam, Quietis, extra portam Collinam, Felicitatis, malæ Fortunæ.

AEdiculæ XVI.

Fortunæ Seiæ, Veneris Placidæ, Caſtoris, Pollucis, Siluani, Apollinis, Cloacinæ, Herculis, Mercurii, Martis, Lunæ, Serapidis, Veſtæ, Cereris, Proſerpinæ, Fortunæ paruæ, Sacellum Deæ Næniæ extra portam Viminalem. Querquetularium, Iouis Fagutalis, Ara Iouis Viminei, malæ Fortunæ, Hercules Siluanus, Iſis Patricia, Amphitheatrum Caſtrenſe, Circus Aureliani cum obeliſco, Forum Eſquilinum, Baſilica Sicini, Regia Seruii Tullii, Campus Eſquilinus, Cãpus Viminalis ſub aggere: in quo erat ædicula Fortunæ paruæ, Horti Mecœnatis cum Turri, Plantiani, vel Plantiani vel Palantiani, Torquatiani, Caſtra Prætoria, Viuarium, Thermæ Olympiadis, Nouati, Balineum Paulli, priuata LXXV. Nymphæum Alexandri Imp. Lauacrum Agrippinæ, Lacus Promethei II. ſine nomine CLXXIX. Caſtellum aquarum Marciæ, Iuliæ, & Tepulæ, Arcus Gallieni, Marcellum Liuianum, Horrea XXIII. Piſtrina XXII.

Domus CXXC. in his

Regis Seruij Tullii, Lutatii Catuli, M. Licinii Craſſi diuitis, Aquili Iureconſulti, P. Vergilii Maronis, Propertii, Auli Perſii. C. Plinii Iunioris, Licinii Imperatoris, Inſulæ MMDCCCL. Regio habet in ambitu pedes CCIↃↃ IↃↃ D CCCCL. id eſt 15950.

REGIO SEXTA.

Alta ſemita.

Mons Quirinalis, qui & Agonius, Salutaris, Latiaris, & Mutialis, Campus ſceleratus ad portam Collinam, Cliuus Publicus.

Vici XIII.

Bellonæ, Mamuri, Albus, Publicus, Floræ, Quirini, Flauius, Fortunarum, Paccius, Tiburtinus, Salutis, Calidianus, Maximus, Vicus Muſtellarius antiquus: extra numerum, Vico magiſtri XLVIII. vel LII. Curatores II. Denunciatores II. Cohortes Vigilum III. Capitolium Vetus, Malum Punicum. Decem Tabernæ, Ad Gallinas albas, Pila Honoris.

Templa XV.

Salutis in colle Quirinali, Serapium, vel Serapidis, Apollinis & Clatræ, Floræ, Veneris hortorum Salluſtianorum, Quirini cum Porticu, Mineruæ Flauianæ, Fortunæ Seiæ, aliud Salutis, Fidei, liberæ, ſtatæ, reducis,

cis,publicæ,primigeniæ, Ædes Diui Fidij vel Sanċti Fidij Semipatris.

AEdiculæ XVI.

Fortunæ paruæ, Genii Liberorum, Genij Larum, Dianæ Valerianæ, Iunonis Iuliæ, Spei,Sangi:in qua lana colus,& fuſus Tanaquilis,Siluani,Veneris,Herculis,Viċtoriæ,Matutæ,liberi Patris, Saturni, Iouis, Mineruæ,Quirini,Porticus Quirini,Milliaria, Area Callidii, Statua Quirini alta pedes XX. Mamuri plumbea,Fortunæ publicæ in colle.Statuæ duæ marmoreæ Alexandri Magni Bucephalum domantis, opus Fidiæ & Praxitelis, Circus prope portam Collinam iuxta ædem Veneris Erycinæ,cum obeliſco forte Saluſtii, Circus Floræ,Forum Salluſtij, Diocletiani,Senaculum Matronarum in colle Quirinali, quod Antoninus Heliogabalus fecit, Horti Salluſtiani, Thermæ Diocletiani & Maximiani, Conſtantini in colle, Balinea Paulli,priuata LXXV. Lacus LXXV. Bibliotheca Vlpia in Thermis Diocletiani. Horrea XIX.Piſtrina XXIII.Domus CLV.in his Corneliorum,Attici,Saluſtij,Titi Flauij Sabini,Inſulæ CIↃ CIↃ CIↃ IↃV.id eſt 3505.Regio in ambitu continet pedes CCIↃↃ IↃↃ IↃC.id eſt 15600.

REGIO SEPTIMA.

Via lata.

Vici XL.

Ganymedis,Gordiani minoris,Nouos, Caprarius,Solis,Gentianus.Sanci,Herbarius, Manſuetus, Sigillarius minor,Solatarius.Fortunæ, Spei maioris. Nouus vlterior,Libertorum,Publij, nouus citerior, ſtatuæ Veneris, Archemorium: vel Archemonium: Æmilianus, Piſcarius, Cælatus, Viċtoris, Vicinus, Græcus, Lanarius vlterior, Pomonæ, caput Mineruæ, Traianus,Peregrinus,Caſtus, minor,Putealium,Scipionis,Iunonis, Sellarius, Iſidis, Tabellarius,Mancinus,Lotarius,Vicomagiſtri CLX. Curatores II.Denunciatores II.Cohortes VII.primorum Vigilum,Pila Tiburtina, Ad Manſuetos, Lapis pertuſus, Templũ Solis,Spei nouũ,Nouũ Fortunæ cũ porticu à Lucullo conditum in quo erat ſtatua Mineruæ faċta à Fidia:poſita à Paullo Æmilio. Templum nouum Quirini,Ædicula Capraria, Porticus Conſtantini,Sacellum Genij Sangi,Equi ænei Tyridatis, Forum Syarium, vel Suarium, Archemorium, Caſtra Gentiana,Campus Agrippæ, Horti Argiani, Balinea Priuata LXXV.Nymphæum Iouis,Lacus ſine nomine LXXVI, Arcus DD.Marci & Veri, Gordiani iunioris Aug.nouus,Piſtrina XVII.Horrea XXV. Domus CXX: in his Martialis,Inſulæ MMM. CCC.XXCV. id eſt 3385: Regio in circuitu continet pedes CCIↃↃ.CCIↃↃ.MMM. DCC.id eſt 23700.

REGIO OCTAVA.

Forum Romanum.

Mons Saturnius,qui poſt Tarpeius, demum Capitolinus, vel Capitolium: vbi omnium Deorum ſimulachra colebantur. Arx Capitolij, Rupes Tarpeia, vel ſaxum Carmentale, Cliuus Capitolinus, Porta Stercoraria, Via noua.

Vici XII.

Ligurum,Iugarius,Thurarius,Tuſcus, vnguentarius maior, vnguẽtarius minor,nouus,reliqui deſunt, Vico magiſtri XLIIX.Curatores II. Denunciatores II. Cohortes Vigilum VI. Vmbilicus Vrbis Romæ Miliarium aureum,Porta Carmentalis, Puteal Libonis, Lacus Curtius,Pila Horatia,vbi Trophæa locata,Scalæ annulariæ,Sub Nouis,Ad Iuniũ ſecundũ Tiberim, Luteolæ ad Iani templum,Marſyas, Fauiſſe Capitolinæ,Lucus Veſtæ Cuperius.

Templa XXI.

Iouis Capitolini,alias Opt.Maximi:in quo erãt tria delubra,Medium Iouis,Dextrum Mineruæ, Læuum Iunonis:ibiq; in arca lapidea ſeruabãtur libri Sibyllini,Iouis Feretrij,Diui Iulij in foro:in quo erat ſimulachrum Veneris è mari exeuntis DD.ab Auguſto. Caſtorum ad lacum Iuturnæ: Concordiæ cum cella inter forum & Capitolium: à Camillo DD. in quo erat cœnaculum: vbi magiſtratus cum Seniorib. deliberabant:erãtq; in eo hæc Simulachra: Battonis adorantis Apollinẽ,opus Bedæ,Latonæ puerperæ, Apollinẽ & Dianam ſubſtinentis,Euphranoris opus.Æſculapii & Hygiæ,opus Nicerati. Martis & Mercurij,opus Piſicratis,Cereris & Iouis,opera Sthenis & Viċtoriæ, Veſtæ,cum atrio:vbi erãt Palladium,ignis & Virgines Veſtales,Deum Penatium,Romuli,alias Quirini in foro, Iani Gemini æreum:quatuor portarum,cum ſigno Iani,opus Scopæ & Praxitelis:ab Auguſto DD.Diui Traiani, Diui Titi Cæſaris Veſpaſiani, Carmentæ, Veneris caluæ nouum, Veneris caluæ vetus. Vetus Mineruæ, Nemeſis,cũ ſimulachro,Saturni,cũ ara:vbi erat ærariũ:Diui Auguſti,Iunonis Martialis, Larũ, Veneris:Genetricis:alias Veneris & Anchiſæ.

AEdes X.

AEdes Viċtoriæ,Opis & Saturni, in vico iugario, Martis cultoris,in foro diui Auguſti,Veiouis inter arcem & Capitolium,prope Aſylum, cum eius ſimulachro cupreſſino,Iouis Tonantis in cliuo Capitolii,in qua erant ſigna, Iouis Tonantis, opus Locræ, Iouis ex ære Delicao, opus Hygiæ, Caſtoris & Pollucis opus Hygiæ. Herculis Viċtoris parua & rotunda in foro Boario,Matris Matutæ, Vortumni in Vico Tuſco,Iunonis Monetæ,cum officina,Iouis Cuſtodis à Domitiano Cæſ.DD.Veneris Cloacinæ, Veneris Erycinæ,Salutis,Libertatis:Iouis Spõſoris,Mentis,Fidei,in Capitolio,Fortunæ primigeniæ,Aij Locutii,Fortunæ proſperæ,Fortis Fortunæ in foro Boiario.

AEdiculæ XII.

Viċtoriæ DD.à M.Porcio Catone,Iuuentutis,Termini,Concordiæ ærea,ſupra Gręcoſtaſim, Fortunæ obſequentis,Matris Romæ,Porticus Iulia, Margaritariorum,Liuiæ,Auguſti,Minucia,vel Numicia,Naſicæ,Porphyretica,Capitolinæ,Conſtantini, Iani duo. celebris mercatorum locus ad arcum Fabianum, ſuperior & inferior,Atrium publicum iu Capitolio,Mineruæ,Veſtæ,Area Opis & Area Cereris in vico iugario,Area Saturni ante ærarium,Sacellum Sumani,Larum,Aſylum inter duos Lucos,arcẽq; & Capitolium, Domus Diui Titi,Doliola,Sepulchrum Romuli, Accę Laurentiæ in via noua,Ficus Ruminalis, Lupercal

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0081-3

Virginis, Ara Saturni vetus, noua ad lacum Curtij, Iunonis Iugæ in vico iugario, Iouis Piſtoris in Capitolio.

Signa & ſtatuæ Deorum.

Iouis Imperatori, Præneſte Romã deuectum, æreũ Iouis à Sp. Caruilio ex Samnitica præda factum, Iunonis DD. à Pompeio Bythinico, Apollinis, trãslatum ex Apollonia à Lucullo: altum cubitos xxx. vel xxxII. Mineruæ Catulianæ, opus Euphranoris, duo Herculis: alterum à P. Sempronio Sauerrione DD. alterum æreum opus Liſyppi, à Q. Fabio Maximo Tarento deuectum, Herculis tunicati, iuxta roſtra, Victoria aurea, in tẽplo Iouis Optimi Maximi, Fides candida, Signum Vortumni in vico iugario, matris Statæ, boni Euentus opus Praxitelis, tria Deorum Nixiorum ante cellam Mineruæ, in templo Iouis Capitolini, Bonæ Fortunæ, opus Praxitelis.

Simulachra hominum.

Statua Diui Iulij equeſtris, in eius foro, Diui Auguſti, Claudij II. aurea X. pedum in tẽplo Iouis Opt Max. Conſtantini equeſtris, Romuli & Remi infantiũ ſub Lupa, Septem Regum in Capitolio, Actij Nauij Auguris ante Curiam, L. Iunij Bruti primi Conſulis in Capitolio, P. Valerij Poplicolæ, Horatij Coclitis in Cometio, Muciij Scæuolæ. Annij Fecialis equeſtris: in atrio domus regis Superbi, M. Furij Camilli pro Roſtris, Tullij Cælij: L. Roſcij. Sp. Nautii, & C. Fulcinij Legatorum Populi Romani à Fidenatib. Cæſorũ, pro Roſtris, P. Iunij & Ti. Coruncanij Legatorum populi Romani, ab Illyricis cæſorũ, pro Roſtris, Cn. Octauii in Legatione occiſi, pro Roſtris, Equeſtris Togata Q. Martij, Tremuli ante templum Caſtorum, L. Cæcilii Metelli Põt. Max. in Capitolio. Q. Fabij Maximi ærea equeſtris in Capitolio, P. Scipionis Africani, L. Scipionis Aſiatici chlamydata & crepidata. M. Lepidi bullata & prætextata. Trebij Ædilis, in Capitolio, Sullæ Dictatoris aurea equeſtris, Sullæ Felicis Dictatoris ænea, Trium Sibyllarum, pro Roſtris, Cœliæ Veſtalis equeſtris, Caiæ Suffetiæ Virginis Veſtalis, Corneliæ Gracchorũ matris, Hermodori Epheſij LL. xII. Tabularum interpretis, in Comitio, Alcibiadis, Pythagoræ in Comitio, Trophæa C. Marij aurea in Capitolio, Currus Seiuges à Cn. Cornelio poſiti, Simulachrũm Leonis, pro Roſtris, Equus C. Cæſaris, in eius foro, æneus Domitiani Auguſti, æneus Traiani Auguſti, Equa cernẽs quatuor Satyros, Elephas herbarius, Æreum Tauri ſimulachrum, in foro Boario, Signum Anſeris argenteum, in Capitolio, Clypei xII. inaurati. Clypeus Martis, cum imagine Haſdrubalis, AEnearum tabularum publicarum tria millia, Ludus AEmilius: alias Lepidi.

Fora.

Romanum, quod dicebatur Magnum: alias vetus, Cæſaris, in quo erant Veneris ſigna duo. alterum loricatum, alterum factum ab Arceſilao. Auguſti: Traiani cum Porticu, Boarium, Piſcarium, Argentarium. Curia Hoſtilia ſub veteribus, Curia Calabra in Capitolio: vbi Pontifex minor pronunciabat dies, Regia Numæ: alias Curia Pompiliana: in qua ſacrarium erat Opeconſiuæ, Senaculum aureũ, Baſilica Paulli AEmilij cum Phrygiis columnis, in foro, Iulia, Vlpia, alias Traiani, Porcia: vbi fuerat domus Q. Mœnii. Sempronia. Argentaria, Baſilica Opimii. Comitium: in quo erat ficus Ruminalis, Roſtra Populi Romani vetera, noua, Græcoſtaſis. Carcer imminens foro; à Seruio Tullio ædificatus media vrbe, Stationes Municipiorum, Ludi Literarii. Schola Xantha, Horti Aſiniani, Septẽ alias quinq; Tabernæ argentariæ nouæ. Balineum Polycleti, Balineæ priuatæ LXVI. Lacus Iuturnæ. Lacus ſine nomine cxx. Bibliotheca Capitolina, Diui Traiani, Arcus Fabianus, Titi Cæſaris, prope ædem Saturni, Traiani Cæſaris Auguſti, Seueri, & Marci Antonini in foro Boario. Fornix Stertinij in foro Boario, cum ſignis auratis. Columna C. Duilii, Mœnia, Mag. Lud. ſæcul. Roſtrata, in Capitolio. Diui Iulii roſtrata, alta pedes xx. Coclis Traiani Imperatoris alta pedes cxxIIx habet gradus cxxcv. feneſtellas XLV. Sepulchrũ Caii Publicii Bibuli Ædilis Plebis, Horrea xxIIx. In his Germanica & Agrippiana, Piſtrina xxx. Domus CL. In his L. Tarquinii ſuperbi regis cũ atrio, M. Mãlii Capitolini, P. Scipionis Africani, T. Annii Milonis, P. Ouidii Naſonis, M. Valerii Amerini Equitis Rom. Inſulæ cıɔ cıɔ cıɔ DCCCL. xxx. id eſt 3880. Regio in ambitu continet pedes ccıɔɔ M. ıɔɔ D CCCLXI. id eſt 14861.

REGIO NONA.

Circus Flaminius.

Collis Hortulorum, alias Hortorum. Campus Martius, Via Fornicata, Via recta,

Vici XXX.

Vicomagiſtri cxx. Curatores II. Denũciatores II. Palus Caprea. Mimitia vetus, Mimitia Frumẽtaria, Crypta Balbi, Ciconiæ nixæ, Meleagricũ, Fregellæ, Lucus Mauortianus, Mineruæ vetus, Petilinus maior: extra portam flumentanam, Lucinæ, vbi erat Terentum.

Templa VIII.

Pantheum Iouis vltoris: in quo erant ſigna Herculis humi ſedẽtis, Mineruæ ex ebore, opus Fidiæ. Veneris cũ vnione Cleopatræ, Iani, prope Theatrũ Marcelli, cũ ſigno Iani Bifrontis, Bruti Callaici: in quo erat Coloſſus Martis, & ſtatua Veneris Gnidiæ nuda, Apollinis, Neptuni, iuxta Septa, Diui Antonini, cum columna Coclide, Mineruæ Chalcidicæ, Templum Iſidis & Serapidis, prope Ouile.

Ædes XX.

Antiqua Apollinis, cũ lauacro & Coloſſo, Herculis magni, cuſtodis Circi Flaminij, Metelli: vbi erat ſtatua eburnea Iouis à Praxitele facta, Martis in Circo Flaminio, Volcani in Circo Flaminio. Iuturnæ ad aq̃ virginẽ. Bellonæ verſus portã Carmentalẽ in Circo Flaminio: Mineruæ: Fortunæ equeſtris vetus, Ædes Apollinis, Neptuni in Circo Flaminio, Larium permarinũ in Cãpo Martio, Boni Euentus, Veneris Victricis. Caſtoris in Circo Flaminio, Floræ, Iunonis Reginæ, Dianæ, Herculis Muſarũ, Iunonis in porticu Octauiæ vbi erãt ſtatuæ Æſculapii & Dianæ, opera Scopæ. Iunonis, Veneris & Iouis opera, Phyliſci Rhodii. Ibidem ſunt ſimulachrum Iunonis, opus Dionyſii & Polyclis: item Dianæ Latonæ. Muſarum nouem, Apollinis nudi, Apollinis citharam tenentis, opera Timantidis. item Æſculapii & Dianæ opera Cedhiſidori. AEdiculæ XXX. Porticus Q. Catuli, Philippi, Corinthia duplex Cn. Octauii, Argonautarum, Pompeii Magni, cum curia & Atrio Metelli, Agrippæ ante Pantheum, Octauiæ ſororis Auguſti: Delubrum cum ſigno Apollinis: opus Philiſci Rhodii. item ſtatuæ Saturni

turni

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0082-9

turni, Batrachi & Veneris, opus Fidiæ, & Corneliæ Gracchorum matris. Porticus Traiani Aug. in Campo Martio, Gordiani Imp. Gallieni Imp. Europæ, Atrium Pompeiſ, Sacrarium Numæ, Delubrum Iouis Statoris, Cn. Domitij cum ſignis Neptuni, Thetidos, Achillis, Nereidum & Tritonum: opera Scopæ, Apollinis in porticu Octauiæ, Ara Neptuni, Iſæum, Serapium, Miueruium, Odæum, Minerua vetus cum luco, Iuppiter Pompeianus pedum xxx. Coloſſus Apollinis, Equiria, Circus Flaminius, Circus Alexandri Imp. Stadium, Obeliſcus pro Gnomone in campo Martio, Stabula quatuor Factionũ, Theatrum Pompeij, Lapideum, Balbi: quod capit loca ccıↄↄ ccıↄↄ ccıↄↄ M xcv. id eſt 30095. Marceli, quod capit loca ccıↄↄ ccıↄↄ ccıↄↄ. ideſt 30000. Amphitheatrum T. Statij Tauri, Naumachia Domitiani, Forum Ahenobarbi, Baſilica Mattidij, alias Macidij vel Mattidiæ, Baſilica Marciana, Baſilica Antoniniana. vbi erat prouinciarum memoria, Curia Pompeii cum atrio & porticu, Octauiæ cum porticu in qua erat ſignum Apollinis fulmen tenentis, Septa Agrippiana, Trigaria, Ouile, Diribitorium, Villa publica: vbi primum cenſus populi actus eſt, Carcer Centum virorum, Horti Lucolliani, Agrippæ, Schola & porticus Octauiæ: in qua erat ſtatua Cupidinis, opus Praxitelis. Quatuor Satyri, & duæ Nymphæ, Thermæ Agrippæ, Neronianæ, Alexandrinæ, Hadriani Imperatoris, Decianæ, Balinea priuata LXIV. Lauacrum Apollinis, Lacus Thermarũ Neronis, Fons Scipionum, Bibliotheca porticus Octauiæ, Arcus Ti. Cæſaris, Diui Claudii. Columna Cochlis Antoniniana alta pedes CLXXV. habens gradus CCVI. & feneſtellas LVI. Columna index belli inferendi, ante ædem Bellonæ, Sepulchrum, ſiue Mauſoleum Auguſti: in quo erant duo pares obeliſci: ſinguli pedũ XLIIS. Domitiorum, in colle Hortulorum, in Campo Martio Sullæ Felicis Dictatoris, Iuliarum Cæſaris amitæ & filiæ, Hirtij & Panſæ Conſulum, Piſtrina XXXII. Horrea XXXII. Domus CXL. Inter ea Alexandri Imperatoris, Pinciorum, in colle Hortulorum, Inſula Philidis, Inſulæ MMM IↄCCXX CIIX id eſt 3788. Regio continet in ambitu pedes ccıↄↄ ccıↄↄ ccıↄↄ IↄLX. id eſt 30560.

REGIO DECIMA.

Palatium.

Mons Palatinus, alias Romulius, Via noua, Prata Bacchij: vbi fuerunt ædes Vitruuij Fundanij, Cliuus Victoriæ.

Vici VII.

Padi, Curiarum, Fortunæ reſpicientis, Salutaris, Apollinis, Huiuſque Diei Fortunæ reducis, Vicomagiſtri XXIIX. Curatores II. Denunciatores II. Roma quadrata, Sedes Imperij Romani, Velia, Summa Velia, Ad capita Bubula, Sicilia in Palatio, Lucus Larum, Ad Mammam: hoc eſt dictæ Mammeæ.

Templa X.

Iouis Statoris, Fidei, Apollinis Palatini, dedicatum ab Auguſto: vbi lychnugi pendebant inſtar arboris mala ferentis cum porticu & area: in quo erant ſimulachra Apollinis. opus Scopæ. Dianæ, opus Timothei: & ſigna quatuor boum æneorum facta à Myrone, Templum Lunæ in Palatio, Iouis: alias Solis Heliogabali, Auguſti, Quirini prope Lupercal, Iouis propugnatoris, Matris Deum: alias Magnæ matris. Ideæ cum eius ſimulachro ex Peſſinunte Romam aduecto, Febris in Palatio.

AEdes IX.

Conſi, Deæ Viriplacæ in Palatio, Fortunæ Vicinæ, Rhamnuſiæ, Iouis Victoris, Di-Iouis, Orci, Veſtæ, Victoriæ.

Ædiculæ VII.

Porticus templi Apollinis, cum ſtatua M. Varronis, Area templi Apollinis Palatini, Sacellum Larum in Velia, Volupiæ, Delubrum Iunonis Soſpitæ, Palatij, Mineruæ, Latonæ, Pentapylum Iouis Arbitratoris, Auguratoriũ, Cœnatio Iouis, Curia Saliorũ, Sacrariũ Saliorũ Palatinorum, Lupercal in Theatro Caſa Romuli, Tugurium Fauſtuli, Ara Febris, Palatina, Coloſſus Iouis Opt. Maxim. altus pedes CCL, Fortuna reſpiciens, Victoria Germaniciana, Coloſſus Apollinis Tuſcanici L. Pedum altus, in Bibliotheca Palatina, Statua aurea Britannici Cæſaris, Theatrum Statilij Tauri, in Palatio, Curiæ Veteres IV. id eſt Forienſis, Rapta, Vellenſis, & Velitia, Balneæ Palatinæ, Balineæ priuatæ XV. Arcus Octauii patris Auguſti; cum ſignis Apollinis & Dianæ, opus Fidiæ: quadriga & curru, Bibliothecæ Palatinæ duæ: videlicet Latina Apollinis, in qua erat ſtatua Numeriani Imp. altera erat Bibliotheca domus Tiberianæ, Septizoniũ Seueri Imperatoris, Sepulchrũ Cinciorũ, Piſtrina XII. Horrea XVI. Domus CXXCIX. In his Domus Tullij Hoſtilij regis, Anci Martij regis, Seruij Tullij regis, Poblicolæ in Velia, L. Craſſi Oratoris, L. Hortenſij Oratoris, L. Sergij Catilinæ, M. Æmilij Scauri, C. Cæſaris Dictatoris, L. Annæi Senecæ, M. Valerij Flacci, D. Catuli, M. Ciceronis, Domus Auguſtana, Tiberiana, cũ Bibliotheca, Dionyſij, Ceioniorum, Inſulæ CIↃ IↃC. id eſt 1600. Regio in ambitu continet pedes CCIↃↃ M. ICC. id eſt 11600.

REGIO VNDECIMA.

Circus Maximus.

Vici VIII.

Conſiuius: vel Conſinius, Proſerpinæ, Cereris, Argæi, Piſcarius, Parcarum, Veneris, Sanctus, antiquus Publicij ad portam Trigeminam, Vicomagiſtri XXXII. Curatores II. Denunciatores II. Porta Trigemina, Salinæ ad portam Trigeminam, Velabrum maius in foro Olitorio, Velabrum minus, Argiletum, Lucus Semeles minor, Lucus Saturni, Templum Mercurij, Caſtoris, Herculis Victoris, in foro Boario, Iani ad forum Olitorium.

Ædes XXII.

Summani vel Ditis patris, Cereris vetus, Proſerpinæ, Veneris, opus Fabij Gurgitis, Portumni, ad pontẽ Sublicium, alias Æmilium, Herculis Oliuarii, ad portam Trigeminam, Cereris, Pompeij: in qua erat ſignũ Herculis à Myrone factum, Portumni vetus, Murciæ: alias Veneris Myrteæ, Conſi ſubterranea: alias Neptuni equeſtris, Pietatis in foro Olitorio, Iunonis Matutæ in foro Olitorio, Iunonis, Pudicitiæ Patriciæ, Pudicitiæ Plebeiæ, in vico lõgo, Fortunæ Virilis ad Tiberim: in qua erat ſtatua lignea Seruij Tullij regis, Spei in foro Olitorio, Apollinis Medici, Liberi & Liberæ,

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0083-4

Solis, Floræ.

Ædiculæ VII.

Veneris, Iunonis, Iuuentutis in Circo, Solis in Circo, Proſerpinæ, Cereris, Parcarum, Area Sancta, Apollinis, Sacrarium Saturni cum Luco, Sacellum Iouis Conſeruatoris, Sacrarium Numæ, Ara Maxima vel Magna Herculis, Conſi, Iouis inuentoris, Accæ Laurentiæ in Velabro, Apollo Cœliſpex, Hercules Triumphalis, Signum Deæ Setiæ, vel Segeſtæ, Signa Metiæ, & Tutilinæ in Circo Maximo, Circus Maximus: qui capit loca CCIↃ IↃↃ CCCCIↃↃↃↃ. id eſt 485000. in hoc erāt obeliſci duo; quorū maior eſt pedum CXXXII. minor ped. LXXXIIXS. Circus intimus, Forum Olitorium, Baſilica Caij & Lucij Cæſarum, Campus Trigeminorum, Taberna Bibliopolarum Argiletanæ, Emiſſarium Cloacæ Maximæ in Tiberim, Balineæ priuatæ XV. Lacus ſine nomine XV. Fornix Stertinij in Circo Maximo cum ſignis auratis, Columna Lactaria in foro Olitorio ad quam infantes lacte alendos deferebant, Horrea XVI. Piſtrina XII. Domus CXXCIX. Inſulæ MIↃC. id eſt 1600. Regio in ambitu continet pedes CCIↃↃ MIↃC. id eſt 11600.

REGIO DVODECIMA.

Vici XII.

Piſcina publica.

Veneris almæ, Piſcinæ publicæ, Dianæ, Ceios, Triari, Signiſalienſis, Lacitecti, Fortunæ mammoſæ, portæ Ruduſculanæ, portæ Nauiæ, Victoris, Vicomagiſtri XLIIX. Curatores II. Denunciatores II. Cohortes Vigilum III. Caput Viæ nouæ, Fons Lollianus, Ædes bonæ Deæ Subſaxanæ, Iſidis, AEdicula Veneris almæ, Dianæ, Area radicaria, Ara Lauernæ, Fortuna mammoſa, Iſis Athenodora, Signum Delphini, Cāpus Lanatarius, Horti Aſiniani, Thermæ Antoninianæ, Balineæ priuatæ LXIIX. Lacus LXXX. Septizonium vetus, Horrea XXIIX. Piſtrina XXV. Domus CXXIIX. In his ſeptem Parthorum, Fabij Cilonis, L. Cornificij. Priuara Hadriani Imperatoris, Inſulæ MM CDXXCVI. Id eſt 2486. Regio in ambitu continet pedes CCIↃↃ MM. id eſt 12000.

REGIO DECIMATERTIA.

Auentinus.

Mons Auentinus, Cliuus Publicij.

Vici XVII.

Vicus Fidij, frumentarius, trium viarum, Cæſeti, Valeri, Fortunæ, capitis Cantheri, trium alitum, nonus, Loreti minoris, Armiluſtri, columnę ligneæ, materiarius, mundiciei, Loreti maioris, vbi erat Vortumnus, Fortunæ dubiæ, Vicomagiſtri LXIIX. Curatores II. Denunciatores II. Cliuus publicus, Caput Armiluſtri, Doliolum, Remuria, Scalæ Gemoniæ, Lauretum, Mappa aurea, Spelunca Caci, Platanon, Lucus Lunæ in Auentino, Laurentinus, Platanorum, Loreti maioris, Loreti minoris, Hylernæ.

Templa ſex.

Lunæ in Auentino magnum, commune Dianæ, Bonæ Deæ in Auentino, Libertatis, Iunonis Reginæ DD. à Camillo captis Veiis, Iſidis.

AEdes IIX.

AEdes Conſi, Diui Tatij, Mineruæ: alias Palladis in Auentino, Siluani, Mecurij, Herculis & Siluani, Matutæ, cum æreis columnis & atrio, Victoriæ in Auentino.

AEdiculæ.

Fidij, Fortunæ dubiæ, Hylernæ, Deæ Tutilinæ, Porticus AEmilia, Fabaria, vel Faberii, Atrium Libertatis in Auentino, Matutæ, Sepulchrum Diui Tatij, Area Publica, Pinaria, Ara Iouis Elicij, Vortumnus: Fortuna horreorum Galbianorum, Statua Minuci Augurini præfecti annonæ, Odæum, Naumachia, Forum Piſtorium, Campus Pecuarius, vel Peſcuarius, Schola Caſſij, Thermæ Varianæ, priuatæ Traiani, Balineæ priuatæ LXXIV. Lacus LXXIIX. Fons Siluani, Emporium extra portam Trigeminam, Sepulchrum C. Ceſtij VII. viri Epulonum, Columna P. Mancini præfecti annonæ, Horrea XXVI. in his Aniceti, Varguntei, Galbiana, Horrea Domitiani Auguſti, Piſtrina XXX. Domus CLV. In his Vlpiorum, alias priuata Traiani, Vitellij Imperatoris, Ennij Poetæ, Faberij Scribæ, Licinii Suræ III. Coſ. Inſulæ MM CDXXCIIX. id eſt 2488 Regio continet in ambitu pedes CCIↃↃ IↃↃ MCCC. id eſt 16300.

REGIO QVARTADECIMA.

Trans Tiberim.

Ianiculus mons, Vaticanus mons, Inſula, Naualia.

Vici XXIII.

Cenſorij, Gemini, Roſtratæ, Longi Aquilæ, Statuæ Sicianę, Quadrati, Raciliani maioris, Raciliani minoris, Ianiculenſis, Bruttianus, Larum ruralium, Statuæ Valerianæ, Salutaris, Paulli, Sex. Lucei, Simi Publici, Patratilli, Laci reſtituti, Saufei, Sergi, Ploti, Vicus Viberini, Graianarum, Vicomagiſtri XCII. Curatores II. Denunciatores II. Cohortes Vigilum VII. Caput Gorgonis, Lucus Forinarum, publicus, Vaticanus, Templum fortis Fortunæ, Apollinis in Vaticano, Fortunæ liberæ.

AEdes VI.

Forinarum, Iſidis, Iouis, Fauni, AEſculapij, Dianæ ſuburbanæ.

AEdiculæ. XXII.

Ianus Septimianus, Area Vaticana, Septimiana, Sacellū Deæ Maniæ, Aræ XII. Iano dicatæ, Ara Martis, Statua Valeriana, Sicciana, diui Iulij in Inſula, Diuę Corniſcæ, Hercules cubās, Hippodrom⁹, Circ⁹ Vaticanus: alias

alias Caij & Neronis, in qua obeliſcus eſt pedū LXXXII. Circus Domitiæ in pratis, Obeliſcus magnus, in Inſula Naumachiæ duæ, Tribunal Aurelium, Caſtra Lecticariorum, Vetera. Campus Bruttianus, Codetanus, Vaticanus, Horti Cæſaris, Domitiæ, Galbi Imperatoris, Martialis, Getæ, Albiona, Prata Mucia, Quinctia, Noſocomium: vbi ægroti curabantur in Inſula, Thermæ Septimianæ, Hyemales Aureliani Imp. Balineum Ampelidis. Priſciliani, priuata CXXXVI. Lacus CXXC. Sepulchrum Numæ regis in Ianiculo. St. Cæcilij poetæ, Hadriani Imperatoris, Horrea XXII. Piſtrina XXXII. Domus CL. In his Domus Martialis, Inſulæ MMMCDIX. id eſt 3409. Regio continet in ambitu pedes CCIↃↃ CCIↃↃ CCIↃↃ MMMCDXXCIX. id eſt 33489.

Quæ ſequuntur incerta ſunt quo loco reponi debeant.

Petuſcū Palati Regio Vrbis, Fregellæ locus in Vrbe, Argæa loca in Vrbe, Eſculetū locus in vrbe, Cliuus Foro proximus, Vicus Publicius, Vicus Coſconius, Compitum Fabricij, Lucus Veneris Lubentinæ.

Templa.

Templum Fortunæ Virginis, Muliebris via Latina, Maſculæ. Barbatæ, Equeſtris nouæ, Plebeiæ, Priuatæ, Viſcatæ, Blandæ, Conuertentis. Beneſperantis, Auertentis. *Templa. Iouis Victoris.*

Inuicti, pugnacis, Prædatoris, Mariani, Templum Iunonis Caprotinæ, Apollinis Soſiani, Apollinis Tortoris, Veneris Lubentinæ, Veneris Victricis, Herculis defenſoris, Herculis, via Latina, Adonidis, Annonæ Sanctæ, Vacunæ, Iuſtitiæ, Themidis, Erymnarū, Clementiæ Cæſaris, Diui Auguſti ad Mineruam, Iuſtitiæ Auguſti, Fœcunditatis Poppææ. Diui Hadriani.

Aedes.

Honoris & Veneris Marianæ, Deum Conſentum, Porticus Vipſani, Reguli, Stadiata, C. Columnarum, Curua, in Hortis Commodianis, Atrium Sutorium, Sacrarium Gentis Iuliæ, Sacellum Minucij, Mutini, Ara Pacis, Larum, Curiæ nouæ proximæ compitum Fabricij, Tifata, Titia, Faucia.

Fora.

Gallorum, Ruſticorum, Aurelij, Cædicij, Baſilica Veſtini, Neptuni, Vaſcellaria, Floſſelli, Sicini, Fuluia, Mammææ, Campus Volcani, Iouis, Licinij, Horti Mariani, Seruiliani, Commodiani, Balneum Ti. Claudij Etruſci, Statili, Martialis, Annæi Senecæ, Tuccæ, Fauſti, Fortunati, Grylli, Lupi, Pontici, Seueri, Pæti, Titii, Criſpini, Offonij, Tigilini, Alexandri Imperatoris, Varij, Nymphæum Marci Imp. prope Septizoniū, Nymphæum Gordiani Imp. Lacus Seruilius, Caſtra Tabellariorum, Victimariorum, Salgamariorum, Salitariorum, Equitum ſingulorum, Horrea Seiana.

AQVÆ VIGINTI ERANT *in vrbe.*

Aqua Appia, Anio vetus, Marcia, alias Aufeia, Tepula, Iulia, Virgo, Halſia, vel Halſietina: quæ & Auguſta, Claudia Albudina, Cœrulea, Curtia, Auguſta, Anio nouus, Riuus Herculaneus, Aqua Crabra. Sabatina, vel Cimina, Aurelia, Septimiana, trans Tyberim, Traiana, Alexandrina, Damnata, Annia, Algentiana, Seueriana, Antoniniana, Setina, Procopius ſcribit ſuo tempore fuiſſe in vrbe aquæductus quatuordecim.

MONTES SEPTEM *in vrbe.*

Mons Palatinus, Capitolinus, Cœlius, Eſquilinus: Quirinalis, Viminalis, Auentinus.

Præter hos trans Tiberim ſunt.

Mons Ianiculus: vel Ianiculum, Mons Vaticanus.

Et extra vetus Pomœrium.

Collis Hortulorum, Regiones XIV. Vici CCX. Ædiculæ totidē, Vicomagiſtri IↃ CCCXI. Curatores XXIIX. Denunciatores XXIIX. Cohortes Prætoriæ XVII. Vigilū VI. Vrbanę VI. Excubitoria XIV. Vexilla II. cōmunia, Caſtra Peregrina, Prætoria, Miſenatium II. Tabellariorum, Lecticariorum, Victimariorum, Salicariorū, Equitū ſingulorū, Gyptiana, Vetera, Horrea CCCXXVII. Piſtrina CCCXXIX. Balinæa CMIX. Id eſt. 909. Lacus MXCIIX. Id eſt. 1098. Domus MMCXVII. Id eſt 2117. Inſulæ CCIↃↃ IↃↃ M CMXII. id eſt 41912.

Luci XXXII.

Veſtæ Cuperius, Iouis Viminei, Loreti minoris, Loreti maioris, Platanorum, Querquetularius, Cuperius Hoſtiliani, Cuperius ſcholæ Capulatorum, Mauortianus, Vaticanus, Furinarum, Poetilinus, Lunæ in Auentino Lucinæ: vbi erat Terentum, Saturni, Semilis minor, Larum, Mineruæ vetus, Victoriæ, Petilinus maior, extra portam Flumentanam, Fagutalis, Eſquilinus, Mephitis, Iunonis Lucinæ, Rubiginis, Veneris Lubentinæ, Laurentinus, Hylernæ, Publicus, Egeriæ, Camœnarum.

Fora XIX.

Romanum: quod dicebatur Magnum, Cæſaris Dictatoris, Auguſti Cæſaris, Boarium, Tranſitorium Neruæ, Olitorium, Piſtorium, Imperatoris Neruæ Traiani Cæſ. Aug. Domitii Ahenobarbi, Suarium vel Syarium. Archemoriū, Diocletiani Imperatoris, Gallorum, Ruſticorum, Cupedinis ad Corneta, Piſcarium. C. Criſpi Salluſtii, Aurelium, Cædicii.

Baſilicæ XXI.

Vlpia, L. Paulli in foro, Veſtini, Iulia, Neptuni, Macidij, alias Matidij, vel Matidiæ, Marciana, Vaſcellaria: alias vaſtellaria, Filicelli: alias Floſelli, vel Floſſelli, Sicini, vel Sicimini, Conſtantiniana, Portia: à Porcio Catone facta, L. Pauli vetus, Argentaria, Opimiana, Æmilia, Fuluia, Mammæa, Antoniniana.

Campi XVII.

Viminalis, Eſquilinus, Agrippæ, Martius, Codetanus, Bruttianus, Lanatarius, Pecuarius, Vaticanus trans Tyberim, Ridiculi, Martialis, Cœlimontanus, Furinarum, Trigeminorum, Voſcani, Iouis, Licinij.

Thermæ XX.

Traiani, Titi Cæſaris, Agrippæ, Syriacæ, Commodianæ, Seuerianæ alias Varianæ, Antoninianæ, Alexādrinæ, Diocletianæ, Decianæ, Conſtantinianæ, Septimianæ, Olympiadis, Philippianæ, Traianæ priuatæ & publicæ, Neronianæ, Nouati Hadriani Imp. Varianæ in Auentino, Iani quadrifrontes XXXVI. per omnes regiones marmoribus incruſtrati & adornati inſigniis miliaribus & ſignis, Duo præcipui ad Arcum Fabianum, ſuperior inferiorque.

Viæ XXXI.

Appia, Latina, Lauicana, vel Labicana, Campana, Præneſtina, Tiburtina, vel Gabina, Collatina, Noméntana, vel Figulenſis, vel Ficulnenſis, Salaria, Flaminia, Æmilia, Claudia, vel Clodia, Valeria, noua & vetus, Oſtienſis, Laurentina, Ardeatina, Setina, Quinctia, Gallicana, Triumphalis, Patinaria, Cimina, Cornelia, Tiberina, Aurelia, Caſſia, Portuenſis, Gallica, Laticulenſis, vel Ianiculenſis, Flauia vel Traiana, Capitolia II. nouũ & vetus, Amphitheatra II. Coloſſæ II. Colũnæ Cochlides II. Theatra III. alias IV. Circi IIX. alias IX. Ludi V. alias VI. alias VII. Naumachię V. alias VI. Stadia II. Nymphæa XII. vel XI. vel XV. Macella II. Equi ænei inaurati XXCIV. eburnei CXXIV. vel XCIV. magni XXIV. Tabulæ & ſigna ſine numero. Arcus marmorei XXXVI. Lupanaria XLVI. Latrinæ publicæ CXLIV. Coloſſi ænei XXXVII. marmorei LI. Obeliſci magni VI. duo in Circo maximo, maior eſt ped. CXXXII. minor eſt pedum, XXCIIXS. in Campo martio altus pedes LXXII. in Circo Vaticano altus pedes LXXII duo in Mauſoleo Auguſti pares: ſinguli ped. XXIIS. in inſula Tiberina, parui XLII. in pleriſque ſunt notæ Ægyptiæ Hieroglyphicæ, Bibliothecę vndetriginta publicę. Ex his præcipuę ſunt Palatina & Vlpia.

Pontes IIX.

Miluius, Ælius, Aurelius vel Vaticanus, Ianiculenſis, Fabricius, Ceſtius, Æmilius, qui olim dicebatur Sublicius, Menſæ oleariæ IↃↃↃↃ CCIↃↃ ↀCIↃↃ M IↃↃ id eſt 74000, vel CCIↃↃ CCIↃↃ M IↃↃ. id eſt 24000. Mœnium Vrbis ambitus habet Turres CCCLX. Portæ Vrbis numerantur ab Onuphrio & aliis XXXVII. Hodie ſunt XX. Flumentana vel Flaminia, nunc Porta Populi, Collatina vel Pinciana, Quirinalis, quæ & Agonalis & Collina: hodie vocatur Salaria, Viminalis, vel Ficulnenſis, vel Numentana: hodie dicitur S. Agnetis, Tiburtina, Exquilina, vel Taurina: nunc Porta S. Laurẽtij, Nænia olim Lauicana vel Labicana. dicitur hodie Porta maior, Cælimontana, ſiue Aſinaria: nunc Sancti Ioannis, Gabiuſa, Latina, Capena, vel Camœna, vel Appia, vel Triumphalis, vel Fontinalis: nunc dicitur Sancti Sebaſtiani, Tergemina, hodie non attingit mœnia. Oſtienſis: hodie dicitur S. Pauli, Portuenſis: quæ nunc eſt porta Ripæ, Aurelia hodie dicitur porta ſancti Pancratij, Septimiana, Ælia: nunc Caſtelli S. Angeli. Sunt & aliæ in Vaticano colle: Pertuſa in altiore collis parte, Sancti Petri ſub hortis Pontificiis, Sancti Onufrij, ad Palatium Cæſianum.

DE TRIBVBVS VRBIS ROMÆ.

AD hunc tractatum de regionibus, Inſulis, vicis, & aliis locis, qui in vrbe Romana deſcribuntur ab auctoribus, referri poſſunt ea quæ de Tribubus vrbis tradũtur: quæ quia ſingulæ loca certa vrbis complectebantur, non abſurde cum regionibus vrbis comparari poſſunt.

Tribus igitur dicta eſt aliqua pars vrbis, vel agri Romani: erant enim partes diſtinctæ locis in vrbe diuerſis, & regionibus vndique circum Vrbem per Italiam diſperſis.

Cum enim Romulus poſt interfectum Amulium patruum, & reſtitutum regnum Albæ Longæ Numitori auo Amulij fratri, à quo pulſus erat regno, accerſitis in ſocietatem paſtoribus, & aliquot Albanis, quib. ſe iũxerunt aliquot Græcanici generis homines, qui antea Palatinũ montẽ incolebant: cum iis, inquam, ſtatuit Alba relicta nouam vrbem condere; Quod vbi factum eſſet vt teſtatur Dionyſius Halicarnaſeus lib. 2. omnem multitudinẽ eorum qui ad eũ confluxerant, in tres partes diuiſit, ac ſingulis ſua loca diſtribuit habitãda, illiſq; Ducẽ aliquem virum clarum ac ſtrenuũ præpoſuit. Deinde partes illas populi (quas Trib. vocauit) ſingulas in decem partitus eſt Curias: ſinguliſq; totidẽ fortiſſimos viros præfecit. Tribuũ nomina fuerunt: Ramnẽſis, Titienſis, & Lucerum. Ramnenſes à Romulo Vrbis conditore nomen ſortiti ſunt: & ex eorum numero fuere paſtores & Albani aliquot, cum Græculis antiquis loci illius habitatoribus, quibus Palatinus & Cœlius montes incolendi dati ſunt. Titienſes vocati ſunt à Tito Tatio Sabinorum rege: contra quem Romulus bellum geſſit: iiſque victis & ſuperatis, vitam incolumem conceſſit, eorumque regem Tatium cum Sabinis omnibus Romam tranſtulit, & in ſocietatem regni admiſit, deditque Capitolium & Quirinalem habitandum.

Luceres à Lucumone dicti ſunt, vel à Lucretino, vel potius ab Aſyli Luco, quem Romulus refugium omnium exulum propoſuerat, vt quicunq; (cuiuslibet criminis rei eſſent) ad eum confugerent, vitam ſaluam, incolumitatem & libertatem adipiſcerentur, ac ciuitate donarentur: ideo multi ex omni circumiacente vicinia quotidie Romã confluebant, ex Latio, Etruria & ex Ardeatibus, illiq; aduentitiæ multitudini Romulus conceſſit loca plana; quæ ſunt inter Palatinum & Capitolium, quæque circa forum continebantur.

Tres hæ Tribus ſub Tarquinio Priſco duplicatæ ſunt, aucta mirum in modum multitudine: cumq; recenter Ciuitate donatos in alias Tribus vellet diſtribuere, à Nauio Augure pro-

prohibitus eſt,ne nouas tribus faceret;ſed iis contentus eſſet,ſub quorum nominib.Regni gubernacula fuerat adeptus.Is igitur non audens aliquid innouare, multitudinem nouam in tres alias Trib. partitus eſt:iiſq; nomina priora à Romulo indita reliquit:ita tamẽ vt Ramnenſes primos & ſecundos dixerit, Titienſes primos & ſecundos, & Luceres primos ſecundoſque. Seruius Tullius hunc poſtea auxit numerum : de quo ita Dionyſius Halic. lib. 4. Tullius poſtquam ſeptem colles vno muro complexus eſt , vrbem in quatuor partes diuiſit,à collib. cognominatas,in Palatinam , Suburranã, Collinam,& Eſquilinam. addit idem Dionyſius: Diuiſit & vniuerſum agrum in partes viginti ſex : ita vt eſſent quatuor Tribus Vrbanæ, & viginti ſex ruſticæ:ita factæ ſunt triginta Tribus.

Carolus Sigonius lib.3. de antiq.iur.ciu.Rom.cap.3.dicit, Seruius Tullius aucta mirum in modum aduentitia multitudine , vrbem adiuncto Viminali & Eſquilino collibus ampliorem fecit:eamque diſtribuit in quatuor partes ſiue Tribus, Suburanam,Palatinam, Eſquilinam,& Collinam:vniuerſamque multitudinem ruſticam,in quindecim tribus partitus eſt:quarum ſunt hæc nomina:Romilia,Læmonia,Puppinia,Galeria,Pollia,Voltinia, Æmilia,Cornelia,Fabia,Horatia,Menenia,Papiria,Sergia,Veturia,& Claudia.

Poſtea ſucceſſu temporis aliæ his additæ ſunt:Nam vindicata in Libertatem ciuitate, anno CCLIIX.poſt vrbem conditam adiunctæ ſunt aliæ duæ,Cruſtumina,& Veientina. Anno autem vrbis CCCLXVI.quatuor iterum additæ ſunt,Stellatina,Tromentina,Sabatina , & Narnienſis: Anno CCCLXXV.Pomptina & Publilia. Anno CCCCXXI.Mitia & Scaptia : Anno CCCCXXXV. Vfentina & Falerina. Anno CCCCLIV.Anienſis & Tarentina. Anno DXII.Veſtina & Quirina. Ita earum numerus creuitvſque ad trigintaquinque.

A principio nouæ vrbis primum locum obtinebant Vrbanæ Tribus,ſed poſtea Ruſticæ prælatæ ſunt:quod hæ in agricultura verſarentur, & labore frugifero,illæ vero in vrbe inutili aut ſaltem non neceſſario marcerent otio. Factumq; eſt vt optimates inter ruſticas Trib. cenſeri voluerint,& ex ſuo nomine Tribus,in quib.inſerti erant,appellare,abolitis priorib. locorum nominibus.

Tribuum ſingulorum nomina.

I. Suburana Tribus prima fuit inter Vrbanas Tribus.ſic dicta , quod ſub antiqua eſſet vrbe:ea occupabat Cœlium montem, & loca circumuicina.

II. Exquilina, dicta eſt ab Eſquiliis:quod in ea vrbis parte conſiſteret.

III. Collina complectebatur colles Quirinalem & Viminalem.

IV. Palatina ſita erat in Palatino & Capitolio montibus.

V. Romilia prima fuit ruſticanarum Tribuum:ſita erat in agro Veientum ſub Roma, prope vrbis mœnia ſecũdũ fluuiũ,vſq; ad maris oſtia,protẽdebaturq; trãs Tiberim.

VI. Lemonia dicta eſt à Lemonio pago, qui eſt ad portam Capenam & viam Latinam.

VII. Pupinia,ab agro Pupino,qui erat in Latio cis Tiberim ad mare vergens.

VIII. Galeria , à Galeſo flumine Thuſciæ.

IX. Pollia,incertum eſt vnde deriuetur eius nomen.

X. Voltinia: & hæc incertam habet denominationem.

XI. Claudia ab Actio Clauſo(qui poſtea Appius Claudius vocatus eſt)nomen cepit, q; in eam adſcriptus eſſet cum ſuis clientib. Regillo profugus & ciuitate donatus.

XII. Æmilia ab Æmiliorum gente illuſtri : nam poſtea tribus ruſticæ relictis locorum appellationibus,à familiis ſplendidioribus nomina ſumpſerunt.

XIII. Cornelia,à Corneliorum gente nobiliſſima inter Romanos.

XIV. Fabia,à Fabiis.

XV. Horatia ab Horatiis.

XVI. Menenia,à Meneniis.

XVII. Papiria,à Papiriis.

XVIII. Sergia,à Sergiis.

XIX. Veturia à Veturiis: hæc prius dicebatur Vetuſia.

XX. Cruſtumina vel Cluſtumina, dicta eſt ab vrbe Thuſcorum Cruſtumino vel Cluſtumino.

XXI. Veientina,à Veiis,vel ab agro Veientum.

XXII. Stellatina à Stellate agro Thuſcorum.

XXIII. Tromentina à campo Tromento in Thuſcia.

XXIV. Sabatina, à Lacu Sabate in Thuſcia: qui vocatur hodie Anguillaria.
XXV. Arnienſis ab Arno Tuſco flumine.
XXVI. Promptina à Promptina vrbe Volſcorum, prope Terracinam.
XXVII. Popilia, vel Poplilia, vel Publilia, à quadam matrona Felici Popilia, cuius nomen erat auſpicatum apud ſuos.
XXIIX. Mæcia, à Caſtro Mæcio prope Lanuuium.
XXIX. Scaptia, ab vrbe Latij Scaptia.
XXX. Vſentina, ab Vſente fluuio agri Priuernatis.
XXXI. Falerina, ab agro Falerno in Campania.
XXXII. Anienſis, ab Aniene amne Sabinorum.
XXXIII. Terentina, à Terento loco in Campo Martio.
XXXIV. Velina à Lacu Velino in Sabinis.
XXXV. Quirina à Curenſibus Sabinis.

P. VICTORIS

DE REGIONIBVS VRBIS ROMÆ, LIBER.

REGIO PRIMA.

Porta Capena.

Vicus, & ædes Camœnarũ, Druſianus, Sulpiti vlterioris, Sulpiti citerioris, Fortunæ obſequentis, Pulueŕarius, Honoris & Virtutis, triũ ararum, Fabriti, Ædes Martis, Mineruę, Tẽpeſtatis, Area Apollinis, Spei, Galli, ſiue Thalli, ſiue Galliæ, Pinaria, Carſuræ, Lacus Promethei, Veſpaſiani, Balineũ Torquati, Vectii Bolani, Mamertini, Abaſcãtiani, Antiochiani, Thermæ Seueriæ, Cõmodianæ. Arcus D. Veri Parthici, D. Traiani, Druſi, Mutatoriũ Cæſaris, Almo fluuius, Vici IX. Ædiculæ X. Vicomagiſtri XXXII. Curatores II. Denũciatores II. Inſulę IIII. mil. CCL. Domus CXX. Horrea XIII. Balineæ priuatę LXXXII. Lacus LXXXIII. Piſtrina XX. Regio in ambitu continet pedes XII. mil. CCXXII.

REGIO SECVNDA.

Cælimontium.

Templũ Claudii, Macellũ magnũ, Campus Martialis, Lupariæ, Antrũ Cyclopis, Caſtra Peregrina, Caput Africæ, Arbor Sancta, Domus Philippi, Domus Vectiliana, Regia Tulli Hoſtilij, tẽplumq́; Manſiones Albanæ, Mica aurea, Armentariũ, Spolium Samariũ, Ludus matutinus, Gallicus, Cohortes quinq; Vigilũ, Vici VI. Ædiculæ VIII. Vicomagiſtri XXVIII. Curatores II. Denũciatores II. Inſulæ III. mil. Domus CXXXIII, Horrea XXIII. Balineæ priuatæ XX. Piſtrina XII. Regio in ambitu continet pedes XII. mil. CC.

REGIO TERTIA.

Iſis & Serapis moneta.

Amphitheatrũ, q̃ capit loca LXXXVII. mil. Ludus magnus, Dacicus, Domus Bryttiana, Saimũ Choragium, Prætura præſentiſſima, Thermæ Titi Cæſ. Aug. Philippi Cæſ. Aug. Traiani Cæſ. Aug. Lacus Paſtoris, Schola Quæſtorum, Capulatorũ, Porticus Liuia, Caſtra Miſenatiũ, Subura, Vici VIII. Ædiculæ VIII. Vicomagiſtri XXIV. Curatores II. Denũciatores II. Inſulę II. mil. DCCLVII. Domus CLX. Horrea XVIII. Balineæ priuatæ LXXX. Lacus LXV. Piſtrina XII. Regio in ambitu continet pedes XII. mil. CCCCL.

REGIO QVARTA.

Tẽplum Pacis, Remi, Veneris, Fauſtinæ, Telluris, Via ſacra, Baſilica Conſtantini, Baſilica Pauli Æmilij, Sacriportus, Forũ tranſitoriũ, Balineum Daphnidis, Porticus Aſidata, Area Vulcani cũ Vulcanali: Buccina aurea, Apollo ſandaliaris, Horrea Cartharea, vel taſtaria, vel teſtaria, Sororiũ tigillũ, Coloſſus altus ped. CII. ſemis habens in capite radios VII. ſinguli pedũ XXII. ſemis Meta ſudans, Carinæ, Domus Põpeii, Auita Ciceronum domus, Vici VIII. Ædiculæ VIII. Vicomagiſtri XXXII. Curatores II. Denunciatores II. Inſulæ II. Mil. DCCLVII. Domus CXXXVIII. Horrea VIII. Balineę priuatæ LXXV. Lacus LXXVIII. Piſtrina XII. Regio in ambitu continet pedes XIII. mil.

REGIO QVINTA.

Exquilina cum Turri & colle Viminali.

Lacus Promethei, Macellum Liuiani, Nymphæũ D. Alexandri, Cohortes VII. Vigilum, AEdes Veneris Erycinæ ad portam Collinam, Horti Plautiani, Mecænatis, Regia Serui Tulli, Hercules Sullanus, Amphitreatrum caſtrenſe. Cãpus Exquilinus & lacus, Viminalis ſub aggere, Lucus Petelinus, Fagutalis, Templum Iunonis Lucinæ, Domus Aquilij iurecõſulti, Q. Catuli, & M. Craſſi. Ara Iouis Viminei, Minerua medica, Iſis patricia, Lauacrũ Agrippinæ, Thermæ Olympiadis, Vici XVI. Ædiculæ totidẽ, Vicomagiſtri LX. Curatores II. Denũciatores II. Inſulæ III. mil. DCCCL. Domus CLXXX. Lacus LXXIX. Horrea XXIII. Balineæ priuatæ LXXV. Piſtrina XII. Regio in ambitu continet pedes XV. mil. DCCCC.

REGIO SEXTA.

Alta Semita.

Vicus Bellonæ, Mamuri, Templum Salutis in colle Quirinali, Tẽplum Serapeũ, Apollinis, Clatrę, Florę & Circus, Quirini, Floralia, Capitoliũ vetus, Diuus Fidius in colle, Forũ Saluſtii, Fortuna publica in colle, Statua Mamuri plũbea, Domus Attici, Malũ Punicũ: ad quod Domitianus DD. tẽplum gentis Flauiæ: & erat domus eius Horti Saluſtiani, Senatulũ mulierum, Thermæ Diocletianæ, Conſtantinianæ, Balinea Pauli, Decem Tabernæ, Ad Gallinas albas, Area Calidij, Cohortes III. Vigilũ, Vici XII. Ædiculæ XVI. Vicomagiſtri XLVIII. Curatores II. Denunciatores II. Inſulæ III. mil. DV. Domus CXLV. Horrea XVIII. Balineæ priuatæ LXXV. Lacus LXXVI. Piſtrina XII. Regio in ambitu continet pedes XV. mil. DC.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0088-2

REGIO SEPTIMA.

Via lata.

Lacus Ganymedis, Cohortes VII. Vigilum, Arcus nouus, Nymphæum Iouis, Ædicula capraria, Campus Agrippæ, Caſtra Gentiana: aliter Cipſiana, Porticus Conſtantini, Templum nouum Spei, Solis, nouum Fortunæ, nouum Quirini, Sacellum Genij Sangi, Equi ænei Tiridatis, Forum ſuarium, Archemorium, Horti Argiani, Pila Tiburtina, Ad manſuetos, Lapis pertuſus, Vici X. Vico magiſtri XL. Curatores II. Denunciatores II. Inſulæ III. mil. CCCLXXXV. Domus CXX. Horrea XXV. Piſtrina XVI. Balineæ priuatæ LXXVI. Lacus LXXVI. Regio in ambitu continet pedes XII. mil. DCC.

REGIO OCTAVA.

Forum Romanum.

Roſtra Populi Romani, Ædes Victoriæ, Templum Iulij Cæſ. in foro, Victoriæ aureæ ſtatua in templo Iouis opt. max. Ficus Ruminalis & Lupercal virginis, Columna cum ſtatua M. Ludij, Grecoſtaſis, Ædes Opis & Saturni in vico iugario, Miliarium aureum, Senatulum aureum, Pila Oratia: vbi trophæa locata nũcupãtur Curia, Templum Caſtorum ad lacum Iuturnæ, Templum Concordiæ, Equus æneus Domitiani, Atrium Mineruæ, Ludus Aimulius, Iulia Porticus, Arcus Fabianus, Puteal Libonis, Iani duo, celebris mercatorum locus, Regia Numæ, Templum Veſtæ, Deum Penatium, Romuli, Iani, Forum Cæſaris, Stationes municipiorum, Forum Auguſti cum æde Martis vltoris, Traiani cũ templo & equo æneo, & colũna cochlide, Cohortes VI. Vigilum, Ædicula Concordiæ ſupra Græcoſtaſin. Lacus Curtius, Baſilica argentaria, Vmbilicus Vrbis Romæ, Templum Titi & Veſpaſiani, Baſilica Pauli cum Phrygiis columnis, Ficus Ruminalis in Comitio, vbi Lupercal, Ædes Veiouis inter arcem & Capitolium prope Aſylum, Vicus Ligurum, Apollo translatus ex Apollonia à Lucullo XXX. cubitum, Delubrum Mineruæ, Ædicula Iuuentæ, Porta Carmentalis verſus circum Flaminium, Templum Carmentæ, Capitolium, vbi omniũ Deorum ſimulachra celebrantur. Curia Calabra: vbi Pontifex minor dies pronunciabat, Templum Iouis Opt. Max. Ædes Iouis Tonantis, ab Aug. DD. in cliuo Capitolino, Signum Iouis Imperatoris, à Præneſte deuectum, Aſylum, Templũ vetus Mineruæ, Horrea Germanica, Horrea Agrippina, Aqua cernens quatuor Scauros, Forum Boarium, Sacellum Pudicitiæ Patritiæ, Ædes Herculis Victoris duæ; altera ad portam Tergeminã, altera in foro Boario cognomine rotunda & parua. Forũ piſcarium, Ædes Matutæ, Vicus Iugarius, idem & thurarius: vbi ſunt aræ Opis & Cereris cũ ſigno Vertumni, Carcer imminens foro à Tullo Hoſtilio ædificatus media vrbe, Porticus Margaritaria, Ludi Literarij, Vicus vnguentarius, Ædes Vortumni in vico Thuſco, Elephantus herbarius, Vici XII. AEdiculæ totidẽ. Vicomagiſtri XLVIII. Curatores II. Denunciatores II. Inſulæ III. mil. DCCCLXXX. Domus CL. Balineæ priuatæ LXVI. Horrea XVIII. Lacus CXX. Piſtrina XX. Regio in ambitu continet pedes XII. mil. DCCCLXVII.

REGIO NONA.

Circus Flaminius.

Stabula IV. Factionũ, AEdes antiqua Apollinis cum lauacro, AEdes Herculi magno cuſtodi Circi Flaminij, Porticus Philippi, AEdes Vulcani in Circo Flaminio, Mimitia vetus, frumentaria, Porticus Corinthia CN. Octauij, quæ prima duplex fuit, Crypta Balbi, Theatrũ Balbi: Iuppiter Pompeianus, Theatrum Marcelli, Delubrum Cn. Domitii, Carcer CIX. virum, Templũ Bruti Callaici, Villa Publica: Cãpus Martis, AEdes Iuturnæ ad aquam virgineam, Septa Trigaria, Equiria, Horti Lucullani, Fons Scipionum, Sepulchrum Auguſtorũ, Ciconię nixę, Pantheon, Theatrũ Põpeij, Baſilica Macidij, Martiani, Templũ Diui Antonini, cum cochlide columna: Thermæ Hadriani, Neronianæ: quæ poſtea Alexandrinæ, Agrippæ, Templũ boni Euentus, AEdes Bellonæ, verſus portã Carmentalẽ: Porticus Argonautarum, Meleagricum, Iſeũ, Serapeũ, Mineruium, Minerua Chalcidica, Inſula Phelidii ſiue Phelidis, Vici XXX. Ædiculę totidẽ, Vicomagiſtri CCXX. Curatores II. Denunciatores II. Inſulæ III. mil. DCC. LXXXVIII. Domus CXL. Balineæ priuatæ LXII. Horrea XXII. Piſtrina XX. Regio in ambitu habet pedes XXX. mil. D.

REGIO DECIMA.

Palatium.

Vicus Padi, Curtarũ, Fortunæ reſpicientis, Salutaris, Apollinis, Roma quadrata, Ædes Iouis ſtatoris, Prata Bacchij: vbi fuerunt ædes Vitruuij Fundani, Ara Febris, Templũ Fidei, Ædis matris Deũ: delubrũ Soſpitæ Iunonis. Domus Ceioniorũ, Suelia, Iouis Cœnatio, Ædes Apollinis: vbi lychni pendebant inſtar arboris mala ferentis, Ædes Deæ Viriplacæ in Palatio, Bibliothecæ, Ædis Rhamnuſiæ, Pẽtapylon Iouis arbitratoris, Domus Auguſtana, Domus Tiberiana, Sedes Imperij Romani, Auguratoriũ, Ad mammæã: Ara Palatina, Ædes Iouis victoris, Domus Dionyſij, Q. Catuli, Ciceronis, Ædes Di Iouis, Velia, Curia vetus, Fortuna reſpiciẽs, Septizoniũ Seueri, Victoria Germaniciana, Lupercal, Vici VI, Ædiculæ totidẽ, Vicomagiſtri XXIV. Curatores II. Denunciatores II. Inſulæ II. mil. DCXLIV. Domus LXXXVIII. Lacus LXXX. Horrea XLVIII. Piſtrina XX. Balineæ priuatæ XXXVI. Regio in ambitu habet pedes XII. mil. DC.

REGIO VNDECIMA.

Circus Maximus.

Circus Maximus qui capit loca CCCLXXXV. mil. XII. portæ, Templũ Mercurij, Ædes Ditis Patris, Cereris, Veneris: opus Fabij Gurgitis, Portũni ad pontẽ Aimilij, olim Sublici, Porta Trigemina, Salinæ, Apollo Cœliſpex, Hercules oliuarius, Ara maxima, Templũ Caſtoris, Ædes Cereris, Ædes Põpeij, Obeliſci duo, iacet alter, alter erectus, Ædes Murciæ, Ædes Cõſi ſubterranea. Forũ olitorium: in eo columna eſt lactaria; Ædes Pietatis; in foro olitorio, Iunonis Matutæ, Velabrũ maius, Vici VIII. Ædiculæ totidem, Vicomagiſtri XXXXII. Curatores II. Denunciatores II. Inſulæ M. DC. Domus LXXXIX. Balineę priuatę XV. Horrea XVI. Lacus LX. Piſtrina XII. Regio in ambitu continet pedes XI. mil D.

REGIO XII.

Piſcina publica.

Vicus Veneris almæ, Piſcinæ publicæ, Dianæ, Ceios, Triari, Aquæ ſalientis, Laci tecti, Fortunæ mammoſæ, Calapeti paſtoris, Portæ Raduſculanæ, Portæ Næuiæ, Victoris, Horti Aſiniani, Area radicaria, Caput viæ nouæ, Fortuna

tuna

tuna mammoſa, Iſis Antenodoria, Ædes Bonæ Deæ ſubſaxanæ, Signum delphini, Thermæ Antoninianæ, Septem domus Parthorum, Cãpus lanatarius, Domus Chilonis, Cornificii, Cohortes III. Vigilum, Priuata Hadriani, Vici XII. Ædiculæ totidem, Vicomagiſtri XLVIII. Curatores II. Denunciatores II. Inſulæ II. mil. CCCCLXXXVI. Domus CXIV. Balineæ priuatæ XLIV. Lacus LXXX. Horrea XXVI. Piſtrina XX. Regio in ambitu habet pedes XII. mil.

REGIO XIII.

Auentinus.

Vicus Fidii Frumentarius, trium viarum, Ceſeti, Valeri, Laci miliarii, Fortunati, Capitis Canteri, trium alitum, nouus, Loreti minoris, Armiluſtri, Columnæ ligneæ, Materius, mundiciei, Loreti maioris: vbi erat Vertumnus, Fortunæ dubię, Ædes Conſi, Minerua in Auentino, Armiluſtrum, Templum Lunæ in Auentino commune Dianæ, Libertatis, Thermæ Varianæ, Doliolum, Ædes Bonæ Deæ in Auẽtino. Priuata Traiani, Remuria, Atrium Libertatis in Auentino. Mappa aurea, Platanon, Horrea Aniceti, Scalę Gemoniæ, Porticus Fabaria, Schola Caſſij, Tẽplum Iunonis Reginæ à Camillo DD. Veiis captis, Forum Piſtorium, Vici XVII. Ædiculæ totidẽ, Vicomagiſtri LXXIIII. Curatores II. Denũciatores II. Inſulę II. mil. CCCCLXXXVIII Dom' CIII. Balineæ priuatæ LXIV. Lacus LXXVIII. Horrea XXVI. Piſtrina XX. Regio in ambitu habet pedes XVI. mil. CC.

REGIO XIV.

Trans Tyberim.

Vicus Cenſorij, Gemini, Roſtrati, Lõgi aquilæ, Statuæ Siccianæ, Quadrati, Raciliani maioris, Raciliani minoris, Ianuclenſis, Bruc̃tanus, Larum ruraliũ, Statuæ Valerianæ, Salutaris, Pauli, Sex. Lucei, Simi Publici, Vicus Patratilli, Laci reſtituti, Saufei, Sergii, Ploti, Viberini, Graianum, In Inſula ædes Iouis & Æſculapij & Fauni ædes, Naumachiæ, Corniſce: Vaticanus, Hortus Domitij, Ianiculum, Mamæ ſacellum, Balineũ Ampelidis, Priſcillianæ, Statua Valeriana, Siciniana, Sepulchrum Numæ, Cohortes VII. Vigilum, Caput Gorgonis, Templũ fortis Fortunæ, Area Septimiana, Ianus Septimianus, Hercules cubans, Campus Brutanus, Campus Codetanus, Horti Getæ, Caſtra lecticariorum, Vici XXII. AEdiculæ totidem, Vicomagiſtri LXXXVIII. Curatores II. Denunciatores II. Inſulæ IV. mil. CCCCV. Domus CI. Balineæ priuatæ LXXXVI. Lacus CLXXX. Horrea XXII. Piſtrina XXII. Regio in ambitu habet pedes XXXIII. mil. CCCCLXXVIII.

SENATVLA TRIA. Vnum inter Capitolium & forum, vbi magiſtratus cũ Senioríb. deliberant: alterum ad Portam Capenã: tertium circa ædem Bellonæ in Circo Flaminio, vbi dabatur Senatus legatis, quos in vrbem admittere nolebant: quartum Senatulum matronarum in Quirinali Antonius Pius Baſſiani filius fecit. BIBLIOTHECÆ vndetriginta publicæ: ex iis præcipuæ duæ, Palatina & Vlpia. OBELISCI magni VI. duo in Circo Maximo: Maior eſt pedum CXXXII. Minor pedum LXXXVIII. ſemis. Vnus in Vaticano pedum LXXII. Vnus in Campo Martio pedum LXXII. duo in Mauſoleo Auguſti pares, ſinguli ped. XLII. ſemis. OBELISCI parui XLII. in plerisq; ſunt notæ Ægyptiorum.

PONTES VIII Miluius, Ælius, Ianiculenſis, Fabricius; Ceſtius, Palatinus, Aimulius, qui ante Sublicius. Cammpi VIII. Viminalis. Exquilinus. Agrippæ. Martius. Codetanus. Bruc̃tanus. Lantarius. Pecuarius. Vnus vltra Tyberim. Campus Vaticanus extra numerum.

FORA XVII. Romanum, quod dicitur magnum, Cæſaris Auguſti. Boarium. Tranſitorium. Holitorium, Piſtorium. Traiani. Ænecobarbi. Suarium. Archemorium. Diocletiani. Gallorum. Ruſticorum. Cupidinis. Piſcarium. Salluſtii. BASILICÆ. Vlpia. Pauli. Neptunij. Macidij. Martiana. Vaſtellaria. Floſelli, Sinimini. Conſtantiniana. Baſilica Portia, à Portio Catone facta. THERMÆ XII. Traiani. Titi. Agrippæ. Syriacæ. Cõmodianæ. Seuerianæ. Antonianæ. Alexandrinæ, quæ & Neronianæ, Diocletianæ. Decianæ. Conſtantinianæ. Septimianæ. IANI per omnes regiones incruſtati & adornati ſignis. Duo præcipui, ad arcum Fabianum ſuperior inferiorque. AQVÆ XX. Appia. Martia. Virgo. Claudia. Herculanea. Tepula. Damnata. Traiana. Annia. Halſia, ſiue Halſientena, quæ Auguſta. Cœrulea. Iulia. Algẽtiana. Ciminia. Sabatina. Aurelia. Septimiana, Seueriana. Antoniana. Alexandrina.

VIÆ XXIX. Appia. Latina. Labicana. Catapana. Prænestina. Tiburtina. Collatina. Nomentana quæ Figulenſis. Salaria. Flaminia. Aimilia. Claudia. Valeria. Oſtienſis. Laurẽtina. Ardeatina. Setina. Quintia. Gallicana. Triũphalis. Patinaria. Ciminia. Cornelia. Tiberina. Aurelia. Caſſia. Portuenſis. Gallica. Laticulenſis. Capitolia duo, vetus & nouũ, Amphitheatra duo. Coloſſi II. Columnæ cochlides II. Macella II. Theatra III. Ludi V. Naumachiæ V. Nymphęa XI. Equi ænei inaurati XXIIII. Equi eburnei XCIIII. Tabulę, ſigna ſine numero. Arcus marmorei XXXVI. Lupanaria XLV. Latrinæ publicæ CXLIV. cohortes Prætoriæ X. cohortes Vrbanæ IV. cohortes Vigilum VI. Excubitoria XIV. Vexilla II. Cõmunia caſtra peregrina. Caſtra Miſenatium, tabellariorum lecticariorum. victimariorum. Salgamariorum. Salicariorum. equitum, ſingulorum II. Menſæ oleariæ XXIV. Mil.

530.
4°
156.
146.
129
146
577
ULB Halle 3
005 954 762
VD17
Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0091-3

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0092-9

Farbkarte #13
B.I.G.
Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-735425-p0093-4